



Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

PROF. DR. TURHAN FEYZİOĞLU’NUN
YASAMA FAALİYETİNE KATKILARI

Ebru ERDİNÇ

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

PROF. DR. TURHAN FEYZİOĞLU'NUN YASAMA FAALİYETİNE KATKILARI

Ebru ERDİNÇ

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimi almış olduğum alandan farklı bir bilim dalında yürüttüğüm bu yüksek lisans çalışmasını yaparken başta bana her zaman aklının aydınlığı ile yol gösteren, ufkumu açan, kıymetli danışmanım ve hocam Dr.Can ULUSOY olmak üzere Kapadokya Üniversitesi'ndeki eğitimim boyunca kendilerinden dersler almak ayrıcalığına eriştiğim, vakitlerini, bilgilerini, katkılarını, görüşlerini benden bir an olsun esirgemeyen her biri birbirinden değerli hocalarıma, içtenlikle teşekkür ederim.

Ebru ERDİNÇ

ÖZET

ERDİNÇ, Ebru. *Prof. Dr.Turhan FEYZİOĞLU'nun Yasama Faaliyetine Katkıları*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir,2023.

1957 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Sivas millet vekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne adım atan Turhan Feyzioğlu, yirmi üç yıl boyunca mecliste görev yapmış bir hukukçu milletvekilidir. Feyzioğlu, XI. Dönem Sivas milletvekilliğinden sonra 1. (XII), 2. (XIII), 3. (XIV), 4. (XV) ve 5. (XVI) dönemlerde Kayseri millet vekili olarak meclis mesaisini sürdürmüştür. Ayrıca XI. Dönem ile XII. Dönem arasında Kurucu Meclis Üniversite Temsilciliği (6 Ocak 1961 - 15 Ekim 1961) yaparak Temsilciler Meclisi'nde de görev yapmış bulunmaktadır. Feyzioğlu, 1957'de başlayan ve 12 Eylül 1980 tarihine dek süren siyasi yaşamında Türk siyasi tarihinin en çalkantılı dönemlerinde etkin rol üstlenmiştir. Feyzioğlu, meclis mesaisi boyunca başta 1961 Anayasası'nın hazırlık süreci olmak üzere buna bağlı olarak pek çok temel yasanın hazırlanış sürecinde görev alarak yasama faaliyetleri ile Türk hukukunun da şekillenmesine katkı sağlamıştır. Feyzioğlu, CHP'nin parti politikalarında oldukça etkin bir genç siyasetçi olarak mecliste etkin bir yasama anlayışı ortaya koymuştur. Daha sonra CHP içerisindeki fikir ayrılıkları nedeniyle bir grup arkadaşı ile birlikte CHP'den istifa ederek Sağ Kemalizm'in merkezlerinden biri haline gelecek olan Güven Partisi'ni kurmuştur. 6 Ocak 1961 - 7 Şubat 1961 tarihleri arasında kısa süreli olarak Mili Eğitim Bakanlığı görevinde bulunan, 25 Haziran 1962 - 25 Aralık 1963; 31 Mart 1975 - 21 Haziran 1977 ve son olarak 5 Ocak 1978 - 18 Eylül 1978 tarihleri arasında devlet bakanı ve başbakan yardımcısı olarak görev yapan Feyzioğlu, kısa süreli iktidar üyeliği ve uzun soluklu muhalefet yaşamına rağmen hukukçu kişiliğinin de etkisi ile meclis içerisindeki yasama faaliyetlerinin önemli simalarından biri olmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Turhan Feyzioğlu, TBMM, Yasama Faaliyeti, 1961 Kurucu Meclisi, CHP, Güven Partisi, Sağ Kemalizm*

ABSTRACT

ERDİNÇ, Ebru. *Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu's Contributions To Legislative Activity*, Master's Thesis, Nevşehir, 2023.

Turhan Feyzioğlu, a lawmaker, became the member of the Grand National Assembly of Turkey (TBMM) as deputy of Sivas Province from the Republican People's Party (CHP) in 1957 and served in the parliament for twenty-three years thereafter. Before pursuing a political career, Feyzioğlu was among the pioneer academicians of Ankara University's Department of Political Sciences and his studies in the field of Constitutional Law played a decisive role in the legislative activities after 1960. After serving in the eleventh (XI) parliament from Sivas, Feyzioğlu was elected as deputy of Kayseri Province to first (XII), second (XIII), third (XIV), fourth (XV) and fifth (XVI) terms. Also, between the eleventh (XI) and twelfth (XII) parliaments, he served as the Constituent Assembly's Academic Representative in the House of Representatives between January 6, 1961 and October 15, 1961. During his political career uninterruptedly lasted until September 12, 1980, Feyzioğlu assumed active roles in the most turbulent periods of the Turkish political history. He participated primarily in preparation process of the 1961 Turkish Constitution and related organic laws; thus played a major role in legislative activities and shaping of Turkish law. As a young politician, Feyzioğlu was very active in the policies of the CHP and demonstrated pro-active legislative approach in the parliament. Later, due to the ideological differences, Feyzioğlu felt obliged to leave the CHP with a group of his friends and that prompted him to establish the Trust Party (GP), which would later become one of the centers of the right Kemalism. Feyzioğlu served as the Minister of National Education for a short period between 06.01.196-07.02.196 then served as the minister of state and deputy prime minister during 25.05.1962 -25.12.1963 and during 31.03.1975 -21.06.1977 and finally during 05.01.1978 -18.10.1978. Despite his short-term membership in power (government) and long-term opposition, he was one of the active figures in the legislative activities in the parliament influenced by his legal career.

Keywords

Turhan Feyzioğlu, Parliament, Legislative Activity, 1961 Constituent Assembly, CHP, Trust Party, Right Kemalism

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	5
TURHAN FEYZİOĞLU’NUN EĞİTİM HAYATI VE AKADEMİK ÇALIŞMALARI.....	5
1.1.TURHAN FEYZOĞLU’NUN ÖĞRENCİLİK YILLARI	6
1.2. TURHAN FEYZİOĞLU’NUN AKADEMİK HAYATI	7
1.3. TURHAN FEYZİOĞLU’NUN ÖNDE GELEN YAPITLARI	9
1.3.1. Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazaî Murakabesi Adlı Tez Çalışması	10
1.3.2 Kuvvetler Ayrılığı Nazariyesi Adlı Makalesi	27
1.3.3. İdarenin Kaziyei Muhkemeye Riayetini Temin Hususunda Vatandaşın Büyük Millet Meclisine Müracaat Hakkı Bir Müeyyide Olabilir Mi Adlı Makalesi	27
1.3.4. Demokrasiye ve Diktatörlüğe Dair Adlı Kitabı	29
1.3.5. Büyük Tehlike Komünizm Adlı Kitabı	30
1.3.6. Sosyal Adalet ve Sosyal Güvenlik İçin Adlı Kitabı	30
1.3.7. Millet Meclisi Kürsüsünden Bir Uyarıma Adlı Kitabı.....	31

1.3.8. Chypre, Mythes et Réalités Adlı Kitabı.....	31
1.3.9. Atatürkçülük Alanındaki Eserleri.....	31
1.4. FEYZİOĞLU’NUN AKADEMİDEN AYRILIŞI VE ÜNİVERSİTE MESELESİ	32
2.BÖLÜM.....	39
TURHAN FEYZİOĞLU’NUN SİYASİ YAŞAMI.....	39
2.2. CHP VE TURHAN FEYZİOĞLU	39
2.3. GÜVEN PARTİS VE TURHAN FEYZİOĞLU.....	45
2.3. GÜVEN PARTİSİ VE SAĞ KEMALİZM	52
3.BÖLÜM.....	57
TURHAN FEYZİOĞLU’NUN KURUCU MECLİS FAALİYETLERİ VE YASAMA FAALİYETİNE KATKILARI.....	57
3.1. XI. TBMM Dönemindeki Önemli Yasama Faaliyetleri (01/11/1957-25/05/1960).....	59
3.1.1. Adnan Menderes Tarafından Kurulan 5. Hükümet Programı Münasebetiyle Yaptığı Konuşma.....	59
3.1.2. Meclis İçtüzüğü Değişikliği Hakkındaki Konuşmaları.....	62
3.1.3. Türkiye Ziraî Sigorta Kurumu Hakkında Kanun Teklifi	65
3.1.4. Kıbrıs İhtilafı Hakkındaki Müzakerelerdeki Görüşleri	66
3.1.5. Seçim Mevzuatı Hakkında Çalışmaları	67
3.2. 1960 Sonrasındaki Çalışmaları.....	69
3.2.1 157 ve 158 Sayılı Kanunların Önemi ve Feyzioğlu’nun Katkıları	70
3.3 Kurucu Meclis’teki Çalışmaları	77
3.3.1. Anayasanın Halk Oyuna Sunulması Hakkında Kanun Hakkındaki Katkıları ...	77
3.3.2. Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanuna Katkıları	79
3.3.3. 1961 Anayasasının Mecliste Görüşülmesi Sürecindeki Katkıları	82
3.4. I.Millet Meclisi Dönemindeki Meclis Çalışmaları (26/10/1961 - 16/07/1965) .	108
3.4.1. Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu’nun Çeşitli Konuşmaları.....	109
3.4.2. Bu Dönemdeki Çeşitli Önemli Yasama Faaliyetleri.....	114

3.5. II. MM Dönemindeki Faaliyetleri (22/10/1965 - 13/06/1969)	123
3.5.1. Hükümet Programı Hakkındaki Konuşmaları	123
3.5.2. Gelir Vergisi Kanun Değişikliği Hakkındaki Konuşmaları	124
3.5.3. Hükümetin Personel Politikası Hakkındaki Demeci.....	124
3.5.4. Avrupa Konseyi Asamblesindeki Görevi Dolayısıyla Kıbrıs Hakkındaki Demeci ve Kıbrıs Dâvasında Millî Siyasetin Tespiti İçin Genel Görüşme Açılmasına Dair Önergesi	125
3.6. III. Millet Meclisi Dönemindeki Faaliyetleri (22/10/1969 - 25/07/1973).....	127
3.6.1. Koalisyonlar Buhranında Feyzioğlu'nun Meclis Mesaisi.....	128
3.6.2. Hükümetin Genel İktisadi Tutumu Hakkında Önerge.....	129
3.6.3. Cumhurbaşkanı'nın Seçimi Sorununun Çözümündeki Meclis Faaliyetleri....	129
3.6.4. Toprak ve Tarım Reformu Hakkındaki Düşünceleri.....	130
3.7. IV. Millet Meclisi Dönemi (24/10/1973 - 19/04/1977)	131
3.7.1. CHP-MSP Koalisyonu Döneminde Hükümet Programı Hakkındaki Konuşmaları	132
3.7.2. I. Milliyetçi Cephe Hükümeti Dönemindeki Çeşitli Yasama Faaliyetleri	133
3.7.3. Gizli Oturum Tutanaklarında Kıbrıs Barış Harekâtı Hakkındaki Konuşmaları.....	136
3.8. V. Millet Meclisi Dönemindeki Faaliyetleri (13/06/1977 - 11/09/1980)	137
3.8.1. Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Sosyal Güvenlik Hakları Alanındaki Katkıları	138
3.8.2. Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Alanların Aylıklarının Yükseltilmesi Yönündeki Çalışmalar	139
3.8.3. Emekli Sandığı Kanunu'nun 68. Maddesinin Değiştirilmesi Çalışmaları	139
3.8.4. Sosyal Sigortalar Kurumundaki Yolsuzluklar Hakkındaki Önergesi.....	140
3.8.5. Meclisin Cumhurbaşkanı Seçememesine Yönelik Tavrı ve Konuşmaları	141
SONUÇ.....	145
KAYNAKÇA	151
EK-1: ORJİNALLİK RAPORU.....	155
EK-2: TURHAN FEYZİOĞLU'NUN YASAMA FAALİYETLERİ	155

GİRİŞ

Turhan Feyzioğlu, Türk siyasal hayatında önemli roller üstlenmiş bir siyasetçi olmasının yanı sıra Türk hukuk sistemi ve hukuk eğitimi için değerli katkıları olan bir hukukçu akademisyendir. 1957 yılında TBMM'ye CHP'den genç bir vekil olarak adım atan ve daha sonraki yıllarda istifa ederek Güven Partisi'ni kuran Feyzioğlu, yirmi üç yıl boyunca süren aktif siyasal hayatında XI. Dönem TBMM Sivas milletvekili, Temsilciler Meclisi Üniversite Temsilcisi, Millet Meclisi'nin I. Ve V.Dönemleri arasında -V.dönem de dahil olmak üzere- Kayseri milletvekili olarak görev yapmıştır. Bu uzun soluklu parlamento hayatında Feyzioğlu çoğunlukla meclisin muhalefet kanadında yer almakla beraber kimi dönemlerde başbakan yardımcılığı ve bakanlık görevlerinde hizmet etmiş, kimi dönemlerde ise çeşitli koalisyonları dışarıdan desteklemiştir.

Bu çalışmanın konusu Turhan Feyzioğlu'nun 1957-1980 yıllarını kapsayan milletvekilliği süresindeki yasama faaliyetlerine katkılarıdır. Yasama faaliyeti kavramından kasıt bir milletvekilinin meclisin bir üyesi olarak ifa ettiği görev çerçevesinde meclis kürsüsünde gerçekleştirdiği tüm konuşmaları, gündeme getirdiği sözlü ve yazılı soruları, imzasının bulunduğu kanun teklifleri ve kanun görüşmeleri esnasında sunduğu tadil teklifleri, ayrıca vekilin meclise sunduğu önergeler, gensorular ve meclis komisyonlarındaki faaliyetleridir. Bu nedenle yasama faaliyetinin sadece kanun koyma ve kaldırma gibi dar bir manada değil, bir vekilin meclis içerisindeki ve hatta vekil olması dolayısıyla üstlendiği meclis dışındaki çalışmalarını da kapsayacak mahiyette geniş manada ele alınması gerekmektedir. Türkiye'de sağ Kemalizm düşüncesini anlamak için Turhan Feyzioğlu'nun meclis faaliyetleri önemli bir pratiktir. Çalışmanın amacı Feyzioğlu'nun yasama faaliyetlerine etkisi, katkısı ve rolünü irdelemektir. Bu amaç çerçevesinde Feyzioğlu'nun yasama faaliyetine katkılarının ne olduğu, Feyzioğlu'nun meclis bünyesinde hangi faaliyetlerde bulunduğu, meclis konuşmalarında hangi konular üzerinde yoğunlaştığı sorularının üzerinde durulmuş ve Feyzioğlu'nun sağ Kemalizm ekseninde yasama faaliyetine bakış açısı yansıtılmak istenmiştir.

Bu çalışmayı yaparken Feyzioğlu'nun milletvekili olarak görev yaptığı 1957-1980 arası Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu tutanakları incelenerek Feyzioğlu'nun yasama organı bünyesindeki tüm konuşmaları, sözlü soruları, sorulara cevapları, vermiş olduğu kanun teklifleri ve önergeler gibi geniş manadaki yasama faaliyetleri konu bütünlüğünün sağlanabilmesi için tarihsel arka planı ile birlikte kronolojik olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda dönemin gazete ve dergi arşivlerinden de faydalanılarak Feyzioğlu'nun yasama faaliyetlerinin izi bu kaynaklarda da yine kronolojik olarak takip edilmiştir. Ancak mecliste dönemin kimi komisyon kayıtlarının, özellikle 1961 Anayasası'nın hazırlık sürecinde anayasa komisyonu ve anayasa karma komisyonunun komisyon tutanaklarının bir kaydının tutulmamış olması nedeniyle çalışma ana kaynak olarak sadece meclis tutanakları ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada, Feyzioğlu'nun yasama faaliyetleri kronolojik bir sırayla ele alınırken ülke gündeminin ve Feyzioğlu'nun siyasi yaşamındaki gelişmelerin de anlaşılabilmesi için döneme damgasını vuran ve meclis gündeminde önemli yer tutan bazı gelişmelere, seçim sonuçlarına, kurulan hükümetlere ve en genel hatlarıyla ülkenin siyasi atmosferine ilişkin kısa açıklamalara da yer verilmiştir. Ayrıca, Feyzioğlu'nun bazı önemli kanunlar hakkındaki meclis konuşmaları irdelenirken kısmi olarak bu alanlardaki mevzuat gelişimine de ana hatlarıyla değinilmiştir. Ancak, bir yasanın gelişimi evresindeki mevzuat gelişiminin tüm detayları ile irdelenebilmesi için neredeyse 1923'ten günümüze değin tüm kanun, yönetmelik ve hatta tüzük değişimlerinin ele alınması zorunluluğu nedeni ile mevzuat gelişimi noktasındaki değerlendirmeler Feyzioğlu'nun bu alana katkıları ve bu katkıları hususunda erişilebilir kaynaklar ile sınırlandırılmıştır. Öte yandan dönemin pek çok alt komisyonunun kayıtlarının mevcut olmaması inceleme ve araştırma imkânını da sınırlamıştır. Turhan Feyzioğlu'nun yasama faaliyetine katkıları çerçevesinde parlamenter yaşamını kaleme alırken ayrıca dönemin siyasal yaşamını aydınlatan çeşitli kitap, tez, makale gibi eserlerden de istifade edilmiştir. Çok yönlü bir kişiliği olan Feyzioğlu'nun parlamenter kariyerinin anlaşılabilmesi ve izah edilebilmesi için bir akademisyen, bir hukukçu, bir siyasetçi, bir devlet adamı ve bir yazar olarak da Feyzioğlu'nun portresi yansıtılmak istenmiştir.

Turhan Feyzioğlu, bir hukukçu milletvekili sıfatı ve kimliğiyle meclis sıralarında uzun yıllar aktif çalışmalar sergilemiştir ve Türk Hukuku'na çeşitli hukuki müesseseler

kazandırmanın yanı sıra dönemi için oldukça önemli yasal değişikliklerin düşünülmesine, tartışılmasına, meclis kürsüsüne konu edilmesine ve nihayet yasalaşmasına da vesile olması bakımından parlamento tarihimizin önemli aktörlerinden olmuştur. Feyzioğlu'nun hukukçu bir milletvekili olarak kanun yapımına katkıları ve çeşitli kanunlar üzerine düşünceleri gerek dönemin siyasi yapısının kavranması gerek genç Cumhuriyet'in hukuk sisteminin gelişim evrelerinin izlenmesi ve gerekse yaşadığı dönemde etkin temsilcilerinden biri olduğu Atatürkçü düşüncenin sağ kanadının yasama faaliyetleri içerisindeki duruşunun irdelenmesi bağlamında siyaset bilimcilerin, tarihçilerin ve hukukçuların ilgisini çekebilir ve çalışma bir hukukçu milletvekilinin yasama faaliyetine bakış açısını yansıtmaya bakımından ilgililere rehberlik edebilir. Çalışma ile aynı zamanda çok partili siyasal hayata geçiş döneminde önemli bir boşluğu dolduran, hükümetin kurulamaması ya da cumhurbaşkanının seçilememesi gibi kritik anlarda mecliste dengeleyici bir misyon üstlenen ve kuşkusuz ki Kurucu Meclis'in bir üyesi olarak başta 1961 Anayasası olmak üzere 1961 Anayasası ile hukuk sistemimize kazandırılan pek çok kanun ve hukuki müessesenin şekillenmesinde dönemin diğer etkin simaları ile birlikte önemli rol üstlenen Feyzioğlu'nun dar ve geniş manada -yani hem milletvekilliği görevinin sınırları kapsamında meclis faaliyetleri bağlamında, hem de hukuk sistemine katkıları boyutunda kanun yapımı bağlamında- yasama faaliyetine katkıları genel hatları ile ele alınmaya çalışılmıştır. Bir milletvekilin meclis kürsüsünden ifade ettiği tüm düşünceleri, bu düşünce ve eleştirileri meclisin bir konudaki kararını doğrudan ve dolaylı olarak etkilesin ya da etkilemesin, yasama faaliyetine bir katkıdır ve meclis sıralarındaki tüm konuşmalar bu bağlamda yasama faaliyetinin bir parçasıdır. Bu nedenle çalışmada özellikle Feyzioğlu'nun meclis konuşmalarına geniş yer verilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde Feyzioğlu'nun öğrenciliğinden profesörlüğüne değin eğitim hayatına ve akademik hayatına yer verilmiş, akademik yaşamındaki belli başlı önemli çalışmalarına ve özellikle de anayasa yargısına katkıları nedeniyle Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazaî Murakabesi adlı tezine genişçe yer verilmiştir. Böylece ilerleyen yıllarda meclis kürsüsündeki faaliyetlerini daha derinden anlayabilmek için Feyzioğlu'nun düşünsel dünyasına bir kapı aralanmak istenmiş ve Feyzioğlu'nun akademik hayatının ileride meclis faaliyetleri ile kesişecek eklem noktaları bağlamında genel bir portresine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Feyzioğlu'nun CHP ve Güven Partisi nezdindeki politik hayatına ana hatlarıyla değinilmiştir. Güven Partisi'nin temsil ettiği ideolojik duruşun doğru tartılabilmesi için bu bölümde bir alt başlıkla Feyzioğlu'nun sağ Kemalizm içerisindeki yerine değinilmiştir. Böylece, Feyzioğlu'nun yasama faaliyetleri ile siyasal çizgisi arasındaki tarihsel bağ için bir zemin oluşturulmuştur.

Çalışmanın üçüncü ve ana bölümü ise yine kronolojik bir çizgide Feyzioğlu'nun meclisteki uzun soluklu mesaisindeki önemli faaliyet ve konuşmalarına ilişkindir. Bu bölümde Feyzioğlu'nun meclis tutanakları çerçevesindeki yasama faaliyetleri içerisindeki konuşmalarından seçkilere, bazı önemli kanunlar ve kanun teklifleri üzerine düşüncelerine yer verilmiş, meclis gündemindeki çeşitli önemli olaylar karşısında Feyzioğlu'nun yasama faaliyetleri aktarılmaya çalışılmıştır. Yasama faaliyetleri ele alınırken özellikle dönemin tarihsel arka planına değinilmiştir. Böylece Feyzioğlu'nun dönemin önemli gelişmeleri karşısındaki duruşunun sağ Kemalizm ideolojisi içerisindeki yeri irdelenmeye çalışılmıştır.

Feyzioğlu'nun yasama faaliyetleri içerisindeki portresi üzerinden görev yaptığı dönemi de idrak etmeye gayret eden bu çalışma bir hukukçu milletvekilinin yasama faaliyetine bakış açısını incelemesi bakımından bir giriş metni mahiyetinde kabul edilebilir. Feyzioğlu, bir akademisyen olarak üzerinde uzmanlaştığı Anayasa Hukuku alanında, dönemin hukuk sisteminin önemli soru ve sorunları üzerine düşünürken aynı zamanda bir hukuk insanı olarak kendi düşünsel dünyasında olması gerektiğine inandığı ideal hukuk üzerinde de düşünsel bir temel oluşturmuş, bu temeli yazar kimliği ile kaleme aldığı çeşitli makalelerde dönemin önde gelen dergilerinde yoğurmuş ve şekillendirmiş ve nihayet bir siyasetçi olarak öteden beri savunduğu fikirler çerçevesinde meclis faaliyetlerini icra etmiştir. Feyzioğlu'nun hukukçu kişiliğinden güç alan milletvekilliği anlayışı, onun yasama faaliyetlerine ve meclis konuşmalarına derinlik katmıştır. Hatta bir bütün olarak değerlendirildiğinde Feyzioğlu'nun hukuk insanı olan yönünün çoğu zaman politikacı yönünü bile şekillendirdiği ve ikinci plana ittiği görülür. Feyzioğlu, yasama faaliyetine bakış açısı ve kendine has bir anlayışla bir milletvekili olarak meclisin bir üyesi olma sorumluluğunu yerine getiriş yöntemiyle Türk siyasal hayatında olduğu kadar hukuk tarihinde de iz bırakan simalardan biri olmuştur.

1.BÖLÜM

TURHAN FEYZİOĞLU'NUN EĞİTİM HAYATI VE AKADEMİK ÇALIŞMALARI

Türkiye’de çok partili döneme geçiş yıllarında önemli rol oynayan siyasi aktörlerden biri olan Turhan Feyzioğlu, bir hukukçu-siyasetçi (akademisyen, milletvekili ve bir siyasi parti genel başkanı) olarak hukukçu kimliği ile kişisel özelliklerini örtüştürerek hukuk ve yasama tarihine katkılar sunduğu altmış altı yıllık ömrünün üçte birini, yaklaşık yirmi üç yılını aralıksız ve kesintisiz olarak meclis kürsüsünde geçirmiştir. 1980 darbesi sonrasında Evren ve arkadaşları tarafından başbakanlık makamına getirilmek üzere düşünülen ve bazı kaynaklara göre yaklaşık beş saat başbakan kalarak Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en kısa süreli başbakanı olarak anılan, bazı kaynaklara göre başbakanlık görevini demokrasiye aykırı bularak kabul etmemesi nedeniyle, bazılarına göre ise Evren’in sonradan fikir değiştirmesi nedeniyle göreve hiç gelmemiş olan Feyzioğlu, 1980 askeri darbesinden sonra her ne kadar dönemin diğer siyasi parti başkanları gibi siyasetten yasaklanan isimler arasında yer almamış ise de kendi isteği ile bu tarihten sonra aktif siyasetten ayrılmıştır. Siyasi yaşamında kimi zaman yoğun eleştirilere maruz kalan Feyzioğlu’nun yirmi üç yıla yayılan yasama mesaisi ise bugüne değin meclis tutanakları arasında saklı kalmış ve herhangi bir akademik çalışmaya konu edilmemiştir.

Feyzioğlu’nun meclis sıralarında geçen yirmi üç yılının büyük çoğunluğu iktidarda değil muhalefette geçmiş olmasına, kurucusu ve genel başkanı olduğu Güven Partisi’nin tek başına iktidara gelmemiş olmasına rağmen, Feyzioğlu’nun, hukukçu kişiliğinden de güç alarak mevcut siyasi konumunu yasama faaliyetleri alanında en etkin şekilde kullanmaya gayret ettiğini söylemek hatalı bir tespit olmaz. Feyzioğlu’nun meclis kürsüsündeki mesaisini ve bu mesainin hukuk sistemi ile kesişen noktalarını ele almadan önce Feyzioğlu’nun yaşamına, hukukçu kişiliğine, akademik çalışmalarına, sonra da siyasi hayatına ve Güven Partisi’nin tarihçesine mercek tutmak gerekir.

1.1.TURHAN FEYZOĞLU’NUN ÖĞRENCİLİK YILLARI

1922 yılında Kayseri’de dünyaya gelen Turhan Feyzioğlu’nun doğduğu ilde başlayan eğitim hayatı, bir süre Saint Joseph Fransız Lisesi’nde devam etmiştir. Ancak Turhan Feyzioğlu burada aldığı bir ceza nedeniyle eğitim hayatına kısa bir süreliğine tekrar Kayseri’de devam etmiş, sonrasında da İstanbul’a dönüp Galatasaray Lisesi’ne geçerek, 1941 yılında buradan birincilikle mezun olmuştur. Çocuk yaştaki Turhan Feyzioğlu’nun Saint Joseph Lisesi’nden ayrılma kararı almasına neden olan bu olay ise hayatının geri kalanında üzerinde pek çok eser yazacağı Atatürk milliyetçiliği nedeniyledir. İlkokul çağındayken Saint Joseph Lisesi’nin duvarlarına Atatürk resimleri ve Türk bayrakları asan Turhan Feyzioğlu, bu nedenle ceza alınca okuduğu okuldan ayrılmak istemiştir. (Karakaya,2008:20) Böylece eğitim hayatındaki Saint Joseph yılları son bulmuş, Feyzioğlu kısa süreli olarak Kayseri’de okumaya devam ettikten sonra Galatasaray Lisesi’ne başlamıştır.

Liseden birincilikle mezun olan ve kariyerini ailenin önceki kuşaklarında olduğu gibi hukukçu olarak çizmeyi tercih eden Turhan Feyzioğlu’nun hukuk fakültesinde okumak ve hukukçu olmak yönündeki kararını avukatlık, yargıçlık ve milletvekilliği yapmış olan babası Sait Azmi Bey’e nasıl açtığını, Av. Metin Feyzioğlu Cumhuriyet Gazetesinden İlhan Taşçı’ya verdiği röportajında anlatmaktadır. Liseyi bitirip hukuk okumaya karar veren Metin Feyzioğlu, bu arzusunu, sinirlenmesinden çekindiği için babası Turhan Feyzioğlu’na bir mektup yazarak anlatmış ve babası Turhan Feyzioğlu da cevaben “Ben de kendi babama hukuk okumak istediğimi bir mektup ile anlatmıştım. Babam da benim hukukçu olmamı başlarda istememişti.” diyerek sonraki yıllarda hayatını büyük ölçüde şekillendirecek olan bu kararını nasıl aldığını anlatmıştır. (Cumhuriyet, 07.01.2014) Böylece yazdığı mektup ile hukuk okuma kararında babasını ikna eden Turhan Feyzioğlu, daha sonra akademik kariyerini sürdüreceği Ankara Üniversitesi’nde hukuk fakültesine kaydolmuşsa da buradan bir hocasıyla yaşadığı tartışma nedeniyle ayrılarak eğitim hayatına İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne geçiş yaparak devam etmiştir. İyi derecede Fransızca ve İngilizce bilen Feyzioğlu,

İstanbul Hukuk Fakültesindeki öğrencilik yıllarında Gaetan Pirou tarafından kaleme alınan Umumi İktisada Giriş kitabını Fransızca aslından Türkçe'ye çevirmiştir ve kitap ilerleyen yıllarda Feyzioğlu'nun öğrenci sıralarında oturduğu bu fakültede ders kitabı olarak okutulacaktır. (Karakaya, 2008:22) Öğrencilik yıllarında Turhan Feyzioğlu'nun bu eseri tercüme etmesinin nedeni ise, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden ayrılmasına neden olan olaydır. Nihat Karakaya tarafından kaleme alınan Prof.Dr.Turhan Feyzioğlu, Demokrasi, Laiklik ve Cumhuriyete Adanmış Bir Ömür adlı eserde yazarın anlatımına göre Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde ekonomi dersinde hocaları, bir öğrencisine ders hakkında bir konuyu çalışarak gelmesini tembih etmiş ve bu konu üzerine bir sunum yapma görevi vermiştir. Derste sunumuna hazırlanan öğrenci, konuşmasını bitirdikten sonra dersin hocası, öğrencinin sadece okuduğu kitaplardaki fikirleri tekrarlamaktan ibaret bir konuşma yaptığını ve kendi fikirlerini hiçbir şekilde bu sunumuna dahil etmediğini belirterek eleştirilerini aktarmıştır. Bunun üzerine söz isteyen Turhan Feyzioğlu ise hocasına yönelik kendi görüşlerini ifade ederek, dersin hocasının da elindeki Fransızca asıllı ders kitabını aynen okuduğunu, dersin anlatımına bu kitap dışında şahsi bir fikrini ve katkısını dahil etmeyen hocasının, henüz üç aydır eğitim almakta olan bir öğrencisinden kendi fikirlerini konuya dahil etmesini beklememesi gerektiğini düşündüğünü anlatmıştır. Bu cevap üzerine dersin hocasının sınıfı terk etmesiyle birlikte sonradan her ne kadar öğrenci Feyzioğlu, hocasını ikna etmeye çalışmış ise de öğrenci-öğretmen arasındaki bu gerginlik son bulmaz ve Turhan Feyzioğlu, böylece Ankara Üniversitesi'nden ayrılır. Eğitim hayatına İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde devam eden Feyzioğlu, buradan da birincilikle mezun olur. (Karakaya,2008:22)

1.2. TURHAN FEYZİOĞLU'NUN AKADEMİK HAYATI

1946 yılında Ankara Üniversitesi'nde Siyasal Bilgiler Fakültesinde asistan olarak akademik kariyerine başlayan ve burada profesörlüğe yükselerek okulun sevilen hocalarından biri olan Feyzioğlu akademik hayatı boyunca genel olarak uzmanlaştığı Anayasa ve İdare Hukuku alanında çalışmalar yapmış ve eserler vermiştir. Türk hukuk sisteminde anayasal yargının henüz bugünkü manada gelişmediği dönemlerde Avusturya Anayasa Mahkemesi'nin yapısını yakından incelemiş, tüzüklerin ve kanunların

anayasaya aykırılığı hususu üzerinde özellikle çalışmalarını genişletmiş, kuvvetler ayrılığı nazariyesi, idam hükümlerinin tatbiki usulü ve genel af gibi konular üzerinde durmuş, basın hürriyetini mercek altına almış ve Atatürkçülük üzerine büyük bölümü yaşamının son döneminde olmak üzere çok sayıda çalışmaya imza atmıştır. Bu çalışmalarla beslenen akademisyen Feyzioğlu, aynı görüşleri siyaset sahnesinde siyasetçi Feyzioğlu olarak ileride meclis kürsüsünde savunacağı gibi akademik hayatının son yıllarında kurucusu ve yazarı olarak görev aldığı Forum dergisi sayfalarında da yine dönemin gündemini yakından ilgilendiren anayasal hak ve hürriyetler, hakimlik teminatı, basın özgürlüğü ve radyo meselesi gibi konuları kamuoyu ile paylaşacaktır.

Feyzioğlu'nun akademiye katkıları arasında özellikle Feyzioğlu'na hukuk doktoru unvanını kazandıran, hukuk sistemimizde anayasal yargının gelişimine, dolayısıyla 1961 Anayasası'nda bu yönde düzenlemeler yapılmasına ve hukukumuzda ilk kez bir Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasına katkı koyan 1947 tarihli Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakebesi (Yabancı Memleketlerde – Türkiye'de) adlı tezini incelemek gerekir. Feyzioğlu, bu çalışmasında “Anayasa Mahkemesi” tabirini ilk kez kullanan hukukçu-yazar olarak Türk hukuk literatüründe sonraki yıllarda yapılacak yasal değişiklikler ile kurulacak Anayasa Mahkemesi'ne adını veren kişi de olmuştur. (Anayasa Mahkemesi Web Sitesi, 2022)

Ömrünün yirmi üç yılını milletvekili olarak geçiren ve bu süreçte mesaisini tam zamanlı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne adayan bir milletvekili olan Turhan Feyzioğlu'nun milletvekilliği görevine bakış açısını, çoğu zaman muhalefette nadiren de iktidar partisinde sürdürdüğü siyasi yaşamında mensubu olduğu partilerin programını doğrudan etkileyen siyasi görüş ve inançlarını; gerek Türkiye'nin çok partili döneme geçiş sürecinde, gerekse 1961'deki anayasal değişimin ardından gelen değişim dönemindeki duruşunu daha iyi anlayabilmek için, akademisyen Feyzioğlu'nun akademik kariyeri boyunca odaklandığı hukuki soru ve sorunlara ı ışık tutmak gerekir. Bir akademisyen olarak Feyzioğlu'nun üzerinde durduğu ve önem verdiği hukuki sorunlar, onu ilerideki siyasi hayatına hazırlamış ve henüz meclise adım atmadığı yıllarda dahi Feyzioğlu'nu “olan hukuk” ve “olması gereken hukuk” üzerine düşünmeye sevk etmiştir. Ülkenin en köklü üniversitelerinden birinde hukuk hocası olarak yoğun bir mesai yapan ve aynı zamanda dönemin önemli dergilerinden biri olan Forum dergisinin de

kurucularından ve yazarlarından biri olarak tarih sahnesinde yerini alan Feyzioğlu, akademisyen Feyzioğlu ve yazar Feyzioğlu olarak irdelediği memleket meselelerini olan hukukun sınırları dahilinde düşünsel dünyasına konu ettikten sonra, siyasi yaşamında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne adım atmasıyla birlikte bu konuları bu kez olan hukuk penceresinden değil olması gereken hukuk penceresinden de ele alma imkanına kavuşmuştur. Babası gibi hukuk eğitimi almayı seçen Turhan Feyzioğlu'nun önündeki rol model -Turhan Feyzioğlu'nun babası- Sait Azmi Feyzioğlu Milli Mücadele Dönemi'nde yerel gazeteler yayımlamış, ardından genç Cumhuriyet'in IV. Dönem milletvekilleri arasında yer almış ve meclis mesaisi sırasında ilk İcra İflas Kanunu'muz gibi temel kanunların mimarları arasında yer almıştır. Turhan Feyzioğlu'nun çocukluğunda bir manada kendisine rol model kabul ettiği Sait Azmi Bey'in izinden giderek düşünsel dünyasında hukuku her zaman olan hukuk ve olması gereken hukuk olarak madalyonun iki yüzüyle değerlendirdiğini söylemek yanlış olmaz ve hatta Feyzioğlu'nun çoğu makalesinde çekinmeden ifade ettiği kişisel görüşleriyle akademik çalışmalarında hukukun olan hukuk yüzünü incelerken aynı zamanda ileride vekil olarak üzerinde çalışma fırsatı bulacağı hukukun olması gereken yüzü için de bilinçli bir temel inşa ettiği görülmektedir. Feyzioğlu, akademik çalışmalarında attığı bu temeli özellikle Forum dergisinde yazdığı yazıları ile de sağlamlaştırmıştır. Feyzioğlu'nun akademik çalışmalarında üzerinde durduğu konular ve bu konulara yaklaşımı, aynı zamanda onun yasama faaliyetine bakış açısını da derinden etkileyerek şekillendirmiştir. Feyzioğlu'nun yasama faaliyetine katkıları işte bu temel üzerinde yükselir. Bu nedenle, rol model kabul ettiği babasının izinden giden ve milletvekilliği vazifesi boyunca özellikle yasa yapma faaliyetinin parçası olarak aktif bir mesuliyet üstlenen Feyzioğlu'nun, meclis kürsüsündeki mesaisine mercek tutabilmek için öncelikle Feyzioğlu'nun bir hukukçu akademisyen sıfatıyla daha iyi, daha makul, daha yaşanır bir hukuk sisteminin nasıl olması gerektiğine dair düşüncelerini yansıttığı yapıtlarının izini sürmek gerekir.

1.3. TURHAN FEYZİOĞLU'NUN ÖNDE GELEN YAPITLARI

Feyzioğlu'nun milletvekilliği hayatı boyunca yasama faaliyetlerini derinden şekillendirecek olan pek çok görüşünün akademik yaşamının ilk yıllarından başlayarak kaleme aldığı eserlerinde yıllar içerisinde yoğrularak geliştiği görülür. Feyzioğlu, genç

bir akademisyen olarak çalışma konularını dönemin hukuk ve siyaset gündeminin merkezindeki konular üzerine yoğunlaştırmış ve savunduğu fikirleri Forum dergisi sayfalarındaki yazılarında da yineleyerek kısa sürede muhalefetin önemli yazar ve düşünürlerinden biri olmuştur. Feyzioğlu'nun hemen her bir yapıtının, hemen her bir yapıtında savunduğu fikirlerin, meclis sıralarında yürüteceği politika ile örtüştüğü ve yapıtlarındaki fikirlerin Feyzioğlu'nun yasama faaliyetlerinin de temelini oluşturduğu söylenebilir. Bu manada, bir parlamenter olarak Feyzioğlu'nun meclis çalışmalarını daha doğru analiz edebilmek, öncelikle çalışmalarında ele aldığı fikirleri de irdelemiş olmayı gerektirir. Bu bölümde Feyzioğlu'nun çok sayıdaki eseri içinden önde gelen bazı çalışmalarına kısaca değinilecektir.

1.3.1. Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazaî Murakabesi Adlı Tez Çalışması

Feyzioğlu'nun siyasal çizgisini, dolayısıyla meclisteki çalışmalarını ve yasama faaliyetine katkılarını derinden etkileyen yapıtlarının başında Feyzioğlu'na hukuk doktoru unvanını kazandıran tez çalışması gelmektedir. Bu tez çalışması hem anayasa yargısına sağladığı katkılar bakımından hukuk aleminde önem taşımakta, hem de 1961 Anayasası ve sonrasındaki dönemde meclisin çalışmalarına rehberlik etmesi bakımından da anlam ifade etmektedir. Söz konusu çalışmanın dönemin hukuk dünyasındaki ve dolaylı olarak siyasal yaşamdaki yerinin doğru kavranması için bu bölümde bu çalışma hakkında ayrıntılı incelemeler yapılacaktır.

Feyzioğlu, bir Anayasa mahkemesi kurulmasının gerekliliği üzerine yapılan kapsamlı akademik çalışmalardan birine imza atarken bu tez çalışmasıyla hukuk doktoru unvanını almakla kalmamış, devam eden çalışmalarıyla kısa süre içerisinde de otuz üç yaşında profesör olmaya hak kazanarak Türkiye'nin en genç profesörlerinden olmuştur. Kanunların anayasaya uygunluğunun yargı yoluyla denetimi ihtiyacının ve dolayısıyla bu maksatla bir anayasa mahkemesi kurulması gerekliliğinin akademik ve siyasi camiada yarattığı ise heyecan ilerleyen yıllarda 1961 Anayasası'nın ruhunu ve temel yapı taşlarını oluşturmuştur. Genç akademisyen Feyzioğlu'nun bu tez çalışması, "Anayasa Mahkemesi" tabirinin ilk kez kullanıldığı eserdir. Anayasa hukukçusu Ergun Özbudun da

Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu sürecini aktarırken kanunların anayasaya uygunluğunun defî yoluyla genel mahkemeler tarafından incelenebileceği görüşünün öncülüğünü söz konusu tez çalışmasıyla Turhan Feyzioğlu'nun üstlendiğini belirtmekte ve akademisyen Feyzioğlu'nun Anayasa Mahkemesi'nin bir kavram ve fikir olarak tanıtılması ve benimsenmesi sürecindeki rolünü aktarmaktadır (Özbudun, Türkiye'de Anayasa Yargısının Doğuşu: 1961 Anayasası Üzerindeki Kurucu Meclis Görüşmeleri, 2012). 1962 yılında Millet Meclisi'nde Anayasa Mahkemesinin kuruluşuna ilişkin kanun tasarılarının görüşülmesi sürecinde Anayasa Komisyonu sözcülüğü görevini üstlenen İstanbul milletvekillerinden Coşkun Kırca, meclisin 09.04.1962 tarihli oturumunda, yasama meclislerinin kanun bağlamındaki tasarruflarının yargı makamları tarafından denetlenmesi gerektiği düşüncesi hakkında çalışmalarda bulunan bazı hukukçuların isimlerini zikretmek gerektiğini söyleyerek bu hukukçular arasında öncelikle Muslihittin Adil, Ali Fuat Başgil, Hüseyin Nail Kubalı, Bahri Savcı, Nihat Erim ve Kemal Galip Balkar'ı andıktan sonra “ve nihayet Türk Hukuk literatürüne bu konuda kazandırdığı eseri hala bir otorite olmaya devam eden Turhan Feyzioğlu'nu da zikretmek lâzımdır” diyerek o esnada kendisi de Millet Meclisi sıralarında vekil olarak görev yapmakta olan Feyzioğlu'nu işaret etmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, B:71 09.04.1962 s.325).

Hukuk literatürümüzde kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek bir yüksek mahkeme fikrinin öncüsü olarak esasen ilk olarak Ziya Gökalp'i zikretmek gerekir. 1922 tarihli bir yazısında Gökalp, yazının kaleme alındığı dönemde yürürlükte bulunan Teşkilat-ı Esasîye'yi yani 1921 Anayasası'nı işaret ederek, bu kanunun ülkenin kanun-i esasîsi olduğunu ve ruhen bu kanuna muhalif bazı kanunların mevcut olabileceğini veya bunların sonradan yapılabileceğini, ancak kanun-i esasiye aykırı bulunan her türlü kanunun, “Kanunu esasının bütün kanunlara ma'hez olması umdesini” yani anayasanın tüm kanunların üzerinde olduğu ilkesini ihlal edeceğini vurgulamaktadır. Gökalp, bir milletin kanunları arasında böyle bir ihtilaf bulunmasını anarşilerin en büyüğü olarak tarif ederken Türkiye'de de Amerika'da olduğu gibi bir Yüce Mahkeme'nin kurulması gerekliliğinden söz etmekte ve bu Yüce Mahkeme'nin de hem kanunların anayasal metinlere uygun olup olmadığını, hem de nizamnamelerin ve talimatların, bugünkü karşılığı ile tüzüklerin ve yönetmeliklerin kanunlara aykırı düşüp düşmediğini denetleme vazifesini üstlenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Erden, 2013). Zikrettiği bu

fikirler nedeniyle Ziya Gökalp'in Yüce Mahkeme olarak adlandırdığı bu müessese bugünkü manada Anayasa Mahkemesi'nin fonksiyon ve işlevine sahip bir mahkemeye aşağı yukarı denk düşmekte olduğundan Gökalp, fikri olarak bir Anayasa Mahkemesi düşüncesini hukuk tarihimizde ilk zikreden yazar olarak anılmaktaysa da "Anayasa Mahkemesi" tabirini ilk kez kullanan 1947'de yazılan ve 1951'de yayınlanan tez çalışmasıyla Turhan Feyzioğlu olmuştur. Nitekim 1961 Anayasası sonrasında kurulacak olan mahkeme "Anayasa Mahkemesi" adıyla kanunlaşmış ve resmiyet kazanmıştır. "Anayasa Mahkemesi" tabirini hukuk literatürüne ilk kez kazandıran tez çalışmasıyla hukuk camiasında ses getirmesi, Feyzioğlu'nun ileride görev alacağı meclis komisyonlarında 1961 Anayasası'nın hazırlanışında etkin görev almasına ve böylece Anayasa Mahkemesi'nin de 1961 anayasası ile hukuk sistemine kazandırılmasına vesile olacaktır. Hukuk sistemi içerisindeki önemi dolayısıyla Feyzioğlu'nun bu çalışmasına ayrıntılı bir şekilde mercek tutmak gerekmiştir. Feyzioğlu'nun tezi hakkında daha fazla ayrıntıya yer vermeden evvel tezin kaleme alındığı dönemin anayasasına değinmek ve sonra da kanunların anayasaya uygunluğunun yargı yoluyla denetimi ihtiyacının neden önemli olduğunu ve o günün koşullarında siyaset ve kamuoyu tarafından nasıl algılandığını irdelemek gerekir.

1947 tarihinde Turhan Feyzioğlu tezini kaleme aldığı bilindiği gibi Türkiye'de, anayasa hukukçularının katı bir anayasa olarak tabir ettiği 1924 Anayasası yürürlüktedir. 1924 Anayasası, anayasanın üstünlüğü esasına göre hazırlanmıştır ancak kimi noktalarda eksiklikler taşıması bakımından da özellikle 1950'lerin sonlarında anayasaya eklenmesi gereken bazı hukuki kavram ve müesseseler üzerinde konuşulmaya, tartışılmaya başlanmıştır. Olağanüstü koşullarda yürürlük kazanan ve bir geçiş dönemi anayasası olma özelliği taşıyan Teşkilat-ı Esasiye yani 1921 Anayasası'ndan sonra, 1924 Anayasası yönetim biçimi cumhuriyet olan genç devletin gereksinimlerine cevap verecek ölçütlerde şekillendirilmiştir. 1921 Anayasası sisteminde Rousseau'nun benimsediği ve savunduğu kuvvetler birliği sisteminin tipik bir örneği görülmektedir (Hakyemez, 2003). 1924 Anayasası da yine Rousseau'nun öğretileriyle örtüşecek surette parlamentonun üstünlüğü ilkesini benimsemektedir. Rousseau, egemenliğin bölünmezliği esası üzerine kurduğu öğretisinde egemenliğin kullanımı esnasında da bu gücün farklı organlara bölünmemesi gerektiğini savunur. 1924 Anayasası da bölünmez egemenliğin

parlamentoya ait olduğunu kabul etmektedir. Bu bağlamda 1924 Anayasası, devletin şeklini belirlemekte, hükümetin nasıl seçileceğini ve şekilleneceğini açıklamakta, hükümetin millete karşı hak ve ödevlerini ve benzer şekilde de milletin hükümete karşı hak ve ödevlerini hüküm altına almaktadır. 1924 Anayasası temel hak ve özgürlükleri güvence altına alırken yasama yetkisi ve yürütme erki arasındaki hassas ilişkiye de işaret etmektedir. 1924 Anayasası kuvvetler birliği esasını benimseyerek tüm yetkileri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde toplamakta ve böylece en geniş yetkiyi yine milletin kendisine teslim etmektedir.

Ne var ki 1924 Anayasası'nın yürürlük kazandığı günün koşullarında tek partili bir sistem ile yönetilmekte olan Türkiye için, 1924 Anayasası demokrasinin muhafazası ve cumhuriyetin belirli kurumlarının benimsenerek yerleşmesi hususunda gerekli ve yeterli kabul edilse de çok partili siyasal sisteme geçilmesiyle birlikte dönemin aydınları tarafından 1924 Anayasası'na eklenmesi gerektiği düşünülen yeni kurumlar ve kavramlar üzerinde de tartışmalar başlamıştır. Bu kavramlardan biri 1924 Anayasası'nda yer bulmayan hakimlik teminatı iken bir diğeri de kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi sorunu olmuştur.

Erdoğan Teziç'e göre, anayasaya uygunluğun yargısal denetiminin gerekli olduğu düşüncesinin, II. Dünya Savaşı sonrasında insan haklarının korunması zorunluluğunun bilincine erişilmesiyle birlikte feodalizmin hâkim olduğu ülkelerde doğmuştur ve bu durum aslında hiç de tesadüfi değildir. Teziç'e göre XIX. Yüzyıldaki yönetim biçimlerinde yasama organının faaliyetleri, aynı zamanda ulusal iradenin de tescili iken, XX. yüzyılda kanun kavramı da değişime uğramıştır ve çok partili siyasi yaşamda bir partinin tek başına yasama faaliyetini gerçekleştirecek çoğunluğa sahip olmasıyla sayıca azınlıkta kalan diğer partiler bu faaliyetin iştirakçisi olamamışlardır. Bu şartlarda icra edilen bir yasama faaliyeti de kimi zaman ulusun iradesini değil, meclisteki hâkim partinin iradesini yansıtmaya başlamıştır (Teziç, 1985). 1950'li yılların Türkiye'sinde de çok partili döneme geçiş sancılılarıyla birlikte, tek partili bir sisteme göre dizayn edilmiş olan 1924 Anayasası benzer nedenlerle, benzer tereddütlerle yasama faaliyetinin anayasaya uygunluk denetiminden geçme ihtiyacının artık doğması ve hissedilmesi dolayısıyla, dönemin aydınları tarafından eleştirilmiştir.

Türk Hukuk Tarihinde ilk Anayasa olarak kabul edilen 1876 tarihli Kanun-u Esasi, Heyet-i Mebusan'ın kabul ettiği bir kanun tasarısının, Heyet-i Âyan tarafından anayasaya uygun olup olmadığının denetlenmesine 64.maddesi ile cevaz vermektedir. Bu bağlamda Kanun-u Esasi sisteminde kanunların anayasaya uygunluğu bağlamında bir siyasal denetim sistemi mevcuttur ve bu denetimi yargısal bir denetim mekanizması olarak kabul etmek mümkün değildir. Cumhuriyet dönemi anayasalarına bakıldığında ise meclis, ulusun iradesinin yine ulus adına kullanıldığı en yetkili organ olmakla birlikte yasama erkini ulus adına kullanan meclisin yasama faaliyeti üstün kabul edilmektedir. Bu nedenle meclisin iradesini denetleyecek başka bir üst kurum yahut mahkeme 1924 Anayasası ruhunda ve sisteminde düşünülemez. Öte yandan 1924 sisteminde kanunların Anayasaya uygunluğu denetimi yapıp yapılamayacağı üzerinde de doktrinsel bir görüş ayrılığı da söz konusudur. Anayasanın yargısal denetime imkan verdiğini savunanlar olduğu gibi, meclis iradesinin üstünlüğü nedeniyle buna imkan olmadığını savunan görüşler de mevcuttur.

1924 Anayasasının 53.maddesine göre mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri kanunla gösterilir ve kanun yapma yetkisi de münhasıran Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Dolayısıyla meclis, mahkemelerin nasıl kurulacağına, görev ve yetkilerine ilişkin sınırları yasama erkini kullanmak suretiyle çizebilmek yetkisini haizdir. Anayasanın 54. maddesi yargı yetkisinin nasıl kullanılacağını hükme bağlamaktadır ve 54. maddeye göre “Yargıçlar, bütün davaların görülmesinde ve hükmünde bağımsızdırlar ve bu işlerine hiçbir türlü karışılmaz. Ancak kanun hükmüne bağılıdırlar. Mahkemelerin kararlarını Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulu hiçbir türlü değiştiremezler, başkalayamazlar, geciktiremezler ve hükümlerin yerine getirilmesine engel olamazlar.” (1924 Anayasası) Bu madde ile 1924 Anayasası mahkeme kararlarını, ulus adına egemenlik yetkisini, yasama ve yürütme erkini elinde toplayan Millet Meclisi'nin dahi bağımsız mahkemeler tarafından verilecek kararlar karşısında bu kararları değiştirecek güçten yoksun olduğunu vurgulamış ve böylece her ne kadar 1924 Anayasası'nda mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvencesi ilkelerine yer verilmemiş olsa da mahkeme kararlarının her türlü erkin üzerinde tutulduğu açık, sade, yalın bir dille vurgulanmıştır. Ancak, anayasada yargıç güvencesi ilkesi kendisine doğrudan bir yer bulmadığı içindir ki bu ilkenin nasıl muhafaza edileceği hususu da yine meclis tarafından

Çıkarılacak yasalarla belirlenmek durumundadır. Dolayısıyla bu sistemde meclis en üstün erk konumundadır.

Ŗu halde akla ilk gelecek olan soru Ŗudur: Meclisin, anayasaya aykırı bir kanunu onaylaması halinde bu kanun hükmü karŖısında yargı makamlarının tutumu ne olacaktır? BaŖka bir anlatımla, yasama organının faaliyeti anayasa ile eliŖir ise, anayasaya aykırı surette vücut bulan bu yasanın akıbeti hususunda kim, hangi yasal zemine dayalı olarak söz söylemek yetkisine sahip olacaktır? 1924 Anayasası bu sorulara bir cevap vermemiŖ olsa da 103.maddesinde hiçbir kanunun anayasaya aykırı olamayacağı hükme bağlanarak, anayasaya aykırı kanunların sıhhatli kabul edilemeyeceğine en azından iŖaret etmiŖtir. Anayasanın bu yöndeki iŖaretiyle birlikte kanunların anayasaya aykırılığı iddiası halinde anayasaya uygunluk denetiminin kim tarafından ve nasıl yapılacağı hususu doktrinsel tartiŖmaların konusunu teŖkil etmiŖtir.

Kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi yönünde bir müesseseye bulundurmayan 1924 Anayasası yürürlükteyken, yargılama faaliyeti esnasında önüne gelen bir olaya, anayasaya aykırı olduğu iddia edilen bir kanun hükmünün tatbik edilip edilmeyeceği konusu da 1924 Anayasası yürürlüğü boyunca anayasa hukukunun henüz zzme eriŖmemiŖ sorunlarından biridir. Dönemin hukukçuları arasında doktrinsel manada iki ayrı grŖ geliŖmiŖ ve aralarında Turhan Feyzioğlu'nun da bulunduğu bazı hukukçular genel mahkemelerin, anayasaya aykırı bir kanun ile karŖılaŖtıklarında bu kanunu tatbik etmeden, kanun ile anayasa arasında bir ihtilaf mevcut ise, anayasaya aykırı olan kanunu değil, her türlü kanunun üzerinde olan anayasayı uygulamaları gerektiğini savunmuŖlardır. Diğer bazı hukukçular ise bu grŖe yine anayasanın bazı maddelerine dayanarak muhalefet etmiŖ ve mahkemelerin mevcut kanunları tatbik ile yargılama yapabileceklerini, anayasanın ise anayasaya aykırı kanunlar hakkında mahkemelere bu kanunu tatbik etmekten kaçınma yetkisi vermediğini belirterek anayasanın 52.maddesine iŖaret etmiŖlerdir. 1924 Anayasasının 52.maddesi, anayasaya aykırı kanunların akıbetine değinmemekte fakat bir tüzüğün kanuna aykırılığının ileri sürülmesi halinde bu tüzüğün akıbetinin tartiŖılacaėı yetkili merciinin kanun yapma yetkisini elinde bulunduran meclis olduğunu, dolayısıyla kanuna aykırı tüzüklerin de meclis tarafından inceleneceğini hükme bağlamaktadır. Bu maddeden yola çıkararak konuyu yorumlayan bazı hukukçular da tüzüklerin kanunlara aykırılığı halinin incelenmesinde meclisi yetkilendiren anayasa

karşısında, kanunların anayasaya aykırılığını inceleme ve denetleme yetkisinin mahkemelere bırakılamayacağını savunmuşlardır (Özbudun, Türkiye’de Anayasa Yargısının Doğuşu: 1961 Anayasası Üzerindeki Kurucu Meclis Görüşmeleri, 2012)

Nitekim, yüksek mahkemelerin konuya bakış açısı da anayasal norm denetiminin genel mahkemelere bırakılamayacağı yönündeki görüş doğrultusunda şekillenmiş ve dönemin yüksek mahkeme kararlarında gerek Yargıtay ve gerekse Danıştay, mahkemelerin davada uygulanacak kanunun anayasa aykırı olduğundan bahisle bu kanun hükmünü tatbik etmekten kaçınma yetkisi olmadığını ve ayrıca anayasal norm denetimi hususunda da yüksek mahkemelerin yerindelik denetimi de yapamayacaklarını savunan içtihatlar ile doktrinde tartışılan muhalif görüşlerin uygulama sahasındaki varlığını sonlandırmıştır. Anayasa Komisyonu sözcüsü Coşkun Kırca, Anayasa Mahkemesi’nin kuruluşuna ilişkin kanunun mecliste görüşülmesi sırasındaki konuşmasında anayasal norm denetimi hususunda çalışan hukuk insanlarını yad ettikten sonra 1924 Anayasası sistemi içerisinde kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal olarak denetimi gerektiği fikrini işleyen çeşitli mahkeme kararlarından da söz etmektedir. Kırca’nın meclis kürsüsünden aktardığı bilgilere göre, Türk hukukunda bir kanunun anayasaya uygun olup olmadığının mahkemeler tarafından denetlenebilmesinin yasal olarak mümkün olduğu fikrini savunan ilk karar İstanbul 4.Asliye Hukuk Mahkemesi hakimine aittir. Kırca konuşmasında 15.01.1927 tarihli ve 16 sayılı bu karardan sonraki yıllarda kanunların anayasaya uygunluğunun yargı organlarının denetimine tabi olduğu fikrinin Akşehir Hâkimi Refik Gür’ün 21.04.1927 tarihli kararında da işlendiğini fakat kanunların anayasaya uygunluğunun adli mahkemelerce denetimi yolunun, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 04.02.1931 tarihli kararında mevcut hukuk sisteminin elverişli olmadığı gerekçesiyle kapatıldığına işaret etmektedir. (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, B.71 09.04.1962 s.325) Refik Gür’ün bu kararını, Anayasa Mahkemesi’nin tarihsel gelişimini ve kuruluşunu anlattıkları eserde Prof. Dr. Serdar Gülener ve Dr. Cem Duran Uzun anayasa yargısı tarihimiz için bir mihenk taşı olarak kabul ettiklerini vurgulamaktadırlar (Gülener & Uzun, 2020, s. 37). Gerçekten de hâkim Refik Gür’ün bu kararı sadece mevcut olan hukukun uygulandığı bir karar olmaktan öte hukukun içinde bulunduğu ivedi ihtiyaçları ifade etmek ve böylece hukukun seyrine tesir etmek, hukuka yön vermek bakımından olması gereken hukukun şekillendiği bir karardır. Ancak kararın temyiz

incelemesinde günün yürürlükteki hukuk kurallarına göre Yargıtay'ın verdiği nihai kararlar birlikte kanunların anayasaya uygunluğunun mahkemelerce denetlenebilmesi için tek çare olarak geriye bir yasa değişikliği kaldığı neticesi kesinleşmiştir.

Turhan Feyzioğlu 1947 yılında yazdığı tez çalışmasında mevcut kanun hükümlerine değinmekle birlikte, hukuk bakış açısına ve hukuk siyasetine de yer vereceğini ve dolayısıyla hem olan hem de olması lazım gelen hukuktan söz edeceğini belirtmekle konuya giriş yapmaktadır. Feyzioğlu'na göre kanun ve hukuk her zaman aynı manayı taşımayabilir, kanunun daha üstünde bazı hukuk kaideleri olduğuna ve bu kaidelere riayet edilmeden çıkarılan kanunların hürriyetleri tehlikeye düşürebileceğine işaret ederek anayasanın, dolayısıyla anayasaya uygunluk denetiminin önemine değinmekte ve bunun yanı sıra anayasanın da riayet etmesi gereken bazı üstün hukuk prensiplerinin olduğundan ve bu prensiplerin anayasaların ruhunu nasıl etkilediğinden örneklerle söz etmektedir. Eserinde çeşitli devletlerin anayasal sistemlerine de mukayeseli olarak değinen Feyzioğlu, Romanya, Çekoslovakya, Avusturya, İtalya, Almanya, İsviçre, Fransa, Portekiz, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi çok sayıda ülkenin anayasal sistemlerine bu sistemler içerisinde kanunların anayasaya uygunluk denetiminin nasıl bir mekanizmayla gerçekleştirildiğine ayrıntıları ile yer vermektedir.

Feyzioğlu'na göre kanunlar arasındaki hiyerarşi örneklerine Eski Yunan'da, Roma'da, Orta Çağ döneminde olduğu gibi İslâm Hukuku'nda da rastlanmaktadır. Günümüzdeki anlamıyla bir anayasanın var olmadığı dönemlerde dahi idareciler tarafından ihlal edilmemesi lazım gelen, edilmeyeceğine inanılan bir takım üstün kaideler bu hiyerarşinin üzerinde kutsal değerler olarak görülmüştür. Modern anayasaların mevcudiyet bulmasıyla da bu defa kanunlar içerisindeki hiyerarşinin tepesinde anayasal normlar yer almıştır. Böylece hürriyetlerin muhafaza edilebilmesi için sağlıklı çalışması gereken bir hukuk sisteminde iki temel sorundan söz edilebilir; ilk sorun anayasanın teminat altına alınması, ikinci sorun ise çoğunluğu elinde bulunduran idarecilerin azınlığın haklarına halel vermemesi için yasama erkinin kullanımının anayasaya uygunluğunun denetlenmesidir. Bu nedendir ki ilk sorunun çözümü için anayasal metinlerin yasama erkini elinde bulunduranlar tarafından keyfî olarak değiştirilmesi engellenmek istenmiştir. Anayasayı değiştirmek için özel bir çoğunluk aranması ve

anayasalarda değiştirilemez kabul edilen birtakım maddeler bulunması gibi düzenlemeler de bu hassasiyetten doğmuştur. İkinci sorunun çözümü ise ilkinde göre daha karmaşık ve zordur. Zira, yasama erkini kullanacak olan mercii, çoğunluk iradesi ile hareket ederken yasama yetkisinin sınırlarını tayin ve takdir edecek olan temel metin kuşkusuz ki anayasa olmakla beraber, anayasaya aykırı bir tasarının yasama organından kanunlaşarak çıkmasını engelleyecek bir mekanizmanın bulunmaması, yahut bu amaçla geliştirilecek mekanizmanın yasama organının işlev ve fonksiyonuna dolayısıyla egemenlik yetkisine hanel getirmeksizin nasıl formüle edileceği hukuk alimleri için her zaman üzerinde hassasiyetle durulan bir konu olagelmıştir. Feyzioğlu, eserinde evvela kanunların anayasaya uygunluğunu sağlamak maksadıyla başvurulan çeşitli tedbirlere değindikten sonra anayasal norm denetiminin nasıl geliştiğini, modern hukuktaki anlamıyla anayasal denetim kavramının adeta tarihçesini aydınlatır gibi irdeleyerek doğru sistemin nasıl olması gerektiği fikrine doğru ilerlemektedir. Bu tedbirler içerisinden örneklemelerde bulunan Feyzioğlu, anayasanın da üzerinde kabul edilebilecek bir takım hukuk kaidelerine sadakat ilkesiyle anayasayı belki hukuken değil ama manen koruyabilecek nitelikteki bazı düzenlemelerden söz etmektedir. Örneğin, 1791 tarihli Fransız Anayasası'nın, yasama, yürütme ve yargı erklerinin hiçbirinin anayasayı kısmen veya tamamen değiştiremeyeceği yönündeki hükmü modern manada bükölmez anayasal normlardan biri iken aynı anayasal metnin geleneksel olarak, milli kurucu meclisin anayasayı, yasama organına, krala, hakimlere, anne babalara, genç vatandaşların sevgisine ve tüm Fransızların cesaretine emanet ettiğini belirtmesi de, anayasanın korunmasına yönelik hukuki bir himaye teşkil etmese de toplum nezdinde bu ihtiyaca yönelik bir bilinç oluşturması bakımından önemlidir. Benzer şekilde bazı sistemlerde de anayasaya sadık kalınacağına dair devlet başkanının yemin etmesi usulü de Feyzioğlu'nun eserinde örneklediği manevi tedbir yollarından bir diğeridir.

Tarihsel olarak bugünkü manada hukuki bir anayasal norm denetimi sisteminin oluşmasına giden yolda, kuşkusuz bu manevi faktörlerin tek başına işlevsel olmadıkları açıktır. Bu maksatla başvurulan diğer tedbir yolları arasında Feyzioğlu, anayasaya aykırı kanunların çıkmasını sağlayacak iki meclis sistemi gibi bir sistemin de uygulanageldiğini, lakin bunun da meselenin çözümü için tek başına kafi olmayacağını belirtmektedir. Bir akademisyen olarak İsviçre'deki hukuk sistemi üzerine de çalışmaları olan Feyzioğlu,

İsviçre sisteminde olduğu gibi kanunların referanduma sunulması metodunun ise etkili olabileceğini, ancak bunun da tek başına yeterli olmayacağını vurgulamaktadır. Bazı sistemlerde yasama meclisi komisyonları, bağlı bulundukları iç tüzükler uyarınca kendilerine havale edilen tasarı ve teklifleri anayasaya uygunluk bakımından incelemek yetkisine sahiptir. Böylece anayasaya aykırı bir kanun tasarısı metninin mecliste görüşülmeden evvel bir nevi elekten geçirilmesi amaçlanmıştır. Kimi sistemler ise bu vazifeyi meclis başkanına vererek anayasaya aykırı bir kanun tasarısını mecliste oylamaya sunmamak yönünde yetkilendirilen meclis başkanına oldukça ağır bir vazife ve yetki yüklemektedir. Bu ağır yetkinin kimi sistemlerde de veto salahiyeti bağlamında devlet başkanının omuzlarında olduğu örnekler vardır. Tüm bu yetkiyi meclis başkanı ya da devlet başkanı gibi tek bir kişinin inisiyatifine bırakmak istemeyen kimi sistemlerde de kanun tasarılarının hazırlanış sürecinde benzer yetkiler, başvurulacak ihtisas ve danışma organları ya da meclislerine bırakıla gelmiştir. Tüm bu tarihsel tedbirler ve tecrübelerin ışığında varılan noktada Feyzioğlu, anayasal norm denetimi hususunda bu gibi örneklerin kısmen başarısız olmasının nedenini bu sistemler içerisinde anayasaya riayetsizliğin bir müeyyidesinin olmayışına bağlar ve anayasaya aykırılık halini bir müeyyideye bağlayan denetim yollarını temel olarak iki alt başlığa ayırır ve bunları siyasi bir organ tarafından yapılacak denetim ve kazâî bir organ tarafından yani mahkemeler tarafından yapılacak denetimler olarak tasnif eder.

Siyasi bir organ tarafından yapılacak murakabe (denetim) türünde de koruyucu senato gibi çözüm arayışlarına başvurulmuş ve tarih sahnesinde bu arayışların da modern hukuk sistemiyle bağdaşmadığı gibi işlevsel de olmadığı neticesine varılmıştır. Nihayet geriye kalan seçenek ise bağımsız bir yargı mercii tarafından yapılacak denetim türüdür.

Kanunlar üzerinde kazâî murakabenin yani yargısal denetimin de farklı şekillerde tatbik edilebilmesi mümkündür. Sözü geçen tez çalışmasında Feyzioğlu, yargısal denetimi, denetimi yapan organ bakımından, bu organın işe el koyma tarzı bakımından ve denetimin neticesi bakımından kategorilere ayırarak incelemektedir. Bu üçüncü ve son kategori bakımından yargısal denetimi incelerken Feyzioğlu eserinde ilk kez Anayasa Mahkemesi tabirini kullanır ki bu tabir ileride kurulacak denetim mahkemesine Türk hukuk literatüründe bugünkü adını verecektir. Akademisyen Feyzioğlu'nun çeşitli

makalelerinde de incelediği üzere Avusturya, Çekoslovakya, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde eserin yazımı tarihinde anayasa mahkemeleri mevcuttur.

Feyzioğlu burada, ilerleyen yıllarda meclis kürsülerinde ve komisyonlarında da sıkça tartışılacak bir diğer konuya işaret etmektedir; bir anayasa mahkemesinin kuruluş tarzının nasıl belirleneceği, mahkemenin meşruiyeti tartışmalarına mâni olmak bakımından ilk ve en önemli adımı teşkil eder. Esas vazifesi kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek olan böyle bir mahkeme aynı zamanda başka yetkilere de sahip olabilir yahut mahkemenin tüm yetki sahası sadece norm denetimi ile sınırlı tutulabilir. Öte yandan, bu mahkemenin kuruluş kanununun ve kuruluş usulünün doğru tespit edilmesi de sıhhati ve meşruluğu bağlamında başlı başına önemli bir çalışma konusudur. Bilhassa mahkemenin üyelerinin nasıl ve kimler arasından seçileceği mahkemenin bağımsızlığı ve niteliği hususunda belirleyici rol üstlenecektir. Mahkeme üyelerinin tamamının yargıçlardan mı oluşacağı, hukukçu olmayan diğer bilim insanlarının mahkemede bir kürsü sahibi olup olmayacağı, siyasi parti temsilcilerine mahkemede üyelik verilip verilemeyeceği gibi hususlar kuşkusuz doğrudan mahkemenin vereceği kararlara da tesir edecektir. Öte yandan, mahkeme üyelerinin tamamı siyasetten uzak, bağımsız yargıçlar arasından seçilecek olsa bile, bu defa da bu yargıçların nasıl bir seçimle göreve başlayacakları üzerinde düşünmek gerekir. Mahkeme üyelerinin seçilmesi veya tayin edilmesi, görev süreleri, görevden alınma usulleri gibi tartışma konuları hakimlik teminatı ve mahkemelerin bağımsızlığı ilkeleri ile de doğrudan bağlantılıdır ve tüm bu hususlar kurulması planlanan bir anayasa mahkemesinin kurucu kanununda hüküm altına alınmadığı sürece, mahkeme kendisinden beklenen fonksiyona hasıl olamaz. Benzer çekincelerle bazı sistemlerde de anayasal denetim yetkisini tek başına elinde tutacak olan bir mahkeme yerine, tüm genel mahkemelerin anayasal norm denetiminde yetki sahibi olması usulü denenmiştir.

Üzerinde düşünülmesi gereken bir başka konu anayasaya aykırılık iddiasının mahkeme önüne nasıl ve kim tarafından taşınabileceği meselesidir. Burada, Feyzioğlu, anayasaya aykırılık iddiasının mahkeme önüne taşınma usullerinin doktrinsel olarak iki farklı metot altında şekillendiğini ifade eder ki bunlardan biri uygulamaları dönemin İsviçre, Avusturya gibi ülkelerinde görüldüğü üzere aykırılık iddiasının dava yolu ile doğrudan dava etme yetkisi bulunan kişilerce mahkeme önüne taşınması metodudur;

diğeri ise dönemin Amerika ve Yunanistan örneklerindeki gibi bir mahkeme önünde görülmekte olan bir dava esnasında uygulanacak olan bir kanunun anayasaya aykırı olduğu düşünülmekte ise davanın taraflarından birinin bu aykırılık iddiasını defi yoluyla öne sürmesi şeklindedir. Tezin kaleme alındığı dönemde Türk hukuk sisteminde münhasır bir anayasa mahkemesinin mevcut olmayışı nedeniyle kanunların anayasaya uygun olup olmadıkları hususunda pek çok hukukçu defi yoluyla anayasaya aykırılık iddiasının genel mahkemeler önüne taşınabileceğini doktrinsel tartışmalarda savunmuş ise de yukarıda da ele alındığı üzere yüksek yargı mahkemeleri, yerel mahkemelerin bu doğrultudaki kararlarının aksi yönde görüş bildirmiş olduğundan anayasaya aykırı bir kanun karşısında ne yapılacağı sorusuna hukuk sistemi dönemin şartlarında bir yanıt verememiştir. Hakim yürürlükte olan kanunu uygulamakla mükellef olduğuna göre anayasaya aykırılık iddiasını inceleyecek özel bir mahkemenin mevcut olmadığı durumlarda herhangi bir genel mahkemenin aykırı olduğu düşünülen kanunu uygulamadan kaldırma imkan ve yetkisi de dönemin şartlarında bulunmamaktadır. Hukuk sisteminde henüz bir çözüm geliştirilememiş bu özel durum karşısında Feyzioğlu tez çalışmasında, gelecekteki yasama faaliyetlerinde de savunacağı fikirlerini şöyle açıklamaktadır:

“Bizce, kanunların Anayasaya aykırı olup olmadığının kazâî murakabeye tabi tutulması prensibi bir kere benimsendikten sonra, şu veya bu şeklin kabulü daha ziyade her memleketin hususi şartlarına bağlı bir keyfiyettir. Meseleyi tam bir açıklıkta ortaya atıp, Anayasalarına gerekli sarîh hükümleri koymağa ve gerekli müesseseleri kurmağa muktedir olan milletler -hele umumi mahkemeler bu iş için tamamiyle itimada lâayık değil iseler- müstakil bir Anayasa Mahkemesi kurarak, dava yolu ile murakabeyi, Anayasaya aykırı kanunların erga omnes iptali usulünü kabul etmelidirler. Ancak def’i yolu ile kazâî murakabenin mühim bir meziyeti vardır: O da, Anayasaya aykırı kanunların kazâî murakabesi hakkında Anayasaların hiçbir sarahat ihtiva etmeyerek meseleyi tamamiyle meskut bırakmaları halinde dahi, işleyebilmesidir.” (Feyzioğlu T. , Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi, 1951, s. 64)

Bu sözleriyle Feyzioğlu, bir Anayasa hukukçusu olarak her ülkenin kendi iç hukuk sistemine ve dahi memleketin içinde bulunduğu diğer şartlara uygun bir anayasal norm denetimi usulü seçmesini daha münasip ve işlevsel gördüğünü belirtmekte olup müstakil bir anayasa mahkemesi kurulması gerektiği inancına sahip olduğunu belirtmektedir. Aynı

zamanda da def'i yolunun sağladığı bir takım olanak ve kolaylıkların da ayrıca altını çizmektedir. Feyzioğlu'nun buradaki düşünceleri ileride daha da zenginleşerek bugün halen Türk hukuk sisteminde geçerli olan anayasal norm denetiminin temellerini oluşturacaktır.

Ergun Özbudun'un da ifade ettiği gibi def'i yoluyla anayasal norm denetimi fikrinin öncüleri arasında yer alan akademisyen hukukçu Feyzioğlu, def'i yoluyla norm denetimi usulüne verdiği önem dolayısıyla tez çalışmasında bu hususa geniş yer ayırmıştır. Feyzioğlu'na göre davaya bakmakta olan hakim önündeki davaya tatbik edilmesi gereken bir kanunun anayasaya aykırı olduğu kanaatine hasıl olur ise, anayasa ve bu kanun normu arasındaki hiyerarşi dolayısıyla, hakim yapması lazım gelen şey, kanunu değil, kanunun üzerinde yer alan anayasayı tatbik etmek, başka bir anlatımla yürürlükte olmasına rağmen anayasaya aykırı olduğunu düşündüğü kanunu uygulamaktan imtina etmektir. Bu doktrinsel düşünce her ne kadar dönemin hukuk sisteminde yüksek mahkemelerin o günkü içtihatları dolayısıyla uygulama alanı bulamamış ise de aynı çağda fiilen anayasaya aykırılığın yargısal denetimi mekanizmasına sahip olmayan kimi devletlerde de mahkemelerin bu kanı ve görüşten hareketle def'i yoluyla bir manada anayasayı da muhafaza etmek gayesiyle anayasal norm denetimi yapmaları sonucuna zaman içerisindeki uygulamalar ile varılmıştır. Feyzioğlu bu düşüncesini, daha evvel aksi yönde fikir beyan eden ancak sonradan bu görüşünün hatalı olduğu kanaatine varan ve tıpkı Feyzioğlu gibi çok genç yaşta hukuk profesörü olan meşhur Fransız kamu hukukçusu Leon Duguit'in sözleriyle desteklemektedir. Feyzioğlu'na göre Duguit eserlerinde mahkemelerin anayasaya aykırı bulduğu bir kanunu uygulamaktan kaçınamayacakları düşüncesinin, aslında mahkeme anayasayı ihlal edebilir demek olduğunu işlemiştir ve Duguit'e göre anayasanın bu şekilde ihlali kabul edilebilir değildir. Dolayısıyla Duguit anayasanın en üstün norm olması nedeniyle anayasaya aykırı kanunun uygulanması halinin anayasayı çiğnemek manasına geleceğini savunmuştur.

Genel mahkemelerin kanunlar hiyerarşisi sistemi içerisinde anayasayı nihayetinde bir kanun olarak özümsemeleri ve yasama organı tarafından oluşturulan kanunların, anayasa karşısındaki durumları hassas bir konudur. Mahkemelerin anayasayı yorumlayarak bir kanunun anayasaya aykırı olup olmadığını tespit etmek yetkisine sahip

olduklarını kabul etmek, elbette beraberinde hukuki bir tartışmadan ziyade siyasi tartışmaları da alevlendirecektir. Nihayetinde yasama organının tasarrufları bu düşünceye göre hakimlerin denetimine açık olarak konumlandığında siyasi iradenin tercih yetkisi anayasal bir yorum ile hukuk alemine konu edilecektir. Feyzioğlu, bu husustaki çekincelerini eserinde ele alarak, kanun yapma fiilinin sadece anayasayı tefsir ve tatbikten ibaret olmadığını ve kanun koyucunun kuşkusuz ki yine anayasanın bizzat kendisinden aldığı geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu ve anayasanın çizdiği sınırlar dahilinde siyasi iradenin bu takdir yetkisini kullanmak hakkını haiz bulunduğunu belirtmektedir. Feyzioğlu'na göre, siyasi iradenin sahip olduğu bu takdir ve tercih yetkisi bağlamındaki tasarruflarının hâkimin müdahalesi altında kalması düşünülemez. Ancak kanun koyucunun, anayasanın çizdiği sınırları aşması durumunda konu artık siyasi iradenin tercih ve takdir yetkisini aşmış ve o zaman aynı zamanda bir norm olan anayasa çiğnenmiş kabul edilir. Anayasanın bu surette ihlali ise bir kanunlar ihtilafı halini aldığı vakit, konu siyasi iradenin hürriyet sahasından çıkarak hâkimlerin çözmesi gereken bir hukuki ihtilaf halini alır (Feyzioğlu T. , Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi, 1951, s. 76). Bu hukuki ihtilafın nasıl çözümlenebileceği ve nasıl çözümlenmesi gerektiği konusunda Feyzioğlu, tezinde bir yandan olması lazım geldiğine inandığı hukuku kişisel ve akademik görüşleri bağlamında ifade ederken, diğer yandan da olan hukukun konuya bakış açısını salt hukukçu kimliği ile kaleme almıştır. Her ne kadar bu sorunun çözümü için bir anayasa mahkemesinin kurulması gerekliliğine inanmakta ise de nihai olarak dönemin hukuk sisteminin elverdiği sınırlar dahilinde konuyu irdeleyen akademisyen, bu nedenle mahkemelerin içtihadî bakış açısına İstanbul 4.Asliye Hukuk Mahkemesinin 15.01.1927 tarihli kararına atıfla yer vermektedir. Bu kararın yanı sıra Feyzioğlu'nun tez çalışmasında Akşehir Hakimi Refik Gür'ün kararından da ayrıntıları ile bahsedilmektedir. Türk hukuk sisteminde dönemin koşullarında defî yolu ile kazâî murakabenin lehine görüşleri savunan ve aleyhine görüşleri savunan hukukçuların fikirlerini eserine taşıyan Feyzioğlu, kendi tabiri ile “delilleri ile” yani bir manada gerekçeleri ile kimi aleyhe görüşleri de çürüterek anayasanın bilhassa 52. ve 53.maddeleri bağlamında savını desteklemiştir. Dönemin anayasasının 52.maddesi kanuna aykırı tüzüklerin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşüleceğini hükme bağlamaktadır ve bu maddeye dayanarak bazı hukukçular maddenin ruhunun, genel mahkemeleri anayasaya aykırı olduğu öne sürülen kanunları

incelemekten men ettiğini savunmuş, bazı hukukçular ise anayasanın 53.maddesinin de hakimın görev ve yetki sınırlarını çizirken bu sınırları mevcut kanunu uygulamaktan ibaret gördüğünü ve bu düzenlemenin de kazâî murakabeye engel olduğunu vaktiyle öne sürmüşlerdir. Anayasanın sadece yasama organına hitap eden bir kanun olmayıp kanunlar hiyerarşisi içerisinde en üst kanun olduğu görüşünden hareket eden bazı hukukçular ise her iki anayasa maddesinin de kazâî murakabeye engel teşkil etmediği inancını benimsemişlerdir. Feyzioğlu ise bu karşıt görüşler tartışmasından çıkış kapısını 1924 tarihli anayasanın hazırlandığı komisyon tutanaklarında bulmakta ve geniş ölçüde 1921 tarihli Polonya Anayasası’ndan uyarlandığını belirttiği bu anayasal metinde bazı maddelerin aynen tekrar edildiğini ifade ederken dikkati Polonya Anayasası’nda mevcut olmasına rağmen 1924 Anayasası’na hiç alınmayan bir maddeye çekmektedir. 1924 Anayasası’nda karşılığı olmayan bu madde “Mahkemeler, usulü dairesinde yayınlanmış kanunların muteberliğini münakaşa edemezler.” hükmünü içermekte ve böylece dönemin Polonya Anayasası kendi sisteminde bu madde ile genel mahkeme hakimlerine her halükârda mevcut kanunu uygulamak vazifesini yüklemektedir. Benzer içerikte bir maddenin 1924 Anayasası sisteminde yer almayışı, bir tercihe işaret etmekle beraber bu düzenleme ve tercih 103.madde ile birlikte nazara alındığında kurucu iradenin maksadının anayasayı, anayasaya aykırı olabilecek kanunlar karşısında da muhafaza etmek olduğu sonucuna varılması mümkündür. Nitekim, Feyzioğlu eserinde “Bizce, mahkemelerimiz bakmakta oldukları bir davada anayasaya aykırı bir kanunla karşılaştıkları takdirde, anayasayı ihmal edip kanunu tatbik edemezler; kanunu bir tarafa bırakıp anayasayı tatbik etmeleri gerekir.” sözleriyle bu hususta kendi görüşünü açıklamıştır. Nitekim 1961 Anayasası’nın kabulünden ve buna bağlı olarak 1962 yılında kabul edilen kuruluş kanunundan sonra Anayasa Mahkemesinin hukuk sistemine entegre edilmesiyle anayasal denetim mekanizması nihayet hayata geçirilecektir.

Kanunların anayasaya uygunluğunun genel mahkemeler tarafından def’i yoluyla incelenmesine kapı aralamakta olan gerekçeleri ile lehe olan mahkeme kararları kadar aleyhe olan birtakım mahkeme kararlarını da irdeleyen, dönemin hukukçularının lehte ve aleyhe görüşlerine yer veren Feyzioğlu, sonuç olarak Yargıtay’ın kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi prensibini reddettiğini belirtmekte ve içtihatların o günkü tabloda Türk hukuk sisteminde tam manasıyla anayasaya uygunluk denetiminin

mahkeme eliyle tecellisine imkan vermediği neticesine -olan hukuk bağlamında- varmaktadır. Eserinin sonunda, çalışmasının iki gayesi bulunduğundan, bunlardan birinin hukuki cepheden ve mukayeseli olarak konuyu irdelemek ve hem Türk hukuk sisteminde hem de diğer devletlerin hukuk sistemlerinde anayasaya aykırı kanunların yargısal denetimi konusunu ele almak olduğundan, diğerinin ise anayasaya aykırı kanunların yargısal denetiminin getireceği fayda ve zararları ele almak, özellikle de Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar bakımından konunun gerekliliğini masaya yatırmak olduğundan söz etmektedir. Çalışmanın dönemin hukukçuları için geniş kapsamlı bir mukayeseli rehber olduğuna kuşku yoktur. Eser bugün dahi pek çok akademik çalışmada atıf yapılan önemli eserlerin arasında yer almakla hukukçulara kaynaklık etmeye devam etmektedir. Bu bağlamda Feyzioğlu, eserindeki bu iki gayeden birine hukukçu kimliği ile erişmiş kabul edilebilir. Siyaset bilimi açısından daha önemli olan husus ise eserin ikinci gayesinin hasıl olup olmadığı hususudur ki bu sorunun cevabını günümüzdeki anayasal norm denetimi sistemine bakarak cevaplamak kolaylıkla mümkün olacaktır. Ancak Feyzioğlu'nun bu çalışmasının akademik sonuç ve etkilerinin yanı sıra siyasi mecrada da birtakım sonuçları ve etkileri olduğu inkâr edilemez. Nitekim Yüksel Taşkın, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* adlı eserde Turhan Feyzioğlu'na ilişkin bölümü kaleme alırken Feyzioğlu'nun bir süre Fransa'da yüksek devlet adamları da yetiştiren École Nationale d'Administration'da da çalışmalarda bulunduğunu ve akademik çalışmalarında özellikle pratik siyasal getirisi olacak konulara yoğunlaştığını vurgulamaktadır ve Taşkın, netice olarak bu çalışmaların ardından Feyzioğlu'nun da Turan Güneş ve Coşkun Kırca gibi dönemin etkin simalarıyla birlikte çok genç yaşta kurucu mecliste görev almış olmasını “çarpıcı” bulduğunu ifade etmektedir. (Taşkın, Bora, Yıldız, & Uyar, 2009, s. 535) Taşkın, bu sözleriyle bir manada çalışmanın siyasi sonuçlarına da işaret etmiş sayılabilir.

1949 yılında Ankara Üniversitesi adına Milletlerarası İdari İlimler Enstitüsü'nün Anayasa Mahkemesi konulu bir toplantısına katılan Prof. Dr. Bülent Nuri Esen'in sunduğu bir çalışma raporundan da tezinin sonuç bölümünde söz eden Feyzioğlu, bu toplantıya katılan delegelerin büyük çoğunluğunun kanunların Anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi meselesini ayrı bir Anayasa mahkemesine tevdi etme fikri etrafında toplandıklarını belirtmektedir (Feyzioğlu T. , *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun*

Kazai Murakabesi, 1951, s. 341) Feyzioğlu, demokrasinin sadece çoğunluğun iradesinin mutlak surette hakim olması manasında algılanmaması gerektiğini, bu manada algılanan bir demokrasinin hürriyete değer verdiğinden söz edilemeyeceğini ifade ederek Anayasa Mahkemesi ile demokrasi arasındaki hassas dengeye tekrar dikkat çekmektedir. Ona göre, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi sadece hukuki açıdan değil, idari ve siyasi açıdan da önemli bir meseledir. Feyzioğlu dönemin seçim sisteminin de muhalefeti iktidar karşısında zayıf düşürdüğünü, iki partili bir mecliste anayasaya aykırı kanunların kolaylıkla meclisten geçebileceğini, öte yandan anayasaya aykırı kanunlar karşısında mahkemelerin içtihat birliği kurmalarının güç olacağını, anayasaya aykırılığı yorumlama noktasında da her bir hakimin farklı bir yorum geliştirmesiyle benzer şekilde kazâî murakabe sürecinde de içtihat birliğinden uzak kararların meydana gelebileceğini ve tüm bunların sistemli bir kazâî murakabenin önemini artırdığını tezinin sonuç kısmında belirtmektedir. Çareyi ise eserinde ayrıntıları ile tanıttığı üzere Romanya ya da Avusturya'daki sistemlerde olduğu gibi bir usulün benimsenmesi fikrinde görmektedir. Romanya sistemi, bir kanunun anayasaya aykırılığı iddiasını araştırma yetkisini genel mahkemelere değil, daha yüksek ve ehil bir heyete bırakmakta iken, Avusturya sistemi bu yetkiyi Anayasa Mahkemesi olarak anılan münhasır bir mahkemeye bırakmaktadır ki Türk hukukunda benzer müessesenin kuruluşu da ancak bir anayasal değişime bağlıdır.

Bu tespitin hemen ardından Feyzioğlu – bir hukukçu olarak kendisine göre olması gereken hukuk bağlamında- şu sözleri ile anayasal denetim ile çok partili rejim arasındaki hassas dengeye işaret etmektedir:

“İçtihatların bugünkü durumuna göre, memleketimizde halen kanunlar üzerinde kazâî murakabe cereyan etmemektedir denemez. Kazâî murakabe aleyhinde de müdellel, içtihat kurmağa elverişli mahkeme kararları mevcut değildir. Kazâî içtihatlar henüz kararsızlıktan kurtulmamıştır. Fakat kanunların Anayasaya aykırılığı meselesinin -parti idarecileri diledikleri takdirde anayasanın da kolayca değiştirebileceği – tek partili otoriter bir rejimde hemen hemen hiçbir ameli kıymeti bulunmadığı ve çok partili siyasi hayatta da birkaç yıldan beri girmiş olduğumuz göz önünde tutulursa, bu durumu tabii karşılamak lâzımdır. Önümüzdeki yıllarda, bilgili ve hür düşünceli hâkimler tarafından bu konunun daha ziyade aydınlanması beklenebilir.”

Bu temenni ve tespitlerinden yaklaşık on yıl sonra Feyzioğlu 1961 Anayasası hazırlık sürecinde görev yapacak ve akademisyen Feyzioğlu'nun görüşlerini bu defa meclis kürsüsünde yasama faaliyetleri esnasında vekil Feyzioğlu sıfatıyla paylaşacaktır.

1.3.2 Kuvvetler Ayrılığı Nazariyesi Adlı Makalesi

Feyzioğlu'nun akademik yaşamında özellikle üzerinde durduğu konulardan biri de kuvvetler ayrılığı prensibidir. 1947 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi dergisinde yayınlanan Kuvvetler Ayrılığı Nazariyesi adlı makalesinde Feyzioğlu, yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiyi tarihsel arka planıyla birlikte ele aldıktan sonra yargıçların azledilememesi prensibinin, yani günümüzdeki tabiri ile hakimlik teminatının yasama-yürütme-yargı erkleri içerisindeki önemine değinmektedir. Bu konu başlığı meclis kürsüsünde de sıkça Feyzioğlu tarafından gündeme getirilecek dönemin önemli başlıklarından biridir.

1.3.3. İdarenin Kaziyei Muhkemeye Riayetini Temin Hususunda Vatandaşın Büyük Millet Meclisine Müracaat Hakkı Bir Müeyyide Olabilir Mi Adlı Makalesi

Milletvekilliği boyunca mecliste mümkün olduğunca tam zamanlı bir mesai ile çalışmaya gayret eden Feyzioğlu'nun meclis kürsüsündeki milletvekilliği vazifesine bakış açısının izlerini akademisyenlik yıllarında kaleme aldığı bir başka makalesinde sürmek mümkündür. Feyzioğlu, idare hukukuna ilişkin bir makalesinde “İdarenin Kaziyei Muhkemeye Riayetini Temin Hususunda Vatandaşın Büyük Millet Meclisine Müracaat Hakkı Bir Müeyyide Olabilir mi?” sorusuna cevap aramaktadır. Bu soruyla aynı adı taşıyan makale, idarenin (yürütme organının) tasarruflarının yargısal denetimi ve bu yargısal denetim neticesinde idari eylem ve işlemde doğan zararın tazmini noktasında vatandaşın, meclise başvuru hakkının bir müeyyide olarak düşünülüp düşünülemeyeceğini tartışmaya açmaktadır. Genel olarak modern hukuk sistemlerinde idarenin kanuna aykırı kararları neticesinde doğan zararların tazmini hususu idare hukukunun ana çalışma konularından birini teşkil etmiştir ve bugün dahi idare aleyhinde İcra ve İflas Kanunu'ndaki hacze yönelik hususların tatbik edilemezliği, başka bir anlatımla kamu mallarının borçlar nedeniyle haczedilmesinin -haklı olarak -mümkün

olmayışı karşısında alacakların (özellikle tazminatların) kamudan (idareden) nasıl tahsil edileceği konusu halen hukuk alanında üzerinde çalışılan bir sorundur. Bu sorunla birlikte makale ayrıca mahkeme kararlarına riayet edilmemesi halinde idare aleyhinde uygulanabilecek yaptırımların neler olabileceği sorusu üzerinde durmaktadır. Bir mahkeme kararının yerine getirilmemesi halinde her ne kadar başvuru teorik olarak bir tazminat davası ikame edebilirse de elde edilecek olan bu tazminat ödenmesine ilişkin ikinci mahkeme kararına dahi idare riayet etmez ise mahkeme ilamı üzerinde hükmi olarak tecelli eden adaletin, fiili olarak gerçek dünyada tecellisinin nasıl sağlanabileceği de yine idare hukukçularının üzerinde düşündükleri ana başlıklardan biridir. Bu noktada Feyzioğlu, bir çözüm olarak dikkatleri 1924 Anayasası'nın 82.maddesi bağlamındaki dilekçe hakkı uygulamasına ve dilekçe komisyonunun bu konuda vermiş olduğu bazı kararlara çekmektedir. Anılan madde "Türkler gerek kendileri gerek kamu ile ilgili olarak kanunlara ve tüzüklere aykırı gördükleri hallerde yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine tek başlarına veya toplu olarak haber verebilir ve şikâyetle bulunabilirler. Haber veya şikâyeti alan makam, kişi ile ilgili başvuruların sonucunu dilekçeye yazılı olarak bildirmek ödevindedir." hükmüyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kanun ve tüzüklere her türlü aykırılık hususunda vatandaşların bizzat ve doğrudan meclise yapacakları şikayetler hususunda, başvuru sahiplerine yazılı olarak cevap vermek görevini yüklemektedir. Bu bağlamda hukukçu Feyzioğlu, yargı kararlarının idare tarafından yerine getirilmemesi halinde meclise müracaat hakkının mevcut olduğundan ve bu müracaat hakkının neticeye varmak için işlevsel olduğundan çeşitli emsalleri sıralayarak söz etmektedir. Bu yasal düzenleme meclisin, yargı kararlarının idare nezdinde yerine getirilmesi hususunda bir anlamda anayasanın garantörü olarak hareket etmek imkân ve yetkisine ve hatta vazifesine sahip olması bakımından önem taşımakla birlikte, siyasi yaşamında Feyzioğlu'nun milletvekili Feyzioğlu olarak meclis kürsüsünü algılayış ve kullanım biçimini de etkilemiştir. Akademisyen Feyzioğlu, bu makalesiyle meclisin vazife ve sorumluluklarının başka bir hukuki boyutuna ışık tutmaktadır ve vekil Feyzioğlu bu sorumlulukların bilinciyle her ne kadar meclis kürsüsünde çoğunlukla muhalefet sıralarında yer almış ise de meclisin bir üyesi olma hususundaki vazife ve yetkilerini mümkün olduğunca etkin olarak kullanmıştır.

Feyzioğlu'nun düşünsel dünyasında Türkiye Büyük Millet Meclisi, millet adına ve millettten alınan yetkiyle, yine millete karşı yerine getirilmesi lazım gelen mesuliyetler kapsamında her türlü kanuna aykırılığın irdelenmesi gereken ve bu husustaki mahkeme kararlarının idare nezdinde uygulanışının da takip edilmesi gereken bir organdır. Anayasanın meclise yüklediği bu ödevler nedeniyle meclis üyeleri de bu vazifeleri yerine getirmek maksadıyla titiz bir mesai göstermekle yükümlüdür. Nitekim, meclis kürsüsündeki tam zamanlı mesaisinin büyük çoğunluğu muhalefet sıralarında geçmiş olsa da Feyzioğlu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir mebusu olma yetkisini etkin şekilde kullanmaya gayret ederek ilerleyen yıllarda yapacağı vekillik görevi esnasında vermiş olduğu dilekçe ve gensorular neticesinde Sosyal Sigortalar Kurumu bünyesindeki birtakım hukuksuzluklar nedeniyle meclis soruşturması açılmasına da vesile olmuştur. Ayrıca Feyzioğlu, uygulanmayan çeşitli yargı kararlarına ilişkin olarak da meclise önergeler sunarak muhalefet anlayışını belgelere dayalı bir sistematığe oturtmuştur. Feyzioğlu'nun “dosyalı muhalefet” adını verdiği bu çalışma sistemini düşünsel dünyasında şekillendiren unsurlar arasında akademide yapmış olduğu meclisin yetkisine ilişkin bu çalışmaların tesiri olduğunu söylemek yanlış olmaz.

1.3.4. Demokrasiye ve Diktatörlüğe Dair Adlı Kitabı

Bir yandan akademik faaliyetlerini sürdüren Feyzioğlu, diğer yandan da dönemin önemli dergilerinden olan Forum dergisinde ülke gündemini yakından ilgilendiren belli başlı konular hakkında ses getiren yazılar kaleme almaktadır. Feyzioğlu'nun siyaset sahnesine adım atmadan önce Forum sayfalarında okuyucu ile buluşan bu yazıları 1957 yılında Demokrasiye ve Diktatörlüğe Dair adlı bir kitapta derlenmiştir. Eser içerisinde makaleler incelendiğinde bu yazıların her birinin farklı zamanlarda kaleme alındığı ve yazıldığı dönemin günlük gündemini konu aldığı görülür. Bu bağlamda makaleler arasında her ne kadar konusal olarak bir bütünlük bulunmasa da yayımlandıkları dönemde ülke gündemini ilgilendiren belirli ana konular etrafında kaleme alınmış olmaları dolayısıyla dönemin önemli memleket meselelerine dair genel bir bakış açısı sundukları açıktır. Feyzioğlu'na göre bu yazılar düşüncelerini vatandaşlar ile açık sözlülükle paylaşmayı bilen bir üniversite mensubunun çeşitli memleket meseleleri karşısında düşündüklerini, duyduklarını, ümitlerini ve endişelerini olduğu gibi aksettirmek amacını

taşımaktadır ve bu yazıların hedef okuyucu kitlesi de memleket gündemini takip eden vatandaşlardır. Bu açıdan yazılar akademik bir üsluptan ziyade herkesin anlayacağı daha sade ve gündelik bir dille kaleme alınmıştır. Kitap dört bölümden oluşur. Birinci bölümde, genel olarak, demokrasi ve diktatörlük eksenindeki konular ele alınır. İkinci bölüm, basın hürriyeti ile ilgili yazılar hakkındadır. Üçüncü bölüm yargı bağımsızlığı hakkındaki yazılara ayrılırken son bölümde, devlet memurlarının idari sistem içerisindeki rolü ve devlet memurluğu konusundaki düşünceler yer almaktadır. Eser, akademisyen Feyzioğlu'nun siyaset sahnesine girmeden önce görüşlerini vatandaşa yalın bir dille anlatması bakımından önemli bir düşünsel temel vazifesi görür.

1.3.5. Büyük Tehlike Komünizm Adlı Kitabı

1969 yılında yayınlanan eserde Türkiye’de artan komünist propaganda faaliyetlerinden duyduğu çekince nedeniyle Feyzioğlu, sol veya sosyalist görüşler altında gizlendiğini düşündüğü ve Türk gençliğini belli merkezlerden yöneltilen sistemli bir beyin yıkama faaliyetinin hedefi haline getirdiklerine inandığı bazı dış kaynaklı faaliyetler hususunda gördüğü riskleri ve tehlikeleri ele almaktadır. Eser, Feyzioğlu’nun Ortanın Solu akımı karşısında CHP’den istifası ve ardından Güven Partisi’nin merkez sağ ve merkez sol arasında durduğu yerin anlaşılması bakımından Feyzioğlu’nun bu dönemdeki düşüncelerine ışık tutmaktadır.

1.3.6. Sosyal Adalet ve Sosyal Güvenlik İçin Adlı Kitabı

1976 yılında yayınlanan kitap yayınlandığı dönemin başbakan yardımcısı ve devlet bakanı olan Feyzioğlu’nun hükümet programı çerçevesinde sosyal güvenlik ve sosyal adalet bağlamındaki görüşlerini ve konuşmalarını içermektedir. Emekli işçilerin statüsündeki sorunlar, genel sağlık sigortası konusu, tarım sigortacılığı gibi alanlarda hükümetin politikalarına yer veren çalışmada, hükümetin bu politikalar bağlamındaki icraatlarına, bu icraatlar arasında meclise sevk edilen yasa tasarılarına ilişkin Feyzioğlu’nun izahatları vardır.

1.3.7. Millet Meclisi Kürsüsünden Bir Uyarma Adlı Kitabı

Feyzioğlu önemli gördüğü bazı konuşmalarını kitaplaştırma geleneğini sürdürerek 14 Nisan ve 20 Mayıs 1970 tarihlerinde mecliste yapmış olduğu memleket gündemine ilişkin bazı konuşmalarını bu kitabında yayınlamıştır. Konuşmalarında Feyzioğlu genel olarak ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı süreç ve artan şiddet olayları üzerine fikirlerini ve uyarılarını paylaşmıştır. Eser, Feyzioğlu'nun yasama faaliyeti çerçevesinde vekillik görevine bakış açısını yansıtmaya bakımından önemlidir.

1.3.8. Chypre, Mythes et Réalités Adlı Kitabı

1984 tarihli ve Fransızca olarak yayınlanan eserde Feyzioğlu, Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslara arası alanda tanınması konusundaki hukuk mücadelesinin bir parçası olarak Kıbrıslı Türkler'in haklı mücadelelerini hukuki gerekçeleri ile izah etme ve Avrupa'ya Kıbrıs Türk halkının maruz bırakıldığı katliamlara dek uzanan hukuk dışı muameleleri detaylı olarak duyurmak amacıyla kaleme alınmıştır.

1.3.9. Atatürkçülük Alanındaki Eserleri

Türk Millî Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği, Atatürk ve Milliyetçilik, Devlet Adamı Atatürk gibi eserlerinde Feyzioğlu, sağ Kemalizm anlayışı için de önemli yer tutan kendi bakış açısı ile yorumladığı Atatürkçülük kavramına ilişkin görüşlerini yansıtmaktadır. Ayrıca, vefatından önce Atatürk Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan ve Feyzioğlu'nun koordinatörlüğünü üstlendiği Atatürk Yolu adlı çalışmadan da burada söz etmek gerekir. Feyzioğlu'nun bu eserlerinden bir kısmı Fransızca olarak da yayınlanmıştır.

1.4. FEYZİOĞLU’NUN AKADEMİDEN AYRILIŞI VE ÜNİVERSİTE MESELESİ

Feyzioğlu’nun akademiden ayrılmasına vesile olan olay bir başka “muhalefet” anlayışından doğmuştur. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ndeki çalışmalarının son yıllarında aynı zamanda Forum dergisinde dönemin iktidar partisine yönelik eleştirilerini ifade etmekte olan Turhan Feyzioğlu, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığı’na atandıktan kısa bir süre sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin açılış konuşmasında sarf ettiği “Nabza göre şerbet verenlerden olmayınız.” sözleri nedeniyle bakanlık emrine alınmıştır. 3 Kasım 1956 tarihindeki konuşmasında Feyzioğlu, Türk milletinin tarih sahnesinde bir zamanlar ilmi açıdan bulunduğu öncü konumu hatırlatmakta ve ilmin yerini hurafenin almasıyla hür düşüncenin ve adaletin yok olduğunu, yerini zulmün aldığını ve bir zamanlar ilim ve adalet söz konusu olunca tüm dünyaya emsal gösterilen Türklerin, Osmanlı’nın ilimden uzaklaştığı dönemlerde ilerleyen Batı dünyasının gerisinde kaldığını anlatmakta; Atatürk ıslahatlarının önemine değinmekte ve tarihteki acı derslerden öğrenilmesi gerekenler olduğunu, bu nedenle yeni eğitim yılına başlamakta olan gençler için ilmin önemini vurgulamaktadır. Ancak bilginin yanı sıra erdem de önemini hatırlatmak maksadıyla da “İstersek Türk vergi kanunlarını, para banka banknotlarını, haczi caiz olmayan malların veya iptidai itirazların tam listesini ezberlemeyelim; fakat asla nabza göre şerbet sunan; kötüye, zararlıya fetva veren sözde münevver haline gelmeyelim.” cümlesini kullanmıştır ki bu cümlede geçen “nabza göre şerbet veren sözde münevverler” tabiri nedeniyle dönemin iktidar partisi Demokrat Parti ile Feyzioğlu arasındaki gerilim oldukça artmıştır. Konuşmasının devamında Feyzioğlu sözlerine “Biz hakikaten çok çalışmak ve çok öğrenmek mecburiyetinde olan bir milletiz.” diyerek devam etmiş ve genel olarak genç öğrencilerini hakiki araştırmalar yapan, körü körüne Batı taklitçiliğine düşmeyen aydınlar olmaya davet etmiştir. Ancak konuşma metni bir bütün olarak değerlendirilmemiş, daha ziyade konuşmada geçen “nabza göre şerbet veren sözde münevverler” ifadesinin, dönemin iktidar partisine yakın basın organlarınca manşetlere taşınmasıyla tırmanan gerginlik, üniversite muhtariyeti talep eden akademik camia -dolayısıyla muhalefet- ve iktidar partisi arasındaki

anlaşmazlığın daha fazla alevlenmesine neden olmuştur. Gerginliğin bu denli artmasında kuşkusuz Feyzioğlu'nun bu konuşmasından çok daha önceki pek çok söylemlerinin ve Forum Dergisi'ndeki son derece muhalif yazılarının da büyük etkisi vardır.

Feyzioğlu, sözü geçen konuşmasından sonra iktidar partisi tarafından bakanlık emrine alınmış, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğrencileri ise bu kararı protesto ederek derslere girmemiştir. (Milliyet, 04.12.1956 s.1) Feyzioğlu'nun vekalet emrine alınması haberi mecliste üzerinde tartışmalar yapılan bir konu olmuştur. (Milliyet Gazetesi, 06.12.1956, s.1) Demokrat Parti cephesi yaşanan olayları bir ayaklanmaya teşvik olarak yorumlamıştır. (Milliyet Gazetesi, 06.12.1956 s.5) Sonuç olarak Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Feyzioğlu ile birlikte pek çok akademisyen istifa ederek ayrılmışlardır. Feyzioğlu ve arkadaşları yaşanan bu olayla birlikte ülkede üniversite muhtariyetinin sembolü haline gelmişlerdir. Mensubu olduğu üniversitede öğrencileri tarafından sevilen bir akademisyen olan Feyzioğlu'nun, bakanlık emrine alınarak üniversitedeki görevinden bir manada uzaklaştırılmasının gerek iktidar gerekse muhalefet tarafından neden önemli bir gündem maddesi haline getirildiğini anlayabilmek için öncelikle Demokrat Parti döneminde üniversite meselesine mercek tutmak ve üniversitelere o dönemde uygulanmakta olan mevzuatı incelemek gerekir.

Üniversiteler için özerklik ve akademik özgürlük sadece Türkiye'de değil, dünyada kamuoyunun gündemini meşgul etmiş bir konudur. Yeni kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti, üniversite reformunu gerçekleştirirken Türkiye'ye davet edilen ve pek çok yasanın oluşumunda çalışmalara imza atan hukukçu Ord.Prof Ernest E. Hirsch aynı zamanda 1946 tarihli Üniversiteler Yasası'nın da mimarı olarak kabul edilebilir. Kuşkusuz üniversite reformunda katkısı olan kişiler arasında dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in adını da zikretmek gerekir.

Hirsch tarafından hazırlanan bir rapora dayalı olarak hazırlanan bir kanun tasarısı 27 Nisan 1946'da mecliste görüşülerek kabul edilmiş ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu ile Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında üniversitelere ilişkin ana mevzuat böylece tesis edilmiştir. Günümüzde mülga kanun olan 4936 sayılı yasaya göre üniversiteler arası kurulun başkanı Milli Eğitim Bakanı'ydı, dolayısıyla üniversitelerin siyasi iktidarla arasında doğrudan bir bağlantı kurulmuş bulunmaktaydı. 1950 seçimlerinden sonra

Demokrat Parti iktidarı başlamış ve Demokrat Parti iktidara geldikten kısa bir süre sonra ise 1953 ve 1954'te Üniversiteler Kanunu'nu ve dolayısıyla üniversite özerkliğini doğrudan etkileyecek olan bazı yasal değişiklikler yapılmıştır. 1953 yılında kabul edilen 6185 sayılı kanun ile Üniversiteler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle üniversitelerdeki akademisyenlere siyasi yayın ve beyanlarda bulunma yasağı getirilmiştir. Kanun gerekçesinde, üniversite öğretim üyelerinden bir kısmının çeşitli siyasi parti teşkilatlarında fiilen görev aldıkları, günlük politika ile meşgul oldukları, belirli bir partinin görüşlerinden hareketle ilmi esaslara dayanmayan siyasi yayınlarda bulundukları veya siyasi şahıslarla uğraştıklarından söz edilmektedir. Kanun değişikliğinin gerekçesinde siyasetle iştigal eden öğretim üyelerine uygulanacak müeyyide hususunda kanundaki boşluğun doldurulması maksadıyla kanununda bir değişiklik yapılması gerektiği ifade edilmektedir ve yasanın 46.maddesinin d fıkrası "Üniversite öğretim mesleğinde kalmasına yer bırakmayacak kadar şeref ve haysiyet kırıcı bir suç işleyenlerle, siyasi teşekküllerde fiilî vazife alanlar veya 3ncü maddenin e bendi hükmünün cevaz vermediği siyasi yayınlarda veya beyanlarda bulunanlar Üniversite öğretim mesleğinden çıkarılır." şeklinde değiştirilmiştir. Böylece devlet memurlarının siyasetten men edilmesini, siyasetle iştigal eden memurların ise memuriyetlerine son verilmesini öngören mevzuatla uyumlu olacak şekilde siyasi faaliyetler içinde bulunan öğretim üyelerine tatbik edilecek cezai yaptırımın ne olacağı hususunda tereddütler ortadan kalmıştır.

Bu değişiklikten hemen bir yıl sonra 1954 yılına gelindiğinde bu defa 6435 sayılı Bağlı Bulundukları Teşkilat Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanun kabul edilmiş ve üniversite öğretim üyelerinin, halihazırda üniversiteler arası kurulun başkanı da Milli Eğitim Bakanı olduğundan, kanun kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınmalarına yasal dayanak oluşturulmuştur. Turhan Feyzioğlu'nun bu mevzuat dahilinde görevinden el çektilmesinden sadece birkaç ay önce, Forum dergisi sayfalarında 15.10.1955 tarihinde hukukçu Muammer Aksoy İlim Hürriyetini Zedeleyen 6185 Sayılı Kanun başlıklı yazısında her iki kanunu da eleştirerek üniversite hocalarının görevlerinden alınmaları tehdidi karşısında memleket meselelerini objektif bir surette incelemeye cesaret edemeyeceklerini ve sözü geçen yasal değişikliklerin üniversitelerin akademik özerkliğini tamamen ortadan kaldırdığını ifade etmiştir (Aksoy, 1955).

24 Ocak 1956 tarihli Milliyet Gazetesinin ilk sayfası dönemin Türkiye'sini anlamak için önemli bir göstergedir. Gazete manşet haberi olarak önceki gün mecliste Hakimler Kanunu'nun nasıl tatbik edileceğine ilişkin olarak verilen tefsir talepli takrire yer vermektedir. Rize Milletvekili İzzet Akçal ve Hüseyin Avni Öztürk, dönemin Hakimler Kanunu'nun hakimlik teminatını doğrudan etkileyen 62.maddesinin nasıl uygulanması, nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin bir karar vermişler ve meclisin bu konuda yasa uygulamasına getirdiği açıklık, gazete tarafından aslında hakimlik teminatı konusunda mevcut yasada pek çok değişime ihtiyaç olmasına rağmen, olumlu bir gelişme olarak kabul edilerek "Hakim teminatı kat'ı olarak sağlandı" manşetiyle ifade edilmiştir. Zira, hakim teminatı dönemin Türkiye'sinin tıpkı üniversitelerin özerkliği gibi en hassas konularından biridir. İlginç olan husus şudur ki, gazete bu manşet haberinin hemen yanında üniversite meselesi konusunda dönüm noktası sayılabilecek bir diğer önemli habere daha yer vermektedir. Gazetede manşetin hemen yanında kendine yer bulan haber, Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü adlı bir öğrenci kulübü tarafından yapılan, aralarında Turhan Feyzioğlu, Aydın Yalçın ve Muammer Aksoy'un da bulunduğu doçent ve profesörlerin konuşmalar yaptığı üniversite özerkliği konulu bir münazaraya ilişkindir. (Milliyet Gazetesi, 24.01.1956 s.1) Bu haberin, manşet haberinin hemen yanında yayınlanması, tesadüfi olmaktan çok, ülkenin önemli iki gündem maddesine işaret etmek maksadını da taşımaktadır. Ancak söz konusu öğrenci kulübü toplantısının devamında yaşanan olaylarla pek çok akademisyenin istifasına ve üniversitelerde çeşitli öğrenci olaylarının başlangıcına sebep olacağını muhtemelen haberi manşete taşıyan yayın yönetmeni dahi o günlerde tahmin etmemiştir. Ülke gündeminde bir yanda hakimlik teminatının tamamen sağlanmasına duyulan ihtiyaç, diğer yanda ise akademik hürriyetlerin karşısında bir tehdit olarak kullanılmasından korkulan -ve öğretim üyelerinin kolaylıkla vekalet emrine alınmasını mümkün kılan- 6435 sayılı yasa vardır. Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü toplantısında, Aydın Yalçın üniversite muhtariyet meselesinin doğrudan doğruya demokrasinin var olması ya da olmamasıyla ilişkili olduğunu söylemiş, Feyzioğlu da 6435 sayılı yasa değişmedikçe memlekette ilmin kalkınamayacağını ifade etmiştir. Öte yandan Aydın Yalçın'ın profesörlüğe terfi ettirilmemekte olması da Yalçın ve arkadaşları tarafından yine siyasi bir tavır olarak yorumlanmaktadır. Toplantıyı Demokrat Parti'ye yakın gazeteler siyaset yapmak olarak kabul ederken, o dönemde Forum dergisinde yazmakta olan, henüz

siyasete girmemiş gazeteci Bülent Ecevit, iktidarın yeni nesli ve gençleri hiç anlamadığını ifade eden bir yazı kaleme almıştır. Başbakan Adnan Menderes, meclis kürsüsünden açık ve kararlı bir ifadeyle üniversitelerde siyaset yapılmasına müsaade edilemeyeceğini, üniversitelerin özgür olduklarını ancak günlük siyasetin de üniversitelerde yer edinmemesi için gerekirse yeni yasal düzenlemeler de yapacaklarını ve kararlı olduklarını ifade etmektedir. Nitekim, çok geçmeden gazeteler 6435 sayılı kanunun uygulanmasıyla sık sık vekalet emrine alınan ya da istifa eden akademisyenlere ilişkin haberler duyuracak, bu durum da üniversitelerde huzursuzluk ve olayların yaşanmasına sebebiyet verecektir.

6435 sayılı yasa uygulaması, bir öğretim üyesi hakkında bulunduğu teşkilat emrine alınmak suretiyle eğer bir vazifeden uzaklaştırma kararı verilecek ise, öğretim üyesinin bağlı bulunduğu üniversite senatosuna 6435 sayılı yasanın tatbik edilip edilemeyeceği konusunda bir görüş bildirme ödevi de yüklemekteydi. Söz konusu yasa bağlamında Feyzioğlu'nun fakülte açılış törenindeki konuşması siyasi iktidar tarafından siyasi bir söylem olarak kabul edilmiş, ancak üniversite senatosu 6435 sayılı kanunun uygulanmasına yer olmadığı yönünde bir karar açıklamış olmasına rağmen, Turhan Feyzioğlu bakanlık emrine alınmıştır. Feyzioğlu'nun bakanlık emrine alınması kararı henüz açıklanmadan evvel bu konuda gazetelere beyanlarda bulunan Muammer Aksoy ise gözüaltına alınarak sorgulanmıştır. Bu esnada 3 Aralık 1956'da Feyzioğlu'nun vekalet emrine alınması nedeniyle Aydın Yalçın üniversitedeki görevinden istifa etmiştir, Turhan Feyzioğlu da istifa edeceğini açıklamıştır. (Milliyet, 03.12.1956 s.1)

Muammer Aksoy sorgusundan hemen sonra 6 Aralık 1956'da üniversitedeki görevinden istifa ederek ayrılır. Muammer Aksoy'un istifasıyla artan tansiyon öğrencilerin eylemleriyle devam eder. Olayları protesto eden Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri üç gün boyunca hiçbir derse girmemiştir. (Milliyet, 14.12.1956 s.3) Derslere girmeyen öğrencilerin boykot eylemlerinde bir kısım öğrenciler göz altına alınmış, derslere ara verilmiş ve Feyzioğlu, üniversite özerkliği meselesinin ülkedeki sembolü haline gelmiştir. Muammer Aksoy'un istifasının ardından, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden ardı ardına istifa haberleri alınır. Tırmanan gerginlik neticesinde Feyzioğlu da istifa dilekçesini sunmuş ve istifa mektubunda, "Bilhassa ilmi ehliyeti, katıksız idealizmi ve medeni cesareti ile tanınmış bir meslektaşına, Doç. Dr. Muammer Aksoy'a ve bazı masum öğrencilere reva görülen muameleler ve Üniversitelerin 'tasfiye'

ve ‘tecziye’sinden bahsedecek kadar ileri giden müdahaleler karşısında teessürüm son haddine vasıl olmuştur.” sözleriyle kendisini istifaya mecbur eden olaylar arasında Muammer Aksoy’un başından geçenlere de değinmiştir. Feyzioğlu istifa mektubunda ayrıca Forum dergisi sayfalarındaki çalışmalarından da söz etmektedir. (Karakaya,2008:80)

Gerçekten de Feyzioğlu’nu vekalet emrine altına alınmaya götüren süreçte sadece açılış töreninde sarf ettiği sözler değil, Forum sayfalarında yürüttüğü fikri mücadelenin de büyük tesiri vardır. On beş Günlük Tarafsız Siyaset, İktisat ve Kültür Dergisi Forum adıyla 1954 yılında yayın hayatına başlayan derginin çıkış amacı ülkede kararlı bir hürriyet düzeninin sağlanabilmesi için sağlıklı bir tartışma platformu oluşturmaktır (Kaynar, Türkiye’nin 1950’li Yılları, 2020, s. 453) Dergide, Muammer Aksoy, Aydın Yalçın, Coşkun, Kırca gibi önemli isimler yazıları ile yer almaktadır ve Forum Dergisi’nin daha ilk sayısında Feyzioğlu, gerçek bir demokrasinin var olabilmesi için ilk koşulun serbest seçimlerle iş başına gelmiş bir iktidar karşısında özgürce siyasi faaliyetlerini sürdürecektir bir muhalefet olduğunu vurgulamakta, demokrasinin bir anda çoğunluk istibdadına dönüşebilmesi tehlikesinden söz etmektedir. Dolayısıyla, Forum Dergisi’nin iktidar karşısında muhalefetin uğrak noktası olacağı ilk sayısında belirgin bir biçimde hissedilmektedir. Öte yandan derginin, dönemin eleştiriye açık hukuk uygulamalarına karşı da çoğunluğu Siyasal Bilgiler Fakültesi akademisyenlerinden oluşan güçlü akademik kadrosu ile dik bir duruş sergilediği görülür. Dolayısıyla yayın hayatına başladığı ilk günden son güne kadar Forum, iktidar karşısında muhalefetin yüksek sesi olmuştur. Bu nedenle, Forum dergisindeki yazıları Feyzioğlu’nun akademiden ayrılış sürecinin önemli nedenlerinden biridir.

Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden istifasıyla böylece akademisyen Feyzioğlu’nun hayatının bir dönemi zorunlu olarak sona ermiş ve aynı nedenlerle görevlerinden istifa eden meslektaşlarına, Forum dergisinde birlikte düşündüğü, ürettiği ve yazdığı arkadaşlarına karşı duyduğu sorumluluğun da etkisiyle artık siyaset sahnesine adım atmak bir manada Feyzioğlu için bir gereklilik halini almıştır. Nitekim 19 Aralık 1956’da başbakan Adnan Menderes, Kırşehir Mebusu Tahir Taşer’in ve ayrıca Kocaeli Mebusu Turan Güneş’in, Turhan Feyzioğlu’nun hangi sebeplerle vekâlet emrine alındığına dair suallerine şifahen meclis kürsüsünden cevap verirken şu sözleri sarf etmektedir:

“Muhterem arkadaşlar, üniversitelerimizi politikanın oyuncağı halinden çıkarmak mutlaka lâzımdır ve buna karar vermişizdir. Bilsinler ki, bundan sonra iki tane profesör, üç tane doçentle teşriki mesai ederek üniversitede hâdisе çıkaracaklar, 5 kişilik bir kumpanya kurmak suretiyle hâdiseleri bütün üniversiteye mal edecekler, ondan sonra memleketin içinde ve dışında dönüp «bu memlekette üniversite muhtariyeti yoktur, ulûm erbabı, üniversite çoktan bu iktidarın aleyhtarıdır.» diye memleketi içten dıştan kötülerlerse buna asla müsaade etmeyeceğiz.” (MM Tutanak Dergisi B:18 19.12.1956 s.189)

Menderes’in konuşmasında kast ettiği bu profesör ve doçentler, istifalarının ardından çeşitli partilerin çatısı altında Menderes’in muhalifleri olarak siyaset sahnesine adım atacaktırlar. Bu muhaliflerden biri de siyasi yaşamına Cumhuriyet Halk Partisi Sivas mebusu olarak başlayacak olan Turhan Feyzioğlu’dur ve Feyzioğlu’nun üniversitedeki görevinden ayrılmasına neden olan bu olaylar Feyzioğlu’nu meclis kürsüsünde başta üniversiteler kanunu olmak üzere hakimlik teminatı, basın hürriyeti, seçim kanunu gibi konularda mücadele etmeye sevk etmiştir. Feyzioğlu, 1957 yılında çok sevdiği hocalık mesleğini bırakmış, 27 Mayıs’ın ardından siyasetten çekilip yeniden hocalığa dönmek istemiş ve kısa süreli olarak ODTÜ Rektörlüğü görevinde bulunmuş ise de yeniden aktif siyasete devam etmiş ve 1957’de adım attığı siyaset sahnesinde 1980’e değin aktif rol üstlenmiştir.

2.BÖLÜM

TURHAN FEYZİOĞLU'NUN SİYASİ YAŞAMI

Feyzioğlu'nun 1957'de başlayıp 1980'den sonra tekrar siyasete dönmemesiyle kendi isteği ile son bulan siyasi yaşamını iki başlık altında incelemek uygun olacaktır. 23 yıllık siyaset mesaisinde Feyzioğlu için dönüm noktası Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrıldığı ve Güven Partisi'ni kurduğu tarihtir. Bu nedenle siyaset sahnesindeki Feyzioğlu'nu incelerken önce CHP'li Feyzioğlu'nun portresini çizmek, ardından Güven Partili Feyzioğlu'nu mercek altına yatırmak gerekir.

2.2. CHP VE TURHAN FEYZİOĞLU

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki istifasının ardından Ankara Barosu'na mensup bir avukat olarak bir süre serbest avukatlık faaliyetinde bulunan Feyzioğlu, bu süreçte zaman zaman çeşitli derneklerce konferanslar vermek üzere davet edilmiş ve bu konferanslarında seçim kanunu, üniversite mevzusu, radyo meselesi ve basın hürriyeti gibi dönemin ana gündem maddelerine ilişkin görüşlerini bu defa üzerinde herhangi bir baskı olmaksızın ifade etmiştir. Aynı dönemde Cumhuriyet Halk Partisi, yaklaşmakta olan seçimler için yenilenme ve daha dinamik bir kadroya kavuşma ihtiyacı içerisindeydi. 14.06.1957 tarihli Milliyet Gazetesi, "İnönü Feyzioğlu'nu tebrik ediyor." başlığı ile Feyzioğlu'nun CHP'ye kaydoluşunu ana sayfadan duyurur. (Milliyet, 14.06.1957 s.1) Feyzioğlu çok kısa sürede partinin önde gelen isimleri arasında yer alacaktır.

1957 seçimlerinden önce CHP'ye katılacak olan pek çok isim partide ilerleyen yıllarda önemli rol üstlenmiştir. Bu isimler arasında Turhan Feyzioğlu ile birlikte Doğan Avcıoğlu, Coşkun Kırca, Osman Okyar gibi akademi kökenlilerin yanı sıra Ali İhsan Göğüş gibi isimleri de zikretmek gerekir. 1957 yılında meclise CHP'li vekiller olarak adım atan iki genç isim ise Cumhuriyet Halk Partisi'nin politikalarında belirleyici rol üstlenecek, partinin yeni ve genç yüzünü temsil etmenin yanı sıra partililerce İnönü'den sonra partinin lokomotifleri olmak üzere düşünülecektir. Bu isimlerden biri Turhan Feyzioğlu, diğeri Bülent Ecevit'tir. Hatta, Mehmet Çetingüleç'in Rahşan adlı kitabında

aktardığı bilgilere göre, 1954'ten beri CHP'ye kayıtlı olan Ecevit'i 1957 seçimlerinde vekil aday olmak üzere tavsiye edenler ve bu hususta ısrar edenler arasında bizzat Feyzioğlu ve Kasım Gülek de vardır. (Çetingüleç, Rahşan, 2000) Böylece CHP, Milli Şef İnönü'nün liderliğinde daha genç bir kadro ile yenilenirken aynı zamanda Milli Şef'in ardından partinin muhtemel genel başkanı olabilecek kişiler de kadroya dahil olmuş ve muhtemel genel başkan adaylarından biri olarak parti içerisinde güçlenecek olan Feyzioğlu, parti içerisindeki rakibi olarak Ortanın Solu akımını başlatacak olan Bülent Ecevit'in milletvekili aday olmasında bizzat kendisi rol oynamıştır.

Partiye girişinden kısa bir süre sonra Turhan Feyzioğlu, parti içerisinde yükselmiş ve önemli görevlerde bulunmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi ise, 1957 genel seçimlerine yenilenmiş, gençleşmiş bir kadro ile girmesine rağmen %41,09 oy oranıyla meclise ana muhalefet partisi olarak 178 milletvekili ile temsil edilmiştir. Demokrat Parti ise oyların %47,88'ini almasına, yani CHP ile aralarında fazla bir oy farkı olmamasına rağmen, dönemin seçim sistemi dolayısıyla mecliste 424 milletvekili ile temsil edilmiştir. Seçim kanunundaki mevcut düzenlemenin vekil dağılımında oluşturduğu tablo karşısında Cumhuriyet Halk Partisi'ni çetin bir muhalefet dönemi beklemektedir ve meclise dönemin mevzuatının iki ilden birden vekil aday olmaya elverişli olması nedeniyle hem Kayseri hem Sivas illerinden vekil olarak seçilen Feyzioğlu, Sivas mebusluğunu tercih ettiğini bildirerek yirmi üç yıl sürecek olan meclis mesaisine CHP'nin aradığı çetin muhaliflerden biri olarak 1957 yılında başlamış bulunmaktadır.

27 Ekim 1957 seçimlerindeki yenilginin ardından CHP, parti politikalarında önemli değişikliklerin yapılacağı bir çalışma dönemine girmiştir. Parti içerisinde kısa sürede etkin görevler alan ve CHP'nin oluşturmaya amaçladığı genç yüzünün tanınan simalarından biri haline gelen Feyzioğlu, 1957 seçimlerinde vekil olarak meclise girdikten sonra 27 Mayıs 1960 ihtilaline kadar mecliste iktidar partisine karşı seviyeli ancak çetin bir muhalefet çizgisinde ilerlemiştir. Ancak 27 Mayıs 1960 darbesiyle birlikte demokratik hayat kesintiye uğramış ve Feyzioğlu da politikayı bırakarak, çok sevdiği akademik hayatına geri dönmek istemiş ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörlüğünü kabul etmiştir. (Milliyet, 30.08.1960,s.5)

Feyzioğlu'nun siyasi yaşamdan uzaklaşarak üniversiteye geri dönme kararı karşısında Bülent Ecevit, 21.08.1960 tarihli yazısında Turhan Feyzioğlu'nun politikaya girmesini en çok isteyen kişilerden biri olduğu halde, Feyzioğlu'nun aktif siyasetten çekilerek adeta yorulup nöbeti bırakıyor olmasını serinkanlılıkla anlamaya çalıştığını ifade etmiştir. Ecevit'in sözleriyle "Turhan Feyzioğlu'nun politikadaki, demokrasi savaşındaki büyük hizmetleri, siyaset tarihimizde ve siyaset edebiyatımızda önemli yer tutacak olan meclis çalışmaları ve CHP'ye dokunan yararlıkları, onun karakterinden ve birçok kabiliyetlerinden olduğu kadar, gerçek bilim adamı kimliğinden de gelmektedir. Bu gerçek bilim adamı kimliği ile o, üç yıl meclis kürsüsünden konuşmanın haysiyet ve değerini koruyup yükseltenlerden biri olmuştur." (Prof. Feyzioğlu'nun Durumu ve Politikamızın Bir Meselesi Ulus, "Günaydın" s. 1, 5 1960-08-21)

Her ne kadar Feyzioğlu akademik hayatına geri dönmeyi arzu etmiş ise de yaşanan olaylar nedeniyle bir kez daha meclis kürsüsüne ve siyaset meydanına dönmek Feyzioğlu için gereklilik arz etmiştir. ODTÜ'deki kısa rektörlüğü boyunca Türkiye'deki akademik hayat için önemli kazanımlara imza atan Feyzioğlu, 27 Mayıs darbesinin ardından yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi'nin siyasal tarihimizde 147ler olayı olarak anılan bazı öğretim üyelerinin üniversiteden uzaklaştırılması kararından sonra rektörlük görevinden istifa etmiştir.

Öte yandan, 27 Mayıs ihtilalinden hemen sonra Milli Birlik Komitesi tarafından yayımlanan bildiride bir an evvel yeni bir anayasa hazırlanması için çalışmalara başlandığı ve bu amaçla oluşturulan bir komisyonun başkanlık görevinin de İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıdk Sami Onar'a verildiği açıklanmıştır. (Milli Birlik Komitesi, 28.05.1960 tarih ve 13 sayılı Tebliği) İstanbul komisyonu olarak da anılan Sami Onar komisyonunun çalışmalarındaki gecikme nedeniyle bu defa bir Ankara komisyonu oluşturulur ve Feyzioğlu, çalışmanın sonraki bölümlerinde detaylı olarak anlatılacak olan Anayasal çalışmalarına bu komisyon nezdinde başlamış bulunur. Böylece, Anayasa Hukuku alanındaki akademik çalışmalarının ve Forum dergisindeki yazılarının oluşturduğu fikri ve akademik temelin üzerine Anayasa yapımı sürecinde de hem bir siyasetçi hem de bir hukukçu olarak görev alacaktır. Demokrasinin yeniden tesisi ve yeni Anayasanın hazırlanması sürecinde ilk olarak bir "Kurucu Meclis" oluşturulması ve bu meclisin oluşumu için de bir yasa taslağı hazırlanması gerekmiştir. Böylece Kurucu Meclis için

bir yasa taslağı oluşturmak üzere görevlendirilen Feyzioğlu'nun başkanlığındaki heyet çalışmalarına başlar. Artık Feyzioğlu, hukuk tarihinde önemli bir sürecin mimarları arasında yer almaktadır. Bilindiği üzere Kurucu Meclis demokratik yaşama geçilmesi ve bu maksatla genel seçimlerin yapılmasından sonra görevine son verilmek üzere 6 Ocak 1961'de faaliyetlerine başlamıştır. Yeni anayasanın oluşturulmasına değin devam eden bu geçiş sürecinde Feyzioğlu, Kurucu Meclis'in teşkiline dair kanun tasarısını hazırlayan heyetin başkanlığını yapmış, Kurucu Meclis'in oluşturulmasıyla birlikte Temsilciler Meclisinde göreve devam etmiş ve Anayasa Karma Komisyonu'nda da ayrıca görev almıştır.

Aynı dönemde 5 Ocak 1961'de Cemal Gürsel tarafından kurulan ve İkinci Gürsel Hükümeti olarak da adlandırılan 25. Hükümet'te Turhan Feyzioğlu 5 Ocak 1961 ve 7 Şubat 1961 dönemleri arasında çok kısa süreli olarak Milli Eğitim Bakanlığı da yapmıştır. Hükümet başkanı Cemal Gürsel, eğitim sistemi alanında bir dizi reform ve iyileştirme hareketi için çeşitli yasal düzenlemeler yapılmak üzere her ne kadar Feyzioğlu'nun hukukçu kişiliğinden yardım almak istemiş ve Feyzioğlu da bu alanda çalışmayı kabul etmiş ise de Turhan Feyzioğlu'nun, siyasi tarihimizde 147ler olayı olarak bilinen bir grup akademisyenin üniversitelerinden uzaklaştırılması konusunda bu akademisyenlerin yeniden görevlerine dönmelerini sağlamak üzere hazırladığı kanun tasarısının Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmeyişi, Feyzioğlu'nu bu kez de Milli Eğitim Bakanlığı görevinden istifaya sevk eden neden olmuştur. Zira, hatırlanacağı üzere Feyzioğlu tam olarak bu nedenle, 147 öğretim üyesinin görevlerinden uzaklaştırılması nedeniyle, ODTÜ rektörlüğünden de ayrılmıştır. 147ler konusunu çözmek istemiş olmasına rağmen bu konuda çözüm sağlayamamış olmasıyla birlikte Feyzioğlu'nun kısa Milli Eğitim Bakanlığı vazifesi de istifasıyla son bulmuştur.

Bu esnada hazırlığı tamamlanan yeni Anayasa 9 Temmuz 1961'de tarihimizdeki ilk referandum ile halk oyuna sunulurken kabul edilmiştir. (Tercüman,11.07.1961) Türkiye artık genel seçimlere hazırlanmaktadır ve Cumhuriyet Halk Partisi seçimlerden hemen önce 24 Ağustos 1961 tarihli genel kurulunda Feyzioğlu'nun da katkılarda bulunduğu Temel Hedefler Bildirisi'ni yayınlamıştır. Ayrıca Feyzioğlu yeniden Parti Meclisi ve Parti Merkez Yönetim Kurulu üyeliklerine de seçilmiştir. Nihayet, 27 Mayıs

ihtilalinin ardından ilk genel seçimler 15 Ekim 1961 tarihinde yapılmış ve Feyzioğlu bu seçimlerde Kayseri ili milletvekili olarak bir kez daha meclise girmiştir.

Kasım 1961 ile Haziran 1962 arasında Feyzioğlu, 8.İnönü Hükümeti'nde devlet bakanlığı görevini yürütmüş, bu esnada da daha evvel de üzerinde çalıştığı 147ler konusundaki yasa tasarısını tamamlama imkanını bulmuştur. Ayrıca yine bu dönemde Feyzioğlu'nun daha önce bir tez konusu olarak üzerinde çalıştığı Anayasa Mahkemesi nihayet kanunlaşmış ve Feyzioğlu bir akademisyen olarak olması gereken hukukun bir parçası olarak telakki ettiği ve “anayasa mahkemesi” tabirini ilk kez kullanan kişi olarak isim babası olduğu bu mahkemeyi nihayet bir milletvekili ve devlet bakanı olarak yasalaştırma yönündeki çalışmalarda bizzat etkin rol üstlenmiştir.

9.Hükümet döneminde Turhan Feyzioğlu devlet bakanı ve başbakan yardımcılığı görevlerini üstlenmiştir. Ne var ki bu tarihlerde CHP içerisindeki parti içi çekişmelerin ve düşünce ayrılıklarının çok daha belirgin olarak hissedildiği bir sürece girilmektedir. CHP'nin Ortanın Solu olarak adlandırdıkları yeni bir program ile girdiği 1965 seçimlerinden %28.8 oyla çıkmasıyla birlikte parti içerisindeki bu düşünce ayrılıkları, parti içinden bir grubun CHP'den ayrılması neticesini de doğurmuştur. 1965 seçimleri, oyların %52.9'unu alan Adalet Partisi için bir zafer olarak kabul edilirken, CHP içerisinde de iki ayrı kutup arasındaki gerilim tırmanmaktadır.

Bu gruplardan biri Bülent Ecevit'in etrafında toplanan ve Ortanın Solu akımını savunan parti mensuplarından oluşmakta iken, diğer grup Turhan Feyzioğlu'nun liderliğinde partinin sola kaymasına temkinli yaklaşan partililerden oluşmaktadır. İşin ilginç de şudur ki Ortanın Solu akımının liderliği, bizzat Ecevit tarafından Feyzioğlu'na teklif edilmiştir. Demokrasinin Kilit Taşı Anılar adlı hatıratında Feyzioğlu ve arkadaşlarını CHP'den ayrılmak zorunda bırakan sürece ışık tutan Muş milletvekili ve tarihimizin ilk TBMM Başkanvekili olan Nermin Neftçi, Ortanın Solu hareketinin ilk oluşum dönemlerinde bizzat Ecevit'in Feyzioğlu'na bu hareketin liderliğini üstlenmesin ısrarla teklif ettiğini ancak Feyzioğlu'nun bu konudaki görüş ayrılığı nedeniyle teklifi kabul etmediğini anlatır ve şu tespitte bulunur “Feyzioğlu partideki yeni hareketin o günlerde başına geçmek isteseydi en güçlü lider olurdu.” (Neftçi, Demokrasinin Kilit Taşı Anılar s.91) Lakin Feyzioğlu, bu yeni hareketin CHP'yi Atatürk ilkelerinden

uzaklaştıracacağı ve partiye zarar vereceği endişesini taşımaktadır ve partililerin ısrarlarına rağmen evet yanıtı vermez. Böylece, Ortanın Solu akımının liderliğini Ecevit üstlenir.

Artık CHP içerisinde Ecevit öncülüğündeki, partiyi sola yaklaştırmak isteğinde olan bir sol kanat ve sağ Kemalizm kavramına yazdığı eserlerle de yaşamı boyu önemli katkılar sunan Turhan Feyzioğlu'nun öncülüğündeki bir sağ kanat vardır ve 18. CHP Kurultayı, Milli Şef ve Genel Başkan İsmet İnönü'den sonraki muhtemel iki genel başkan adayı arasındaki bu mücadeleye sahne olurken iki grup arasındaki mücadele parti organlarının oluşumu konusunda bir soğuk savaş ortamına dönmüştür. Nitekim Ekim 1966'daki parti meclisi oylamasında Bülent Ecevit genel sekreterliğe seçilmiş ve MYK üyelikleri seçimi de sol kanat lehine sonuçlanmıştır. Öte yandan aynı yılın Kasım ayında yapılan CHP Meclis Grup Başkanvekillikleri ve Senato Grup Başkanvekilliği seçimi ise sağ kanat lehine sonuçlanmış ve Feyzioğlu grup başkanvekili olmuştur. Aynı zamanda Grup Yönetim Kurulu, tamamen sağ kanata mensup partililerden teşekkül etmiştir. Böyle bir tablo karşısında CHP'nin birbirine gittikçe zıtlaşan fikirleri benimseyen bu iki kanadının partiyi "hep birlikte" yürütemeyecekleri ve belki de partiden ihraçlarla bu iki grup üyelerinin birbirlerini partiden tasfiye etmeye çabalayacakları açıktır. Böyle bir ihtimalde ihraç kararlarını görüşecek olan divan üyeleri önem taşımaktadır. Grup haysiyet divanına ise Mehmet Emin Erdiñ, Gıyasettin Karaca, Osman Yeltekin, İlyas Kılıç, Bekir Tünay, Avni Akın, Hüseyin İnceoğlu, Ahmet Üstün ve Hayri Başar seçilmişlerdir (Bozkır, Prof. Dr. Turan Feyzioğlu'nun Siyasi Kişiliği, 1996, s. 234).

Aralık 1966'daki parti meclisi toplantısında ise parti içerisindeki ideolojik kutuplaşma artık kendini iyice hissettirmektedir. İki grup arasında parti meclisinin yayınlayacağı bildirinin içeriği konusunda şiddetli tartışmalar yaşanmıştır. Sağ kanat, CHP'nin sosyalist olmadığı hususunun vurgulanmasını ve bildiride açıkça ifade edilmesini istemiştir. Netice itibariyle, daha sonra Sekizler olarak adlandırılacak olan sekiz partili, CHP'nin sola yakınlaşan yeni parti söylemine ve dolayısıyla hazırlanan parti bildirisine karşı olduklarını açıklamışlardır. Sekizler arasında Turhan Feyzioğlu'nun yanı sıra Emin Paksüt, Coşkun Kırca, Orhan Öztürk, Turan Şahin, Ferit Melen, Fehmi Alpaslan ve Süreyya Koç yer almaktadır. (Bozkır, Türk Siyasal Hayatında Cumhuriyetçi Güven Partisi, 2007)

Sekizler, parti içerisinde mümkün olduğunca mücadeleye devam etmişlerdir. Bu maksatla çalışmalarını yürütmüş, çeşitli geziler düzenlemişlerdir. Ne var ki, parti örgütü içerisindeki kutuplaşma karşıt görüşten olanların partiden ihraç edilmesi yönündeki, partiye de zarar veren hamlelerle devam etmiştir. İzmir örgütü içerisinde, Sekizler'i destekleyen bir grup partilinin ihracından sonra ise 19.Olağanüstü CHP Kurultayı'nda bir tüzük değişikliği masaya yatırılmıştır ki öngörülen bu değişiklikler parti meclisi ve parlamento üyelerinin Yüksek Disiplin Kurulu'na sevk yetkisini doğrudan genel sekretere vermektedir. Bu değişikliğin kabulü, çok açık olarak partide rakip görülen kişilerin ihraç edilebilmesine olanak tanımak maksadıyla düşünülmüş bir değişikliktir. Nitekim, kurultaydan tüzük değişikliğine evet sonucunun çıkmasıyla birlikte, her ne kadar İsmet İnönü bir af ilan ederek parti içindeki ihraçları önlemek istediye de sekizler ve arkadaşları için partiden ayrılmak artık kaçınılmaz bir hal almıştır. Feyzioğlu ve arkadaşları, tüzük değişikliğinin de kabulü ile kurultaydan ayrılmış ve partiden istifa etmeyi seçmişlerdir. Böylece aralarında Turhan Feyzioğlu'nun da olduğu tam kırk sekiz milletvekilinin CHP'den ayrılmasıyla birlikte Feyzioğlu'nun siyasi yaşamında yeni bir dönem başlayacaktır. (Milliyet, 01.05.1967 s.1)

2.3. GÜVEN PARTİSİ VE TURHAN FEYZİOĞLU

CHP'de yaşanan istifalar ilerleyen günlerde artmış ve CHP'den istifa eden sayısı 52'ye varan partiliden 45'inin katılımı ile Mayıs 1967'de genel başkanı Turhan Feyzioğlu olan Güven Partisi kurulmuştur. (Milliyet, 13.05.1967) Parti, herhangi bir sınıfın ya da zümrenin değil, tüm yurttaşlara açık milli bir parti olma özelliğini vurgulamakta ve Atatürk ilkelerini, temel görüş olarak benimsemektedir. Milliyetçilik ve halkçılık ilkeleri, parti programında tesiri en çok hissedilen ilkelerdir. Nitekim Güven Partisi, sağ Kemalizm'in önemli bir merkezi halini alacaktır. Feyzioğlu'nun bir hukukçu olarak akademisyenlik yıllarından bu yana üzerinde durduğu üniversite meselesi, güçler ayrılığı ilkesi, hukuk devleti ilkesi, basın özgürlüğü, tarafsız radyo gibi ana konu başlıkları da parti programında ele alınmaktadır.

Güven Partisi, ilk seçim sınavını 2 Haziran 1968 seçimlerinde vermiştir. 2 Haziran 1968'de, 24 ilde görev süresi dolan senatörler için seçime gidilmiş ve henüz yeni kurulan

Güven Partisi bir senatör çıkarabilmiştir. Aynı tarihte mecliste boşalan beş milletvekillinden dördü için aday göstermişse de meclise girebilen bir adayı olmamıştır.

Ülke genelinde teşkilatlanmasını henüz tamamlayamadan girmiş olduğu bu ilk seçimden sonra parti, 12 Ekim 1969'da ilk kez genel seçimlere katılmıştır. 1969 seçimi sonrasında Güven Partisinin seçimden önce 33 olan milletvekili sayısı 15'e düşmüştür. Bu seçim sonuçları ile birlikte Güven Partisi Adalet Partisi ve CHP'den sonra mecliste grup kurabilen üçüncü parti konumundadır.

1970 yılında Güven Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Millet Partisi ile birleşerek genel başkanlığını yine Feyzioğlu'nun üstleneceği Milli Güven Partisi adıyla siyasal hayatına devam etmiştir. 1970'den itibaren Milli Güven Partisi'nin, mecliste çoğunluğa hakim parti olmasa da bu dönemden itibaren kurulacak koalisyon hükümetlerinde yer alarak dengeleyici bir güç olma özelliği gösterdiği söylenebilir. Milli Güven Partisi'nin ağır toplarından Ferit Melen, I.Nihat Erim Hükümeti'nde ve devamında kurulan II.Nihat Erim Hükümeti'nde Milli Savunma Bakanı olarak görev almıştır. Erim'in istifasından sonra başbakanlık görevini vekaleten Ferit Melen yürütmüş, bu esnada yeniden hükümetin kurulması çalışmaları devam etmiştir. Suat Hayri Ürgüplü tarafından kurulması beklenen yeni hükümetin kabine listesinin dönemin cumhurbaşkanı tarafından onaylanmamasıyla ülkedeki hükümet krizinde gerilim artmıştır. Bizzat Turhan Feyzioğlu, bu süreçte hükümetin bir an evvel kurulabilmesi için dengeleyici bir güç olarak göze çarpar. Nihayet, başbakanlık görevini vekaleten yürütmekte olan Ferit Melen'e hükümeti kurma görevi tevdi edilir ve Melen, listesinde Milliyetçi Güven Partisi'nden Fehmi Alpaslan'a Adalet Bakanlığı görevini vererek Adalet Partisi'nin, CHP'nin ve bazı meclis dışı bakanların da yer aldığı bir kadro ile yeni hükümeti kurarak güvenoyu almayı başarır. Milliyetçi Güven Partisi, böylece seçimlerden iktidar partisi olarak çıkmamış olsa da kurulan koalisyonda başbakanlık görevini Ferit Melen'in üstlenmesiyle yeni bir döneme girmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan ve Cumhuriyetçi Parti'yi kuran siyasetçiler ile bağımsız olarak meclis mesaisini sürdürmekte olan diğer bazı siyasetçilerin 1973'te Milli Güven Partisi'ne katılmasıyla, parti ismini Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak değiştirerek siyasal yaşamına yine Feyzioğlu'nun genel başkanlığında ve bu kez Kemal

Satır gibi önemli bir ismin de desteği ile devam etmiştir. Cumhuriyetçi Güven Partisi, bu güç birliği ile girdiği 1973 seçimlerinde on üç milletvekili çıkarabilmiş ve birleşmeye rağmen partinin oy oranının düştüğü görülmüştür. Nitekim, bu esnada meclis içerisinde güçlenen bir diğer önemli parti olan yeni kurulmuş Demokratik Parti'nin güçlenmekte olmasının da CGP'nin oylarında bir azalmaya sebebiyet verdiği düşünülebilir. Genel Başkan Turhan Feyzioğlu, bu süreçte partinin ivme kaybetmesine rağmen çalışmalarına devam ederek 1977 genel seçimlerine ve senato yenileme seçimlerine odaklanmıştır. Ne var ki, seçim sonuçları oyların merkez sağda ve merkez solda toplanması neticesiyle sonuçlanınca meclisteki pek çok küçük partinin oy oranlarında önemli düşüşler meydana gelmiştir. Cumhuriyetçi Güven Partisi de kan kaybeden bu partiler arasındadır. 1977 seçimleri sonrasında Cumhuriyetçi Güven Partisi'ni mecliste temsil eden üç milletvekili arasında Kayseri vekili ve partinin genel başkanı Feyzioğlu ile birlikte sadece Van vekili Ferit Melen ve Ağrı vekili Mikail Akdemir yer almaktadır.

Turhan Feyzioğlu'nun genel başkanlığındaki Güven Partisi her ne kadar hiçbir zaman tek başına iktidara gelmemiş olsa da ve parti hiçbir zaman ikinci büyük parti konumuna ulaşmamış olsa da Feyzioğlu'nun meclis içerisindeki ağırlığını ve hukukçu kişiliğini de kullanarak, pek çok kritik konuda partisini siyasi tarih açısından önemli bir konuma yükselttiğini söylemek hatalı bir tespit olmaz. Güven Partisi, genel olarak meclis içerisinde hükümet krizlerinin yaşandığı bir dönemde dengeleyici ve çözüm üretici bir misyon üstlenmiştir fakat aynı misyon çeşitli zamanlarda da pragmatist bir yaklaşımın ürünü olarak eleştirilmiştir. Buna örnek olarak 1973 genel seçimlerinden sonra oluşan millet meclisi başkanlığı krizi ve hükümet krizinde partinin görüşü ve genel başkan Feyzioğlu'nun tutumu gösterilebilir. 1973 seçimlerinden sonra hiçbir siyasi partinin salt çoğunluk sayısına yeter milletvekili çıkaramamış olması, partiler arasında bir uzlaşma ortamının da sağlanamamasıyla öncelikle meclis başkanının seçilememesine neden olmuştur. Bu süreçte bir bildiri yayınlayan Cumhuriyetçi Güven Partisi meclis başkanının en kısa süre içerisinde seçilmesinin demokrasi için önemini vurgulayarak partinin meclis başkanı seçimi için azami gayreti sarf edeceğini, gerekirse hükümetten dahi çekilebileceğini, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin itibarının parti taktiklerine feda edilemeyecek denli önemli olduğunu ifade etmiştir. Feyzioğlu'nun siyasi etik anlayışında, korunması gereken en yüksek menfaat her zaman demokratik hukuk

devletidir ve hiçbir partinin ya da liderin çıkarları söz konusu olan devlet ve memleket ise daha üstün bir konumda addedilemez. Nitekim, partinin temel politikası da bu inanç ve temel üzerine kurulmuştur. Turhan Feyzioğlu'nun kişisel çabalarıyla birlikte nihayet Cumhuriyetçi Güven Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin demokratik teamüller çerçevesindeki uzlaşısı sonucunda hem hükümet hem de senato başkanlığı konusunda partiler arası bir fikir birliğine varılmış ve iki ayı aşkın süredir devam eden meclis başkanlığı krizi bu suretle demokratik kaidelere ve mevzuata uygun bir çözüm yolu ile son bulmuştur. Feyzioğlu'nun bu hamlesini övgüyle karşılayanlar kadar eleştirenler de yok değildir.

Feyzioğlu, bir siyasetçi kimliği ile meclis mesaisini sürdürürken olaylara ve sorunlara aynı zamanda hukukçu kimliği ile de bakmayı ihmal etmemiştir. Bu bağlamda, çözülmesi gereken konu ne kadar kritik öneme sahip olursa olsun, demokrasinin temel unsurları ve hukuk devleti ilkesinden sapmadan yahut bu ilkeler etrafından dolanmadan çözüm önerileri getirmeye gayret etmiştir. 1973 yılı Mart itibariyle Türkiye'nin ana gündem maddelerinden biri cumhurbaşkanlığı seçimi meselesi olmuştur. Dönemin cumhur başkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin dolmakta olması nedeniyle tıpkı meclis başkanı seçiminde olduğu gibi siyasi partiler arasında yeni cumhurbaşkanı adayının seçimi konusunda da uzlaşmaya varılamamış ve cumhurbaşkanlığı seçimi için sekizinci turda bile hiçbir aday dönemin mevzuatında aranan yeter sayıya ulaşamamıştır. Yeni cumhurbaşkanının seçilememesi krizine bir çözüm olarak mevcut cumhurbaşkanının görev süresinin yapılacak bir yasal değişiklik ile iki yıl daha uzatılması formülü ortaya atılmıştır. Daha evvel, hukuki kaideler ve demokratik teamül çerçevesinde meclis başkanı seçimi krizinde etkin rol üstlenen Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin bu çözüm önerisine cevabı ise, yine hukuki nedenlerle olumsuz olmuştur. Zira, Anayasa Hukuku alanında uzman bir hukukçu olan parti genel başkanı Feyzioğlu, devletin ve demokrasinin devamının belirli kişilerin belirli görevlere mütemadiyen devam etmesine bağlı olmadığını; yeterli çoğunluk sayısına ulaşacak yeterli nitelikte bir cumhurbaşkanının seçim yolu ile görev başına gelmesinin demokrasinin vazgeçilmez bir gereği olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenlerle Cumhuriyetçi Güven Partisi, bu süreçte mevcut cumhurbaşkanının görev süresinin uzatılmasını öngören anayasa değişikliği önerisini desteklememiştir. Nitekim, söz konusu anayasa değişikliği de yapılan oylamada

reddedilmiş ve daha sonra yeniden yapılacak olan seçimlerde altıncı cumhurbaşkanının seçilmesi mümkün olmuştur.

Turhan Feyzioğlu demokrasi ve hukuk devleti ilkelerinden taviz vermeksizin parti politikalarını sürdürmeye gayret ederken kimi zaman da ülkenin içinde bulunduğu krizler nedeniyle çeşitli koalisyon hükümetleri içerisinde yer almak gerektiğine inanmıştır.

26 Mart 1971 ve 11 Aralık 1971 tarihleri arasındaki 33.hükümet (1.Nihat Erim Hükümeti) ile 11 Aralık 1971 ve 22 Mayıs 1972 tarihleri arasında görevde kalan 34.hükümet (2.Nihat Erim Hükümeti), Turhan Feyzioğlu liderliğindeki Milli Güven Partisi'nin de içine bulunduğu koalisyon hükümetlerindendir. Koalisyona MGP, CHP ve AP katılmıştır. Bu koalisyon içerisinde 33.ve 34. Hükümetlerde Milli Güven Partisi'ne Milli Savunma Bakanlığı görevi verilmiş ve yukarıda değinildiği üzere bakanlık görevini Van vekili Ferit Melen yürütmüştür. 33.ve 34.hükümetlerde başbakan bağımsız olup çok sayıda bakanlıkta da yine bağımsız bakanlar görev almıştır, bu yönüyle ülkenin içinde bulunduğu günün koşulları ve 12 Mart muhtırasının yarattığı gergin ortam da nazara alındığında, söz konusu hükümetlerin partiler üstü oldukları ve koalisyon katılımcısı partilerin de burada partilerinin iktidar arzularından ziyade ülkenin yeniden demokratik ölçütlerde normalleşmesini arzularak bu hükümetleri bir geçiş evresi olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

Erim hükümetinin ardından bu defa Milli Güven Partisi önceki dönem Milli Savunma Bakanı Ferit Melen'in başbakanlığındaki 35.hükümet yine bir koalisyon hükümeti olarak kurulmuştur. Koalisyonda Milli Güven Partisi'yle birlikte CHP ve AP de yer almış ve kabinede bağımsız bakanlıklara da yer verilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere Milli Güven Partisi bu koalisyonda ayrıca Adalet Bakanlığı'nı da üstlenmiştir. Melen hükümeti 15 Nisan 1973'e değin görevine devam etmiştir.

Türkiye'nin 36.hükümeti de yine bağımsız bir başbakan, Naim Talu tarafından kurulmuş olup o dönemdeki ismiyle Cumhuriyetçi Güven Partisi, Talu koalisyon hükümetine beş bakanlık göreviyle katılmıştır. Adalet Partisi-Cumhuriyetçi Güven Partisi koalisyonuyla oluşan hükümette aynı zamanda bağımsızlar da yer almıştır. Partiye yakın zamanda katılan Kemal Satır, Talu hükümetinde devlet bakanı ve başbakan yardımcısı

olurken, İlhami Sancar Milli Savunma Bakanlığı'na, Vefa Tanır Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na, Fethi Çelikbaş Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na, Kemal Demir Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na, Mehmet Nebil Oktay ise İmar ve İskan Bakanlığı'na gelmiştir.

26 Ocak 1974'e kadar görevde kalan 36.hükümetten sonra kurulan 37.hükümet CHP ve MSP koalisyon hükümetinden doğmuş, koalisyon ortakları arasında kısa sürede çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Kıbrıs Hareketi sonrasında başbakan Bülent Ecevit'in erken seçim umuduyla istifa etmesiyle birlikte Türkiye yine bir hükümet krizi dönemine sürüklenmiştir. İstifanın sonrasında Sadi İrmak başbakanlığında yine partiler üstü bir hükümet kurulmak istenmişse de 134 gün görevde kalan 38.hükümet meclisten güven oyu alamamıştır. Yaşanan hükümet krizi, yeniden bir başka koalisyon formülü ile (Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin katılımıyla) 31 Mart 1975'de Süleyman Demirel tarafından kurulduğunda Turhan Feyzioğlu devlet bakanı ve başbakan yardımcılığı görevini üstlenirken, yeni kabineye Cumhuriyetçi Güven Partisi üç bakanlık vermiştir. 39.Hükümet siyasi tarihimizde aynı zamanda 1.Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak da bilinir.

1977 seçimleri sonrasında 40. Ve 41. Hükümetlerde Cumhuriyetçi Güven Partisi yer almamış, 1977 seçimlerinden CHP birinci parti olarak çıkmış olmasına rağmen Bülent Ecevit tarafından kurulan 40. Hükümet güvenoyu alamamış, II.Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak da adlandırılan 41.hükümet ise AP, MHP, MSP koalisyonu ile kurulmuş ve CGP bu koalisyon içerisinde yer almamıştır. 41.hükümetin de sadece 168 gün görevde kalmasının ardından hükümeti kurma görevi tekrar seçimlerden birinci parti olarak çıkan CHP'nin genel başkanı Bülent Ecevit'e verilmiş ve Ecevit başbakanlığındaki 42. Hükümet koalisyonu içerisinde bu defa CGP ve DP de yer almıştır. Kabinede bağımsız bakanlıklara da yer verilmiş ve üç partili koalisyon içerisinde her bir partiden birer kişi olmak üzere üç başbakan yardımcısı yer almıştır. Turhan Feyzioğlu, bu hükümet içerisinde son kez kabinede görev almıştır. CGP'li Van milletvekili Mehmet Salih Yıldız ise devlet bakanı olarak görev yapmıştır.

12 Eylül'ün ardından siyasi parti faaliyetlerinin yasaklanmış, 16 Ekim 1980 tarihli bir kanunla tüm siyasi partilerin hukuki mevcudiyetine son verilmiştir. Böylece CGP de

siyasi hayattan ayrılan partiler arasında yer almıştır. Çalışmanın başında da belirtildiği gibi Turhan Feyzioğlu, bazı kaynaklara göre 1980 darbesinin ardından Türkiye'nin en kısa süreli başbakanlığını yapmış ise de diğer bazı kaynaklara göre Kenan Evren'in daha sonra fikir değiştirmesiyle, Feyzioğlu bu göreve gelmemiştir. Öte yandan tam aksine, Feyzioğlu'nun bu görevi aslında hiçbir zaman kabul etmediğini savunan kaynaklar da mevcuttur.

1980 darbesinin ardından Feyzioğlu'nun da siyasi hayattan çekilme kararı aldığı görülmektedir. Turhan Feyzioğlu, 1980 sonrasında yeni bir parti kurma girişiminde bulunmamış ve aktif siyasetten kendi isteği ile tamamen ayrılmıştır. Feyzioğlu'nun bu kararıyla hayatının yirmi üç yılını alan meclis yılları da sona ermiş; Feyzioğlu yaşamının kalanını çeşitli eserler yazarak ölümüne değin üretken bir biçimde sürdürmüştür.

Feyzioğlu, meclis kürsüsünde kimi zaman muhalefette kimi zaman ise çeşitli koalisyon hükümetleri bünyesinde yasama faaliyetlerini sürdürürken gerek partisinin içerisinde bulunduğu durum, gerek ülkenin içinden geçmekte olduğu zorlu gündem nedeniyle her ne kadar akademideki yıllarından bu yana üzerinde çalıştığı ve siyaset sahnesinde de savunduğu “olması gereken hukuk” bağlamındaki tüm fikirlerini meclis kürsüsünden bir yasa teklifi olarak oylamaya sunamamış olsa da, pek çok yasanın yapımı sürecinde etkin rol üstlenerek bir hukukçu olarak şekillendirdiği ideal hukuk sistemi için çeşitli önemli değişikliklerin meydana gelmesine de katkı sağlamıştır. Feyzioğlu'nun yasama faaliyetleri kapsamında Türk Hukuku'na yaptığı katkılar ve Türk hukuk sisteminde bıraktığı izler, bu nedenle akademisyen Feyzioğlu'nun bakış açısıyla olduğu kadar, siyasetçi ve millet vekili Feyzioğlu'nun içerisinde bulunduğu şartlar dahilindeki etkinlik ölçütüyle de irdelenmelidir. Başka bir anlatımla, yasama kürsüsündeki hukukçu-vekil Feyzioğlu'nu inceler ve eleştirirken, akademik hayatına olduğu kadar siyasi yaşamına da mercek tutmak gerekir. Bu nedenle çalışmanın bu ilk bölümünde kısaca Feyzioğlu'nun siyasal yaşamına da ana hatlarıyla yer vermek gerekmiştir. Burada ele alınması lazım gelen bir diğer konu ise Feyzioğlu'nun yasama çizgisi içerisinde kendine has Atatürkçülük yorumunun yeri ve rolüdür.

2.3. GÜVEN PARTİSİ VE SAĞ KEMALİZM

Feyzioğlu'nun meclisteki yasama çalışmalarına geçmeden önce, Atatürkçülük kavramının Feyzioğlu tarafından nasıl anlaşıldığı, nasıl yorumlandığı ve hatta nasıl geliştirildiği üzerinde de birkaç cümleyle durmak gerekir. Feyzioğlu'nun gerek akademik hayatında yazdığı eserlerde gerek başta Forum Dergisi olmak üzere çeşitli platformlarda bir yazar olarak kaleme aldığı yazılarda gerekse meclis faaliyetleri ve siyasi yaşamında Atatürkçülük kavramını nasıl yorumladığı, Atatürk'ün temel ilkelerini parti programında nasıl kullandığı, Feyzioğlu'nun siyasi yaşamındaki pek çok iniş çıkışları anlamak için önemlidir. Feyzioğlu'nun başta CHP'den istifası olmak üzere siyasi yaşamındaki pek çok kararının gerekçesini Kemalizm'in sol yorumu ile Kemalizm'in sağ yorumu arasındaki farklılıkla açıklamak belki de böylece bir nebze mümkün olabilecektir. Öte yandan, Feyzioğlu, aktif siyasi yaşamı sona erdikten sonra da Atatürkçülük üzerine çalışmalar yapmaya devam etmiş ve hayatı boyunca bu alanda yazılmış pek çok eser bırakmıştır. Bunlar arasında Atatürk ve Milliyetçilik, Türk Milli Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden biri Olarak Millet Egemenliği gibi eserlerini burada zikretmek gerekir.

Ancak Feyzioğlu'nun düşünsel dünyasındaki sağ Kemalizm yorumuna geçmeden evvel genel hatları ile Atatürkçülüğün sağ kanadının gelişimi üzerinde durmak da önemlidir. Her ne kadar Feyzioğlu, kendi eserlerinde Kemalizm sözcüğü yerine özellikle Atatürkçülük ifadesini kullanmayı tercih etmiş ise de günümüz siyasi literatüründe kavramsal olarak "sağ Kemalizm" tanımlamasının yaygın şekilde tercih edilmesi nedeniyle çalışmanın bu bölümünde de bu terim zorunlu olarak kullanılmıştır. Esasen Atatürkçülük kavramının sağ veya sol gibi toplumu bölücü ve sınıflandırıcı kavramlarla ilişkilendirilmek bir yana, tüm bu kavramların karşısında toplumun her kesimini kucaklayan bir üst çatı olduğuna kuşku yoktur. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün erken yaştaki vefatından sonra ardında kalan genç Türkiye Cumhuriyeti henüz çok partili siyasal hayata geçmemiş durumda bulunmakta ve bu nedenle CHP tek siyasi parti olarak ağır mesuliyetleri göğüslemektedir. Milli Şef İnönü ve İnönü'nün siyasal bakış açısı ile kısa sürede özdeşleşen CHP, bir yandan ülkeyi çok partili demokratik yaşama taşımak sorumluluğu içerisindeyken diğer yandan da kaçınılmaz olarak Atatürkçülük kavramının zaman içerisinde farklılaşacak birden çok yorumuna ev sahipliği yapmaktadır. CHP

içerisinde de Atatürkçülük kavramının zaman içerisinde değişmekte olan yorumlarının hakim olduğu periyodlar gözlenmektedir. Dr. Can Ulusoy, Taşrada Kent ve Aydın adlı eserinde Bursa il örneği üzerinden kent ve aydın sorunsalını ele alırken aynı zamanda Türkiye’de en erken dönemlerinde sağ Kemalizm’in köklenişine dair de tespitlere yer vermekte ve sağ Kemalizm’in CHP içerisinde güçlenmeye başladığı asıl dönemin CHP’nin 1946 tarihli kurultayının bile daha öncesi olduğuna işaret etmektedir. Ulusoy’a göre İnönü’nün Milli Şeflik dönemi partiyi ve dolayısıyla Türk siyasal yaşamını önce 1946 kurultayındaki değişimlere taşıyan bir köprü vazifesi görmüş ve benzer şekilde yine İnönü’nün liderliği sağ Kemalizm’in de parti içerisinde güçlenerek yeni bir siyasal anlayış olarak ön plana çıkmasına da vesile olmuştur. Bu tespit hem tek partili bir sistem içerisinden çok partili siyasal yaşama geçiş sürecini anlamak hem bu geçiş evresinde İnönü’nün siyasal kişiliğini yorumlamak hem de sağ Kemalizm’in nasıl ve hangi görüşlere bir tepki olarak doğduğunu izah edebilmek bağlamında da derinlik arz etmektedir. (Ulusoy, 2021, s. 200) Bu tespitin hemen ardından Anadoluçuluk akımını ele almak icap eder. Anadoluçular içerisinde ismini hemen zikretmemiz gereken ve bugün daha çok edebiyatçı kimliği ile hatırlanan Memduh Şevket Esendal’ın genel sekreterlik dönemi CHP’de iki ayrı kanadın gelişiminin ve birbirinden uzaklaşmasının anlaşılabilmesi için önemli bir zemindir. Bu fikri uzaklaşmanın en derin izleri Esendal’ın genel sekreterliği dönemi ve Bülent Ecevit’in Ortanın Solu düşüncesi arasındaki belirgin farklılıkta göze çarpar. Batı taklitçiliği sonucunda yaşanan milli kültür tahribatı ve anti-komünist mücadele gibi saptamalar Esendal’ın genel başkanlığı döneminde CHP içerisindeki Anadoluçular grubunun temel hassasiyet noktalarıdır. (Çınar, 2013, s. 254) Böylece 1950’lerin başından itibaren CHP içerisinde hem milliyetçi hem de muhafazakar Atatürkçü sağ kanadın kimi zaman parti içerisinde siyasete devam ettiği, kimi zaman bu kanada mensup bazı isimlerin ise partiden ayrılarak yeni siyasi partilerin çatısı altında çok partili siyasal yaşamın içerisinde yer aldıkları görülür. Anadoluçuluk hareketinin lideri Remzi Oğuz Arık DP’li bir vekil olarak meclise adım atar ve ardından Türkiye Köylü Partisi’nin kuruculuğunu üstlenirken, Nurettin Topçu gibi isimler de 1960 sonrası Adalet Partisi’nin kuruluşunda rol oynamıştır. (Çınar, 2013, s. 273)

CHP’nin ilerleyen yıllarında Bülent Ecevit’in parti içerisindeki yükselişi, partideki derin fikri ayrılıkların kaçınılmaz yol ayrımlarına dönüşmesini tetiklemiştir.

Nitekim Feyzioğlu'nun CHP'den ayrılmasının gerekçesi de bizzat kendisinin gazetelere verdiği demeçlere göre CHP'nin Atatürk ilkelerinden sapmasıdır. 1960'ların sonunda ve 1970'ler boyunca CHP ne kadar sola kaymakta ise, Feyzioğlu'nun da bu süre zarfında bir o kadar sağa yaklaştığı görülür. 1950'lerin sonlarında Forum dergisi sayfalarında DP iktidarını eleştiren Feyzioğlu'nun düşünsel zeminini hazırladığı CHP parti politikaları Feyzioğlu-Ecevit ayrışmasından sonra ve özellikle Ecevit'in genel başkanlığı ile birlikte sol ağırlıklı bir çizgide seyrederken, yeniden muhalefette yer alan, üstelik bu defa CHP'nin de muhalifi olan Feyzioğlu'nun konuşmalarında yeri geldiğinde CHP'yi ve tek parti dönemi politikalarını da eleştirdiğini görmek mümkündür. I. Milliyetçi Cephe Hükümeti içerisinde de yer alan Güven Partisi'nin politikalarının ana çizgisi her zaman Atatürkçülük anlayışı olmakla beraber Feyzioğlu'nun konuşmalarında bu dönem ve sonrasında dini değerlerin de yanı sıra korunması gereken milli menfaatlerin ve devletçiliğin önemine vurgu yaptığı sıklıkla görülür. Özellikle, 12 Eylül 1980'e giden süreçte Feyzioğlu'nun meclisi devletin içerisinde bulunduğu zorlu gündem nedeniyle siyasi rekabet ve partizan menfaatleri bir kenara bırakarak demokratik devlet düzenini korumaya davet ettiği ve bu düzenin korunmasının, mevcut sorunların çözülmesinin tek yolunun da Atatürkçü yol olduğunu ifade ettiği pek çok konuşması göze çarpar.

Genç yaşında liberal düşünür Friedrich von Hayek'in Kölelik Yolu adlı eserini Türkçe'ye tercüme eden Feyzioğlu'nun Forum dergisi yıllarında sosyal liberal olarak değerlendirilmeye müsait görüşleri ile yeniden şekillenen CHP politikaları, bu temel üzerinde Ecevit'in ince işçiliği ile dönüşüme uğrayacak ve bu defa temeli atanların arasında yer alan Feyzioğlu ise, soldan sosyalizme yaklaşmakta olan bu gidişat karşısında "Ne aşırı sağ, ne aşırı sol, Atatürkçü yol" sloganıyla Güven Partisi'ni kuracaktır. (Erdem, 2020) Feyzioğlu'na göre CHP, Atatürk ilkelerinden ayrılmıştır ve Feyzioğlu ile arkadaşlarının CHP'den ayrılmasının nedeni de tam olarak CHP'nin Atatürkçülük'ten uzaklaşması olmuştur. Mavi gömlekli Ecevit'in Atatürkçülük anlayışı ile Güven Partili Feyzioğlu'nun Atatürkçülük anlayışı arasındaki farklılıklar ise CHP'yi sol Kemalizm'in merkezi yaparken, bir zamanlar bu partinin politikalarının temellenmesi ve köklenmesinde önemli katkısı olduğu inkar edilemeyen Feyzioğlu'nu ise sağ Kemalizm'in savunucularından biri haline dönüştürmüştür. Feyzioğlu'nun hem irticadan hem de komünizm tehlikesinden sakınarak devletçi ve milliyetçi bir anlayış içinde ülkede

gittikçe artan anarşi olaylarından çıkış yolu olarak demokrasinin korunmasının tek çare olduğunu vurgulamasına rağmen 12 Eylül 1980 sabahı diğer tüm siyasi liderler siyasetten men edilmişken Feyzioğlu'nun bu yasaklı liderler arasında yer almayışını Ekin Erdem, benzer şekilde irtica ve komünizm tehdidinin dönemin askeri ve sivil bürokrasisi tarafından da Feyzioğlu'nun düşünsel dünyasında olduğu gibi büyük tehditler olarak algılanmasına bağlamaktadır. (Erdem, 2020) Feyzioğlu, kapitalistleşen yahut sosyalistleşen dünyanın soğuk savaş ikliminde Türkiye'yi bu akımlardan koruyacak bir sağ Kemalizm anlayışı geliştirmiş ve düşüncelerinin merkezine oturttuğu siyaset anlayışını zaman zaman yazdığı kitaplarla da desteklemiştir. Büyük Tehlike Komünizm adlı kitabı Feyzioğlu'nun komünizme karşı koruyucu bir kalkan olarak gördüğü Kemalizm yorumunu yansıtmaktadır. İhsan Ömer Atagenç ise Kemalizmin Soğuk Savaş Tecrübesi adlı kitabında Feyzioğlu'nun erken dönemlerdeki liberal üslubunun yavaş yavaş daha muhafazakar bir çizgiye kaydığı ve hatta Kemalizm'den bile bir nebze uzaklaşarak dünyadaki ve Türkiye'deki mevcut gelişmelere angaje bir siyasetçi haline geldiği eleştirisini yapmaktadır. (Atagenç, 2019, s. 123) Oysa Feyzioğlu'nun sağ Kemalizm içerisindeki ya da daha genel bir çerçevede Atatürkçülük içerisindeki konumunu doğru tartmak için Feyzioğlu'nun kendi kaleminden çıkan çeşitli kavramların tanımlamalarına ve bu tanımların dönemseller olarak değişikliğe uğrayıp uğramadığına, uğradı ise bu değişimin nedenlerine iyi odaklanmak gerektiği kadar, dönemin dış politik olaylarının Türkiye'deki yansımalarını da doğru analiz etmek de gereklidir.

Feyzioğlu söylemlerinde, dönemsellikten uzak olarak değişmez bir ölçütte hemen her fırsatta millet egemenliği kavramını vurgulamakta ve Forum'da yazmaya başladığı dönemden vefatına değin ideolojisinin tam olarak merkezine bu kavramı oturtmaktadır. 1957 baskı tarihli Demokrasi ve Diktatörlüğe Dair adlı -Forum'daki yazılarının derlendiği- kitabından meclisteki son konuşmalarına ve hatta vefatından önce vermiş olduğu son eserlerine değin Feyzioğlu, millet egemenliği ilkesi çerçevesinden ve aynı zamanda cumhuriyetçilik ilkesi ekseninden kaymamıştır.

Feyzioğlu'nun düşünsel dünyasındaki Atatürkçülük anlayışındaki milliyetçilik ilkesi, çağdaş diğer ülkelerdeki benzer kavramlardan diğer milletleri hor görmemesi ve millet bağı dışındaki diğer insani değerleri hiçe saymaması gibi olumlu nitelikleriyle ayrılmaktadır (Feyzioğlu T. , Atatürk ve Milliyetçilik, 1985). Feyzioğlu'nun vefatından

sonra ölümünün dokuzuncu yılı nedeniyle Erciyes Üniversitesi'nde 24 Mart 1997 günü yapılan anma toplantısındaki panelde yapılan konuşmasında İsmet Giritli, Feyzioğlu'nun perspektifinden Atatürkçü Türk milliyetçiliği adını verdiği görüşlerini şu şekilde özetlemiştir; ülke ve millet bütünlüğü Atatürkçü Türk milliyetçiliği anlayışında önemli yer tutar. Parti rozetleri, doğum yerleri, siyasi görüş ve mezhepleri ayrı da olsa bu anlayışta vatan ve bayrak birdir. Bu milliyetçilik anlayışı aynı zamanda ırkçılık kavramına da karşıdır, zira Feyzioğlu ırkçılık kavramının Anayasa'ya da aykırı düşeceğine pek çok kez işaret etmiştir. (Ölümünün 9.Yılında Prof.Dr.Turhan Feyzioğlu Hatırasına, 1997) Feyzioğlu'nun Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin açılışındaki meşhur konuşmasında da milliyetçilik anlayışının özelliklerinden izler bulmak mümkündür. Feyzioğlu, batılılaşma kavramını Batı özentisi olmaktan ziyade çağdaşlaşmak ve ilimde, gelişimde Batılı devletlerden geri kalmamak, onların önüne geçebilmek gayesiyle çalışmak olarak yorumlamaktadır. Dolayısıyla Feyzioğlu'nun milliyetçilik yorumunda da çağdaşlaşma, milliyetçi olmayı engellemekte, tam tersine Atatürk'ün anlayışı milli bir çağdaşlığı zorunlu kılmaktadır. Feyzioğlu'nun laiklik anlayışı yorumu laikliği dini hürriyetlerin korunması ve aynı zamanda dini değerlerin siyasete araç edilmemesi olarak değerlendirirken bu anlayış mezhep çatışmasının huzursuzluk ve ikilik doğurmasına da müsaade etmemektedir. (Feyzioğlu & Giritli, Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel İlkelerinden Laiklik, 1995) Feyzioğlu'nun laiklik ilkesi hakkında Giritli ile birlikte kaleme aldığı yazılar Atatürk Araştırma Merkezi'nce yayınlanmıştır.

12 Eylül sonrasında kendi isteği ile siyasi hayattan çekilmiş bulunan Feyzioğlu'nun sağ Kemalizm'e katkıları aktif siyasi yaşamının sona ermesinden sonra da devam etmiş ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından yayınlanan eserleri ile Feyzioğlu bu alandaki ideolojik gelişmelere katkıda bulunmaya devam etmiştir. Feyzioğlu'nun kendi eserlerinin yanı sıra koordinatörlüğünde hazırlanan Atatürk Yolu adlı derleme çalışmanın özellikle Atatürkçülük alanındaki temel kaynaklarından biri halini aldığını ifade etmek gerekir.

3.BÖLÜM

TURHAN FEYZİOĞLU'NUN KURUCU MECLİS FAALİYETLERİ VE YASAMA FAALİYETİNE KATKILARI

Bir milletvekilinin yasama faaliyetine katkılarını ele almadan evvel, çalışmanın sınırlarını daha iyi çizebilmek için öncelikle yasama faaliyeti kavramının ne olduğu sorusuna cevap vermek gerekir. Yasama faaliyeti denildiği vakit ilk akla gelen yasa tasarıları üzerinde tartışmalar yürütmek, yasa tasarılarını oylamak, yani kısaca Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama yetkisini kanun yapmak suretiyle kullanmak olsa da aslında parlamento hukukunda yasama faaliyeti, sadece yasa tasarı ve tekliflerini görüşmenin ve oylamanın ötesinde daha geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Yasama yetkisi bilindiği üzere mevcut Anayasamızın 7.maddesinde açıkça belirtildiği üzere Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait bir yetki olup devredilemez. Egemenlik yetkisine ilişkin bu düzenleme 1921, 1924 ve 1961 Anayasalarımızda da mevcuttur. Aynı düzenleme 1982 Anayasası'nda da yer alacaktır. Türkiye Büyük Millet Meclisi milletten aldığı bu yetkiyi başta Anayasa ve TBMM İç Tüzüğü olmak üzere bir mevzuata ve parlamento teamüllerine uygun olarak genel seçimler yoluyla göreve gelmiş tüm milletvekillerinin üyesi olduğu genel kurul eliyle kullanır. Yasama yetkisinin ne şekilde kullanılacağına ilişkin mevzuat aynı zamanda yasama faaliyetinin ne olduğu konusuna da meclisin yetki ve sorumluluklarını ele alırken açıklık getirmektedir. En geniş tanımı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin her türlü irade açıklaması, bu açıklama neticesinde bir kanun yapımı, kanun değişikliği, kanun kaldırılması sonucu doğsun ya da doğmasın, aslında bir yasama faaliyetidir. Parlamento kararları, meclis genel kurulunun bilgiye sunma yönündeki açıklamaları, milletvekillerinin kanun teklifleri ve tasarıları üzerindeki tartışmaları, bütçeye ilişkin değerlendirmeler, meclis araştırmaları, meclis soruşturmaları, meclis bünyesindeki çeşitli komisyon faaliyetleri, tezkereler ve önergeler meclis içtüzüğü çerçevesinde birer yasama faaliyetidir ve milletvekillerinin meclis genel kurulunda bu faaliyetler esnasındaki tüm konuşmaları, irade beyanları, sunmuş oldukları teklif ve önergeler, komisyonlar nezdinde aldıkları görevler esnasındaki çalışmaları da yasama faaliyetinin birer parçasıdır. Ayrıca, meclisin yükümlü olduğu tüm yasama faaliyetleri sadece Anayasa ve içtüzükte belirlenmemiş, bunun yanı sıra meclisin kimi

faaliyetleri bazı özel kanunlarla da düzenlenmiştir. Örneğin, 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun kapsamında meclis tarafından yerine getirilmesi gereken işlemler ya da 3620 Sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisinin Dış İlişkilerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamında milletvekilleri arasından oluşturulacak heyetler tarafından yerine getirilecek vazifeler de aslında bu geniş manadaki yasama faaliyetinin çatısı altında değerlendirilmelidir.

Feyzioğlu'nun 1957-1980 tarihleri arasını kapsayan yirmi üç yıllık milletvekilliği sürecini ele alacak olursak 1924 ve 1961 Anayasalarının yürürlükte olduğu bu süreçte 11.Dönem TBMM, Kurucu Meclis, Temsilciler Meclisi, Cumhuriyet Senatosu, Millet Meclisi'nin birinci ve -beşinci dönem dahil olmak üzere- beşinci dönem aralığındaki yasama dönemleri ve bu süre zarfındaki birleşik toplantılardaki faaliyetlerini, görev aldığı komisyon ve heyetlerdeki çalışmalarını da geniş manada yasama faaliyetinin bir parçası olarak kabul etmek gerekir. Kuşkusuz meclisin gizli oturumları da yasama faaliyetinin parçasıdır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde Feyzioğlu'nun hem geniş manasıyla yasama faaliyetleri içinden örnekler, hem de kanun yapımı manasına gelen çalışmalarıyla Türk Hukuk sistemine katkıları kronolojik olarak ele alınacaktır. Bir milletvekilinin -ister muhalefet kanadında, ister iktidar kanadında yer alsın, ister yürütmede bir görev ifa etmekte olsun ister olmasın - meclis kürsüsünden paylaşmış olduğu her fikir, dolayısıyla o vekilin meclis kürsüsündeki her bir konuşması, sunmuş olduğu her bir soru, imzasının yer aldığı her bir kanun teklifi, gündeme getirdiği her bir kanun tadili o vekilin kendi yasama anlayışının bir ürünü ve bu bağlamda o vekilin yasama faaliyetine aktif bir katkısıdır. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde Feyzioğlu'nun başta fikirlerini ifade ettiği meclis konuşmaları olmak üzere sunduğu kanun teklifleri ve önergeler, kanun tasarılarının görüşülmesi esnasındaki açıklamaları söylemsel analizler çerçevesinde ve konu bütünlüğünün zedelenmemesi için tarihsel metodoloji ile ve dönemin önemli gelişmelerine de yer verilerek irdelenecektir.

3.1. XI. TBMM DÖNEMİNDEKİ ÖNEMLİ YASAMA FAALİYETLERİ (01/11/1957-25/05/1960)

1957 seçimleriyle Cumhuriyet Halk Partisi'nden genç bir hukukçu milletvekili olarak meclise adım atan Feyzioğlu, kısa sürede partinin çetin hatiplerinden biri haline gelerek iktidar partisine yönelik eleştirilerini hukukçu akademisyen kimliği ile örtüştürmüş ve meclis kürsüsünden dönemin temel hukuki sorunlarına ilişkin kapsamlı konuşmalar yapmıştır. 1957-1960 arası süreçte Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 11.Dönem'inde Sivas Mebusu olarak görev yapan Feyzioğlu, meclis tutanaklarına göre bu dönemde otuz iki kez söz almış, altı tahrir ve on bir kanun teklifi sunmuştur. Bu dönemde Feyzioğlu'nun meclis faaliyetleri iktidara karşı kararlı ve sistemli bir muhalefet çizgisinde ilerlemiştir. Feyzioğlu, konuşmalarının büyük bölümünde dönemin en önemli gündem maddeleri arasında yer alan seçim kanunu, basın özgürlüğü, yargı bağımsızlığı ve radyo meselesi gibi konulara yoğunlaşmıştır. Bu bölümde Feyzioğlu'nun bu dönemdeki çeşitli önemli meclis konuşmalarına ve verdiği kanun teklifleri içinden belli başlı birkaç teklife kısaca değinilecektir.

3.1.1. Adnan Menderes Tarafından Kurulan 5. Hükümet Programı Münasebetiyle Yaptığı Konuşma

Dönemin ana muhalefet partisi olan CHP'nin Meclis Grubu sözcüsü olarak meclisteki ilk konuşmasında, 4 Aralık 1957 tarihinde yargı bağımsızlığı, tarafsız devlet radyosu, hakimlik teminatı, basın kanunu ve seçim yasası gibi önemli konulara değinen Feyzioğlu, 5.Hükümet programına yönelik eleştirilerini ifade ederken önceki dönemlerde söz verilen önemli yasa değişikliklerinin, evvelki hükümetler döneminde gerçekleştirilmediğini ve çözüm bekleyen acil sorunların bir an evvel meclis gündemine alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Feyzioğlu, TBMM'nin 11.döneminde 4 Aralık 1957 tarihli 10.birleşimdeki meclisteki bu ilk konuşmasında Menderes hükümetinin programına ilişkin görüşlerini ifade ederken Türkiye'nin dış politikalarına da genişçe değinmiş ve özellikle Kıbrıs adası üzerindeki fikirlerine konuşmasında ağırlık vermiştir. Hatırlanacağı üzere, 1950-1960 arasındaki Demokrat Parti iktidarı ilk dönemlerde Kıbrıs'ı İngiltere'nin bir iç meselesi

olarak addeden bir bakış açısıyla buna bağlı pasif politikasını 1950lerin ortasına kadar sürdürmüş, 1950lerin ortasından sonuna doğru ise eleştiriler alan bu politikada değişimler gözlenmiştir. DP'nin konuya yaklaşımındaki farklılık belirgin olarak Londra Konferansı'nda dönemin Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun açıklamalarında da hissedilmiştir. Konferans sonucunda adanın Yunanistan tarafından ilhakı taleplerinin kabul edilmeyeceği kararlılığı açıkça vurgulanmıştır. 1956 yılının sonlarından itibaren ise Demokrat Parti'nin Kıbrıs politikasında taksim tezini benimsediği izlenmektedir. Meclisteki ilk konuşmasında Feyzioğlu, Yunanistan'ın Kıbrıs adasının ilhakı yönündeki iddiaları karşısında Kıbrıs adasının Türk ve Rum kesimleri arasında taksimine razı olmanın bu konuda Türkiye'nin yapacağı bir fedakârlık olduğunu ve artık bu fedakarlığın da hudutlarına varıldığını belirtmektedir. Adadaki Türk toplumunun geleceğinin korunması için bu kararlı duruşun sürdürüleceğini ifade eden Feyzioğlu'nun yanı sıra aynı birleşimde söz alan İsmet İnönü ise Kıbrıs konusundaki konuşmasında “Müttefiklerimizin dâvaya verdiğimiz büyük ehemmiyeti lâayıkı ile kavramamış olmaları ihtimalinden ciddî olarak endişe ediyoruz.” sözleriyle ifade ettiğı öngörülerinde ne yazık ki yanılmayacaktır. (TBMM, 04.12.1957 B:10) Feyzioğlu'nun ilerleyen yıllarda da meclisteki konuşmalarında Kıbrıs konusuna sıklıkla yer verdiğı görülür.

Feyzioğlu'nun meclisteki bu ilk konuşmasında beşinci hükümet programına ilişkin diğereleştirileri ise kısaca şu şekilde özetlenebilir.

1. Feyzioğlu'na göre bir memlekette huzurun sağlanması için siyaset dışında tutulması ve bağımsız olması gereken kuvvetlerin başında yargı gelir. Menderes tarafından o güne değin kurulan hükümetlerin her birinin programında yargı bağımsızlığı konusunda Demokrat Parti programında savunulan görüşlere bağılı kalındığı ifade edilmesine rağmen, Feyzioğlu bu vaatlerin yerine getirilmediğı eleştirisini yapmaktadır. Birinci Menderes hükümetinden beri vaat edilen hakimlik teminatı ilkesi hayata geçirilmemiş, mahkemelerin daha bağımsız olmaları yönünde somut adımlar atılmamıştır. Üçüncü Menderes hükümeti ise, hakimlik güvencesini sağlamak bir yana, 6422 sayılı kanun ile temyiz mahkemelerindeki hakimlerin yaş haddi nedeniyle Adalet Bakanlığı tarafından emekliye ayrılmasına imkan veren bir yasal düzenlemeyi

hayata geçirerek hakimlik teminatını bizzat zedelemiştir. Bu nedenle önceki dönemlerde verilen vaatleri yerine getirmemiş olmaları gerekçesiyle Feyzioğlu, beşinci Menderes hükümetindeki bu vaatleri de samimi görmemektedir.

2. Feyzioğlu'na göre memlekette huzuru tesis etmek için tarafsızlığı sağlanması gereken bir diğer kurum da devlet radyosudur ve Feyzioğlu, hükümet programında tarafsız radyo konusunda herhangi bir maddenin bulunmayışını önemli bir eksik olarak görmektedir. CHP iktidarı döneminde muhalefetteki DPlilerin de talepleri arasında yer alan muhalefet partilerinin seçim zamanı dışındaki zamanlarda da devlet radyosundan istifade etmesine yönelik düzenlemelerin yine CHP iktidarı döneminde yasalaştığını ve 1950 seçimlerine bu imkanlar içerisinde gidildiğini hatırlatan Feyzioğlu, 1954'ten sonra muhalefet partilerinin radyodan istifade etme hakkının yapılan değişiklikler ile önemli ölçüde kısıtlandığını vurgulamakta ve halihazırda radyonun iktidar partisinin sesini vatandaşa propaganda kapsamında dahi duyurmasına imkan verilmesine rağmen, eşit erişim hakkının muhalefet partilerine verilmemesini eleştirmektedir. Nitekim, 1957 seçim sonuçlarının devlet radyosundan henüz seçim sonuçları kesinleşmeden ve oy atma devam ederken açıklanmış olması hatırlanacağı üzere pek çok seçmenin sandığa gitmekten vazgeçmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. (TBMM, 04.12.1957 B:10 s.96)
3. Üniversite muhtariyeti meselesinin hükümet programında hiç yer almamış olması Feyzioğlu'nun programa yönelik bir diğer önemli eleştirisidir. Meclisteki ilk konuşmasında Feyzioğlu bu konuyu delilleri ile meclis önüne sık sık getireceğini de ifade etmiştir. İlerleyen yıllarda Feyzioğlu'nun çok önem verdiği bu konudaki meclis faaliyetleri de nitekim sürecelecektir.
4. Feyzioğlu konuşmasında son olarak basın hürriyetine değinmiştir. Tıpkı radyo meselesinde olduğu gibi basın hürriyeti konusu da Feyzioğlu'nun konuşmalarında sıkça değindiği ana konulardan biri olmuştur. Feyzioğlu, 04 Aralık 1957 tarihli meclis konuşmasında şöyle demektedir:

“Basın hürriyeti, köydeki tüyü bitmemiş yetimin hakkından Devlet reisine kadar herkesin hakkını koruyan hürriyettir. Basın hürriyeti, bütün diğer hürriyetlerin teminatıdır. Basın hürriyeti olmayan yerde, yalnız üç beş gazetecinin hürriyeti değil, kendisi de dahil olmak üzere bütün vatandaşların hürriyeti kısılmış olur. Basın hürriyeti olmayan yerde, tıpkı güneşin girmediği yere doktorun girdiği gibi, milletin kanını emen çeşitli yolsuzluklar girer.” (TBMM, 04.12.1957 B.10 s.105)

Feyzioğlu, konuşmasında hükümet programında yer alan “gizli komünistlik ile mücadele” hususuna değinmekte iken gizli komünizmle mücadele etmek için hükümetin öncelikle yargı bağımsızlığını, tarafsız idareyi ve basın hürriyetini tesis etmesi gerektiğini ifade ettiği sırada bu ifadeleri kendilerine yönelik bir komünizm suçlaması olarak kabul eden Demokrat Partililerce protesto edilmiş, her ne kadar Feyzioğlu bu sözlerin ilmi bir beyan olduğunu izaha gayret etmiş ise de meclis başkanı tarafından yapılan oylama ile söz konusu ifadelerin hükümete hakaret içerdiği düşüncesiyle Feyzioğlu daha meclisteki ilk konuşmasının sonunda üç oturum boyunca meclis müzakerelerine katılmama cezası almıştır. (TBMM, 04.12.1957 B:10 s.108) Feyzioğlu’nun bu ilk konuşması, onun genel olarak meclis faaliyetleri esnasında savunduğu ve mücadelesini verdiği fikirlerinin de kısa bir özeti mahiyetindedir. Her ne kadar Feyzioğlu ilk konuşmasının ardından müzakerelere katılmama cezası almış ise de ilerleyen dönemlerde her fırsatta bu hususlardaki fikirlerini meclis kürsüsünden ifade etmeye devam edecektir.

3.1.2. Meclis İçtüzüğü Değişikliği Hakkındaki Konuşmaları

Meclisteki daha ilk konuşmasında içtüzük hükümleri uyarınca oturuma katılmama cezası alan Feyzioğlu’nun bir sonraki kapsamlı konuşması ise dönemin meclis içtüzüğünde yapılması teklif edilen kimi değişiklikler hususunda olmuştur. Feyzioğlu’nun içtüzük hakkındaki düşünceleri aynı zamanda milletvekillerinin yasama mesaisine (meclis mesaisine) bakış açısını da yansıtmaktadır. Meclisin yasama faaliyetini ne şekilde ifa edeceğini düzenleyen meclis içtüzüğüne yönelik olarak Feyzioğlu’nun getirdiği bir çözüm önerisi vardır ki Feyzioğlu mevcut içtüzüğün diğer bazı parlamentoların içtüzüklerinden cımbızla seçilerek parçalar halinde alındığını ve içtüzükte asıl yapılması gereken değişikliğin meclisi daha çok ve daha sık toplanmaya

sevk edecek bir çalışma metodu olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle artan iş yükü nedeniyle haftada üç gün toplanmakta olan meclisin, sualleri de tartışmasının vazifenin hakkını vermek için önemli olduğunu ve bu nedenle daha sık toplanarak belirli günlerde kanun yapma yönündeki faaliyetlerin, belirli günlerde de diğer yasama faaliyetlerinin yerine getirilmesinin daha seri bir şekilde çalışma olanağı sağlayacağını savunmuştur. Feyzioğlu, meclisin görevinin sadece kanun yapmaktan ibaret olmadığını, yazılı suallere cevap vermenin ve ayrıca şifahi olarak sorulan sualler için mesai ayırmanın meclis faaliyetleri arasında yer aldığını ve çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, milletvekili maaşlarına yapılması teklif edilen zam konusunda ise Feyzioğlu, diğer bazı ülkelerdeki vekil maaşları ile devlet memuru maaşlarını kıyaslamış, bu kıyaslamada pek çok ülkedeki vekil maaşlarının devlet memuru maaşlarına göre aslında yüksek olmadığını ve hatta pek çok örnekteki vekil maaşlarının bir vekilin ancak mütevazı bir yaşam sürmesine olanak tanıyacak seviyede olduğunu izah etmiştir ve bu örneklemelerden sonra da Türkiye’deki hayat şartları göz önüne alındığında ülkemizdeki pek çok devlet memurunun da artan enflasyon karşısında geçim sıkıntısı yaşadığını ve bu nedenle milletvekili maaşlarının da en yüksek devlet memuru maaşı seviyesine düşürülmesi, artırılmaması gerektiğini savunmuştur. (TBMM,23.02.1958 B:44 s.397) Bu görüşleri, Feyzioğlu’nun vekillik kavramına ve meclis faaliyetlerine bakış açısını yansıtmaktadır.

Türkiye Millet Meclisi’nin 27 Aralık 1957 tarihli oturumda dönemin meclis içtüzüğünün değiştirilmesine yönelik teklifin 147.maddesi dolayısıyla söz alan Feyzioğlu, basın hürriyetine halel getirmesinden endişe ettiği bu değişiklik teklifi konusundaki çekincelerini paylaşmıştır. Yasa değişikliğinin ilgili maddesinde özetle meclis genel kurulu esnasında tutulan zabıtlardan söz edilmekte ve ilave olarak maddenin sonuna şu hükmün getirilmesi teklif olunmaktadır:

“Bu maddedeki ilân mecburiyeti mücerret mahiyeti itibariyle suç teşkil eden sözlerle, adlî mercilerce neşri menolunan hususatı sair neşir vasıtalarıyla yayınlanmasına mesağı tazammun etmez.”

Bu düzenleme, meclis görüşmeleri esnasında suç teşkil eden sözlerin sarf edilmesi halinde, bu sözlerin basın organlarınca yayınlanmasına bir kısıtlama getirmektedir. Bu kısıtlama sadece CHP değil, diğer muhalefet partileri tarafından da hem basın özgürlüğünün ihlali hem de meclis müzakerelerinin aleniliği ilkesinin ihlali olarak yorumlanmıştır. Basın hürriyetine, kanun vasfında olmayan meclis içtüzüğü ile kısıtlama getirmenin de temel hak ve hürriyetlerin anayasal ilkeler doğrultusunda olmak kaydıyla ancak kanunla sınırlanabilmesi kuralına ve dolayısıyla 1924 Anayasası'nın 68.maddesine aykırı olduğunu vurgulayan muhalefet partileri değişiklik önerisini eleştirmişlerdir. Feyzioğlu ise oturumdaki konuşmasında bu değişikliğin sadece 68.maddeye değil aynı zamanda anayasanın vekil dokunulmazlığını düzenleyen 17.maddesi hükmüne de aykırı olduğunu, zira 17.maddedeki düzenlemenin basın mensuplarına meclis kürsüsünde sarf edilmiş tüm sözleri haber olarak nakletme imkânı da verdiğini ve bu suretle yapılan haberlerin suç teşkil etmeyeceğine ilişkin hukukumuzda çok sayıda da içtihat olduğunu ayrıntıları ile izah etmiştir. Feyzioğlu konuşmalarında sıklıkla muhalif olduğu konulara ilişkin itirazlarının hukuki gerekçelerine yer vermekte, kimi zaman da bu gerekçeleri izah ederken farklı ülkelerdeki benzer hukuki uygulamalara veya Türk Hukuku'nda mahkemelerin konuya yaklaşımına dair örnekler sunmaktadır. Feyzioğlu, genel olarak muhalif olduğu madde hükümleriyle ilgili konuşmalarında eleştirilerini sıraladıktan sonra kendi çözüm önerisini de sunmayı ihmal etmemektedir. Bu içtüzük maddesiyle ilgili olarak Feyzioğlu meclis müzakerelerinin basın organlarınca iyi niyetle neşredilmesi durumunda, ilgili maddeye açıklık getirmek maksadıyla, bu durumun suç teşkil etmeyeceğinin de açıkça yazılmasını önermiş, maddeye eklenmesi teklif olunan bu kısmın kaldırılması yönünde bir tavrı vermiştir. Ne var ki, eleştirilen içtüzük değişikliği netice olarak yapılan oylamada kabul edilmiştir. Müzakereler sırasında DP'li Osman Kavrakoglu, Feyzioğlu'nu kast ederek "Bir metni müzakere ediyoruz, buraya saatlerce konuşan bir hatip çıkıyor, o hatip bir Anayasa profesörü geçiniyor..." deyince müzakerenin tansiyonu yükselmiştir. (TBMM, 27.12.1957 11. B:20 s.329) İçtüzük değişikliğinin mecliste görüşüldüğü günün ertesinde gazete manşetleri meclisin on bir saat süren harareti müzakerelerinden sonra içtüzük değişikliğinin kabul edildiğini duyururken aynı zamanda da müzakereler sırasında DP'li Osman Kavrakoglu ile CHP'li Feyzioğlu arasında kavga çıktığını da yazmıştır. (Milliyet, 28.12.1957) Böylece, basın

hürriyetini çok yakından ilgilendiren bir iç tüzük değişikliği görüşmesi dönemin basınına vekiller arasında yaşanan şiddetli bir kavganın haberi olarak yansımıştır.

3.1.3. Türkiye Zirai Sigorta Kurumu Hakkında Kanun Teklifi

Feyzioğlu'nun vekillik yaşamında sunmuş olduğu ilk kanun teklifi ise 1958 yılında Türkiye Zirai Sigorta Kurumu kanunu teklifi olmuştur. Teklif, doğal afetlerde mahsulüne zarar gelme riskine karşın çiftçilerin ürettikleri mahsulleri sigortalayabilmeleri hususundaki düzenlemelere ilişkindir. Zirai sigortacılık diğer sigortacılık kollarına nazaran içerdiği riskler bakımından Türkiye'de olduğu gibi dünyada da devlet tarafından teşviki önem arz eden bir konudur. Teklifin sunulmasından iki yıl sonra 1960'da Feyzioğlu, sunmuş oldukları teklifin çok uzun bir müddet ziraat encümeninde bekletildikten sonra, aynı konuya ilişkin olarak hükümetin de bir teklifinin olduğu ve hükümet tasarısının beklenmesi gerektiği gerekçesiyle gündeme alınmadan reddedildiğini ve bu konunun aciliyetini belirterek teklifin gündeme alınmasını talep etmişse de ne CHP'nin teklifi gündeme alınmış ne de hükümet tasarısı meclis önüne gelebilmiştir. Türkiye'de çiftçilerin mahsullerinin don, kuraklık gibi doğal afetlere karşın sigortalanması sorunu 1940'lardan itibaren meclis gündeminde yer yer ifade edilen acil ihtiyaçlardan biri olmakla beraber tarım mahsullerinin sigortalabilmesi sorununa kapsamlı bir çözüm getirilmesi için Türkiye'de çiftçilerin oldukça uzun yıllar beklemesi gerekecektir. Pek çok siyasi parti tarafından dönem dönem bu konuya ilişkin olarak kanun teklifleri verilmiş, 1948 yılında 5254 sayılı Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun ve 1977 yılında 2090 sayılı Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun'un yürürlüğe konulması ile kısmen çiftçinin sorunları giderilmeye çalışılmıştır. Ancak bu kanunlar çiftçilerin doğal afetler nedeniyle uğradıkları zarar sorununu tam olarak çözmeye yetmemiş, devlet destekli bir sigortacılık modeline duyulan ihtiyaç çiftçilerin desteklenmesi için süreklilik arz etmiştir. Bu konudaki en kapsamlı kanun tasarısı nihayet geçmişte de verilmiş olan tasarıların da derlenmesi yönündeki bir çalışmanın ardından 2004 yılında gerçekleştirilebilmiştir ve tasarı 2005 yılında kanunlaşmıştır. 1940lı yıllardan itibaren tarım sigortacılığı alanında teklifler sunan milletvekillerinin birçoğunun ömürleri bu konudaki mevzuat gelişimini görmeye elvermemiştir.

3.1.4. Kıbrıs İhtilafı Hakkındaki Müzakerelerdeki Görüşleri

Parlamento hayatındaki ilk konuşmasında Kıbrıslı Türklerin yaşamakta olduğu kabul edilemez olaylara ve hükümetin bu konudaki politikalarına yönelik eleştirilerine geniş yer veren Feyzioğlu, 1959 yılında Kıbrıs ihtilafı konusundaki müzakerelerde bir kez daha yaklaşmakta olan tehlikeler hususunda meclise seslenmiştir. 2 Mart 1959 tarihli oturumda “Kıbrıs ihtilâfı mevzuunda Londra'da imzalanan anlaşmalarda Hükümetin takip ettiği politikanın Büyük Millet Meclisi'nin tasvibine sunulduğu ve bu hususa ait dokümanların birlikte gönderildiğine dair başvekâlet tezkeresi” meclise sunulmuş ve tezkere 4 Mart 1959 tarihli oturumda açılan müzakerede görüşülmüştür. Müzakere esnasında CHP Grubu adına konuşan İnönü, söz konusu anlaşmaların tarafların bu aşamaya dek takip ettikleri tezleri terk ederek yeni bir esası takip etmeye başlamaları neticesinde meydana geldiğini, Yunanistan'ın adanın İngiliz hakimiyetinden çıkarak kendileri tarafından ilhak edilmesi talepleri karşısında Türkiye için adanın Türkler ve Rumlar arasında taksim edilmesi tezinin bir fedakârlık olduğunu hatırlatmıştır. Öte yandan, Londra anlaşması taksim tezinden de uzaklaşarak adada iki toplumun birlikte yaşaması esasına dayalı bir çözüm fikrini benimsemektedir. İnönü'ye göre daha önceki, mecliste de benimsenmiş bulunan tezlerden vazgeçilerek iki toplumun bir arada yaşaması yönünde bir tezle sorunların çözülmesi teşebbüsü bir emrivaki olarak meclisin huzuruna gelmiştir. İnönü, bu yeni müzakere prensibine Kıbrıs halkına getirmesi muhtemel faydalara inandıkları için taraftar olduklarını belirtirken, tecrübeli bir devlet adamı olarak bazı tehlikelere de dikkat çekmiştir. İnönü özellikle, Yunanistan'ın ilhak fikrinden ve ihtimalinden kesin olarak vazgeçip vazgeçmediği sorusu üzerinde durmuştur ve anlaşmada olası bir ihlal durumunda taksim tezinin yeniden gündeme gelmesini engelleyici maddeler konulmasına rağmen, benzer durumda ilhak tezinin emrivaki olunmasını engelleyecek maddelerin olmayışını, daha açık bir anlatımla anlaşmanın Yunanistan'a ilhak kapısını fiili olarak açık bırakması yönüyle eksik oluşunu eleştirmiştir. İnönü'nün bir başka eleştirisi de anlaşmada Türkiye'nin adadaki Türk toplumuna her türlü ekonomik yardımda serbestçe bulunabilmesine olanak tanıyan bir maddenin formüle edilmemiş olmasıdır. Bu önemli anlaşma içeriğinin mecliste

müzakeresi sırasında pek çok milletvekilinin söz istemiş olmasına rağmen müzakereler hakkında kifayetin reye konulması talep edilmiş ve Turhan Feyzioğlu'nun kifayet aleyhinde konuşarak meclisi bu önemli konuyu daha etraflıca tartışmaya, hiç söz almamış parti başkanlarının da fikirlerini dinlemeye davet etmesine rağmen kifayet takririnin kabulü ile konu ne yazık ki mecliste daha fazla irdelenmemiştir. Feyzioğlu, Yunan parlamentosunda açıkça ifade edilmekten çekinilmeyen “Enois'ten vazgeçmedik.” yönündeki beyanlara ve İnönü'nün uyarılarına rağmen müzakereleri burada sonlandırarak oylamaya geçmenin doğru olmayacağı konusunda meclisi ikna etmeye çalışmış ise de görüşmeler sonlandırılmış ve oylama safhasına geçilmiştir. (TBMM, 04.03.1959 B:52) Ne yazık ki tarih, birkaç yıl dolmadan bir kez daha İnönü'yü ve Feyzioğlu'nu haklı çıkaracak ve Yunanistan'ın Enois'ten vazgeçmediği acı tecrübelerle idrak edilecektir.

3.1.5. Seçim Mevzuatı Hakkında Çalışmaları

Feyzioğlu'nun özellikle üzerinde durduğu, kanun teklifleri ve takrirler verdiği konulardan belki de en ehemmiyetlisi seçim mevzuatıdır. Nitekim Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 11.Dönemi'nin son toplantısındaki ana gündem maddesi de bu konudur. Türkiye Büyük Millet Meclisi 11. Dönemi üçüncü yasama yılında 25 Mayıs 1960 tarihinde meclis tatile girmeden önce son kez toplanmıştır. Meclis başkan vekili Ağâh Erozan, yoklamayı almış ve toplantı yeter sayısının mevcut olduğunu açıklamıştır. Turhan Feyzioğlu ve iki arkadaşının daha evvel vermiş oldukları milletvekilliği seçimine ilişkin kanunda bazı değişiklikler yapılmasına dair kanun teklifi ile ilgili geçici komisyon mazbatasının meclis gündemine alınmasını talep ettiklerini bildiren takrirleri okunmuştur. Takrirden keskin ve çarpıcı ifadeler vardır. Takrire göre memleketin içerisinde olduğu huzursuzlukların sonlanmasının tek çaresi eşit, serbest ve dürüst seçimlerin yapılmasıdır. Eşit ve dürüst seçimlerin önündeki engel mevcut seçim kütüklerinin emniyetli bir seçim yapılmasına imkan vermemesidir. Hatta, takrirden, mevcut kütüklerle dürüst bir seçim yapılamayacağının hükümet tarafından da ikrar edildiği, muhtarlık ve belediye seçimlerinin de bu nedenle ertelendiği vurgulanmıştır. Feyzioğlu ve arkadaşları bu konudaki çalışmaların derhal meclis gündemine alınmasını önemle ve ısrarla talep etmektedir. (TBMM, 25.05.1960 B:69 s.569) Bu talebin derhal

kabul edilerek gündeme alınmasının ne kadar hayati önem taşıdığı ilerleyen günlerde daha iyi anlaşılacaktır.

Turhan Feyzioğlu ile birlikte Urfa Mebusu Atalay Akan ve Erzincan Mebusu Âdil Sağıroğlu'nun da imzasıyla sunulan tavrile ilgili Feyzioğlu söz almıştır. Konuşmasında, Seçim Kanunu üzerindeki zaruri değişikliklerin bir an evvel tamamlanmasının ülkenin içinde bulunduğu koşullarda daha fazla ertelenemez olduğunu ifade eden Feyzioğlu, mevcut seçmen kütüklerinin adil ve dürüst bir seçim ortamına uygun olmadığını ve hem iktidar hem de muhalefet partilerinin bu gerçeği benimsediklerini, kabul ettiklerini izah etmiştir. Bu süreçte belediye ve muhtar seçimleri de seçmen kütüklerinin yenilenmesi gerektiği gerekçesiyle ertelenmiştir. Feyzioğlu, seçim güvenliği meselesinin, serbest, eşit ve dürüst seçim dâvasının milletin başlıca dâvası olması nedeniyle meclisi bu tavrile ile Seçim Kanunu üzerindeki değişiklikleri derhal görüşmeye davet etmiştir. Ancak meclis başkanı, Feyzioğlu'nu tavrile hakkında konuşmaktan ziyade, konu dışına çıkması nedeniyle ihtar etmiştir. Bu sırada, meclisin her iki yanından, Demokrat Parti sıralarından ve muhalefet sıralarından gürültü sesleri yükselmiştir. Konuşma sırasında o sırada meclis oturumlarına katılmama yasağı almış bulunan ve halihazırda yasağı devam eden milletvekili Hasan Tez'in salona girmesi ve meclis umumi kâtibi tarafından bu konuda ikaz edilmesiyle yaşanan sözlü kargaşada Feyzioğlu'nun konuşması bir kez daha bölünmüştür. Meclis başkanının müdahalesiyle Hasan Tez'in salondan çıkarılmasının ardından konuşmasına devam eden Feyzioğlu, son olarak kürsüden şöyle seslenmiştir:

“Dürüst seçim hususunda avutma istemiyoruz. Samimiyet istiyoruz. Bu itibarla tavrilem büsbütün âcıl bir mahiyet almış bulunmaktadır. Fakat kütükle iş bitmez. Âmme hürriyetleri tam olmadan hür seçim olmaz. Dürüst ve hür seçimin ilk şartı hür basının mevcudiyetidir. Hür basınsız, hür seçim olmaz. Görüyorum ki, iktidar mevkiinin nimetlerine sarılanlar artık hür basının kendisine değil, sözüne bile tahammül edemiyorlar. Hür basını kaldırdınız sözüne bile katlanamaz oldunuz. Bu yol, çıkar yol değildir. Yanlış yolda ısrar etmenin vebali iktidar nimetleri uğrunda vatandaş hürriyetlerini ortadan kaldıranlarıdır.” (TBMM, 25.05.1960 B:69 s.571)

Meclis başkanı, bu sözlerden sonra başkanlık takdirini kullanarak hiç kimseye söz vermeyeceğini açıklamış ve oturuma bir saat ara vermiştir. Saat 14.30 sularında yeniden

toplanan mecliste gerginlik devam etmektedir. Hükümet adına söz alan Devlet Bakanı İzzet Akçal, serbest seçimin, dürüst seçimin demokrasinin ve Demokrat Parti'nin de temeli olduğunu söyleyerek Seçim Kanunu'na ilişkin değişiklik tekliflerinin gündeme alınmasını hükümet olarak kendilerinin de istediğini söylemiştir. Nitekim yapılan oylamada Feyzioğlu ve arkadaşlarının vermiş olduğu tavrı kabul edilmiştir. Ne var ki aynı oturumda meclisin bayram tatili nedeniyle 20 Haziran 1960'a kadar tatil edilmesi de teklif edilmiştir. Muhalefet sıralarından meclisin tatili teklifine yönelik olarak yapılan itirazlar ve ikazlara rağmen, 117 ret oyuna karşın 226 kabul oyu ile meclisin tatile girmesine ve sonraki oturumun 20 Haziran 1960 Pazartesi günü saat 15.00'te yapılmasına karar verilerek oturum sonlandırılmıştır. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararlaştırılan tarihte yeniden toplanması, 27 Mayıs müdahalesi nedeniyle mümkün olmayacaktır.

3.2. 1960 SONRASINDAKİ ÇALIŞMALARI

27 Mayıs'ın ardından siyasal yaşamın kesintiye uğraması ile birlikte pek çok devlet adamı ve siyasetçinin akıllarındaki tek soru artık demokratik yaşama nasıl yeniden döneceği sorusudur. Bir müddet ülke Milli Birlik Komitesi'nin tebliğleri ile idare edilmişse de Cemal Gürsel'in de isteği bir an evvel demokratik rejime geri dönmek ve genel seçimleri yenilemektir. Öte yandan ülkenin yeni bir anayasaya da ihtiyacı vardır ki bu süreçte yeni anayasayı kimin, hangi metotla hazırlayacağı belki de anayasanın meşruiyeti için anayasanın kendisinden bile daha önemlidir. Bu süreçte, Cemal Gürsel'in alanında uzman hukukçuları görevlendirmesiyle, Turhan Feyzioğlu'nun çözüm önerisi bir kurucu meclis oluşturulması ve anayasayı hazırlama işini de bu kurucu meclisin yerine getirmesi olmuştur. Feyzioğlu, böylece hukuk tarihinde 1960 Kurucu Meclisi'nin mimarı olarak anılacaktır. 1961 Anayasasının şekillenme sürecinde bu anayasayı oluşturacak olan meclisin nasıl meydana geleceği sorunu böylece Feyzioğlu'nun geliştirdiği "Kurucu Meclis formülü" ile aşılmıştır. Bir kurucu meclisin teşkili için birtakım yasaların ivedi olarak oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Nihayet Feyzioğlu öncülüğünde hazırlanan 157 ve 158 sayılı kanunlarla Kurucu Meclis'in ve Temsilciler Meclisi'nin nasıl teşekkül edeceğine ilişkin sürecin belirlenmesiyle yeniden demokratik hayata dönüş kapısı aralanmıştır.

3.2.1 157 ve 158 Sayılı Kanunların Önemi ve Feyzioğlu'nun Katkıları

27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren Türk anayasal hukuk sistemi bir askeri müdahale sonrasında değişime uğramıştır. Milli Birlik Komitesi tarafından 1 Sayılı Kanun'un kabul edilmesiyle de yasama ve yürütme erkleri meclisin elinden alarak Milli Birlik Komitesi'nde toplanmıştır. Turhan Feyzioğlu, bu süreçte akademik hayata geri dönme kararı alarak Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörlüğü görevine gelmiştir. ODTÜ'nün ilk rektörü olarak akademik çalışmalarını burada devam ettirmiştir. 27 Mayıs sonrasında, İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar'ın başkanlık ettiği bir akademisyenler grubu ise bu dönemde yeni bir anayasa hazırlamakla görevlendirilmiş bulunmaktadır. Ancak İstanbul komisyonunun çalışmalarının uzaması ve konunun aciliyeti nedeniyle ikinci bir komisyon oluşturulmuş, bu komisyonun başkanlığı görevini Feyzioğlu yürütmüştür. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin iki önemli siması; Turhan Feyzioğlu ve Muammer Aksoy, bu komisyonda bir kurucu meclise ilişkin yasa tasarısı üzerinde çalışmışlardır. 2 Kasım 1960 tarihli Ulus Gazetesi, heyecanla beklenen gelişmeleri duyururken manşet haberinde şu başlığa yer vermiştir: “Kurucu Meclis Komisyonu belli oldu-Prof. Feyzioğlu Anayasa'yı hazırlamak için dört üye seçti.” Habere göre seçilen bu dört üye Prof. Süheyp Derbil, Prof. İlhan Arsel, Prof. Bahri Savcı ve Doçent Muammer Aksoy'dur.” (Ulus, 02.11.1960 s.1) 1961 Kurucu Meclisi'ni hukuken teşekkül ettiren 157 ve 158 sayılı kanunlar başkanlığını Feyzioğlu'nun yaptığı bu komisyonun çalışmalarıyla şekillenmiştir.

12 Kasım 1960 tarihinde ise komisyonun merak edilen çalışmaları hakkında Bülent Ecevit kaleme aldığı yazıda Millî Birlik Komitesi'nin en geç 20 gün içinde bir Kurucu Meclis tasarısı hazırlamakla görevlendirdiği Prof. Turhan Feyzioğlu başkanlığındaki kurulun, çalışmalarını bu süre dolmadan bitireceğini yazmaktadır. Ecevit yazısında ayrıca şu cümlelere de yer vermektedir:

“Öyle umulur ki Prof. Feyzioğlu'nun Başkanlığında, Prof. Süheyp Derbil, Prof. Bahri Savcı, Prof. İlhan Arsel, Doçent Muammer Aksoy gibi, bazıları siyaset alanında da tecrübeli, demokrasiye bağlı, değerli hukuk bilginlerinden meydana gelen bir Kurul, şimdilik bir genel seçim yapılmasına imkân görülmese bile,

halkoyunu mümkün olduğu kadar sıhhatle yansıtabilecek, ve gerek yeni Anayasanın tesbitinde gerek başka kanunların hazırlanmasında, demokrasi ilkelerini olduğu kadar memleket ihtiyaçlarını ve siyasal gerçekleri de gözönünde tutması beklenebilecek bir Kurucu Meclis için en elverişli bir formülü bulacaklardır.” (Ulus Günaydın 12 Kasım 1960)

Ecevit’in yazısından da açıkça anlaşıldığı üzere kamuoyunun Feyzioğlu başkanlığındaki heyetten beklentisi mümkün olduğunca demokratik bir meclis oluşturulması ve bu meclisin en kısa sürede ülkeyi seçimlere taşımasıdır. 1 Ocak 1960’ta Ecevit aynı gazetedeki köşesinde Feyzioğlu başkanlığındaki kurulun bir kurucu meclis ön tasarısı hazırlama ödevini tam gününde bitirdiğini ve Millî Birlik Komitesine sunulan bu ön tasarının pratik olduğu kadar demokratik formüller de getirdiğini yazmıştır. Ecevit’e göre ön tasarının en önemli yönü, geçici yönetimin belirli bir süre içinde sona ermesini kesin teminata bağlaması ve demokratik usullerle yapılacak seçimler sonucunda seçilecek üyelerden oluşacak Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin en geç 29 Ekim 1961 tarihinde göreve başlamış olmasını öngörmesidir. Toplumun her kesiminin beklentisi bir an evvel ülkenin normal demokratik düzene dönmesidir. Bu atmosfer içerisinde sırasıyla Feyzioğlu ve arkadaşlarının tasarısına dayalı olarak hazırlanan Kurucu Meclis ve Temsilciler Meclisi hakkındaki kanunlar (157 ve 158 sayılı kanunlar) kabul edilmiştir. Kurucu Meclis’in çalışma ilkeleri çok ayrıntılı bir şekilde 157 sayılı kanunda belirlenmiştir. (Öymen,2020:341)

Nihayet 13 Aralık 1960’da kabul edilen 157 ve 158 sayılı kanunlar 16 Aralık 1960 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. 157 sayılı kanunun tam adı 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Geçici Kanuna ek Kurucu Meclis Teşkili hakkında Kanun’dur. 158 sayılı kanun ise Temsilciler Meclisi Seçimi Kanunu olarak adlandırılmış olup meclis üyelerinin nasıl seçileceği konusunu hükme bağlamaktadır.

6 Ocak 1961 tarihine gelindiğinde işte bu iki kanuna dayalı olarak oluşturulan ve halkoyuna sunulacak yeni anayasayı bünyesindeki komisyon nezdinde hazırlamak ve kabul etmek, aynı zamanda en kısa sürede yeniden seçimleri yapmak üzere bir seçim kanunu hazırlamakla görevli olan Kurucu Meclis faaliyetlerine başlamıştır. Temsilciler

Meclisi ve Milli Birlik Komitesi üyelerinden oluşan kurucu meclisin hukuki varlığı yeni anayasanın kabulünden sonra seçimlerin gerçekleşmesi ile birlikte sona erecektir. Temsilciler Meclisi ise her ilden temsilciler, çeşitli meslek gruplarından temsilciler ve siyasi parti temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu esnada kapatılmış olan Demokrat Parti'nin Temsilciler Meclisi'nde üyesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla hazırlanacak yeni anayasa üzerinde Demokrat Partililerin fikirlerini ifade etmeleri olanağı da mevcut değildir. Dönemin gazetecilerinden -daha sonra Temsilciler Meclisi'nde de bir üye olarak yer alacak olan- Altan Öymen, Umutlar ve İdamlar adlı eserinde, Turhan Feyzioğlu'nun kurucu meclis yasasına ilişkin taslağı MGK Konseyi Başkanı Cemal Gürsel'e sunarken, bu husustan da -Demokrat Partililerin yeni anayasa yapımı sürecinde temsilcilerinin olmayışından- söz ettiğini aktarmaktadır ve Öymen'in anlatımına göre Cemal Gürsel de bu durumun sakıncalarının farkındadır ancak temsilciler meclisindeki üyeler arasında Demokrat Parti çizgisine yakın olan isimlerin de yer almasının teşvik edilmesiyle bu sakıncaların azalabileceğini umut etmektedir (Öymen, Umutlar ve İdamlar, 2018, s. 348).

Kurucu Meclis'in Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi'nden oluşan iki meclisli bir mekanizma olduğu görülmektedir. Kurucu Meclis'in hukuki varlığının dayanağı olan 157 sayılı Kanun'un adının 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Geçici Kanuna ek Kurucu Meclis Teşkili hakkında Kanun olarak belirlenmiş olması da tesadüfi değildir. Kanun, başlıından da anlaşılacağı üzere Teşkilat-ı Esasiye'yi reddetmemekte, yok saymamakta, bilakis Kurucu Meclis'in ve kabul edeceği yeni anayasanın varlığını Teşkilat-i Esasiye ile ilişkilendirmektedir. 1 Sayılı Kanun ile birlikte yasama ve yürütme yetkileri tamamen Milli Birlik Komitesi'nde toplanırken 157 Sayılı Kanun bu yetkileri Kurucu Meclis çatısı altında toplamakta ve böylece ülkenin Milli Birlik Komitesi tarafından verilen tebliğlerle yönetildiği sürece son vermektedir. 1961 Kurucu Meclisini ele alan kapsamlı çalışmalardan biri olan Mehmet Utku Öztürk'e ait çalışmada da belirtildiği gibi Temsilciler Meclisi'nin kurulması, 1 Sayılı Kanun dönemindeki geçici evreyi sonlandırarak anayasa yapma amacıyla oluşturulmuş bir kurucu meclisin oluşmasını ve ülkenin tebliğler ile yönetildiği evrenin yeniden parlamenter sisteme dönüşmesini sağlayan en önemli unsurdur (Öztürk, 2016, s. 258).

157 Sayılı yasaya göre Kurucu Meclis'in amacı yeni anayasa ile yeni seçim kanununu en kısa zamanda tamamlamaktır. Dolayısıyla 157 Sayılı Yasa'nın kabulü ile Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilen ve geçici bir süreci başlatan 1 Sayılı Kanun'un da ömrünü ne zaman ve ne şekilde dolduracağı konusuna kesin bir açıklık getirilmektedir. Ayrıca yasa, en geç 29 Ekim 1961 tarihinde yeniden seçimlerin yapılmasını sağlayarak bu yeni seçimle teşekkül edecek meclise devredinceye kadar yasama yetkisi ile yürütme organını denetleme yetkisini bu kanundaki esaslara göre Kurucu Meclis'e vermektedir. Kurucu Meclisin kabul edeceği anayasanın ise ancak halkoyu ile kabul edildikten sonra geçerlilik taşıyacağı ilkesi benimsenmiştir. Kurucu Meclis üyelerinin Devlet Başkanı ve Millî Birlik Komitesi temsilcileri ile Bakanlar Kurulu üyeleri, iller temsilcileri, siyasi partiler temsilcileri (Cumhuriyet Halk ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi), baro temsilcileri, basın temsilcileri, Eski Muharipler Birliği temsilcileri, esnaf teşekkülleri temsilcileri, gençlik temsilcisi, işçi sendikaları temsilcileri, meslek odaları temsilcileri, öğretmen teşekkülleri temsilcileri, tarım teşekkülleri temsilcileri, üniversite temsilcileri ve yargı organları temsilcilerinden oluşacağı belirlenmiştir.

Yasaya göre kanun teklifi verme yetkisi Bakanlar Kurulu ile Kurucu Meclis üyelerine aittir ancak meclis üyelerinin vereceği kanun tekliflerinde, en az bir Millî Birlik Komitesi üyesi ile bir Temsilciler Meclisi üyesinin imzalarını taşıması şartı mevcuttur. Bu durum Kurucu Meclis'i yasama yetkisinde kısmen Milli Birlik Komitesi üyelerine bağlamaktadır. Ayrıca kanun tasarıları önce Temsilciler Meclisi'nde görüşülecektir. Temsilciler Meclisi görüşme sırasında tasarıyı kabul edebilir, üzerinde değişiklikler yapabilir ya da reddedebilir. Tasarı sonraki aşama olarak Milli Birlik Komitesi'nin önüne gelecektir. Eğer, tasarı daha önce Temsilciler Meclisi'nde reddedilmiş ise ve Milli Birlik Komitesi de tasarıyı reddederse yasaya göre tasarının düşeceği kabul edilmektedir. Buraya kadar herhangi bir belirsizlik yoktur. Ancak Temsilciler Meclisi ile Milli Birlik Komitesi'nin aynı fikirde olmadığı ihtimallerde yasa tasarısının akıbeti ne olacaktır? Temsilciler Meclisi'nin kabul ettiği bir tasarı üzerinde Milli Birlik Komitesi'nin önünde üç seçenek vardır; MBK tasarıyı aynen kabul edebileceği gibi, bir görüş farklılığı durumunda tasarıyı oylayarak tamamen reddedebilir veya bazı hükümleri değiştirerek kabul edebilir. Benzer durum Temsilciler Meclisi'nin tamamen reddettiği tasarılar için de

söz konusudur; Temsilciler Meclisi'nin tamamen reddettiği bir tasarımı MBK tamamen kabul edebilir veya değiştirerek kabul edebilir. İşte bu gibi durumlarda tasarının Temsilciler Meclisi'ne tekrar geri gönderilmesi yönünde bir düzenleme yapılmıştır. Milli Birlik Komitesi'nden tekrar kendisine gönderilen tasarımı ikinci kez değerlendiren Temsilciler Meclisi eğer bu ikinci değerlendirmesinde tekrar ret kararı verirse, tasarı düşmüş kabul edilecektir. Temsilciler Meclisi eğer kabul kararı verirse, o zaman tasarının yasalaşması mümkün olacaktır. Temsilciler Meclisi tekrar kendisine gelen tasarı üzerinde tamamen kabul ya da tamamen ret yönünde bir neticeye varamaz ise tasarının ihtilaflı kalan noktaları, Kurucu Meclis'teki en kıdemli Yargıtay temsilcisinin başkanlığında Millî Birlik Komitesi'nden ve Temsilciler Meclisi'nden seçilmiş yedi üyeden kurulu bir Karma Komisyon'da görüşülecektir. Turhan Feyzioğlu, aynı zamanda anayasa değişikliklerinin bu ihtilaflı noktalarını görüşecek olan Karma Komisyon'un üyesidir. Yasaya göre Karma Komisyon sözcüleri ihtilaflı kalan ve üzerinde farklı değişiklikler önerilen tasarı maddeleri hakkında Kurucu Meclis'in birleşik toplantısında açıklamalarda bulunacak, bu farklı görüşleri izah edecektir. Bu bilgilendirmenin ardından Millî Birlik Komitesi üyeleri ve Temsilciler Meclisi üyeleri ayrı ayrı oylarını kullanacaklar ve tasarıdaki oylama yüzdelere göre kabul veya ret kararına varılması mümkün olacaktır. Yasa mümkün olduğunca yasama yetkisini Temsilciler Meclisi'nin iradesine bağlamak çabası içerisinde olsa da Milli Birlik Komitesi üyelerinin de söz hakkı olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Dönemin şartlarında Kurucu Meclis yasasını hazırlayanlar böyle bir çözüm bulabilmişler ya da daha doğru bir anlatımla belki de Milli Birlik Komitesi ancak böyle bir çözüme razı edilebilmiştir.

Kurucu Meclis Kanunu'nun Beşinci Bölümü tamamen yeni anayasanın ve yeni Seçim Kanunu'nun hazırlanmasına ayrılmıştır. Nitekim, kanunun ve Kurucu Meclis'in amacının da yeni anayasayı görüşüp oylamak ve halk oyuna sunmak ve yeni Seçim Kanunu'nu oluşturarak bir an evvel ülkede seçimlerin gerçekleşmesini sağlamak olduğu yasada açıkça belirtildiği gibi yasanın pek çok maddesi de bu amacın gerçekleşmesine yönelik olarak hüküm altına alınan düzenlemelere ilişkindir. Dolayısıyla yasa, Milli Birlik Komitesi'nin yetkisinin kalıcı değil, geçici olduğunu özellikle vurgulamaktadır.

Yasaya göre Temsilciler Meclisi yirmi üyeden kurulu bir Anayasa Komisyonu ile aynı sayıda üyesi olan bir Seçim Kanunu Komisyonu'nu gizli oyla seçecektir. Bir an önce

çalışmaların tamamlanması için Anayasa ve Seçim Kanunu görüşmelerine başlandıktan sonra, haftada en az dört günün tam zamanlı mesai olarak sadece bu görüşmelere ayrılacağı yasada düzenlenmiştir. Böylece seçimlerin gecikmesi engellenmek istenmiştir. Yasa aynı zamanda yasanın asıl amacı olan Anayasa ve Seçim Kanunu'nun hazırlanması amacının öngörülen şekilde gerçekleşmemesi ihtimalinde ne olacağı sorusuna da açıklık getiren bir hüküm taşımaktadır. Yasanın 34.maddesine göre eğer, Kurucu Meclis, Anayasa ile Seçim Kanunu'nu en geç 27 Mayıs 1961 tarihine kadar tamamlayamazsa bu süre sadece bir defaya mahsus olmak üzere 15 gün uzatılabilir. Ancak bu 15 günlük ek sürede de Anayasa çalışmaları tamamlanamaz ise bu defa mevcut Temsilciler Meclisi'nin yerini alacak yeni bir Temsilciler Meclisi için yeniden seçim yapılması gerekir. Benzer şekilde, meclisin hazırladığı Anayasa eğer halk oylamasında reddedilirse yine yeni bir Temsilciler Meclisi'nin seçilmesi gerekmektedir. Ayrıca yasa, Temsilciler Meclisi'nin hiçbir makam, merci, kurum veya kurul tarafından kapatılamayacağı yönünde bir madde de ihtiva etmesiyle Temsilciler Meclisi'nin hukuki varlığını teminat altına almıştır. Temsilciler Meclisi'nin hukuki varlığı ancak yeni Anayasa'nın yapılması ve zorunlu olarak Seçim Kanunu'nun da oluşturulmasıyla demokratik usullerle yeniden seçimlerin gerçekleşmesiyle yeni Anayasa'ya göre oluşturulacak meclisin görev başına geçmesi halinde son bulacaktır. Bu nedenle Temsilciler Meclisi'nin asli amacı Anayasa ve Seçim Kanunu'nu bir an evvel görüşerek kabul etmektir.

156 ve 157 sayılı kanunların kabulünden sonra ülke genelinde büyük bir süratle tamamlanan Temsilciler Meclisi üyelerinin seçimlerin ardından çalışmalarına hemen başlayan Temsilciler Meclisi'nde yasa gereği ilgili komisyonlar oluşturulur; Anayasa Komisyonu ve Seçim Kanunu Komisyonu. Anayasa Komisyonu Başkanlığı'na tarihçi Ziya Karal seçilirken, Feyzioğlu Anayasa Karma Komisyonu'nda görev yapmıştır. Anayasa Karma Komisyonu, Anayasa taslağının görüşülmesi esnasında eğer Temsilciler Meclisi, Millî Birlik Komitesi'nden gelen metni ikinci görüşmede aynen kabul etmez ise ihtilaflı kalan noktaların görüşüleceği komisyondur. Bu komisyonca kabul edilen metin, Kurucu Meclis'in birleşik toplantısında öncelikle ve aralıksız olarak görüşülüp halkoyuna sunulacak hale getirilecektir. Nihayetinde ortaya çıkan anayasal metin bu komisyonlarda işlenmiş ve üzerinde ikili meclis sisteminde görüşmeler ve değişiklikler yapılarak şekillenmiştir. Kurucu Meclis'in nasıl kurulacağına ve Temsilciler Meclisi'nin üyelerini

nasıl seçeceklerine ilişkin hükümleri içeren 157 ve 158 sayılı yasalar ise bu komisyonların kurulmasından daha önce başkanlığını Feyzioğlu'nun yaptığı Siyasal Bilgiler Fakültesi Komisyonu tarafından hazırlanmış tasarılar dayanamıyordu ki bu tasarılar üzerinde de Milli Birlik Komitesi tarafından bazı değişiklikler yapılması suretiyle söz konusu tasarıların kanunlaşması mümkün olabilirdi.

Kurucu Meclis'in Milli Birlik Komitesi üyeleri dışındaki üyeleri ise Temsilciler Meclisi'ni oluşturmaktadır ve bu temsilciler 158 sayılı kanunda belirlenen usuller ile seçilerek görev başına gelmişlerdir. Bu seçimler neticesinde yeni anayasayı görüşecek olan Kurucu Meclis'te pek çok eski siyasetçi görev almıştır. Bazı siyasetçiler il temsilcisi olarak seçilerek meclise gelmişler, bazı tanınan simalar ise üniversiteler, barolar ya da meslek odalarının temsilcileri arasında kendilerine yer bulmuşlardır. Turhan Feyzioğlu, Kurucu Meclis'te üniversite temsilcisi olarak yer almıştır. İsmet İnönü, İsmail Rüştü Aksal, Bülent Ecevit, Coşkun Kırca gibi isimler CHP'nin kurucu meclis üyeleri arasında yer alırken, pek çok eski milletvekili de parti temsilcisi olmasalar bile il temsilciliğine seçilerek göreve gelmişlerdir. Hatta bu dönemde bazı milletvekillerinin daha evvel mebusu oldukları illerden başka illerin temsilcileri olarak seçilmeleri de söz konusu olmuştur.

158 Sayılı Temsilciler Meclisi Kanunu'na göre, nüfusu 750.000'e kadar olan illerden bir, 750.001'den 1.250.000'e kadar olan illerden iki, 1.250.001'den 1.750.000'e kadar olan illerden üç, 1.750.001'den fazla nüfusu olan illerden dört il temsilcisi seçilecektir. Her ilçe merkezinde ilçenin en yüksek dereceli hâkiminin çağrısı üzerine ve yine bu hakimin başkanlığında ilçe delege seçme kurulları toplanacaktır. İlçe delege seçme kurullarının nasıl oluşacağı da yasada ayrıntıları ile ele alınmıştır. Oluşturulacak bu ilçe delege seçme kurulları ilçe delegelerini seçecek, ilçe delegelerinin teşkili ile de illerin temsilcilerinin seçileceği bir kurul oluşmuş olacaktır. İlçe delegelerinden oluşan bu kurul il temsilcilerini seçecektir. Benzer şekilde siyasi partiler kendi temsilcilerini kendi içlerinden seçecek, barolar, odalar gibi diğer organlar da temsilcilerini belirleyecektir. Bu temsilcilerin Ankara'da göreve başlamasıyla Temsilciler Meclisi vücut bulacaktır. Temsilciler Meclisi, Milli Birlik Komitesi ile birlikte Kurucu Meclis'i oluşturacaktır.

3.3 KURUCU MECLİS'TEKİ ÇALIŞMALARI

Temsilciler Meclisi ve Milli Birlik Komitesinden oluşan ikili meclis sistemiyle artık yeni bir anayasa yapılması ve bir an evvel genel seçimlerin gerçekleştirilmesinin hedeflendiği bu dönemde meclis süratle çalışmalarına başlamıştır. Bu dönemde anayasa tasarısının görüşülmesinin yanı sıra ülkeyi seçime taşıyacak bazı önemli kanunlar da mecliste görüşülerek kabul edilmiştir. Feyzioğlu'nun bu süreçte hem bu kanunlar hem de anayasa tasarısı üzerindeki faaliyetleri önemlidir. Ancak anayasa tasarısının görüşülme sürecine ilişkin olarak TBMM arşivinde söz konusu komisyon tutanaklarının mevcut olmadığı bildirildiğinden 1961 Anayasası'nın yapımı sürecine ve ilgili komisyonun faaliyetlerine ışık tutan ve dönemi aydınlatan erişilebilir birincil kaynak Kurucu Meclis tutanakları, ikincil kaynaklar ise dönemin tanıklarının hatıraları ve gazetelerin yayınladığı haberlerdir. Bu bölümde ana hatları ile ve yine kronolojik anlatım sırasıyla meclisin önemli yasama faaliyetleri içerisinde Feyzioğlu'nun katkıları ele alınacaktır.

3.3.1. Anayasanın Halk Oyuna Sunulması Hakkında Kanun Hakkındaki Katkıları

Kurucu Meclis'in yeni anayasayı görüşüp oylamasının yanı sıra kuruluş maksadı dolayısıyla yerine getirmesi gereken bir diğer sorumluluğu da anayasanın halk oyuna sunulmasının sağlanması ve ayrıca yeni Seçim Kanunu'nun hazırlanmasıdır. Bu nedenle 157 Sayılı Kanun ve 158 Sayılı Kanun'un yanı sıra dönemin önemli diğer bazı yasaları arasında mutlaka Anayasanın Halk Oyuna Sunulması Hakkında Kanun ile Seçim Kanunu'na değinmek gerekir.

Temsilciler Meclisi'nin 2 Mart 1961 tarihli oturumu halk oylamasının nasıl yapılacağına ilişkin esasları belirleyen kanunun tartışıldığı oturum olması münasebetiyle tarihi öneme sahip oturumlardan biridir. Gerçekten de söz konusu oturum, bir kurucu meclisin çalışma usulüne ilişkin dönemin aydınlarının önemli tartışmalarına sahne olmakla kalmamış aynı zamanda kanun yapma konusunda da neredeyse bir ders olarak okutulabilecek uygulamaya yönelik teknik bilgilerin tutanaklara geçmesine vesile olmuştur. (Öztürk, 2016, s.63)

Anayasanın halk oyuna sunulması hakkındaki kanun tasarısı üzerine ilk söz alan Kurucu Meclis'in hukukçu üyelerinden Cemil Sait Barlas'tır. Barlas, anayasa tasarısında referandumun sürekli olarak başvurulacak bir mekanizma olmadığından ve mecliste tartışılan anayasanın halk oyuna sunulması hakkındaki kanun tasarısının da henüz tasarı halinde olan anayasaya değil, 157 Sayılı Kanun'a temellendirildiğinden söz ederek referandumun Türkiye'ye fayda sağlayıp sağlamayacağı konusunda tereddüt içinde olduğunu ve referandumda anayasa reddedilirse ne olacağı konusunda çekincelere sahip olduğunu ifade etmektedir. Barlas, referandumu 1863 Fransa'sının III.Napolyon tarafından yapılan plebisitine benzetmektedir. Barlas'tan sonra söz alan bir başka hukukçu Mehmet Hazer de aynı noktaya işaret ederek, referandumun dayanağının anayasa tasarısı değil, 157 sayılı kanun olduğunu ve henüz kabul edilmemiş olan anayasanın halk oyuna sunulması hakkındaki kanunun anayasadan evvel görüşülmekte olduğunu ifade etmiştir. Bu, Hazer'in komisyondan bir açıklama beklediği ilk tereddüt noktasıdır. İkinci olarak Hazer, Seçim Kanunu Komisyonu'nun hazırladığı seçime ilişkin tasarıda seçim kütüğü olarak ifade edilen hususun aslında tam olarak daimi bir kütük olmaktan ziyade bir liste olduğunu ve dolayısıyla söz konusu kanunun adının da "Seçimlere Mütâallik Kanun" gibi daha genel bir isim olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Hazer, tasarıda referandumun yapılması için Yüksek Seçim Kurulu'na izahname yapılması görevinin de kanunda bir madde ile verildiğini, oysa ki bir izahname için kanuna ayrıca madde bırakmaya gerek olmadığını düşünmektedir ve bu konularda komisyondan tereddütlerinin giderilmesi isteğinde bulunmaktadır. Meclisin bir başka hukukçu üyesi Hulusi Selek ise, anayasanın referanduma sunulması için ayrı bir kanun yapmaya gerek olmadığına değinirken mevcut tasarının da aceleyle getirildiğine ve üzerinde düşünülecek başka konular da olduğuna işaret etmiştir. Meclisin hukukçu üyeleri ardı ardına görüşlerini kürsüde paylaşırken Turan Güneş de söz alarak burada tartışılan referandumun Napolyon örneğine benzetilemeyeceğini, Napolyon örneğinin diktatörlüğü perçinleyen bir plebisit olduğunu ifade ederek tartışılan yeni anayasada yer alan pek çok organın, senelerdir mücadelesi verilen demokratik kurumlar olduğundan, referandumun ise Kurucu Meclis tarafından hazırlanan bu anayasal metni halkın reyine sunması bakımından normal bir rejime girişi ifade ettiğinden söz etmiştir. Bu tartışmalar ve açıklama beklentilerinden sonra 157 sayılı kanunun mimarı, Feyzioğlu, söz almıştır. Feyzioğlu, öncelikle kendisinden önce söz alan arkadaşlarının fikirlerine saygı

duyduğunu ifade ettikten sonra, 157 sayılı kanun ve tartışılan tasarı okunursa tereddütlerin giderileceğini belirtmiştir, referandumun bir defaya mahsus olduğunu ve bu uygulamanın plebisitler ile karıştırılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Feyzioğlu, Barlas'ın tereddütlerine de açıklık getirerek kanundaki uygulama doğrultusunda eğer anayasa referandumda reddedilirse yeni bir Temsilciler Meclisi için seçimlere gidileceğini, bu esnada siyasi partilerin yeniden kurulması ve seçim kütüklerinin hazırlığının da tamamlanmasıyla seçilecek olan yeni meclisin, yeni anayasa çalışmalarına devam edeceğini izah etmiştir. Feyzioğlu, referandum ile plebisitlerin birbirine karıştırılmaması gerektiğinden de söz ederek, şayet bir Kurucu Meclis olmadan, anayasa tasarısı doğrudan referanduma konu edilseydi, o zaman Barlas'ın tereddütlerinin yerinde olabileceğini, ancak burada tasarıların Kurucu Meclis tarafından tetkik edildikten sonra halkın oyuna sunulmasıyla demokratik bir referandum gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Anayasanın referandumda reddedilmesi ihtimalinde ise yeniden seçimlerin yapılacağını vurgulamıştır. Seçim kanununu, anayasanın kabulünden ve halk oyuna sunulmasından sonraya bırakmanın ise kanun tekniği açısından mümkün olmadığını izah etmiştir (TM, 02.03.1961 B:22). Zira, 157 sayılı kanun açıkça anayasa halkoylamasında reddedilirse, seçimlerin yapılacağını ve yeni bir Temsilciler Meclisi oluşturulacağını ifade etmektedir. Ayrıca seçim kanunu, referandum sürecinde de ihtiyaç duyulacak olan seçim kütüklerini ihtiva etmektedir. Bu nedenle referandum için de seçim kanunundaki organizasyona ihtiyaç vardır. Şu halde seçim kanunu oluşturulmadan anayasanın halk oyuna sunulması halinde teknik olarak içinden çıkılmaz bir labirente girilecektir. Bu nedenle kanun yapma tekniği bakımından, seçim kanununun da bir an evvel tamamlanması bir zarurettir. Öte yandan, meclisin 157 sayılı kanunla doğan asli amacı ve vazifesi de anayasa ile beraber ilgili mevzuatı (referanduma ilişkin kanun ve seçim kanununu da) tamamlayarak ülkeyi genel seçimlere hazır hale getirmektir. Netice olarak genel hatları ile kanun tasarısı kısmi değişikliklerle görüşülüp kabul edilmiştir.

3.3.2. Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanuna Katkıları

Temsilciler Meclisi, 8 Mart 1961 günü Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun tasarısını görüşüp oylamıştır. Oylama esnasında söz alan

hukukçu üyelerden Alp Kuran, kanun tasarısının seçim güvenliğini sağlayamayacağını, hukuk ve kanun tekniği bakımından sakat olduğunu düşünmektedir. Kuran'a göre bunun iki nedeni vardır ki birincisi komisyonun çalışmalarına tesir eden dış faktörler, ikincisi de komisyonun çalışma usullerine uymamasından kaynaklanan iç faktörlerdir. Seçim Komisyonu'nun önünde Anayasa Komisyonu'nda olduğu gibi daha önceden bir ilim heyeti tarafından hazırlanmış bir ön tasarı bulunmaması da komisyonun başarısızlığa uğramasının nedenlerinden biridir. Komisyonun başarısız olmasının bir diğer nedeni de bu komisyonda ilgili hukuk dallarında ihtisaslaşmış ilim adamlarının bulunmayışdır. Kuran'a göre kanunun gerekçesi ile kendisi arasında başlı başına bir çelişki mevcuttur. Gerekçesinde, bu kanunun, ülkedeki tüm seçimlere kullanılacağı ifade edilmesine rağmen, kanundaki bazı maddelerin tüm seçimlere tatbiki mümkün değildir. Kuran'a göre tartışılan tasarı daimî seçim kütüğü sistemi yerine geçici kütük sistemi esasını benimsemektedir ki Kuran'ın eleştirisi bu durumun ileride de seçimlere usulsüzlük karıştırılmasına sebebiyet olabileceğidir. Kuran, tasarının bazı maddelerinin madde gerekçeleri ile çeliştiğini ve tasarının genelinde kullanılan dilin kimi maddelerde eski dile yakın, kimi maddelerde yeni dile yakın olması nedeniyle tasarıda bütünlük ve ahenk bulunmadığını, ayrıca tasarının halk tarafından anlaşılmasının da güç olduğunu düşünmektedir. Yeterince açık bir dille yazılmamış bir kanunun köylerde, taşrada uygulanması sırasında pek çok tereddütler yaşanacağı da açıktır. Kuran ayrıca, komisyonda önce milletvekili seçim kanunun oluşturulduğunu fakat müstakil bir kütük kanununun hazırlanması konusundaki itiraz ve taleplerinin dinlenmediğini, Turhan Feyzioğlu'nun çalışmalara katılmasıyla birlikte seçim kütüğü kanunu hazırlanması çalışmalarının kabul gördüğünü, fakat Milletvekilleri Seçimi Kanunu'ndan bazı maddelerin ayrılarak Kütükler Kanunu'na seçimlerin temel hükümlerinin ilâve edilmesi sırasında da bazı aksaklıklar meydana geldiğini ifade etmektedir. Kuran'ın önerisi İtalya'daki gibi kısa bir seçmen kütükleri kanunu hazırlanmasıdır. (TM, 08.03.1961,B:24) Kuran'ın öneri ve eleştirileri karşısında tasarı hakkındaki görüşlerini izah eden Turhan Feyzioğlu ise, tasarıyı farklı bir açıdan ele almaktadır. Seçim güvenliği konusunda meclise adım attığı 1957 yılından beri çalışmalarda bulunan Feyzioğlu, seçim kanununun kendisi için sadece bir hukukçu olarak değil, ayrıca insani olarak da neden önemli olduğunu şu sözleriyle anlatmıştır.

“Seçim Kanunu beni yalnız bir vatandaş olarak değil, bir hukukçu olarak değil, fakat hissi olarak da bir insan olarak da çok yakından ilgilendiren bir kanundur. Birçok şahsî hâtıralarla bağlı olduğum bir kanundur. 1950 yılının aşağı yukarı bugünlerinde, Şubat sonunda, aylardan 'beri geceli gündüzlü çalışmakta olan bir komisyon, seçim emniyeti dâvasını bu memlekette artık tarihe karıştırmak için uğraşıyordu. Bu komisyonun sözcüsü rahmetli babamdı. Babamdan şunu duyardım hep: «Artık bu memlekette seçimler üzerinde münakaşa yapılmayacaktır. Buna mutlak surette son vermek kararı ile çalışıyoruz.» derdi. Devrin Cumhurbaşkanı İnönü, bu kanun hazırlanırken Komisyon üyelerini toplamış ve kendilerine: “Sizlerden yalnız bir tek şey istiyorum, demişti, öyle bir kanun yapınız ki, bundan sonra seçimlerin dürüstlüğü konusunda bu memlekette bir münakaşa cereyan etmesin.” Soğuk bir Şubat akşamı idi. Babam her zamankinden daha yorgun, fakat her zamankinden daha mesut olarak eve geldi. Artık Seçim Kanununun ikinci müzakeresi de bitmiş, kanun Mecliste son şeklin almıştı. Millî irade tecelli etmiş, kanun neşre hazır bir hale gelmişti. Milyonlarca insanın beklediği ve yüzlerce insanın aylarca üzerinde çalıştığı bir kanun çıkmıştı. Babam böyle bir mesut günde akşam yatağa girdi ve bir daha uyanmadı. Ani bir kalp krizi ile hayata veda etti.” (TM, 08.03.1961,B:24 s.506)

Sait Azmi Feyzioğlu'nun ölümünün ardından bazı arkadaşları onu seçim kanununun öldürdüğünü söylerken, bazıları da tam tersine seçim kanununu tamamlayabilmek azmiyle son günlerini yaşadığını ve onu ayakta tutan hedefin bu kanunu tamamlamak olduğunu nakletmişlerdir. Turhan Feyzioğlu'nun düşünsel dünyasında 1950 yılında babasının üzerinde çalıştığı seçim kanunu konusunda çalışmalarda bulunmak, bir manada baba Feyzioğlu'nun oğul Feyzioğlu'na tamamlanmak üzere devrettiği bir çember olarak görülebilir. Bu nedenle Turhan Feyzioğlu, seçim güvenliği konusundaki boşlukları ortadan kaldıracak bir çalışma içinde bulunmak ve 1950'den sonra yapılan kanun değişiklikleri ile tahrip edilen çemberi yeniden işler hale getirmek arzusunu meclise adım attığı 1957 yılından itibaren meclis faaliyetleri esnasında sıkça dile getirmiştir.

Bu duygusal konuşmasının ardından Feyzioğlu, Kuran'ın eleştirilerine cevap vererek yeni anayasanın nasıl bir hukuki enkaz içerisinde yapıldığına dikkat çekmiştir. Bu enkaz seçime elverişli vasıta ve sağlıklı seçmen kütüklerinin olmadığı bir zemindir. Feyzioğlu'na göre anayasa müzakere edilmeden önce seçmen kütükleriyle ilgili kanunların hazırlanması gerekmektedir ki bu esnada da anayasanın referanduma sunulacağı vakte değin seçmen kütüklerinin hazırlıkları tamam olabilsin. Feyzioğlu ancak bu şekilde anayasanın mecliste oylanmasının ardından hemen referanduma sunulmasının mümkün olacağını düşünmektedir. Ona göre seçim mevzuatına ilişkin bazı hükümler ayrı

bir kanun olarak çalışılabilir fakat temel hükümlerin mutlaka seçim kütükleri ile birlikte düzenlenmesi gerekmektedir, çünkü Feyzioğlu aksi durumda seçim kütüklerinin düzenlenmesi esnasında uygulanacak olan esaslar bilinemeyeceğinden kütüklerin tanziminin mümkün olmayacağını düşünmektedir. Nitekim Temsilciler Meclisi'nin oylaması sonucunda kabul edilen yeni yasa ile daimî kütük sisteminden geçici kütük sistemine geçilmiştir. Seçmen kütüklerinin düzenlenmesinde idarenin etkinliği azaltılarak seçim kurulları aracılığıyla seçim teminatı korunmaya çalışılmıştır. Medeni hukuktaki rüşt düzenlemesine paralel olarak seçmen yaşı 22'den 18'e düşürülmüştür. Seçimlere ilişkin mevzuatın da görüşülmesinden sonra Temsilciler Meclisi'nin önünde son adım olarak Anayasa'yı kabul etmek ve referanduma sunarak seçimleri gerçekleştirmek görevi kalmıştır.

3.3.3. 1961 Anayasasının Mecliste Görüşülmesi Sürecindeki Katkıları

1961 Anayasası'nın temel özelliklerine ve sonra Feyzioğlu'nun meclis tutanakları ışığında anayasa tasarısı görüşmeleri esnasındaki düşüncelerine de burada yer vermek gerekir. Her ne kadar Feyzioğlu'nun anayasanın genel olarak tamamı üzerinde çeşitli açıklamaları olmuş ise de bu bölümde sadece meclis kürsüsündeki konuşmaları ekseninde anayasanın şekillenmesi sürecine katkısı irdelenecektir. Ancak unutulmamalıdır ki 1961 Anayasası hazırlıklarında Feyzioğlu gibi pek çok isim tasarının meclis önüne gelmeden evvelki hazırlık safhasında ilim heyetleri bünyesinde görev almış ve meclis komisyonlarının üzerinde görüşeceği anayasal metin bu suretle ortaya çıkarılmıştır. Tasarının bu en ham halinin oluşturulması sürecine ilişkin olarak günümüze intikal eden belgeler oldukça sınırlıdır. Bu nedenle birincil kaynak olarak meclis anayasa komisyonunun mecliste görüşülen anayasa raporu ve dolayısıyla meclis tutanakları ekseninde geçmişe ışık tutmak mümkün olabilmıştır.

Genel hatları ile 1961 Anayasası, güçler ayrılığı ilkesine dayanan ve yasama, yürütme, yargı erklerini birbirinden ayıran bir anayasa olması özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Çok partili bir siyasal yaşama daha uygun düşeceği düşüncesiyle cumhurbaşkanının, partisi ile bağının kesilmesini öngören anayasada Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi olmak üzere iki meclis sistemi vardır. 1950'lerin

gündeminden düşmeyen yargı bağımsızlığı ve hakimlik teminatı konusunda düzenlemeler de içeren 1961 Anayasası'nın yargı alanındaki en önemli özelliklerinden biri de Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasına olanak tanıyan düzenlemeler ile normların Anayasa'ya uygunluğunun denetimini sağlayacak bir mekanizmanın temelinin atılmış olmasıdır. Ayrıca, idarenin tüm eylemlerinin Danıştay denetimine tabii olması sağlanmıştır. Temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan 1961 Anayasası'nda sendika kurma ve grev hakları da yer almaktadır. 1961 Anayasası, dernek kurma ve protesto amaçlı gösterilerin düzenlenmesi gibi hususlarda özgürlükçü bir yapı sergilemektedir. Öte yandan üniversite muhtariyeti meselesi, anayasadaki önemli değişimlerden biridir; üniversiteler özerkleştirilmiştir. Benzer şekilde 1950'lerin sonunda gündemin önemli maddelerinden biri olan tarafsız radyo meselesi de TRT'nin özerkleştirilmesi suretiyle çözüme kavuşturulmuştur. Ayrıca sosyal devlet kavramının anayasaya eklenmiş olması da 1961 Anayasası'nın önemli özelliklerinden bir diğeridir.

1961 Anayasası'nda 1971-73 yıllarında çeşitli değişiklikler yapılmış ve 61 Anayasası 12 Eylül 1980'den sonra Milli Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılan Anayasa Düzeni Hakkında Kanun'la yürürlükten kaldırılmıştır.

1961 Anayasası, başkanlığını İstanbul Üniversitesi'nden Sıddık Sami Onar'ın yürüttüğü bir İlim Heyeti tarafından hazırlanan ön tasarıya dayanmakta olup daha sonra bu ön tasarı Temsilciler Meclisi bünyesinde oluşturulan Anayasa Komisyonu üyeleri tarafından işlenmiş ve mecliste görüşülmüştür. Temsilciler Meclisi'nin ikinci birleşiminde 9 Ocak 1961 tarihinde Anayasa Komisyonu üyeleri seçilmiştir. Enver Ziya Karal'ın başkanlığındaki komisyonda Ragıp Sarıca, Muammer Aksoy, Turan Güneş, Münci Kapani, Tanık Zafer Tunaya, Bahri Savcı, Hıfzı Velidet Velidedeoğlu, Sadık Aldoğan, Âmil Artus, Doğan Avcıoğlu, A. Kemal Yürük, Celâl Sait Siren, Nurettin Ardıçoğlu, Hâzım Dağlı, Cafer Tüzel, Mümtaz Soysal, Coşkun Kırca, Emin Paksüt ve Muin Küley üye olarak görev yapmışlardır. Komisyon, tasarısını 9 Mart 1961'de Temsilciler Meclisi'ne sunmuştur. Komisyonun hazırladığı tasarı Temsilciler Meclisi'nde tartışıldıktan sonra Milli Birlik Komitesi'nce de ele alınacaktır. Şayet Temsilciler Meclisi ile Milli Birlik Komitesi arasında bir ihtilaf meydana gelirse, o zaman ihtilafli maddeler oluşturulacak bir karma komisyona havale edilecek ve karma komisyonun son halini verdiği bu maddeler daha sonra Kurucu Meclis'te oylanacaktır.

Anayasa Karma Komisyonu ise 157 Sayılı Kanuna göre Milli Birlik Komitesi'nden yedi üye ve Temsilciler Meclisi'nden yedi üyenin seçilmesiyle ve Kurucu Meclis'teki en kıdemli Yargıtay temsilcisinin başkanlığında oluşturulur. Meclisteki en kıdemli Yargıtay temsilcisi olan Lütfi Akadlı'nın başkanlığındaki Anayasa Karma Komisyonu'na 20.05.1961'de Temsilciler Meclisi'nden Turhan Feyzioğlu, Muammer Aksoy Nurettin Ardıçoğlu, Turan Güneş, Emin Paksüt ve Bahri Savcı seçilmiştir. Komisyon, kendisine havale edilen maddelerle ilgili raporunu 25 Mayıs 1961'de tamamlamıştır.

1961 Anayasası'nın mecliste görüşülmesi esnasında Feyzioğlu'nun anayasa tasarısının çeşitli maddeleri üzerindeki konuşmalarından hareketle katkı ve düşünceleri bu bölümde ele alınacaktır.

3.3.3.1. Laiklikle İlgili Konuşmaları

Anayasa tasarısı dolayısıyla Feyzioğlu'nun meclis kürsüsündeki ilk konuşması 14 Nisan 1961 tarihli 43.birleşime rast gelmiştir. Anayasa tasarısının laikliğe ilişkin 19.maddesinin görüşülmeye başlandığı önceki oturuma yabancı bir üniversitenin düzenlediği bir toplantıya katılmak üzere yurt dışında bulunan Feyzioğlu, katılamamıştır ve 14 Nisan sabahı Türkiye'ye döner dönmez meclise gelen Feyzioğlu yurt dışındaki bu ilmi gezisinde de görüp öğrendiklerini meclis kürsüsünden paylaşırken aynı zamanda laiklikle ilgili düşüncelerine de yer vermiş ve ilmin, bilginin öneminden, ilmen Batı dünyasının gerisinde kalınmasından duyduğu üzüntüden de söz etmiştir. Nitekim bu konuşma Feyzioğlu'nun Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin açılış törenindeki meşhur konuşmasına da içerik olarak oldukça yakındır. 12 Nisan 1961'de Yuri Alekseyeviç Gagarin uzay aracıyla uzağa çıkıp dünyanın yörüngesinde tur atmayı başarak Sovyetler Birliği'ne bir kahramanlık öyküsü kazandırmış ve uzaya giden ilk insan olmuştur. Feyzioğlu konuşmasında, dünyayı derinden etkileyen bu gelişmeden söz ettikten hemen sonra ilk rasathanenin Osmanlı Devleti sınırları içerisinde kurulduğu hatırlatır ve Batı dünyasından çok uzun yıllar önce gök bilim konusunda Osmanlı'da bu çalışmaların yapılmış olmasına rağmen, bugün uzaya ilişkin yapılan keşiflerin Johannes Kepler'in keşifleri üzerine temellendiğini anlatırken bir zamanlar Batı'dan ileride bir ilme sahip olunmasına rağmen, bugün ilmen Batı dünyasının gerisinde kalınmış olmasından

dolayı duyduğu üzüntüyü belirtir. Piri Reis'in dünya haritalarını çıkardığı tarihlerde Avrupa'nın engizisyon zulmü altında, ilimden bihaber inlediğinden söz eder. Ancak yüzyıllar sonra Tanzimat'ın ardından okullarda coğrafya dersinde okutulan Avrupai haritaların şeriate göre caiz olup olmadığını tartışır hale geldiğimiz bir dönemde Avrupa'nın kutuplara sefer düzenlemekle meşgul olduklarını nakleder. Genel hatlarıyla, milletimizin bir zamanda dünyada ilmin lideri olduğundan ve sonra ilmin gerisinde kaldığından söz eden ve yeniden ilim alanında liderliği ele almamız gerektiğine vurgu yapan bu konuşma Feyzioğlu'nun Siyasal Bilgiler Fakültesi açılış törenindeki konuşmasına çok benzemektedir. Konuşmanın devamında Feyzioğlu Atatürkçülük ve lâiklik ile ilgili düşüncelerini aktarır. Feyzioğlu'na göre lâiklik bir din düşmanlığı değildir, tam tersine lâik insan kendi dinî ve felsefî inançlarına bağlı olduğu kadar başkalarının inançlarına da saygı gösteren insandır. Atatürkçülük ise ilmen geri kalışımızın sebeplerini irdelemeyi gerektirir. Ona göre, Atatürk dinin aleyhinde bulunmuş bir adam gibi gösterilmeye çalışılsa da bu düşünce yanlıştır ve Atatürk, lâiklik kavramıyla sadece milleti ilmi olarak geride bırakacak olan din istismarcılığına zincir vurmuştur. Feyzioğlu, matbaa örneğini vererek, matbaacılığı yasaklayan bir düşüncenin İslâm dininde yer almadığını, bu fikrin sadece el yazması ile geçimini sağlayan bir grubun menfaatlerine ters düşmesi nedeniyle ortaya atıldığını hatırlatmaktadır. İşte bu bağlamda, lâiklik kavramı dinin değil, din sömürüsünün karşısındadır. (TM, 12.04.1961 B:43 s.132) Feyzioğlu'nun meclis kürsüsündeki bu düşünceleri aynı zamanda Feyzioğlu'nun Atatürkçü ideolojisindeki laiklik anlayışına dair de izler taşımaktadır.

3.3.3.2. Basın Hürriyeti Hakkındaki Konuşmaları

Feyzioğlu'nun anayasa tasarısı üzerine ikinci söz alışı 13 Nisan 1961 tarihinde Temsilciler Meclisi'nde basın hürriyeti ile ilgili 22.maddenin müzakeresi dolayısıyladır. Tasarının 22.maddesi şu şekildedir:

“Basın hürdür; sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır. Basın ve haber alma hürriyeti, ancak millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir. Basında yayın yasağı, ancak yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için, kanunun

gösterdiği hallerde ve hâkim kararıyla konulabilir. Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği, suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararıyla olabilir.” (Temsilciler Meclisi, TBMM Tutanak dergisi, 13.04.1961)

Feyzioğlu, yayın yasaklarıyla ilgili düzenlemenin sansüre kapı aralayabileceği endişesini taşımaktadır ve bu nedenle meclise bu konuda bir teklif sunarak maddenin “Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.” şeklinde düzenlenmesinin daha doğru ve anlaşılır olacağına işaret etmiştir. Düzenleme böyle ifade edildiğinde dönemin Basın Kanunu’nun hakimler tarafından yayın yasağı konabilecek hallere ilişkin maddesinin kötüye kullanımının engellenmesinin mümkün olacağını ve yeni anayasa ile aynı zamanda hâkim teminatı da sağlanacağı için bu kararı verecek olan hakimlerin kararlarında bağımsız ve tarafsız davranmalarının sağlanacağını, başka bir anlatımla siyasi iktidarların bu düzenlemeyi ve dolayısıyla yargıyı kötüye kullanmasının engelleneceğini ifade etmiştir. Feyzioğlu’ndan önce söz alan konuşmacılar, bu düzenlemenin basın hürriyetini sağlama hususunda yetersiz kalabileceği endişesini ifade etmişlerdir ve Feyzioğlu, hukuk sisteminin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini, bu maddenin Basın Kanunu ve hakim teminatına ilişkin diğer düzenlemelerle birlikte ele alındığında bu endişelere gerek kalmayacağını belirtmiştir. (TM, 13.04.1961 B:44)

Anayasa Komisyonu’nun ilgili maddenin son fıkrasını “Türkiye’de yayınlanan gazete ve dergiler, ancak Anayasanın 55. maddesinde belirtilen fiillerin işlenmesi halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.” şeklinde değiştirme teklifi üzerine Feyzioğlu, bu fıkraya “Mahkûm olma halinde” kelimelerinin eklenmesini teklif etmiştir. Farklı kanunlar arasındaki düzenlemeler arasında bir ahenk olması kanun yapım tekniğinin de bir parçasıdır. Feyzioğlu’nun bu maddeye “mahkûm olma” ifadesinin eklenmesini teklif etmesi ve bu konudaki ısrarı 1956’da çıkan Basın Kanunu’nun kapatma ile ilgili maddesinin, dönemin Türk Ceza Kanunu’nun ilgili maddelerine göre veya neşir yolu ile işlenen suçlar hakkındaki kanuna göre kesinleşmiş mahkûmiyet halinde gazeteleri bir aydan üç aya kadar kapatılmasını mümkün kılması nedeniyledir. Feyzioğlu’na göre

1956'da çıkan bir kanun metnindeki “mahkûmiyet halinde” ibaresi Anayasaya eklenmezse bu durum çeşitli mahzurlar doğuracaktır.

Basın hürriyetine ilişkin madde mecliste ayrıntılı olarak tartışılan maddelerden biridir ve madde üzerinde pek çok temsilci konuşmalar gerçekleştirmiş, pek çok farklı teklif sunulmuştur. Bülent Ecevit de bu konuda yoğun mesai sarf eden simalardan biridir. Ecevit ile birlikte Sait Erdinç, Osman Alişiroğlu, Hıfzı Oğuz Bekata, Zeki Baltacıoğlu ve Ahmet Demiray 22.maddeye “Gazeteler ve dergiler ve haber ajansları kapatılamaz.” cümlesinin eklenmesini teklif etmişlerdir. Oktay Ekşi hâkim sözcüğü yerine mahkeme sözcüğünün kullanılmasını önerirken, bazı temsilciler de basın ile ilgili davalara üç hakimli bir mahkemenin bakmasını teklif etmişlerdir. Feyzioğlu'nun önergesi komisyonun iştiraki ve meclisin de oyu ile kabul edilmiş ve madde şu şekilde değiştirilmiştir.

“Basın hürdür; sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır. Basın ve haber alma hürriyeti, ancak millî güvenliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir. Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz. Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararıyla olabilir. Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler ancak 57nci madde de belirtilen fiilerden mahkum olma halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.” (1961 Anayasası)

3.3.3.3. İktisadi ve Sosyal Hayat Hakkındaki Konuşmaları

Temsilciler Meclisi'nin üzerinde görüşüldüğü tasarının 40.maddesi 45.birleşimde 14 Nisan 1961'de görüşülmeye başlanmıştır. Tasarının 40.maddesi şu şekildedir:

“İktisadi ve sosyal hayat, adalete, herkesin çalışması esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre

düzenlenir. İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.”

Bu düzenleme ile birlikte sosyal devlet ilkesi anayasada yer bulmaktadır. Maddeyle ilgili ilk sözü alan Yusuf Ziya Yücebilgin, bu maddeye ya da tasarıda uygun görülen başka bir yere sosyal adalet ilkesi dolayısıyla Avrupa Sosyal Şart Projesine uygun müesseselerin kurulmasını temin için bir önerge vermiştir. Kimi temsilciler ise madde metninde yer alan “herkesin çalışması”, “millî tasarruf”, “toplum yararı”, “kültürel ve sosyal kalkınma” gibi kavramların tam olarak hangi manaya geldiğinin komisyon tarafından izahını talep etmişlerdir. Bu kavramların karşılıklarını tam olarak bulabilmek için sosyal devlet ilkesinin tarihsel gelişimine de mercek tutmak gerekir.

Sosyal devlet kavramının Batı dünyasındaki fikri temellerinin gelişimini Sanayi Devrimi ile birlikte 1870’li yıllardan itibaren izlemek mümkündür. İşçi sınıfının gelişimiyle birlikte artan sosyal adalet ihtiyacı, devleti işçi sınıfının sorunları karşısında sermaye sahiplerine karşı çalışan sınıfın çeşitli haklarını koruyacak kanunlar çıkarmaya zorunlu olarak sevk etmektedir. Bu bağlamda Almanya’da 1871 tarihli bir kanunla demiryolu, maden ocakları ve fabrika gibi tehlikeli işyerlerinde çalışmakta olan işçilerin çalışmaları esnasında meydana gelecek iş kazaları nedeniyle işverenlerin tazminat ödemeleri yönündeki düzenlemeler ve 1883 yılında işçiler için zorunlu hale getirilen bir sigorta yapılmasına dair kanun, devletin sosyal adalet kavramı çerçevesindeki ilk müdahalelerine, Batı dünyasındaki ilk yasama faaliyetlerine örnek olarak verilebilir. 1929 ekonomik krizi ise devletin ekonomiye doğrudan müdahale etmesi gerekliliğini savunan fikirlerin yaygınlaşmasına neden olmuştur ve Keynes’in refah devleti olarak adlandırdığı devlet anlayışı fikri değişen dünyada mücadelesi verilen önemli kavramlardan biri olmaya başlamıştır.

Batı dünyasında sosyal devlet kavramının fikri ve hukuki temelleri bu şekilde atılmaktayken Osmanlı İmparatorluğu’nda bu kavramların Batı dünyasından ithal edildiğini iddia etmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. İmparatorluk sisteminde sosyal

yardımların büyük oranda vakıflar eliyle yürütüldüğü görülmekte olup sosyal devlet ilkesinin benimsendiğine işaret eden, ihtiyaç sahiplerine devlet tarafından yapılan yardımlar, piyasadaki ürünlerin ve fiyatlarının kimi zaman denetlenmesi, zirai faaliyetlerin devamının sağlanması için ziraatçilere yapılan destekler ve bu alandaki planlamalar, kamusal amaçlarla inşa ettirilen hastaneler de sosyal devlet anlayışının örnekleridir. II.Abdülhamit döneminde özellikle sosyal misyona sahip çeşitli kuruluşların temellerinin atıldığı görülmektedir. Dârülaceze bu kuruluşlar içindeki en bilindik örneklerden biridir.

Öte yandan 1924 Anayasası'nda açıkça zikredilmemiş olsa da Cumhuriyet ile birlikte devlet yönetiminde sosyal devlet anlayışının hakim olduğu çok çeşitli uygulamalar ve reformlar görmek mümkündür. Ücretsiz ilk öğretim, sağlık hizmetlerinin devlet hastanelerinde ücretsiz oluşu sosyal devlet anlayışına ilişkin bugün dahi süregelen ve her devlet tarafından sunulamamış önemli hizmetlerdir. İzmir İktisat Kongresi de sosyal devlet anlayışının önemli göstergelerinden biridir. Dolayısıyla sosyal devlet kavramı ilk kez 1961 Anayasası'nda zikredilmiş ise de Türk hukuk tarihi için büsbütün yabancı bir kavram değildir. Daha doğru bir tabirle, 1961 Anayasası sosyal devlet kavramının bir anayasal ilke olarak anayasal metinde ilk kez zikredildiği anayasamızdır.

Coşkun Kırca 14 Nisan 1961 tarihli Temsilciler Meclisi birleşiminde “İktisadi ve sosyal hayat adalet” kavramının, devlete bir gaye gösterdiğinden söz ederek bu gayenin millî gelir dağıtımında ve vatandaşın toplum içerisinde mevcut imkânlardan istifadesi noktasında mümkün olduğunca eşit bir sistem kurulması olduğunu söylemiştir. Kırca'ya göre, “İnsanlık haysiyetine yaraşır” bir yaşayış seviyesine ulaşmak için çeşitli tedbirler ve yollar belirlemek gerekir. Komisyon adına söz alan Muammer Aksoy ise, 1924 Anayasası'na “sosyal tesanüt” tabirinin bazı vekillerin bu kavramı yadırgaması nedeniyle girmemiş olduğunu anlatarak Anayasa'nın 2.maddesinde de zaten sosyal devlet tabirinin yer aldığını, dolayısıyla artık bu kavramları yadırgamamak, benimsemek gerektiğini ifade etmiştir. Ülkedeki herkesin insan gibi yaşaması için de devletin planlı olarak ekonomik hayata müdahale etmesi gerekir. Aksoy'a göre bu maddeyle memlekette hayat seviyesinin herkes için yükselmesi mümkün olacaktır. (TM, 14.04.1961, B:45)

Turhan Feyzioğlu da maddeye ilişkin tartışmalar esnasında söz alanlardandır. Feyzioğlu maddenin lehinde konuştuğundan sonra 40.maddenin 2.fıkrasının şu şekilde değişimini önermiştir.

“Milletin iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasını hürriyet düzeni içinde gerçekleştirmek, bu maksatla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve demokratik ilkelere uygun millî kalkınma plânları yapmak Devletin ödevidir.”

Gelen çok sayıda öneriden biri de Altan Öymen’e aittir. Öymen maddeye “Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, bu teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun olarak yürümesini sağlar. Devlet, kamu yararının gerektirdiği hallerde, özel teşebbüsleri korur.” fıkrasının eklenmesini önermektedir.

Nitekim, 1961 Anayasası’nın 40.maddesi üzerindeki çeşitli değişikliklerden sonra nihai olarak aşağıdaki şekilde kabul edilmiştir.

“İktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir.İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak Devletin ödevidir.” (1961 Anayasası)

3.3.3.4 . Öğrenim Hakkına İlişkin Konuşmaları

17 Nisan 1961’de görüşülen tasarının öğrenimin sağlanması başlıklı 49.maddesi şu şekildeydi:

“Halkın öğrenim .ve eğitimi sağlama, Devletin başta gelen ödevlerindendir. İlk öğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve teşvik ödenekleri verir veya başka yollarla yardımlar yapar.”

Maddeye ilişkin ilk değişiklik önergesi İlhan Özdil’den gelmiştir. Özdil, maddi imkânlardan yoksul başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla bursların yanı sıra aile ödenekleri verilmesini veya başka yollarla yardım yapılmasını; ayrıca sadece başarılı öğrencilerin değil özel eğitime ihtiyacı olanların da topluma yararlı kılınmalarını sağlayacak eğitim ve öğretim tedbirlerinin alınmasına yönelik bir düzenleme yapılmasını teklif etmiştir. Bedrettin Tuncel ise bu maddeye “Devlet, vatandaşların eğitim ve kültüründe önemli yeri olan tarihî eser ve anıtların korunması ve muhafazasını sağlayacak tedbirleri alır.” ifadesinin de eklenmesini önermiştir. Bir başka öneri Rauf Gökçen’den gelmiştir. Gökçen, maddede eğitim ve öğretimi sağlama amacına hizmet eden müesseseler tabirinin kullanılmasını ve böylece sadece okulların değil her türlü diğer müessesenin madde kapsamında değerlendirilmesini önermiştir. Turhan Feyzioğlu ise, bu madde ile iki önemli yeniliğin anayasaya girdiğini, bunlardan birinin eğitimin devletin bir ödevi olarak anayasada yer alması olduğunu, diğerinin ise kabiliyetli öğrencilerin devlet himayesi altına alınması olduğunu belirttikten sonra devlete, halkın eğitimden tam olarak faydalanması direktifinin daha somut bir şekilde belirtilmesi için maddeye “tam olarak faydalanmalarını sağlayacak her türlü tedbirler” ifadesinin eklenmesini, ayrıca yapılacak olan yardımların da sınırlı olarak sayılmayarak geniş bir manaya açılacak bir ibare kullanılmasını önermiştir. Reşat Tardu ise özel eğitime muhtaç çocukların eğitilmesi konusuna dikkat çekmiştir. Paylaşılan fikir ve önerilerin ardından komisyon maddenin son fıkrasında bir değişiklik yapıldığını açıklayarak maddeyi yeniden formüle etmiş ve değişikliğe konu 3.fıkra şu şekilde yeniden okunmuştur:

“Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslarla veya aile ödenekleriyle veya başka yollarla yardımlar yapar.”

Gelen önergeler arasında tarihi eserlerin korunmasına ilişkin bir cümleinin maddenin sonuna eklenmesi teklifi de vardır. Bu önergeyi imza edenler arasında Feyzioğlu, Bülent Ecevit, Bedrettin Tuncel ve Esat Çağla bulunmaktadır. (TM, 17 .4 .1961 B:46)

Sonuç itibariyle söz konusu madde 1961 Anayasasına 50.madde sırasıyla “Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindendir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.” ifadelerini içerecek şekilde girerek kabul edilmiştir.

3.3.3.5. Yasama Dokunulmazlığı Hakkındaki Konuşmaları

Temsilciler Meclisi 19.04.1961 tarihli 48.birleşiminde tasarının “Yasama Dokunulmazlığı” başlıklı 79.maddesini gündeme almıştır. Madde, 1961 Anayasası’nın getirdiği yeni kurumlardan biri olan Anayasa Mahkemesi’ne önemli bir görev daha yüklemektedir. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması ya da meclis üyeliğinin düşmesi hallerine meclis karar verecek ve meclisin verdiği bu kararın anayasa veya içtüzük hükümlerine aykırı olduğu düşünülmekte ise, maddede sınırlı şekilde sayılmış başvuru hakkı sahipleri tarafından bu konuda Anayasa Mahkemesi’ne başvuru yapılması mümkün olacaktır. Başvuru hakkı ise hakkında karar tesis olunan üyenin yanı sıra meclisin her bir üyesine tanınmıştır. Başka bir anlatımla herhangi bir üye tek başına başvuru yapma hakkına sahiptir. Madde üzerinde ilk söz alan Mehmet Hazer, maddenin başlıca muhaliflerinden biridir ve Hazer, bu madde ile meclis iradesine gölge düşeceğini, maddenin tasarıdan tamamen çıkarılması gerektiğini düşünmektedir. Benzer şekilde Sırrı Atalay da bu maddenin kabulü halinde siyasi takdire bağlı kararların Anayasa Mahkemesi’nin, yani bir yargı merciinin önüne gideceğini ve bu durumun da Meclis ile Anayasa Mahkemesi’ni karşı karşıya getireceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Alp Kuran da maddedeki düzenlemeye tereddüt ile bakanlar arasında olup maddenin uygulaması sırasında Anayasa Mahkemesi’nin farklı siyasi partilere karşı farklı kararlar verebilmesi ihtimalinden çekinmektedir. Turhan Feyzioğlu ise maddenin lehine söz alanlar arasında bulunmaktadır. Feyzioğlu, konuşmasında hükmün konulmasındaki amacın çoğunluğun, azınlıkta kalanları ezme gayesiyle başvurabileceği yollara hukuken engel koymak olduğunu belirtmiştir. Feyzioğlu’na göre Anayasa Mahkemesi, iktidarı suistimal

edebilecek çoğunluk gücünün karşısında böylece hukuka dayalı bir fren olarak vazife görecektir. Anayasa Mahkemesi'nin incelemesi ise sadece yasama dokunulmazlığının kaldırılması ya da üyeliğin düşmesi kararının Anayasa'ya ve tüzüğe uygun olup olmadığını incelemekten ibaret olacaktır. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi'nin, Meclis'in yetkisine tecavüz etmesi söz konusu bile edilemeyecektir. Feyzioğlu'nun ilk konuşması meclis üyelerini ikna etmeye yetmemiştir. Maddenin aleyhindeki konuşmalar devam etmiştir. Hatta Cemil Barlas, bu maddenin parlamentoyu yargısal bir ipotek altına alacağını dahi söylemiştir. Hukukumuzda Anayasa Mahkemesi kavramsal olarak Avusturya Anayasa'sı örnek alınarak tasarlanmış bir müessesedir ve akademisyenlik yıllarından hatırlanacağı üzere Feyzioğlu, Avusturya Anayasa Mahkemesi üzerinde çalışmaları olan, dolayısıyla sistemin inceliklerine vakıf meclis üyelerinden biridir. Ancak, mecliste bu maddeye ilişkin yapılan eleştiriler de oldukça serttir. Cemil Barlas, komisyondan ya Avusturya sistemine geçilmesini ya da maddenin tasarıdan tamamen kaldırılmasını istemiştir. Yeniden söz alarak Osman Bölükbaşı'nın yasama dokunulmazlığının kaldırılarak tutuklanması olayını hatırlatan Feyzioğlu, bu olay olmasaydı komisyonun belki de böyle bir hüküm getirmeyi aklına getirmeyeceğini sözlerine ekler. Mahkemeye başvuru hakkının kötüye kullanılabileceği düşüncesi varsa, o zaman bir çözüm olarak tek bir üye yerine belli bir sayıdaki üyenin birlikte başvurusu esasının getirilebileceğini de ifade eder. Feyzioğlu'ndan sonra söz alan Salih Kurutluoğlu da madde aleyhinde konuşmuştur. Verilen aranın ardından komisyon sözcüsü Muammer Aksoy söz alarak çağın bir gereği olarak parlamentonun sınırsız hakimiyeti prensibinin artık ortadan kalktığını, sınırsız yetkilere sahip olan bir parlamento anlayışının günün demokrasi anlayışı ile bağdaşmadığını ifade etmiştir. Aksoy'a göre Anayasa Mahkemesi kavramını ve kanunların bu mahkeme nezdinde Anayasa'ya aykırı olup olmadıklarının incelenmesi usulünü bir kez kabul ettikten sonra, artık Meclis'in yasama dokunulmazlığı konusundaki kararlarının da bu mahkeme tarafından denetlenmesini bir vesayet altına girme hali olarak değerlendirmemek gerekir. Anayasa Mahkemesi kavramının pek çok ülke hukukunda yeni kurulmakta olduğundan ve bazı sistemlerde bu mahkemeye sadece kanunların Anayasal norm denetimi görevinin değil, aynı zamanda Uyuşmazlık Mahkemesi ve Yüksek Seçim Kurulu'nun görevlerinin de verildiğini örneklemiştir. Hem İstanbul İlim Heyeti'nin hazırladığı tasarıda, hem de Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin tasarısında Anayasa Mahkemesi'nin geniş bir yetki sahasıyla donatıldığını

vurgulayan Aksoy, bu yetkilerin parlamentonun yetki sahasına bir tecavüz olmadığını da belirtmiştir. Aksoy'a göre maddedeki düzenleme demokrasiye aykırı değildir ve memleketin ihtiyaçları doğrultusunda düşünülmüş bir düzenlemedir. Komisyon üyeleri Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ve Turan Güneş de madde lehinde görüş bildirenler arasındadır. Maddenin tasarıdan tamamen çıkarılması yönünde öneri veren üyeler olmuş ise de düzenleme kısmi değişikliklerle 1961 Anayasası'nın 81.maddesinde kabul edilmiş ve böylece yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya üyeliğin düşmesi kararlarına karşı Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yolu açılmıştır. (TM, 19.04.1961 B:48)

3.3.3.6. İçtüzük ve Siyasi Gruplara İlişkin Konuşmaları

19 Nisan 1961 tarihli birleşimde görüşülen maddelerden biri de tasarının içtüzük, siyasi gruplar ve kolluk işleri başlıklı maddesidir ve Feyzioğlu bu madde üzerinde de söz almıştır. Madde, meclis içtüzüğünün, siyasi grupların, meclislerin bütün faaliyetlerine, kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenleneceğini öngörmektedir. Tasarı maddesine göre siyasi gruplar, en az on üyeden meydana gelecektir. Meclislerin, kendi kolluk işlerini, başkaları eliyle düzenleyip yürüteceği yönünde bir düzenleme mevcuttur. Esat Çağa, tasarı maddesinde inzibat veya zabıta yerine kullanılan kolluk tabirinin uydurma bir ifade olduğunu ve lisandaki bu hatalı kullanımın geleceğe intikal etmemesi gerektiği düşüncesi kürsüden paylaşmış ise de kolluk tabiri bugün hukukumuzda sıkça kullanılan bir terim olmuştur. Nitekim komisyon sözcüleri de kolluk kelimesinin hukuk literatüründe kullanımına örnekler vererek Çağa'nın tereddütlerini giderici açıklamalar yapmışlardır. Siyasi grupların, en az on üye yerine beş üyeden oluşması gerektiğini fikri de tartışmalar sırasında ortaya atılmıştır. Feyzioğlu ise söz alarak uygulamada siyasi gruplar tabirinin güçlükler yaratabileceğini ifade etmiş ve çekincesini şu şekilde açıklamıştır. Burada öncelikle karışıklığa sebebiyet vermemek için siyasi gruplar tabirinin siyasi partilerin meclis grupları olarak değiştirilmesi faydalı olabilir. Fransız parlamentosunda ise bu siyasi grupların kötüye kullanımı ile rant elde etmek isteyenlerin türediği bir dönem yaşanmış ve pek çok alakasız grup kurularak bu gruplar göründüklerinden farklı menfaatleri sağlamak maksadıyla hareket etmişlerdir. Tasarıdaki en az on üye koşulu bu gibi kötüye kullanımları önlemek maksadıyladır. Feyzioğlu'na göre bağımsızlar ve sayıca bir siyasi grup kuramayacak olanlar ayrı bir

siyasi grubun üyesi olabilmelidirler. Feyzioğlu'nun bu önerisi kabul edilmiş ise de madde yeniden yazılmak üzere komisyona havale edilmiş ve siyasi gruplar tabiri kullanılarak kabul edilmiştir. Kuşkusuz buradaki kastın siyasi partilerin meclis grupları olduğu açıktır. (TM,19.04.1961 B:48)

3.3.3.7. Tüzükler Hakkındaki Düşünceleri

Anayasa tasarısının görüşmelerine aralıksız devam eden meclis, 20 Nisan 1961'de 49.birleşiminde toplanmıştır. Birleşimde görüşülen maddeler arasında tüzükleri konu alan madde de vardır. Tüzüklerin yargısal denetimi konusu Feyzioğlu'nun akademide üzerinde çalışıp düşündüğü konulardan biridir. Madde genel itibariyle kanunların uygulanmasını göstermek veya kanunun emrettiği işler belirtmek üzere Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak tüzüklerin Danıştay incelemesine tabii olduğunu ve tüzüklerin, kanunlara aykırı olamayacağı prensibini hükme bağlamaktadır. Maddenin görüşülmesi esnasında bu maddenin Anayasa Mahkemesi ile ilgisi olup olmadığı hususunu soran üyelere cevaben komisyon sözcüsü Turan Güneş, Anayasa Mahkemesi'nin her türlü anayasaya aykırılık hallerini inceleyecek bir mercii olmadığını, her tasarrufun öncelikle kendisini ilgilendiren yargı mercii önüne götürüleceğini ifade ederek bilgi vermiştir. Vecihi Tönük ise bu maddedeki yeniliğin 1924 Anayasası'nın tüzüklerin kanuna aykırılığı iddiasının çözüm yerinin meclis oluşuna işaret eden hükmünün yeni düzenlemeye dahil edilmeyişi olduğuna ve İdare Hukuku açısından bu tercihin isabetli bulunduğuna işaret etmiştir. Feyzioğlu ise konuşmasında tüzüklerin Anayasa'ya aykırılığı söz konusu olduğunda Danıştay'ın tüzük üzerindeki incelemesi sırasında Anayasa Mahkemesi'nin görüşünü alması yönünde bir uygulama konusunda komisyonun fikrinin ne olacağını sormuştur ve bazı ülkelerde bu uygulamanın yürürlükte olduğunu hatırlatmıştır. Komisyon adına söz alan Emin Paksüt, komisyonun tüzüklerin iptali davalarında Anayasa Mahkemesini bir mercii olarak kabul etmeyi uygun görmediklerini ifade etmiştir. Böylece meclisteki beyin fırtınasının ardından madde pek fazla değişikliğe uğramadan formüle edilmiştir. (TM,20.04.1961 B:49)

3.3.3.8. Cumhurbaşkanının Meclis Seçimlerini Yenileme Yetkisi Hakkındaki Düşünceleri

20 Nisan 1961 tarihli birleşimin öğleden sonraki oturumunda tasarı görüşmelerine devam edilmiştir. Millet meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesine ilişkin madde tasarısına göre verine güvensizlik oyu nedeniyle eğer on sekiz aylık bir süre zarfında Bakanlar Kurulu iki defa düşerse ve üçüncü defa tekrar güvensizlik oyu verilirse tasarı, Başbakan’a, Cumhurbaşkanı’ndan Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesini isteme yetkisi vermektedir. Tasarıya göre Cumhurbaşkanı’nın bu durumda yapması gereken Meclis Başkanlarına danıştıktan sonra seçimlerin yenilenmesi hususunda karar vermektir. Ancak tasarıda “verebilir” ifadesi yer almaktadır, şu hâlde Cumhurbaşkanı’nın takdir hakkı vardır. Yenileme kararının Resmî Gazete’de yayınlanmasıyla derhal seçimlere gidilmesi öngörülmektedir. Madde aleyhine söz alan Fahri Belen, kişisel fikrini açıklarken tasarıda bazı yeniliklerin yanı sıra bazı gerilemeleri de beraberinde getirdiğini ve Batı’dan alınmış yeniliklermişçesine sunulan kimi önerilerin aslında tam tersine bir gerileme mahiyetinde olacağını ifade etmiştir ki Belen burada tam olarak hükümete seçimlerin yenilenmesini, başka bir anlatımla meclisi fesih yetkisini veren bu maddeyi kast etmektedir. Belen bu konuda herhangi bir öneri sunmamış olsa da meclis kürsüsünden hiç kimseye bir milletin mümessili olan meclisi feshetme yetkisini vermemek üzere konuyu üyelerin insafına bıraktığını belirtmiştir. Hıfzı Oğuz Bekata da hükümet bunalıma çare olarak düşünülen bu maddenin daha büyük buhranlara sebep olmasından endişe etmektedir. Komisyon sözcüsü olarak konuşan Turan Güneş ise bu madde düzenlemesindeki uygulamanın fesih olarak adlandırılmaması gerektiğini ifade ederek Cumhurbaşkanı’nın burada takdir hakkına sahip olduğunu ve bu maddenin uygulanabilmesinin de ancak on sekiz aylık bir zaman dilimi içerisinde üç defa güvensizlik oyu verilmesine bağlı bulunduğunu belirterek tereddütleri gidermek istemiştir. Turhan Feyzioğlu ise buradaki fesih kelimesinin I.Meşrutiyet Dönemi’ndeki gibi bir fesih yetkisi olmadığını, çok başka bir manaya geldiğini izah ederek meclisin, seçimlerle işbaşına gelecek olan yeni meclis vazifeyi devralana dek görevini sürdüreceğini, dolayısıyla meclisin aslında tamamen feshedilip kapanması gibi bir ihtimalin asla gündemde olmayacağını anlatmıştır. Ancak, Feyzioğlu, bu madde uygulamasında Başbakan’ın bu isteğini Cumhurbaşkanı’na yazılı olarak vermesinin daha

uygun olacağını savunmaktadır ve bu yönde bir önerge vermiştir. Sırrı Atalay ve Sait Erdinç ise verdikleri önergede Cumhurbaşkanı'nın bu yetkiyi görevinin son bir yıllık süresi içerisinde kullanamayacağı şekilde bir düzenleme yapılmasını önermişlerdir. Zeki Baltacıoğlu ve Şinasi Özdenoğlu'na göre meclis seçiminin yenilenmesi halinde Cumhurbaşkanlığı seçimleri de yenilenmelidir. Madde tasarısı içeriği değişmeyecek şekilde 1961 Anayasası'nın 108.madde sırasında yerini almıştır. (TM,20.04.1961 B:49)

3.3.3.9. Seçim Döneminde Geçici Bakanlar Kuruluna İlişkin Düşünceleri

20 Nisan 1961 birleşiminde tasarıda yer alan seçimlerde geçici bakanlar kurulu başlıklı madde de görüşülmüştür. Seçimlerin tarafsız bir şekilde gerçekleşmesini temin etmek için formüle edilen madde tasarısına göre genel seçimlerden önce bakanlar görevlerinden çekilecektir ve başbakan seçime dek ülkeyi idare edecek geçici bir Bakanlar Kurulu oluşturacaktır. Meclisteki siyasi parti grupları, geçici Bakanlar Kurulu'nda meclis içerisindeki oranlarına göre temsil edileceklerdir. Her ne kadar madde tasarısının amacı seçimlerin tarafsız bir ortamda geçirilmesini sağlamak olsa da Alp Kuran'a göre kurulacak bu geçici koalisyon kabilesi de kendisinden beklenen amacı gerçekleştiremeyecektir. Hatta bu geçici kabineye karşı güven oylamasının da yapılmayacağını öngören tasarı, Kuran'a göre bu yönüyle de parlamenter rejime uygun düşmeyecektir. Şefik İnan ise yeni seçim kanununun getirdiği sistemin, seçimleri tamamen bağımsız hakimlerin kontrolüne bıraktığı bir mekanizma içerisinde devlet işlerini yavaşlatacak böyle bir maddeye gerek olmadığı kanaatindedir. Sırrı Atalay ve Ferhan Alkan'ın itiraz noktaları da seçimle iş başına gelmiş bir hükümete seçimlere kadar itimat edilmesi gerektiği gerekçesine dayanmaktadır. Bu üyeler maddenin kaldırılması yönünde konuşurken, Fethi Çelikbaş madde lehinde konuşarak tasarıda en çok beğendiği, en iyi düşünülmüş maddelerden birinin bu olduğunu belirtir. Zira böyle bir koalisyon kabinesi altında yapılacak seçimler üzerinde hiç kimsenin tereddüt içerisine düşmeyeceğini, eşit şartlarda, hür ortamda, tarafsız bir seçim ortamının oluşturulacağını düşünmektedir. Feyzioğlu da maddeye temkinli yaklaşanlar arasındadır. Siyasi partilerin meclisteki oranlarına göre başbakana bir kabine kurma görevi verildiğinde, ilk tartışmanın hangi partiye kaç bakanlık verileceği konusunda doğacağını anlatan Feyzioğlu, başbakanın hangi partiden kaç kişinin dahil edileceği noktasında bile büyük

eleştiriler karşısında kalabileceği tehlikesini görmektedir ve siyasi parti gruplarından kaç üyenin geçici kabineye dahil edileceğini belirleme görevini başbakana değil meclis başkanına verilmesini önermektedir. Maddenin uygulamada yaratacağı güçlükler ve belirsizlikler, daha seçimlere gidilmeden beraberinde tartışmaları da getirecektir. Öte yandan grupların kendi içlerinden üyeleri nasıl belirleyecekleri konusuna da madde bir açıklık getirmemektedir. Feyzioğlu'nun işaret ettiği bir diğer boşluk da kendi içinde anlaşmazlığa düşüp üyelerini belirlemek üzere süre isteyen gruplar olması halinde yaşanması muhtemel gecikmeleri önleyecek bir mekanizmanın madde içinde düşünülmemiş olmasıdır. Madde üzerinde söz alan üyelerden İbrahim Öktem ise kısmen Feyzioğlu'na katılmakla birlikte Öktem'in görüş ayrılığı Meclis Başkanı'nı bu sistem içerisine dahil etme önerisi üzerindedir. Bu önerinin başkanın tarafsızlığına gölge düşüreceğini düşünmektedir. Meclis, madde üzerinde söz alan diğer üyelerden sonra müzakerenin yeterli olup olmadığı konusunda bir oylamaya gitmeden evvel yeniden söz alan Feyzioğlu, madde üzerindeki görüşmelerin yeterli olmadığına inandığını çünkü halen üzerinde düşünülmesi gereken açık kapılar ve boşluklar olduğunu ifade etmiştir. Bakanlar Kurulu'nun seçimlerden ne kadar süre önce istifa edeceği, kabine teşkiline esas alınacak oranı kimin belirleyeceği gibi soruların cevapsız kaldığını meclisin dikkatine sunan Feyzioğlu, madde üzerinde müzakereye devam edilmesini önermişse de meclis yapılan oylama ile madde görüşmelerine devam edilmemesi, yani derhal maddenin oylamasının yapılması kararı vermiştir. Ancak bu noktada, Anayasa Komisyonu, belki de Feyzioğlu'nun işaret ettiği boşluklar nedeniyle, maddeyi yeniden ele alınmak üzere geri alma kararı vermiş ve maddenin oylanması böylece bu oturumda gerçekleşmemiştir. Daha sonra üzerinde yeniden çalışılan madde 1961 Anayasası'nın 109.maddesi olarak kabul edilecektir.

3.3.3.10. Merkezi İdare Hakkındaki Konuşmaları

Anayasa tasarısının idarenin kuruluşunu düzenleyen maddelerinden tasarının 114 sıra numaralı maddesi merkezi idare başlığını taşımaktadır. Madde, merkezi idare kuruluşu bakımından ülkeyi illere ayırmakta, illerin de diğer kademeli bölümlere ayrılacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, kamu hizmetlerinin ifası için birden çok ili kapsayacak yetki genişliğine sahip kuruluşlar da kurulabileceği yine bu madde tasarısında

belirtilmiştir. Maddenin görüşülmesi sırasında Emin Sosyal, maddedeki bu düzenlemenin bölgecilik yaratacağını düşünerek komisyonu bu düzenlemeden geri adım atmaya davet etmiştir. Fehmi Yavuz ise aksi düşüncede olup düzenlemenin bölgecilik tehlikesi yaratmayacağına, kamu hizmetlerinin sunulmasında kolaylık getireceğine inanmaktadır. Söz alan bazı üyeler ise maddede sadece il teşkilinden söz edildiğini, ancak ilçelerden ve kazalardan söz edilmediği ve bunun maksadının ne olduğunun izahını sormuşlardır. Söz alan Feyzioğlu, illerden başka teşkilatların Anayasa’da ele alınmasının çeşitli sakıncaları olabileceğinden söz ederek ileride ihtiyaç dahilinde ilçeler ve köyler arasında belki başka teşkilatların da kurulmasına gerek olabileceğini ve bu nedenle Anayasa’da bu teşkilatlandırma konusunda sınırlandırıcı bir düzenlemenin fayda sağlamayacağını belirtmiş, ayrıca birden çok ili kapsayacak kuruluşların oluşturulmasına ilişkin maddenin başına “belli” sözcüğü eklenerek “belli kamu hizmetlerinin” birden çok ile sunulması yönündeki sınırlayıcı bir düzenlemenin Emin Sosyal’ın ifade ettiği tereddütleri de ortadan kaldırmayacağını ifade etmiştir. Feyzioğlu’nun bu önerisi komisyon tarafından kabul edilmiş 20 Nisan 1961 tarihli 49.birleşim saat 00.25 sularında maddenin bu şekilde kabul edilmesiyle son bulmuştur. (TM,20.04.1961 B:49)

3.3.3.11. Memur Teminatı Hakkındaki Düşünceleri

Ertesi gün 21 Nisan 1961’de Temsilciler Meclisi, 50. Birleşimde yeniden toplanmıştır. Birleşimde görüşülen maddeler biri de memur teminatına ilişkin hükümdür. Tasarı maddesi, memurlar hakkında yapılacak disiplin soruşturmalarında isnat edilen konuların açıkça ve yazılı olarak bildirilmesini ve savunma için ilgilisine belli bir süre tanınmasını güvence altına almakla birlikte aynı zamanda disiplin kararlarının yargı denetimi dışında bırakılmasını da engellemektedir. Madde üzerinde ilk sözü alan Feyzioğlu, buradaki yargı denetimi tabirinden kastın sadece idari yargı denetimi mi olduğunu sorarak disiplin komisyonlarının da bu denetim çatısı altında anlaşılıp anlaşılmayacağı konusuna bir açıklık getirilmesini ilerde doğması muhtemel sıkıntıları önlemek için komisyondan talep etmektedir. Feyzioğlu görüşmeler sırasında maddenin bu şekilde formüle edilmesinin ilerde pek çok farklı kanuna göre verilen disiplin cezaları bakımından bu cezaların yargı denetimi dışında bırakılması halinin anayasaya aykırı

olacağı iddiasının gündeme geleceği konusunda uyarılarda bulunmuştur. Feyzioğlu'nun yaklaşımı ile maddede kısmen değişiklik yapılmıştır. (TM,21.04.1961 B:50)

3.3.3.12. Üniversite Özerkliği Hakkındaki Düşünceleri

21 Nisan 1961'de görüşülen en önemli maddelerden biri de üniversite meselesine bir çözüm sunan ve üniversitelere özerklik getiren maddedir. Madde hakkında ilk söz alan Bülent Ecevit olmuştur. Ecevit, bilimsel yayınlarının sınırının neresi olacağı sorusu ile konuşmasına başlamıştır ve bazı profesörlerin fikirlerinin iktidar tarafından beğenilmemesi nedeniyle siyasete karıştıkları gerekçesiyle görevlerinden men edildiklerini hatırlatmıştır. Cemil Sait Barlas'a göre ise öğretim üyelerinin siyasete girip girmemesi konusundaki düzenlemenin yeri anayasa değil kanun olmalıdır. Barlas'a göre maddenin asıl eksiği gerek üniversitelerdeki eğitim yetersizlikleri gerekse yeni öğretim üyelerinin yetişmesi için gerekli ekonomik tedbirlere ilişkin bir düzenlemenin öngörülmemesidir. İsmail Ulutaş ve Yekta Karamustafaoğlu, tasarı maddesinde üniversitelerin devlet eliyle kurulacağına ilişkin düzenlemeyi özel üniversitelerin, vakıf üniversitelerinin önünü tıkaması bakımından eleştirmişlerdir. Hatta Nedim Ergüven, 1924 sisteminin özel teşebbüs tarafından kurulacak üniversitelere bir engel getirmezken, tartışılan tasarının üniversite kurma yetkisini sadece devlete vermesinin de gerileme mahiyetinde bir adım olacağını ifade etmektedir. Suphi Doğan üniversitelerde yeteri kadar hoca olmayışına çareler aramak gerektiğini vurgulamaktadır. Cevat Dursunoğlu ise bu fikrin tam tersini savunmaktadır, Dursunoğlu'na göre üniversite kurma konusunda yabancılardan destek alan Türk müteşebbisler Lozan'da kapatabildiğimiz yabancı öğretim müesseseleri kapısını yeniden aralamış olabilirler. Yekta Karamustafaoğlu düzenlemede öğretim üyelerinin üye oldukları partilerde aktif siyasi faaliyetlerde bulunmak üzere görev alıp alamayacakları konusunun da açıkça belirtilmesi gerektiğini düşünmektedir. Fethi Çelikbaş ise aksine bu konuda bir tespitin burada yer almaması gerektiğine inanmaktadır. Feyzioğlu, madde müzakereleri sırasındaki konuşmasına, meclis kürsüsünde üniversite özerkliğinin zedelenmesi nedeniyle söz aldığı günleri yad ederek başlamıştır. Feyzioğlu, nihayet vaktiyle üniversite özerkliğini savunmak için mücadele verdiği bu kürsüde, nihayet artık bu meselenin Anayasa'da bir düzenleme ile gündeme gelmesi dolayısıyla yeniden söz alıyor olmaktan dolayı mutlu olduğunu ifade

etmiştir. Akademisyenlik mesleğinden ayrılmasına neden olan olaylar da düşünüldüğünde, üniversitelerin bağımsızlığı konusu Feyzioğlu'nun hayatındaki önemli davalardan biridir. Feyzioğlu, komisyon ile madde hakkında mutabık olmakla siyasi partilere üye olan öğretim üyelerinin hangi hakları kullanabilecekleri konusundaki kararı üniversite organlarına bırakmanın daha uygun olacağına işaret etmektedir. Feyzioğlu'na göre bu madde meclisin üniversitelere bir armağanıdır. (TM,21.04.1961 B:50)

Meclisin 50.birleşiminde üzerinde kesin bir sonuca varılamayan madde yeniden komisyona havale edildikten sonra 60.birleşimde tekrar gündeme alınmıştır. Ancak madde üzerindeki uzun tartışmalar burada da devam etmiştir. Feyzioğlu, Orhan Köprülü, Suphi Batur, Fehmi Yavuz, Raşit Beserler ve İlhan Özdil ile birlikte verdiği önergede üniversitelerin devlet eliyle kurulacağını ancak kendileri tarafından seçilecek üyelerden oluşan organları tarafından yönetileceğini komisyon düzenlemesinde olduğu gibi kabul etmekle beraber komisyonun tasarısından farklı olarak özel kanunlara göre kurulmuş Devlet üniversitelerinin istisna tutulmasını önermektedir. Feyzioğlu, önergesinde işaret ettiği özel kanunlardan biri 4936 sayılı kanundur. Atatürk Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi bazı üniversiteler bu kanuna dayanarak kurulmuş bulunmaktadır. Feyzioğlu'na göre komisyon bu gibi özel kanun hükümlerine göre kurulmuş üniversitelerin varlığını düzenleme esnasında atlarsa ileride bu üniversitelerin Anayasaya aykırı kuruluşlar haline gelmelerine sebep olabilir. Bu nedenle maddeye eklenecek bir cümle ile yönetim organları kendi içinden seçilmemiş bulunan bu gibi üniversitelerin meşruluğuna zarar gelmez. Komisyon, Feyzioğlu'nun görüşüne katılmış ve önergenin kabulü ile maddede bu yönde bir değişiklik yapılmıştır.

3.3.3.13. Gensoru Düzenlemesine İlişkin Konuşmaları

Temsilciler Meclisi'nin 27 Nisan 1961 tarihli 55.oturumunda görüşülen maddelerden biri de tasarının 88 sıra numarasına kayıtlı maddesidir ki bu madde gensoru kavramına ilişkin olup gensoru yetkisinin çift meclisli bir anayasal düzen içerisinde sadece Millet Meclisi'ne ait olacağını vurgulaması bakımından önem arz etmektedir. 1924 sisteminden farklı olarak tasarı gensoru kavramını doğrudan anayasa bünyesinde düzenleme yoluna gitmekte ve 1924 Anayasası sisteminde olduğu gibi kavramın

detaylarını düzenleme işini içtüzüğe bırakmadan anayasadaki ilgili maddede detaylandırmaktadır. Gensoru müessesesinin çift meclisli bir sistemde sadece Millet Meclisi'nin kullanabileceği bir yetki olarak düzenlenmesi aslen Millet Meclisi üyelerinin tamamının seçimle görev başına gelmeleri ve millete ait egemenlik yetkisini bu seçimler neticesinde kullanma hakkına sahip olmaları ile açıklanabilir. Zira, diğer meclis yani senato içerisindeki üyelerin göreve geliş biçimleri ele alındığında atama yolu ile vazife aldıkları görülür ve bazı senato üyeleri ise doğal üyeler olarak senatoya dahil edilmektedir. Bu nedenle hükümetin sorumluluğu daha ziyade egemenlik yetkisini seçimler yolu ile halktan alan Millet Meclisi'ne karşıdır ve hükümete karşı gensoru verme hakkı da Millet Meclisi'ne ait bir haktır. Maddenin müzakeresi sırasında da gerçekten de ilk tartışılan konulardan biri gensoru verme yetkisinin aynı anda senatoya da tanınıp tanınmayacağı konusu olmuştur. Feridun Ergin'e göre yeni anayasa tasarısında iki meclis sisteminin benimsenmesinin nedeni meclis çoğunluğunun tek bir kişinin ya da partinin ekseninde hareket ederek gayrimeşru yollara sapmasını engellemektir ve gensoru mekanizması da bir nevi denetim aracıdır. Bu nedenle bu denetim aracının her iki mecliste, iki meclisin birleşik toplantılarında görüşülmesi iki meclis sistemiyle getirilen inkılâbın gayesine daha uygundur. Alp Kuran da Ergin'i destekleyen fikirlerini ifade ederken senatoda yer alan seçilmemiş, atanmış üyelerin senatoya gensoru yetkisini tanımamak için geçer bir sebep teşkil etmeyeceğine inandığını, İtalya'da da benzer durumdaki senatonun gensoru yetkisine sahip olduğunu belirtmektedir. Söz alan diğer üyelerin de fikirleri ifade etmeleriyle birlikte Temsilciler Meclisi üyelerinin gensoru yetkisini her iki meclisin birlikte kullanacağı bir yetki olarak dizayn etmek ya da sadece komisyon tasarısındaki gibi bu yetkiyi Millet Meclisi'ne tanımak noktasında fikir ayrılığı içerisinde oldukları görülmektedir. Hatta, bazı üyeler Cumhuriyet Senatosu'na bu yetkiyi vermemenin, Senato'yu etkisizleştireceğini dahi ifade etmişlerdir. Bu tartışmalar içerisinde Feyzioğlu, öncelikle Senato'nun bazı yetkilere sahip olmamasının senatoyu itibarsızlaştırmayacağı ve etkisiz hale getirmeyeceğini düşündüğünü belirterek sözlerine başlamıştır. Feyzioğlu'na göre bu ikili meclis sisteminde meclislerden birini direksiyon, ötekini ise fren mekanizması gibi düşünmek gerekir, çünkü tartışılan sistemdeki maksat budur. Dolayısıyla tahsil şartı aranan üyelerden oluşan ve bir nevi fren mekanizması görececek olan senatonun, günlük siyasi meselelerle ilgilenerek Millet Meclisi ile bu konularda karşı karşıya gelmesi kendisinden beklenen bir vazife değildir. Bu

mekanizmanın fren sistemi olarak düşünölen Senato, bu nedenle gensoru yetkisine sahip olmadığı için itibarından bir şey kaybetmemektedir. Farklı düşünönen meclis üyelerince Millet Meclisi'nin yanı sıra Cumhuriyet Senatosu'na da gensoru verme yetkisinin tanınmasını öngören madde teklifleri verilmiş ise de 1961 Anayasası sisteminde gensoru yetkisi sadece Millet Meclisi'ne ait olacak şekilde kabul edilmiştir. (TM,27.04.1961 B:55

3.3.3.14. Meclis Soruşturması Hakkındaki Düşünceleri

28 Nisan 1961 günlü birleşiminde Temsilciler Meclisi'nin görüştüğü madde tasarıları arasında üzerinde birçok birleşimde fikir ayrılıklarının yaşandığı meclis soruşturmasına ilişkin madde de vardır. Madde üzerinde bu denli çok tartışmanın yürütölmüş olmasının ana nedeni meclis soruşturması kavramının öneminden ileri gelmektedir. Dolayısıyla burada öncelikle meclis soruşturmasının neden bu denli önemli olduğunu anlamak gerekir.

Meclis soruşturması, yasama organının yürütme organını denetlerken kullandığı mekanizmalardan biridir. Ancak, yasama organının yürütme organı üzerindeki denetim yetkisini kullanmasına imkan tanıyan diğer denetim araçlarından farklı olarak, yani meclis araştırması, soru, gensoru gibi uygulamalardan farklı olarak meclis soruşturması siyasi olmaktan çok, adli bir yoldur. (Metin Feyzioğlu, Meclis Soruşturması, 2006, s.1) Dolayısıyla meclis soruşturmasının özellikle ceza hukuku bağlamındaki sonuçları bu aracı daha önemli kılmaktadır.

Daha evvel görüşölüp komisyona geri gönderilen ve Temsilciler Meclisi'nin 56. birleşiminde yeniden gündeme alınan madde iki meclisli bir sistem içerisinde meclis soruşturması müessesesinin birleşik toplantıda görüşölmesi esasını benimsemekte, böylece milli egemenliğin tecelli ettiğı Millet Meclisi ile Senato arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Komisyon tasarısına göre meclis soruşturması, her iki meclis üyelerinden eşit sayıda üyenin katılımıyla oluşturulacak bir komisyon nezdinde yürütölecek ve soruşturma istemleri gibi Yüce Divan'a sevk kararları da birleşik toplantıda gündeme alınacaktır. Madde ile ilgili eleştirilerden biri Sırrı Atalay'dan gelmiştir. Atalay'a göre meclis soruşturmasının birleşik toplantıda görüşölmesi esasını benimsemek Senato'yu güçsüzleştirmek ve Senato'ya yetki vermemek manasındadır, zira

üye sayısı bakımından birleşik toplantıda çoğunluk Millet Meclisi üyelerinde olacaktır. Atalay, senatonun güçlendirilmesi fikrini desteklerken Fethi Çelikbaş, Cahit Zamangil gibi isimler Atalay ile aksi fikirdedir. Çelikbaş, senatonun zaten devamlılığı noktasında imtiyazlı bir yapıya sahip olduğuna işaret etmekte ve Zamangil ise geçmiş yıllarındaki tecrübeler dolayısıyla yeni anayasanın sistemi içerisinde kuvvetli bir hükümet fikrinden artık korkmamak gerektiğini savunmaktadır. Atalay'ın her iki meclisin ayrı ayrı olarak kendi toplantılarında meclis soruşturması isteme yetkisine sahip olmaları yönündeki teklifi ise çeşitli eleştirilere uğramıştır. Feyzioğlu ise iki ayrı meclisin soruşturma istemlerini ayrı ayrı görüşmesi fikrinin karşısında duranlar arasındadır. Her iki meclisin ayrı ayrı oturumlarda kendi içlerinde bu istemleri görüşmesi halinde, bu iki meclis arasında taban tabana zıt yönde kararlar doğabileceğini ve bu sistemin de işleyecek bir sistem olmadığını izah eden Feyzioğlu, komisyonun getirdiği birleşik toplantı formülüne sıcak bakmaktadır. Nihai olarak 1961 Anayasası, meclis soruşturması konusunu iki meclisin birleşik toplantısında görüşülmek üzere hüküm altına almıştır. (TM,28.04.1961 B:56)

3.3.3.15. Tabii Hâkim İlkesi Hakkındaki Düşünceleri

2 Mayıs 1961 tarihinde Temsilciler Meclisi, 58.birleşiminde bir araya geldiğinde anayasa görüşmelerinin artık sonuna doğru yaklaşılmaktadır. Bu birleşimde görüşülen maddelerden biri de “Tabii Yargı Yolu” başlığını taşıyan ve tabii hâkim ilkesini özümseyen tasarı maddesidir. Komisyonun kaleme aldığı ilk metinde bu ilke “Hiç kimseye, anayasanın gösterdiği haller dışında, adli kovuşturma bakımından özel işlem yapılamaz.” şeklinde ifade edilmekle beraber Feyzioğlu ve beraberindeki Zeki Kumrulu, Lütfi Akatlı, Atıf Ödül, İbrahim Senil gibi üyelerin imzasıyla verilen değişiklik önergesi ile birinci fıkranın “Hiç kimse tabii hâkiminden başka bir mercii önüne çıkarılamaz.” şeklinde ifade edilmesi teklif ve kabul edilmiştir. (TM,02.05.1961 B:58) Böylece, 1924 Anayasası'nın tabii hâkim ilkesi, komisyonun önerisine nazaran daha açık ve yalın bir ifade ile 1961 Anayasası'nın 32.madde sırasında yer edinmiştir.

3.3.3.16. Özel Teşebbüslere İlişkin Düşünceleri

2 Mayıs 1961 tarihli birleşimde gündeme alınan maddeler arasında çalışma hürriyetini düzenleyen tasarı maddesi ile özel teşebbüslere ilişkin madde de vardır. Tasarının 40 ve 41 sıra numaralı maddeleri iktisadi hayata etkileri bakımından birbirinden ayrı düşünülemeyecek maddelerdir. Tasarı, gündeme alınan ilk haliyle herkesin dilediği alanda çalışabilme hürriyetine sahip olduğunu, başka bir anlatımla çalışma hürriyetinin anayasa ile korunduğunu ifade etmekle birlikte bu hürriyetlerin ancak kamu yararı amacıyla ve kanun ile kısıtlanabileceğini vurgulamaktadır. Komisyonun çalışma ve sözleşme hürriyeti ve iktisadi ve sosyal hayatın düzeni başlıklı bu iki maddeye ilişkin düzenleme önerisi karşısında mecliste çeşitli önergeler sunulmuştur. Turhan Feyzioğlu, Hıfzı Oğuz Bekata, İbrahim Öktem ve Daniş Yurdakul'un imzasını taşıyan önerge çalışma ve sözleşme hürriyetinin düzenlendiği maddeye ilave yapılarak devletin özel teşebbüslerle olan ilişkisini, dolayısıyla devletin ekonomik hayattaki rolünü ayrıntılandırmaktadır. Önergeye göre eklenecek bir cümle ile devletin özel teşebbüslerin milli iktisadın gereklerine uygun olarak yürütülmesini sağlayacak tedbirleri almakla mükellef olduğu da eklenmelidir. Böylece, devletin hem tüm özel teşebbüsleri korumak gibi bir vazifesinin olmadığı konusundaki tereddüt ortadan kalkacak, hem de hangi özel teşebbüslerin hangi maksatla korunacağı sorusu açıklık kazanacaktır. Feyzioğlu, devletin iktisadi hayata ve özel teşebbüslere müdahale yetkisini tartışırken Türkiye'deki ekonomik hayatın içinde bulunduğu şartları göz önüne almak gerektiğini savunmuştur. Feyzioğlu'na göre günün şartlarında kamu gücünü ve özel sektörün yatırım gücünü seferber ederek her iki güçten de milli iktisadın gereklerine uygun şekilde istifade edilmesine ihtiyaç vardır. Nurettin Arıçoğlu'nun da ayrıca kendi imzası ile meclise sunduğu önergenin içeriği de aşağı yukarı Feyzioğlu ve arkadaşlarının önergesiyle aynıdır. Yalnız, Arıçoğlu bir noktada Feyzioğlu'ndan ayrılmaktadır ki Arıçoğlu'nun önerisi devletin kamu yararı ile özel teşebbüsü sınırlayamaması gerekliliğidir. Arıçoğlu'na göre kamu teşebbüsleri ve özel teşebbüslerin mutlaka eşit şartlar içerisinde çalışmasını anayasada garantilemek gerekir. Feyyaz Köksal, Şefik İnan gibi isimler ise Feyzioğlu'nun önerisine destek vermiştir. Komisyonun da bu önergeye katıldığını belirtmesiyle çalışma hayatına ilişkin madde 1961 Anayasası'ndaki ruhuna kavuşmuştur. (TM,02.05.1961 B:58)

3.3.3.17 Anayasanın Giriş Metni Hakkındaki Düşünceleri

Temsilciler Meclisi 4 Mayıs 1961 tarihli 60.birleşiminde tasarının tüm maddelerinin müzakeresini tamamlamış ve iç tüzük uyarınca açık oylama yapılmadan önce tasarının genel olarak tamamı üzerinde lehte ve aleyhte konuşmak isteyenlere söz hakkı verilmiştir. Her ne kadar Halil Özmen, tasarı aleyhinde söz istemiş ise de söz hakkı verildiğinde mecliste olmaması nedeniyle konuşması gerçekleşmemiş, Turhan Feyzioğlu lehte söz almıştır. Feyzioğlu, konuşmasına, Temsilciler Meclisi'nin -Feyzioğlu ve arkadaşları tarafından kaleme alınan- 157 sayılı Kurucu Meclis Yasası'nda öngörülen tarihte ve zamanında çalışmalarını tamamladığından ve komisyonların da verilen görevleri kendilerine verilen süreleri bir gün olsun geçirmeden yerine getirdiklerinden söz ederek başlamıştır. Kurucu Meclisin tüm üyelerinin ancak üstlendikleri emaneti milli iadeye teslim ettikleri gün huzur duyabileceğinden söz ederek de demokratik hayata yeniden geçişin önemini vurgulamıştır. Feyzioğlu, anayasa müzakerelerinin Temsilciler Meclisi'nde farklı siyasi parti ve görüşlerden kişiler arasında olgunlukla gerçekleştiğini söyleyerek aynı olgunluğun ilerleyen dönemde de muhafaza edilmesini temenni etmiştir. (TM,04.05.1961 B:60)

Tasarının açık oya sunulması esnasında 220 üye oy kullanmış, 215 üye kabul oyu verirken 5 üye tercihlerini çekimser oydan yana kullanmışlardır. Böylece Temsilciler Meclisi'nde 4 Mayıs 1961 tarihinde anayasa tasarısının müzakere ve oylanma süreci sona ermiş bulunmaktadır. (TM,04.05.1961 B:60)

Anayasanın halk oyuna sunulmasından önceki son adım Kurucu Meclis'te karma komisyona havale edilmiş bazı maddelerin görüşülmesi noktasıdır. Turhan Feyzioğlu, Anayasa Karma Komisyonu'nun da bir üyesi olması nedeniyle 26 Mayıs 1961 tarihli Kurucu Meclis toplantısında komisyon adına anayasanın giriş kısmı hakkındaki düşüncelerini ifade etmiştir.

Kurucu Meclis'te anayasanın giriş kısmı konusundaki tartışmalara sahne olan oturum kuşkusuz tarihi öneme sahip oturumlardan biridir. Kurucu Meclis tutanaklarına göre 26 Mayıs 1961 günü Başkan Kâzım Orbay, Temsilciler Meclisinin üzerinde çalıştıktan sonra Millî Birlik Komitesine sunduğu anayasanın bazı maddelerinde Milli

Birlik Komitesi'nce birtakım değişiklikler öngörüldüğünü, bu nedenle oluşturulan Anayasa Karma Komisyonu'nun yoğun bir mesai ile gece ve gündüz aralıksız çalışarak nihayet üzerinde mesai sarf ettikleri raporu bitirdiklerini, hazırlanan raporun ve üzerinde oylama yapılacak maddelerin nihayet gündeme alınacağını belirterek oturumu açmıştır. 27 Mayıs 1960'ın üzerinden bir yıl geçmesine sadece bir gün kalmıştır. 26 Mayıs 1961 tarihli oturumda ilk olarak anayasa taslağının başlangıç kısmı okunmuştur. Taslağa ilişkin olarak ilk söz isteyen de İstanbul Hukuk Fakültesi'nin ordinaryüs profesörlerinden hukukçu Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'dur. Velidedeoğlu, taslağın giriş kısmındaki "Türk Milleti.... 'Yurtta sulh, Cihanda sulh ilkesinin', Millî Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak demokratik hukuk devletini kurma azmiyle; İnsan hak ve hürriyetleri, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak bütün hukuki ve sosyal temelleri kurmak için; Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabul ve ilân, ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder." İfadelerine bir eleştiri getirmiştir. Velidedeoğlu eleştirisinde şu sözlerle yer vermektedir:

"Burada kurmak kelimesi de iki defa geçiyor. Ayrıca bundan, Türkiye'de şimdiye kadar sanki hiç kurulmamış gibi bir mana çıkıyor. Bendenizce demokratik hukuk devletini kurmak keyfiyeti en az 23 Nisan 1920'de başlamıştır, bir mazisi vardır. Hele 1946 ile 1950 arasındaki tatbikat vardır ki, bu safha bütün müesseseleriyle ve kanunlarıyla demokratik hukuk devletidir ve bu devlet içinde de dürüst bir seçim yapılmış, iktidar devredilmiştir. Binaenaleyh, şimdi başlangıçta "Demokratik hukuk devletini kurma azmiyle" denince, sanki tarihimizde hiç demokratik hukuk devleti görülmemiş, biz ilk defa istibdattan çıkmış, demokratik hukuk devletini kuruyoruz, gibi bir mana çıkıyor. Eğer maksat bu ise diyecek yoktur, fakat zannetmiyorum, Bendeniz yalnız bir hukukçu olarak değil, inkılâp tarihi hocası olarak, bu fikri kabul etmiyorum." (KM, 26.05.1961 B.14 s.90)

Bu eleştiri üzerine Anayasa Karma Komisyonu adına cevap veren Feyzioğlu, komisyonun görevinin sadece Millî Birlik Komitesinin değiştirdiği maddeleri incelemek ve bir karara varmak olduğunu, içtüzüğün verdiği yetki doğrultusunda komisyonun sadece Millî Birlik Komitesinin, değiştirilmesinde gerek gördüğü birkaç nokta üzerinde

durduğunu ifade etmiştir. Hukukçu Velidedeoğlu, sanki ilk kez bir devlet kuruluyormuş manasının doğmaması için giriş kısmında “demokratik hukuk devletini kurma” ifadesinin yerine “demokratik hukuk devletini geliştirme” tabirinin kullanılmasını önermiştir. Bu konuda farklı önergeler de sunulmuştur. Coşkun Kırca, “kurma” kelimesi yerine “kesin teminata bağlama” ifadesini önermiş, Abdullah Ercan “Demokratik Hukuk Devletini bütün kemaliyle yeniden kurma azmiyle” şeklinde değiştirilmesini teklif etmiş, Ahmet Demiray “Demokratik hukuk Devletini” kelimelerinden sonra “tam manasıyla” kelimelerinin eklenmesi teklifinde bulunmuştur. Devriş Sami Taşman’a göre kurmak yerine yerleştirmek sözcüğünün kullanılması gerekirken, Ali İhsan Göğüs Burhan Akdağ ve İmadettin Elmas’ın verdiği önerge «Hukuk Devletini kurma azmiyle» cümlesinin «Hukuk Devletini geliştirme azmiyle» şeklinde değiştirilmesi teklifine ilişkindir. Münci Kapani ve Mümtaz Soysal ise giriş kısmının daha güzel bir Türkçe ile yeniden yazılmak üzere komisyona iadesini önermiştir. (KM, 26.05.1961 B.14 s.90) Görüldüğü üzere, 1961 Anayasası’nın yeni bir devlet kurmak ve 1961’den öncesini yok saymak manasına gelen bir giriş bölümüne sahip olmaması noktasında Kurucu Meclis’teki pek çok temsilci çeşitli çekincelere sahiptir. Nihayetinde üzerinde tartışılan bu bölüm “demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak” şeklinde değiştirilerek kabul edilmiştir. Anayasanın giriş kısmına ilişkin bu tartışmaların ardından 27 Mayıs 1961’de yeni anayasanın oylanması Kurucu Meclis’te tamamlanmış, yapılan oylamada Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısına iki çekimsere karşı, 260 kabul oyu verilmiştir. (KM, 27.05.1961 B:15) Geriye anayasanın halk oyuna sunulması aşaması kalmıştır. 9 Temmuz 1961’da ise yeni anayasa halk oyuna sunularak kabul edilmiştir. Böylece Feyzioğlu’nun hayatında da Türk siyasi tarihinde de artık 1961 Anayasası ile birlikte yeni bir dönem başlamaktadır.

3.4. I.MİLLET MECLİSİ DÖNEMİNDEKİ MECLİS ÇALIŞMALARI (26/10/1961 - 16/07/1965)

1961 seçimleriyle birlikte demokratik hayata yeniden dönülmesiyle Feyzioğlu bir kez daha milletvekili olarak meclis sıralarında yer almıştır. 1.Dönem Millet Meclisi’nin Kayseri ili vekili olarak CHP listesinden yeniden meclise adım atan Feyzioğlu 26 Ekim 1961 tarihi itibarıyla çalışmalarına başlayan 1. Dönem Millet Meclisinde 173 sandalye

sayısı ile seçimlerden birinci parti olarak çıkan CHP'nin en etkin isimlerinden biridir. 1961 seçimlerinde liste usulü çoğunluk sistemi yerine kullanılan nispi temsil sistemiyle birlikte CHP birinci parti olmasına rağmen çoğunluğu elde edememiş, başka bir anlatımla tek başına iktidara gelememiştir. Böylece 30 Kasım 1961 - 25 Haziran 1962 tarihleri arasında görev yapacak olan CHP-AP koalisyonu tarihimizin ilk koalisyon hükümeti olmuştur. İnönü başkanlığındaki 26.hükümette, Feyzioğlu devlet bakanı ve başbakan yardımcısıdır.

TBMM Tutanak Dergisi'nin internet sitesinde yer alan sorgu robotuna göre Millet Meclisinin 1.Döneminde 26/10/1961 ve 16/07/1965 arasında meclisten geçen kanun sayısı 706'dır. Feyzioğlu, bu kanunların büyük bir bölümü üzerinde etkin rol üstlenme imkanına kavuşmuş ve akademisyen olduğu yıllarda üzerinde düşündüğü "olması gereken hukuk" için bu defa hükümetin bir üyesi ve hatta başbakan yardımcısı olarak çalışmıştır. Millet Meclisi tutanaklarına göre 1961-65 arası dönemde 47 kez söz alan Feyzioğlu, üç de önerge sunmuştur. Millet Meclisi'nin 1.Dönemi, Feyzioğlu'nun düşünsel dünyasında olduğu kadar Türk hukuk tarihi için de pek çok yasal değişimin yaşandığı bir dönemdir. Bu yasama faaliyetlerine temas etmeden önce parlamento hayatının çok büyük bir kısmında muhalefet kanadında yer alan Feyzioğlu'nun hükümetin etkin bir üyesi olarak görev yaptığı hayatının bu dönemine ilişkin olarak yürütmeye bakış açısına ve meclis faaliyetlerine yer verilecektir. Sonra da çeşitli yasalar üzerindeki katkıları ele alınacaktır.

3.4.1. Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu'nun Çeşitli Konuşmaları

İnönü başbakanlığındaki hükümet bu yeni dönemdeki değişim sinyallerini göreve başlar başlamaz bir dizi tasarruf tedbirleriyle vermektedir. Genç bir başbakan yardımcısı olan Feyzioğlu bu değişimin önemli simalarından biridir. Yeni yönetimin idarecilik anlayışını yansıtmaması bakımından lüks makam otomobilleri yerine ancak ihtiyacı karşılayacak araçların hizmette kullanılacağını duyurmak bu tasarruf tedbirlerinin ilklerindendir. Başbakan İnönü'ye Opel marka bir araç tahsis edilmiştir (Milliyet, 26.12.1961) ve başbakan yardımcısı Feyzioğlu ise makam arabası kullanmak yerine taksi kullanmayı tercih etmiştir (Milliyet, 05.12.2061). Millet Meclisi'nin 22.12.1961 tarihli

oturumunda, Amasya Milletvekili Nevzat Şener'in başbakan ve bakan makam arabalarının kaldırılması uygulamasının askeri ve mülki makamlara ait arabalar için de kullanılıp kullanılmayacağı hakkındaki sorusuna, başbakan adına cevap veren bakan Feyzioğlu, 3827 ve 287 sayılı kanunlarda makam ve hizmet arabalarının nasıl ve nerede kullanılabileceğine ilişkin yasal düzenlemeler getirdiğini ve bu kanun uygulamasının dışına çıkılmayacağını, ancak bakanlar kurulunun lüks ve israfın önlenmesi hususunda hemfikir olduklarını, bu nedenle daha evvel alınan Cadillac marka makam aracı yerine Başbakan'ın daha mütevazı bir makam aracı tercih ettiğini, benzer şekilde bakanların da lüks makam araçları kullanmayarak daha tasarruflu bir uygulama benimseyeceklerini ifade etmiştir (MM, B:25 22.12.1961 S.366). Aynı oturumda sözlü soru sahibi Adalet Partili milletvekili Nevzat Şener'in, Feyzioğlu'nun bu açıklamasına karşı cevabı ise 1961 Anayasası ardından göreve başlayan yeni hükümetin üzerindeki yükü ve bu yeni hükümetten meclisteki diğer partilerin en ivedi beklentilerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Şener, meclise yepyeni bir zihniyetle geldiklerini ve önceki hükümetlerden ayrı bir zihniyetle çalışan hükümetin kanunlara riayet etmesinin, makam araçlarının şahsi amaçlarla kullanımının önüne geçilmesinin önemine değindikten sonra sadece başbakanın Cadillac'tan inip Opel'e binmesinin ülkede hoşnutsuzluk yaratan bu araba saltanatının önüne geçmek için yeterli olmayacağını ifade etmiş ve hükümetten makam araçlarının görev dışında kullanımı dolayısıyla yasal sürecin işletilmesini ısrarla talep etmiştir. Yeni hükümet, yeni araçlar satın almak yerine Devlet Malzeme Ofisi'nin elinde bulunan daha mütevazı araçları makam aracı olarak kullanma kararı almakla, yeni anayasa sonrasında başlayan bu yeni dönemde halka hizmet edenlerin bir saltanat dönemi sürmeyeceğine, bilakis halka hizmet edenlerin tasarruf bilinci içerisinde hareket edeceklerine işaret etmektedir. İzmir CHP millet vekili Osman Sabri Adal'ın da ifade ettiği gibi yarım asırdan fazla bir zaman ömrünü devlete hizmete adanmış İnönü gibi bir başbakanın Cadillac marka makam aracını kabul etmemesinin büyük bir manası vardır. (M.M B:25 22.12.1961) Makam aracından inip taksiye binen başbakan yardımcısı Feyzioğlu bu dönemde hem başbakan İnönü'nün sağ koludur hem de meclisin genel olarak ümit ettiği yeni bir yönetim tarzı ve yeni bir parlamento anlayışının sembolleşen simalarından biridir.

Omuzlarında kendisinden beklenen bu değişimi gerçekleştirme mesuliyeti olan yeni hükümetin sırtındaki yüklerden bir diğeri de tasarruf tedbirlerinin artırmanın yanı sıra ivedi olarak ekonomik iyileşme sağlayarak ülkenin daha fazla beklemesi mümkün olmayan bazı yaralarını sarmaktır. 1962 yılına girerken Türkiye arkasında bir ihtilal ve İnönü'nün çabalarına rağmen durduramadığı idam kararları ile hayata gözlerini yummuş bir başbakan ve iki bakan bırakmıştır. Bu karamsar tablonun yanı sıra iktisadi olarak da ülkenin yeni açılımlar yapmaya duyduğu ihtiyaç her kesimde hissedilmektedir. Bu dönemde Türkiye, Türk ve Alman İş ve İşçi Bulma Kurumları arasında yapılan anlaşma uyarınca resmen Almanya'ya işçi ihraç etmeye başlamış, ilk yerli otomobil projemiz tanıtılmış, Amerika'dan maddi yardımlar alınmış ve Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisi koalisyonu yönetimindeki Türkiye, 1962 yılına gecekondulaşma sorunu ve Doğu Anadolu'da yaşanan kuraklığa bağlı olarak bir kıtlık ve açlık tehlikesiyle girmiştir. Hükümet sözcüsü olarak, doğuda yaşanan bu sorunlar hakkında hükümetin almış olduğu tedbirleri izah eden Feyzioğlu, açıklamalarında bölgeye buğday gönderildiğini, hayvan yemi fabrikasının kapasitesinin artırılması ve böylece fahiş yem fiyatlarının önüne geçilmesinin amaçlandığını ve alınan diğer tedbirleri Senato'ya izah etmiştir (CS 09.01.1962 B:20294-312). Senato tarafından da hükümet bu tedbirlerde geç kalınmakla eleştirilmiştir. Feyzioğlu'nun meclis konuşmalarında tüm bu eleştirileri olgunlukla karşıladığı ve yapıcı bir bakış açısıyla değerlendirdiği görülür.

Bilhassa doğuda yaşanmakta olan bu sıkıntıları doğrudan yerinde tetkik etmek üzere bu dönemde Feyzioğlu beraberinde bir heyetle 1962 yılının Ocak ayında Doğu Anadolu gezisine çıkmıştır. (Milliyet, 16.01.1962) Feyzioğlu'nun Doğu gezisi hem burada yaşanan açlık sıkıntısı nedeniyle yapılması gereken yardımları tespit etmek hem de benzer sıkıntıların yeniden yaşanmasını önlemek için alınacak tedbirleri belirlemek için önemlidir. Bu alandaki sorunları çözmek için Toprak Mahsulleri Ofisi ve Devlet Demiryolları Doğu Anadolu'ya buğday sevkiyatı ve hayvan yemi sağlanması konusunda yardım sağlamıştır. Feyzioğlu, hükümetin krizle mücadelesi noktasında yöneltilen eleştirileri cevaplarken açıklamalarında ayrıntılarıyla TMO ve DDY bünyesindeki faaliyetlere yer verirken aynı zamanda Et ve Balık Kurumu'nun bu süreçte alınması mümkün bazı tedbirleri alamamış olduğu konusundaki eleştirileri de açık sözlülükle kabul etmiş ve fakat kuraklık ve kıtlık meselesinin 1961-62 yılına özgü olmayıp

geçmişten gelen bir sorun olduğunu da vurgulamıştır. (MM.02.04.1962 B:68 s.216-225) Doğu Anadolu gezisindeki temaslarının Feyzioğlu'nun bu bölgeyi ve bölge insanının sorunlarını daha yakından tanımasına olanak verdiği söylenebilir. Zira, ilerleyen yıllarda Feyzioğlu'nun kuracağı Güven Partisi'nin özellikle belediye başkanlığı seçimlerinde Doğu illerinde elde edeceği başarı bu illerdeki adayların şahsi başarılarının yanı sıra partinin bu iller nezdinde halk tarafından benimsendiğinin ya da partinin bölge halkının sorunlarına doğru vaatlerle temas ettiğinin bir işareti olarak da yorumlanabilir.

Feyzioğlu, muhalefet yaşamında nasıl ki tüm itiraz ve çekincelerini hukuki gerekçeleri ile izah ederek mecliste etkin muhalif söylemler geliştirmişse, meclis içerisinde yürütme kanadında yürüttüğü görevlerde de aynı şekilde her bir uygulamanın yine hukuki gerekçelerine ayrıntıları ile değinme özenini sürdürmektedir. Bu manada parlamentonun muhalefet kanadındaki vazifesini yerine getirirken iktidardan beklediği özeni, iktidar kürsüsüne geçtiğinde de meclisin kalanına karşı aynı titizlikle sergilemeye çalıştığı görülür. Feyzioğlu'nun ideal parlamento anlayışında, muhalefet de iktidar kadar etkin bir görevde olup iktidarın yasama faaliyetlerini sağlıklı bir seyirde sürdürebilmesi de muhalefetin samimi katılım ve çabasına bağlıdır. Feyzioğlu başbakan yardımcılığı dönemindeki pek çok konuşmasında yürütme görevine bakış açısını benzer şekilde yorumlamış ve meclis içerisindeki yasama faaliyetlerini de bu bakış açısıyla şekillendirmiştir.

Feyzioğlu'nun parlamento hayatının bu döneminde de üzerinde önemle durduğu konular arasında Kıbrıs mevzusu da varlığını sürdürmeye devam etmektedir. 1960 yılında Kıbrıs adasında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde huzursuzlukların ve hukuka aykırı eylemlerin yeniden yaşanmaya başlamış olması Türkiye'nin de gündemini adaya çekmektedir. 26 Mart 1962 tarihinde Lefkoşa'da iki camii, Bayraktar ve Ömerge camilerinin önceki gün bombalandığı haberi basının gündeminde yer almıştır. (Yeni İstanbul, 25.03.1962 s.1) Aynı gün meclisin 65.birleşiminde Maraş millet vekili Kemal Bağcıoğlu olayları kınadığını açıklamıştır. Aynı oturumda Dış İşleri Bakan Vekili sıfatıyla konuşan Feyzioğlu, bu elem verici hadisenin adadaki Türk ve Rum topluluklarının huzur içinde yaşamasını istemeyenlerce yapılması mümkün olan bir tecavüz olduğu ve saldırı karşısında Kıbrıs Türk toplumunun herhangi bir misilleme girişiminde bulunmamak yönünde vakarını koruduğunu fakat saldırının faillerinin

güttükleri amaçlara ulaşmaması için de tedbirlerin alınması gerektiğini bildirmiştir. (MM, 25.03.1962 B:65 s.121) Ne var ki Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs Anayasası'na riayet etmeyecekler ve imzalanan anlaşmalara karşı da vefa göstermeyeceklerdir. Yaşanan bu kabul edilemez olaylar karşısında 2 Ekim 1963 tarihinde Feyzioğlu, Kıbrıslı Rum idarecilerin antlaşmaları ve anayasayı bozma çabalarına ilişkin demecinde hükümetin görüşlerini meclise arz etmiştir. Enosis zihniyetini güdenlerin Zürih ve Londra anlaşmalarını ve Kıbrıs Anayasası'nı ihlale çalıştıklarını ve hükümetin anlaşmaların tamamen uygulanması konusunda kararlı olduğunu vurgulayan Feyzioğlu, anayasanın ihlal edilmesi ve verilen şeref sözlerine sadık kalınmaması durumunda Türkiye Cumhuriyeti'nin hükümeti, parlamentosu, milleti ve bütün imkân ve vasıtaları ile Kıbrıs Türklüğünün haklarını ve uluslar arası hukuk düzenini koruyacağını ifade etmiştir. (MM, 02.10.1963, B:147 s.136-138) Feyzioğlu'nun başbakan yardımcısı olarak görev yaptığı dönemde Kıbrıs konusuna büyük önem atfettiği görülür. Nitekim, Feyzioğlu'nun yaşamı boyunca Kıbrıs konusundaki çalışmaları bir parlamenter olarak ve bir hukukçu olarak hayatının ilerleyen dönemlerinde de sürecelecektir.

3.4.2. Bu Dönemdeki Çeşitli Önemli Yasama Faaliyetleri

3.4.2.1 147'ler Meselesinin Nihai Çözümü

1962 yılı aynı zamanda Feyzioğlu için çok önemli 147'ler meselesinin karara bağlandığı tarih de olmuştur. 1960'da askeri yönetimce görevlerinden uzaklaştırılan öğretim üyelerinin görevlerine dönmelerine imkan veren kanun nihayet 1962'nin Mart ayında meclisten geçmiştir. Bakanlık emrine alınarak görevinden uzaklaştırılmış bir akademisyen olarak istifa etmek zorunda kalan ve ülkede akademik özgürlüklerin sembolü haline gelen Feyzioğlu, denilebilir ki Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden ayrıldığı günden beri inanarak sürdürmekte olduğu üniversite mücadelesinde ilk ve en önemli adımı 1961 Anayasası'ndaki üniversite özerkliğine ilişkin düzenlemeler ile atarken -atılmasına anayasayı hazırlayan ve kabul eden meclisin bir üyesi olarak katkı koyarken- ikinci önemli adımı da hükümetin bir üyesi olduğu dönemde 147'ler meselesini çözümleyen yasayı meclise sunarak atmıştır. 147 akademisyenin görevlerinden uzaklaştırıldığı 1960 senesinde, Feyzioğlu da hatırlanacağı üzere bu kararı protesto ederek ODTÜ rektörlüğü görevinden istifa etmişti. Feyzioğlu'nun yaşamındaki önemli hukuk mücadelelerinden biri olan 147'ler konusunun bu şekilde çözümlenmesiyle, Feyzioğlu bir manada kendisini siyaset meydanına adım atmaya sevk eden sorunlardan birinin hukukun olması gereken yüzünde kalıcı bir çözüme eriştiğini de görebilmiş ve bu çözümü sağlayanların arasında yer alabilmiştir.

3.4.2.2. Devlet İstatistik Enstitüsü Kanunu

Feyzioğlu'nun üzerinde önemle durduğu yasama faaliyetlerinden bir diğeri de Devlet İstatistik Enstitüsü kanunudur ki Feyzioğlu'nun bu yasama döneminde sunduğu önergelerden ilki Devlet İstatistik Enstitüsü'nün görev, yetki ve kuruluşu hakkındaki kanun tasarısının Bütçe, Adalet ve İçişleri komisyonlarından seçilecek beşer üyeden kurulu bir Geçici Komisyona havalesi hakkındadır. Feyzioğlu, meclis çalışmaları boyunca ne zaman bir önergede imzası yer almışsa, çoğunlukla önerge hakkında söz isteyerek ayrıntılı olarak önergenin neden önemli olduğunu meclis kürsüsünde ifade etme geleneğine sahiptir. Bu nedenle önerge hakkında konuşan Feyzioğlu, Millet Meclisi'nin

20.04.1962 tarihli oturumundaki konuşmasında Türkiye’de istatistik işlerinin 1930 tarihli Vazife ve Salahiyet Kanunu’na göre yürütülmekte olduğunu ve bu kanun ile gittikçe artan istatistik ihtiyacının karşılanması artık mümkün olmadığını belirtmiştir. 1955 yılından beri üzerinde çalışmalar yapılan kanun dolayısıyla Amerikalı bir istatistik uzmanından da bir rapor alındığını, bu rapor üzerine tasarının tekrar gözden geçirildiğini ve nihayet tasarının iktisat ve maliye profesörü Ömer Celal Sarç’a tevdi edilmesiyle tasarının yeniden şekillendiğini belirten Feyzioğlu, İstatistik Umum Müdürlüğü’nün yenilenmesiyle birlikte Planlama Dairesinin ayrılmaz bir parçası olarak en etkin şekilde hizmet vereceğini ifade etmektedir. (MM Tutanak Dergisi, B:77, 20.04.1962, s.568-575)

Aynı oturumda oylamaya sunulan kanun, başbakanlığa bağlı bir devlet istatistik enstitüsünün kurulmasını öngörmektedir. Kanuna göre, enstitünün görevi memleketin ekonomik ve sosyal faaliyetleri ile ilgili olarak çeşitli istatistikleri düzenlemek, istatistiki analizler yapmak ve her yıl bir istatistik yıllığı yayınlamaktır. Ayrıca enstitünün genel nüfus sayımı, tarım sayımı, sanayi ve işyeri sayımı gibi görevlerinin yanı sıra hükümet tarafından ihtiyaç görülen konularda çeşitli anketler yapma görevi de vardır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında Merkezi İstatistik Dairesi adıyla benzer görevler yerine getirilmiş olup bu dairenin tüm yetkileri 1930’da İstatistik Umum Müdürlüğü’ne bırakılmıştır. 1945’te ismi İstatistik Genel Müdürlüğü olarak değiştirilen kurum 1952’de tekrar İstatistik Umum Müdürlüğü adını almış, geçen yıllar içerisinde müdürlüğün teşkilat yapısı zamanla değiştirilmiş ve kuruma yeni müdürlükler eklenmiştir. 1960’da tekrar İstatistik Genel Müdürlüğü olarak ismi değişen kurumun yetkileri, nihayet 1962’deki bu kanun tasarısının kabulü ile kurulacak olan Devlet İstatistik Enstitüsü’ne bırakılmıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren 5429 Sayılı Türkiye İstatistik Kanunu ile yeniden kurumun adı Türkiye İstatistik Kurumu olarak değiştirilmiştir ve kurum günümüzde üzerinde yapılan kısmi değişikliklerle birlikte halen 5429 sayılı kanun hükümlerine göre faaliyetlerine devam etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun zaman içerisinde geçirdiği bu mevzuat değişimleri içerisinde 1962 değişikliklerinin de önemli yeri vardır. Kanun tasarısına ilişkin Millet Meclisi komisyon raporu gerekçesine bakıldığında, dönemin şartlarında Türkiye’de istatistik uzmanı yetiştirilecek bir eğitim kuruluşu bulunmadığı, bu maksatla yurt dışına eğitim almaya gönderilen on dört kişiden ise sadece bir kişinin ilgili kurumda görevine devam ettiği, dolayısıyla çağın

gereksinimlerine cevap verecek surette nitelikli işgücüne ihtiyaç duyan kurumun revize edilmesi gerekliliği göze çarpmaktadır. Cumhuriyet Senatosu'nda kısmi değişikliklerle kabul edilen kanun, Feyzioğlu için olduğu kadar hukuk tarihi için de o günün koşulları nazara alındığında önemli bir gelişmedir.

3.4.2.3. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu

Hem Feyzioğlu hem de hukuk sistemimiz için önemli bir diğer meclis faaliyeti de kuşkusuz Anayasa Mahkemesi kuruluş kanununun kabulüdür. Temsilciler Meclisi'nin 25 Nisan 1961'deki anayasa tasarısı maddelerinin görüşüldüğü 53.Birleşiminde Anayasa Komisyonu sözcüsü Muammer Aksoy, anayasa tasarısında bir anayasa mahkemesinin kurulmasını öngören maddenin görüşülmesi esnasında Feyzioğlu'nun Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi adlı tez çalışmasından çeşitli alıntıları doğrudan okuyarak meclis ile paylaşmış ve kurulacak olan anayasa mahkemesi üzerine komisyon adına çeşitli bilgilendirmeler yaparken bu tezden nasıl istifade ettiklerini açıklamıştır. (Temsilciler Meclisi, 25.04.1961 53.Birleşim S.217) Feyzioğlu, bir akademisyen olarak üzerinde çalıştığı bu yüksek mahkemenin kuruluş kanununun hazırlığı sürecinde de başbakan yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Böylece, akademisyen Feyzioğlu'nun hayalini kurduğu Anayasa Mahkemesi'nin kuruluş kanunu, başbakan yardımcısı Feyzioğlu'nun görevi esnasında Millet Meclisi'nin 22.04.1962 tarihli 179.birleşiminde mecliste oylanarak kabul edilmiş ve 25.04.1962 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bir hukukçu için hayalini kurduğu, kurulmasını arzu ettiği, kurulması gerekliliğini savunduğu bir hukuki müessesenin isim babası olmak ve bu müessesenin kuruluş kanununu hazırlayan hükümetin üyeleri arasında yer almak, olan hukukun olması gereken hukuka evrildiği önemli noktalardan biridir. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ile Feyzioğlu'nun tez çalışmasında da ayrıntılarıyla izah ettiği pek çok hukuki sorun hukuk sistemi içerisinde çözüme kavuşmuş, hukukumuzda anayasa yargısının temelleri böylece atılmış bulunmaktadır. Bugünkü hukuk sistemimizde özellikle temel hakları zarar gören başvuruçuların bu hak ihlalleri nedeniyle Anayasa Mahkemesine sıklıkla başvurdukları düşünüldüğünde, zaman içerisinde gösterdiği gelişim ile beraber Anayasa Mahkemesinin bir hukuk sistemi içerisindeki yer ve önemi daha iyi anlaşılacaktır.

3.4.2.4. Yüksek Hakimler Kurulu'nun Oluşturulması

Feyzioğlu'nun muhalefet sıralarında üzerinde sıkça durduğu ve savunuculuğunu yaptığı konulardan biri de hatırlanacağı üzere hakimlik teminatının sağlanması yönünde yasal düzenlemelerin bağımsız bir yargı için ivedi olarak tamamlanması ihtiyacıdır. 1961 Anayasası bu manada bünyesindeki yeni müesseselerden biri olan Yüksek Hakimler Kurulu ile bu alanda döneminin koşullarında önemli bir ihtiyaca cevap vermiştir. 25.04.1962 sayılı Resmi Gazete'de kuruluş kanununun yayınlanmasıyla birlikte varlık bulan kurul öncelikli olarak hakimlerin özlük işleri hakkında yetkilendirilmiştir. Hakimlerin işten el çektirilmeleri, haklarındaki şikayetlerin incelenmesi ve gereği halinde yargı yolu açık olmak üzere disiplin cezası kararı verilmesi gibi konularda da yetki sahibi olan kurulun yapısında ve kanununda, 1971, 1981, 2010 ve 2017 yıllarında çeşitli değişimler gözlenmişse de bugünkü adı Hakimler ve Savcılar Kurulu olan bu müessesin yapısında günün koşullarına göre çeşitli değişiklikler yapma eleştirileri halen devam etmektedir.

3.4.2.5. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu

Feyzioğlu'nun bu yasama faaliyetleri içindeki önemli meclis konuşmalarından bir diğeri de toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti kanun tasarısı hakkındaki konuşmalarıdır. 11.10.1962 tarihli oturumda hükümet adına söz alan Feyzioğlu, Anayasanın 28.maddesi çerçevesinde hazırlanan kanun tasarısının muhalefet grupları tarafından da demokratik bir tasarı olarak nitelendirilmiş olmasından dolayı şükranlarını bildirmiştir. (MM, 11.10.1962) Tasarının kanunlaşması süreci ayrıntılı bir çalışmanın sonucu olup 10.10.1962 tarihinde Millet Meclisi'nde görüşülmeye başlanan kanun tasarısı ve ilgili komisyon raporu üzerinde esasında uzun ve etraflıca görüşmeler yapılmıştır.

11.10.1962 tarihli oturumda İstanbul milletvekili Reşit Ülker, Türk hukuk tarihinde toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetlerini düzenleyen yasalara kısaca değinmiş, daha evvel 6731 sayılı Toplantı ve gösteri yürüyüşleri Kanunu'nun yürürlükte olduğunu, ondan çok daha önce de Tecemümüat Kanunu ve İçtimaatı Umumiye Kanunu adlı yasalarda bu alandaki düzenlemelerin yapıldığını hatırlatmıştır. Ülker adeta bir hukuk tarihi dersi niteliğindeki bu konuşmasında önceki kanunu siyasi propagandaları

kısıtlaması noktasında eleştirmektedir. Ancak Ülker, eski kanunun yanı sıra kanun yapım tekniği bağlamında tartışılan bu yeni kanun tasarısına da bazı eleştiriler getirmiştir, Ülker'e göre ana kanunlar bir milleti mutluluğa ya da felakete sürükleyebilecek kanunlardır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetlerini düzenleyen kanun da bir ana kanun niteliğindedir. Ülker, bu gibi kanunların yapılış sürecinde ilim adamlarından görüşler alınmasının, toplumun nabzının tutulmasının, basın ve vatandaşların bu yeni yasal değişiklikleri geniş şekilde tartışmasının önemine ve faydasına inanmaktadır. Bunun yanı sıra Ülker'e göre bu gibi kanunların hazırlanışında diğer ülkelerdeki yasal düzenlemelerin de irdelenmesi faydalıdır ve Ülker, bu kanun tasarısının hazırlanışında diğer ülkelerdeki benzer yasal düzenlemelerin bir tercümesinin derlenmeyişi bir eksiklik olarak telakki ederek bu konuda eleştiri getirmektedir. (MM, 11.10.1962)

Erzurum milletvekili Gıyasettin Karaca ise, 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri kanunu ile yeni kanun tasarısını kıyaslayarak 6761 sayılı kanunun siyasi partilere toplantı yapma hakkı tanımakta olduğunu, kanunun tüzel kişilere ise sadece kapalı mekanlarda toplantı yapma yetkisi tanıdığını, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin en büyük mülki amirin iznine bağlı olduğunu ve ayrıca gerekli izinler alındıktan sonra başlamış bulunan bir toplantının dahi idare amirinin takdirine göre kanunsuz görülmesi halinde sonlandırılabilceğini, toplantının sonlandırılması için iki kez uyarı yapılacağını ve bu iki uyarıya rağmen toplantının dağılmaması halinde idarenin hedef gözetmeksizin silah kullanma yetkisine sahip olduğunu hatırlatmıştır. (MM.11.10.1962)

6761 sayılı kanunun bu karakteri dolayısıyla anayasaya aykırı hususlar taşıdığı konusunda gerçekten de meclisteki tüm siyasi partilerin fikir birliği içerisinde olduğu görülmektedir. Hatta Millet Partisi Meclis Grubu adına söz alan Yozgat milletvekili İsmail Hakkı Akdoğan tartışılan ve eski kanunun anayasaya aykırı maddelerini ortadan kaldıracak bu yeni kanun tasarısının her ne kadar biraz geç kalınmış olsa da hükümetçe gündeme getirilmesinden dolayı memnuniyet duyduklarını ve bunun diğer antidemokratik kanunların da kaldırılması yolunda bir adım olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Adalet Partisi adına konuşan Balıkesir milletvekili Cihat Bilgehan da bu kanunun meclise gelmesi için dokuz aydır beklemekte olmaları nedeniyle partisi adına üzüntü duymuş olsa da tasarının bir an evvel kanunlaşmasında memleket için büyük faydalar olduğunu ifade etmiştir. (MM.11.10.1962)

Feyzioğlu'na göre 6761 sayılı kanunun anayasaya aykırılığı sonucunu doğuran düzenlemelerden biri 6761 sayılı yasanın seçim devreleri dışında açık hava toplantılarını yasaklamasıdır. Zira bu kanun, propaganda hürriyetini sadece seçim zamanlarına münhasır olarak kabul etmekte ve seçim devrelerinin dışındaki dönemlerde propagandaya da müsaade etmemektedir. Öte yandan kapalı yer toplantıları da kanunla sınırlanmaktaydı. İdarenin çok geniş takdir yetkileriyle donatılması, zabıtaya hedef gözetilmeksizin silah kullanma yetkisinin verilmesi ise çoğu kez eşitlik ilkesine aykırı ve keyfi sonuçlar doğurabilecek bir düzenlemeydi.

Hatırlamak gerekir ki 1961 Anayasası'nın yürürlük kazanmasından sadece birkaç yıl önce, 1956 yılının ağustos ayında gazeteler bu kanunun uygulamasına dayalı iki önemli haberle sarsılmıştır. Bunlardan ilki CHP Bakırköy İlçe Başkanlığı'nın İsmet İnönü şerefine vereceği bir yemekli davetin İstanbul Valiliği tarafından men edilmesi olayıdır. (Cumhuriyet, 04.08.1956) Diğeri ise, Hürriyet Partili Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun partili arkadaşlarına kendi evinde bir yemek vermesi isteğinin yine aynı kanun gerekçe gösterilerek yasaklanmasıdır. (Cumhuriyet, 12.08.1956) Bu nedenlerle, İnönü başbakanlığındaki hükümetin meclise sunduğu bu yeni kanun tasarısı tüm siyasi partilerce anayasal özgürlükleri pekiştireceği inancıyla memnuniyetle karşılanmıştır. 1962 yılında üzerinde yoğun şekilde çalışılan kanun 10.02.1963'te nihayet kabul edilmiş ve 18.02.1963'te Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

3.4.2.6. Milli Güvenlik Kurulu Kanunu

1962 yılı Türkiye için hızla yeni anayasaya uyumlu yeni kanunların mecliste görüşüldüğü bir yasama yılı olmuştur. 1962'nin ekim ayında meclisin yoğun gündeminde ardı ardına kabul edilen yasalardan bir diğeri de Milli Güvenlik Kurulu Kanunu olmuştur. Kanun tasarısı ilk olarak 21.05.1962'de Millet Meclisi'nin 89.birleşiminde gündeme alınmış ve 19.10.1962 tarihli 133.birleşimde görüşmeleri tamamlanan kanun 11.12.1962'de kabul edilerek 19.12.1962 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. 1961 Anayasasının 111.maddesi milli güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında Bakanlar Kurulu'na yardımcı olmak üzere Millî Güvenlik Kurulu adıyla bir kurul oluşturulacağını ve kurulun işleyiş usul ve esaslarının

kanunla belirtileceğini hükme bağlamaktadır. İşte bu yasal zorunluluk dolayısıyla kurulması gereken Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş kanunu ile daha önce 5399 sayılı kanunla kurulmuş bulunan Milli Savunma Yüksek Kurulu yeni anayasaya uygun bir müessese olarak yeniden dizayn edilmiştir.

Millet Meclisi'nin 19.10.1962 tarihli ve 133.sayılı birleşiminde komisyon adına söz alan Ordu Milletvekili Ferda Güley, II.Dünya Savaşı'ndan sonra milli savunma ve güvenlik meselelerini koordinasyon içerisinde ele alma ihtiyacı dolayısıyla pek çok ülkede benzer mahiyette kurulların oluşturulduğunu, Türk hukukunda ise 1949 yılında yapılan yasal düzenlemelerle 5399 sayılı kanun çatısı altında bu ihtiyacı karşılamak üzere Milli Savunma Yüksek Kurulu'nun oluşturulduğunu belirtmiştir. Güley'e göre kurulun kaynağını doğrudan anayasadan almayışı ve kurulun kendisine ait daimi ve özel olarak yetiştirilmiş personel yerine, geçici personel ile çalışmakta olması kuruldaki beklenen faydanın azalmasına neden olmuştur. (MM.19.10.1962) Kurulun üstlendiği önemli vazife nedeniyle 1961 Anayasası sistemi, bu kurulu doğrudan anayasa çatısı altında hukuki zemine oturtmayı bilinçli olarak tercih etmiştir. Kanun tasarısının görüşülmesi esnasında meclis içerisindeki eleştirilerin kurulun organlarının yetki ve görevleri konusunda yaşanan yanlış anlaşılma ve belirsizliklere ilişkin olduğu görülmektedir. Hatta bazı milletvekilleri bu kurulun ya da kurul içerisindeki genel sekreterlik makamının hükümetin daha üstünde bir yetkiye sahip olup olmayacağı konusunda da tereddütlerini ifade etmişlerdir. Bu eleştiriler cevaben Feyzioğlu, yine anayasadaki açık tanıma göre kurulun Bakanlar Kurulu'na yardımcı olarak bir danışma heyeti olacağını vurgulamıştır. Feyzioğlu, önemle bu kurulun icrai bir karar organı niteliğinde olmadığını ve Bakanlar Kurulu'nun yetkisinin bu manada çiğnenmesinin mümkün olmadığını meclise ayrıntılı olarak izah etmiştir. Bu izahından sonra da kanun üzerinde karşılıklı tekliflerle çalışarak en uygun metni meydana getirmeye gayret edileceğini ifade etmiştir. (MM.19.10.1962) Gerçekten de ilgili oturumda söz alan milletvekillerinin karşılıklı kanun tadili önergeleriyle, eleştirileri ve komisyona yönelttikleri sorularıyla birlikte şekillenen kanun metni sadece hükümetin bir çalışması değil, dönemin meclisinin elbirliği ile üzerinde çalıştığı bir kanun olma özelliği göstermiştir. Meclisteki üyelerin pek çoğunun ülkenin nitelikli hukukçularından oluştuğu bir dönemde söz konusu kanun tasarısı gerek taşıdığı önem dolayısıyla gerekse bu hukukçuların meclis faaliyetine nitelikli katkılarıyla

şekillenerek kabul edilmiştir. İstanbul Milletvekili Coşkun Kırca'nın da meclis görüşmelerinde kanuna ilişkin aktif katılımı dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Feyzioğlu hükümet adına sıklıkla söz alarak tasarının kabulü esnasında bilgiler paylaşmış, eleştirilere yanıt vermiş ve yer yer de orta noktada buluşulmasını sağlayıcı rol üstlenmiştir. Rize millet vekili Erol Yılmaz Akçal'ın bazı noktalarda hükümetin teklifindeki noksanların komisyonun teklifi ile giderilmiş olmasına işaret etmesi ve hükümeti kanunu iyi hazırlamamakla ya da daha sonra fikir değiştirmiş olmakla eleştirmesi ve “Hükümetin huzuruna getirdikleri kanunları iyi tetkik ederek getirmiş olması lazımdır.” sözleriyle bu eleştirileri paylaşması üzerine Feyzioğlu'nun eleştiriye verdiği “Hükümetler, daima meclisten öğrenirler ve ilham alırlar.” cevabı sonraki yıllarda muhalefet saflarından yasama faaliyetine katılacak olan Feyzioğlu'nun yasama faaliyetine bakış açısını iktidar partisine mensup bir meclis üyesi ve hatta bir hükümetin en etkin bakanlarından biri ve bir başbakan yardımcısı olduğu yıllarda ortaya koyması bakımından anlamlıdır. (MM. 19.10.1962 s.207)

3.4.2.7 Sendikal Haklar Alanındaki Gelişmeler

1963 senesine girerken Türkiye'nin ve dolayısıyla meclisin gündemindeki önemli konulardan biri de sendikalar kanunu ve grev ve lokavt kanunudur. Kanunların meclis müzakerelerinin ardından söz alan Feyzioğlu, Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu'nun, anayasanın çıkarılmasını emrettiği kanunlardan biri olduğunu belirtmiş ve bu kanun ile beraber Sendikalar Kanunu'nun da çıkarılmasını sosyal haklara ve Türk işçisine gerçekten inanmanın bir zaferi olarak yorumlamıştır. Feyzioğlu'na göre Sendikalar Kanunu ve Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu işçilere olduğu kadar işverenlere de sorumluluk yüklemektedir. İşçi sınıfının sosyal haklarına kavuşması için verilen mücadele bu kanunların kabulü ile gelinen aşamanın yeni bir anayasal dönemde kendi hükümetlerine nasip olması ise önemlidir (MM B:78 26.04.1963 s.540).

Hukukumuzda daha evvel sadece Borçlar Kanunu bünyesinde düzenlenmiş olan toplu sözleşme kavramı İsviçre Toplu İş Mukavelesi Kanunu'ndan da yararlanılarak ayrı bir kanunda ilk kez düzenleme altına alınmış bulunmaktadır. 20 Şubat 1947 tarihli ve 5018 sayılı İşçi ve İş veren Sendikaları ve Sendika Birlikleri hakkında Kanun ile hukuk

sistemimizde her ne kadar sendikacılık alanında yasal zemin oluşturulmuş ise de sanayileşen dünyada işçilerin sendikal haklarının korunmasında yetersiz kalan bu kanun, böylece yeni kanun tasarısı ile çağın gereklerine ayak uyduracak surette yeniden revize edilmektedir.15.07.1963 tarihinde her iki kanun da kabul edilmiş ve her iki kanun da 24.07.1963 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Zaman içerisinde çok çeşitli mevzuat değişimlerinin izlendiği bu alanda, yaşayan bir varlık olan hukukun sorunları ve çözüm arayışları ise kuşkusuz günümüzde de süregelmektedir.

3.4.2.8 TÜBİTAK’ın Kuruluş Kanunu

Feyzioğlu’nun bu dönemde sunduğu üç önergeden ikincisi ise Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurulu hakkındaki kanun tasarısının bir geçici komisyonda incelenmesine dair olmuştur. Feyzioğlu’nun bir manada fikir babası olarak kurulmasına vesile olduğu bu önemli kurumun kuruluş kanunu 17.07.1963 tarihinde kabul edilmiş ve kanun 24.07.1963 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Kanunun komisyon gerekçesi çağdaş cemiyetlerde müspet bilimlerin rolüne temas etmekte, bilim içi araştırmanın önemine değinmekte ve müsbet bilimler alanındaki çalışmaların devletler tarafından desteklendiği çeşitli örnekler sıraladıktan sonra Türkiye’de herhangi bir bilimsel araştırma yapılmasını engelleyen temel güçlükler izah edilmektedir. Tüm bu güçlüklerin aşılması ve diğer gelişmiş devletlerin bilimsel sahadaki çalışmalarından geri kalınmaması gerekliliği dolayısıyla müsbet bilimler alanındaki temek ve uygulamalı araştırmaların geliştirilmesi ve teşviki amacıyla kurulacak olan kurumun ticari ve mali özerkliğe sahip olacağı belirtilmektedir. 17.07.1963 tarihinde Millet Meclisi kürsüsünde Feyzioğlu, tasarının kabulü dolayısıyla söz alarak bu kanunla Türkiye’de bilimsel araştırmalara büyük bir hız verilmiş olacağını ve Büyük Meclis’in yarınki Türkiye’yi kurma yolundaki eserlerine bu kanunla yeni bir eser daha katmış olduğunu ifade ederek kanunun kabulü dolayısıyla meclise şükranlarını sunmuştur. (Millet Meclisi, 17.07.1963 B.117)

3.5. II. MM DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ (22/10/1965 - 13/06/1969)

11 Ekim 1965 ve 12 Ekim 1969 tarihlerini kapsayan dönemde Millet Meclisi 2.Dönemi altında çalışmalarına devam etmiştir. 1965 seçimlerine Ortanın Solu sloganıyla giren CHP, değişen seçim sisteminin de etkisiyle bu seçimlerde umduğu başarıyı yakalayamamış ve Süleyman Demirel'in liderliğindeki Adalet Partisi tek başına iktidar partisi olmuştur. Feyzioğlu, bir kez daha partisi ile birlikte meclisin muhalefet kanadındadır, ancak öte yandan Feyzioğlu Ortanın Solu akımının gittikçe kesinleşmesiyle birlikte parti içerisinde de artık kutuplaşmış bir muhalefetin iki kanadından biridir. Nitekim, 1967 yılında Feyzioğlu'nun CHP'den istifa etmesi ve Güven Partisi'ni kurmasıyla, Feyzioğlu'nun meclis içerisindeki konumu tamamen değişecek ve yılların siyasetçisi Feyzioğlu, bu defa küçük ancak ağırlığı olan bir siyasi partinin genel başkanı olarak meclis çalışmalarına devam edecektir.

Millet Meclisi'nin bu döneminde Feyzioğlu, dört kanun teklifi vermiş, üç soru önergesi sunmuş, iki kez meclis araştırması bir kez de genel görüşme önergesinde bulunmuş ve kırk yedi kez söz almıştır. Ayrıca Cumhuriyet Senatosu'nda ise bir kez Senato'ya seslenmiştir. MM ve Senato'nun birleşik toplantılarında ise on üç kez konuşmuştur. Feyzioğlu bu dönemde CHP'den istifasının yanı sıra Avrupa İstişari Asamblesi üyeliğinden de çekilmiştir.

3.5.1. Hükümet Programı Hakkındaki Konuşmaları

Önceki dönemde iktidar partisinin nüfuslu vekillerinden biri ve hükümetin bir üyesiyken 1965 seçimlerinin ardından yeniden ana muhalefet bayrağını devralan ve sonra da parti içerisinde yaşanan yol ayrımı nedeniyle zorunlu olarak siyasi hayatını kuracağı yeni partinin çatısı altında sürdürmeyi seçen Feyzioğlu'nun muhalefet saflarındayken dahi meclis mesaisini etkin şekilde kullanmaya çalıştığı görülür.

Millet Meclisi'nin II.Dönemi'nde 06 Kasım 1965 tarihinde 6.birleşimde CHP grubu adına konuşan Feyzioğlu, Demirel hükümetinin programı hakkında partisinin görüşlerini açıklarken konuşmasının daha başında gördükleri gerçekleri millete faydalı olmak için hiçbir kaygıya kapılmadan ifade edeceklerini ve açık, samimi ve yapıcı bir

muhalefet sergileyeceklerini belirtir. Bu zaman zaman sert ancak yapıcı muhalefet anlayışı Feyzioğlu'nun CHP'den 1967'deki istifasından sonra da devam edecektir. Feyzioğlu'na göre muhalefet de iktidar kadar şerefli ve iktidar kadar faydalı bir hizmet yeridir. (MM. 06.11.1965 B.6 s.108) Feyzioğlu, AP'nin bir zafer olarak nitelendirdiği 1965 seçim sonuçlarını değerlendirirken hükümet programında 10 Ekim seçimlerinin bir dönüm noktası olarak gösterilmesine karşısında yeni anayasal düzen içerisinde demokratik usullerle yapılmış bir seçimde bir partinin iktidara gelmiş olmasını tarihin akışı içerisinde sadece normal bir olay olarak görmektedir. (MM. 06.11.1965 B.6 s.109) Bütçe konuşmasının devamında son beş yıl zarfında hayata geçirilen hukuki müesseselerden ve kabul edilen kanunlardan da kısaca söz eden Feyzioğlu, böylece tarih için asıl dönüm noktasının kurulu bir hukuk düzeninin argümanları içerisinde bir seçim kazanmak değil, bu hukuk düzenini herkesin eşit şekilde yararlanabilmesi maksadıyla inşa etmek olduğu mesajını da vermektedir.

3.5.2. Gelir Vergisi Kanun Değişikliği Hakkındaki Konuşmaları

Muhalefet koltuğundaki Feyzioğlu, muhalif olduğu noktalarda mecliste uzun oturumlar boyu çeşitli kanunları tartışmaya AP hükümeti döneminde de devam etmiştir. İlk eleştirileri dönemin Gelir Vergisi Kanunu'nda bazı önemli değişiklikler yapılmasını öngören kanun tasarısı hakkında olmuştur. 24.12.1965 tarihli 27. birleşimde, hükümet tasarısının asgari ücretli ve dar gelirli vatandaş üzerinde doğuracağı vergi yükünü rakamlarla ve örnekleyerek meclise sunan Feyzioğlu, AP hükümetini ağır vergiler getirmeme vaadinde bulunmalarına rağmen ilk icraat olarak vergi yükünü artırıcı bir teklif sunmaları dolayısıyla ağır bir şekilde tenkit etmiştir. (MM. 24.12.1965 s.669)

3.5.3. Hükümetin Personel Politikası Hakkındaki Demeci

Feyzioğlu'nun bu dönemdeki meclis çalışmaları içindeki bir diğer kayda değer çıkışı da hükümetin personel politikasına ilişkindir. Feyzioğlu özellikle Danıştay'ın bazı yeni atama kararlarının ve bazı eski memurların yerlerini terk etmelerinin durdurulmasına dair verdiği kararların yerine getirilmemesinin anayasaya aykırı olduğu konusunda hükümeti, mevcut hukuk sistemini muhafaza etmenin gerekliliği kapsamında ikaz

etmektedir. 7 Şubat 1966 tarihli demecinde Feyzioğlu, hükümete yönelik bu eleştirilerini adeta bir hukuk dersi anlatır gibi gerekçeleriyle, Anayasanın ilgili maddelerine temas ederek ve Danıştay kararlarının hukuk sistemi içerisindeki yerine değinerek izah etmektedir. (MM, 07.02.1966, B:42 s.599) Nitekim Feyzioğlu, Nihat Erim ile birlikte hükümetin yüksek yargı kararlarının uygulamaması yönündeki eleştirilerine istinaden 2 Mart 1966'da Anayasanın 89. maddesi gereğince, Bakanlar Kurulu hakkında bir gensoru açılmasına dair önerge sunmuştur. (MM. 02.03.1966 B:60) 20 Temmuz 1966'da ise benzer içerikli bir önerge bu defa hükümet aleyhinde yine Feyzioğlu ve Erim tarafından sunulmuştur. (MM 20.07.1966 B.115) 20 Temmuz 1966 tarihli birleşimde Feyzioğlu ile AP'li vekiller arasında artan tansiyon ve karşılıklı sataşmalar dolayısıyla meclis başkanı oturumu tatil etmek zorunda kalmıştır.

3.5.4. Avrupa Konseyi Asamblesindeki Görevi Dolayısıyla Kıbrıs Hakkındaki Demeci ve Kıbrıs Dâvasında Millî Siyasetin Tespiti İçin Genel Görüşme Açılmasına Dair Önergesi

Feyzioğlu 1964 yılından 1967 yılı Ekim ayına dek -daha sonra tekrar 1972-75 yılları arasında görev alacağı- Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi'nde Türkiye temsilciliği görevini yürütmüştür. Bu vesileyle 31 Ocak 1966 tarihinde Millet Meclisi'nde Avrupa Konseyi Asamblesinde Kıbrıs'la ilgili alınan son kararlar hakkında meclisi bilgilendiren bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında AKPA'nin 24-27 Ocak tarihleri arasındaki toplantısında Türk heyetinde yer almış olması nedeniyle buradaki vazifesi hakkında malumat veren Feyzioğlu, toplantı sonucunda Kıbrıs konusunun iç yüzünün etraflıca duyurulmasının sağlandığını ve bazı lehe kararlar alındığını ifade etmiştir. Kıbrıs Rum makamlarının itirazlarına rağmen adada yardıma muhtaç Kıbrıslı Türklerin zaruri ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde alınması sağlanan kararlar sayesinde hem Yunan-Rum cephesine karşı hukuki bir zafer kazanılmış, hem de yaşanan hukuksuzlukların perde arkası böylece uluslararası bir platformda bizzat Türk heyeti tarafından ayrıntıları ile izah edilmiştir. (MM. 31.01.1966 s.494-498)

Feyzioğlu ayrıca Kıbrıs dâvasında millî siyasetin tespiti ve takibi için bir genel görüşme açılmasına dair 1966 yılında meclise bir önerge sunmuştur ve önerge 1967'nin

sonlarında gündeme alınmıştır (MM. 08.12.1967 B:14 s.383). Yine 1967 yılı zarfında Süleyman Demirel, Kıbrıs konusunda Keşan ve Dedeoğlu'nda yapılan görüşmeler esnasında Zürih ve Londra anlaşmalarının tek taraflı olarak değiştirilemeyeceği, enosis fikrinin asla kabul edilemeyeceği ve adadaki iki toplumun birbirinin egemenliğine giremeyeceği yönündeki görüşlerini tekrarlayarak diplomasi yoluyla Rum sorununa çözüm bulma ve çözüm üretme çabalarını sürdürmüştür. 1964'ten itibaren Kıbrıs'a girişi yasaklanmış olan ve adaya girmeye çalışırken Rum polisi tarafından 1967 Ekim'inde yakalanan Kıbrıs Türk Cemaati Başkanı Rauf Denktaş Türk hükümetinin de yardımı ile serbest bırakılarak Türkiye'ye iade edilmiştir. 1967 Kasım ayı Kıbrıs adasında Rumların Kıbrıslı Türkler'e karşı önceden planlanan ağır silahlı saldırıları nedeniyle Türkiye'de Bakanlar Kurulu 15 Kasım'da derhal olağanüstü bir toplantı yapmıştır ve Demirel hükümeti 17 Kasım'da Garantörlük Anlaşması'nın verdiği yetki çerçevesinde gerektiğinde silahlı kuvvetleri kullanmak üzere meclisten yetki istemiştir. (Şener, 2020) Bir yandan Kıbrıs'ta Türklere karşı hukuk dışı uygulama ve katliamlar sürerken, diğer yandan hükümetin politikaları kalıcı bir çözüm sunmaması bağlamında eleştirilmektedir. 15 Kasım 1967'de Rumlar Geçitkale ve Boğazköy köylerini yakarak Türkleri katletmişlerdir (Hürriyet, 17.11.1967 s.1). Bu olayların ardından Feyzioğlu, 8 Aralık 1967'de Kıbrıs dâvasında millî siyasetin tespiti ve takibi için bir genel görüşme açılmasına dair meclise önerge sunmuştur. Önergede, Kıbrıs'ta patlak veren son buhranın bugüne kadarki gelişmeleri nedeniyle Millet Meclisinin bu konuya önemle eğilmesi gerektiğine işaret edilerek bu millî dâvada, son buhranın da ışığı altında, millî bir siyasetin tespit ve takibi lâzım olduğu için Millet Meclisi Genel Kurulu'nda bir genel görüşme açılmasını teklif edilmektedir.

1967 yılının aralık ayında ayrıca Alpaslan Türkeş de Kıbrıs konusunda takip edilen politika dolayısıyla Başbakan Demirel hakkında Anayasanın 89. maddesi gereğince bir gensoru açılmasına dair meclise önerge sunmuştur. Önergede Geçitkale ve Boğazköy katliamları ile yaşanan facianın artık en kritik noktaya ulaştığı belirtilerek hükümetin silahlı müdahale yapmaması, çıkarma yapılacağı konusunda blöflerde bulunulması ve konuyu diplomasi yolu ile çözmeye teşebbüsleri sert bir dille eleştirilmiştir (MM. 01.12.1967 B:11 s.269-270). Önerge nedeniyle GP adına söz alan Feyzioğlu, Güven Partisi için Kıbrıs konusunun öneminden ve hatta bu hususta başbakana bir de

muhtıra verdiklerinden söz ederek Yunanistan'ın adaya yerleştirdiği silahlı kuvvetlerin çekilmesi gerektiği ve bu süreçte Türkiye'nin adanın Yunan güçlerinden temizlenmesi noktasında denetimi sadece BM Barış Gücü'n ya da Makarios'a bırakamayacağını, Türkiye'nin bu konuda vaatlerin yerine getirilip getirilmeyeceğine ilişkin olarak bizzat hüküm verme hakkını saklı tutması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, Yunan birliklerince adaya getirilen ağır silahların da adadan çıkarılması gerektiğine işaret etmektedir. Hatta, Yunan askerlerinin adadan çıkarılmasından sonra yeniden adaya asker gönderilebileceği ve hatta bu askerlerin sivil görünüm altında adaya sokulabileceği risklerine karşı dikkatli olunması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Feyzioğlu'na göre Makarios'un ve Yunanistan'ın Kıbrıs adasına yeniden silah ve asker çıkarmasının önlenmesi için Türkiye'nin adayı abluka altına alma hakkı vardır ve bu hakkın kullanımı devletler hukukuna uygundur (MM. 04.12.1967 B.12 s.333-342). İlerleyen dönemlerde Kıbrıs politikalarından sorumlu başbakan yardımcısı olarak da görev yapacak olan Feyzioğlu, parlamento hayatının bu döneminde de Kıbrıs konusunda çalışmalarını meclis gündemine taşımıştır.

3.6. III. MİLLET MECLİSİ DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ (22/10/1969 - 25/07/1973)

1969 genel seçimlerinden AP tekrar birinci parti olarak çıkarken, İnönü liderliğindeki CHP ana muhalefet partisi olmuş ve Güven Partisi de meclisteki üçüncü büyük parti olarak yasama dönemine başlamıştır. Parlamantonun bu döneminde Feyzioğlu, iki kez genel görüşme önerisinde bulunmuş ve otuz sekiz kez söz almıştır. Bütçe hakkında yaptığı konuşmalarda etraflıca gündeme değinmiş, zaman zaman da mecliste görüşülen çeşitli kanunlarla ilgili söz istemiştir. Bu dönemde yaşanan koalisyon hükümetleri bunalımında Feyzioğlu meclis içerisinde dengeleyici bir unsur olarak rol oynamıştır. Bu bölümde Feyzioğlu'nun hükümet bunalımları içindeki duruşuna ve çeşitli önemli faaliyetlerine değinilecektir.

3.6.1. Koalisyonlar Buhranında Feyzioğlu'nun Meclis Mesaisi

22 Ekim 1969 ile 25 Temmuz 1973 arasındaki bu dönemde 31. Hükümet Süleyman Demirel başbakanlığında kurulmuş ise de çok uzun ömürlü olmamış, 6 Mart 1970'e dek görevine devam eden 31.hükümetin ardından 32.hükümet tekrar Demirel başbakanlığında kurulmuştur. 26 Mart 1971'e kadar vazifesine devam edecek olan 32.hükümetin ardından kurulacak olan 33.hükümet yani 1.Erim Hükümeti'nde Güven Partisi de bir koalisyon ortağı olarak rol oynayacak ve Feyzioğlu, muhalefet sıralarındaki rolünü bırakarak bu defa koalisyon ortağı bir partiye mensup olarak meclis faaliyetlerini sürdürecektir. 33, 34 ve 35.hükümetler döneminde Güven Partisi ve Feyzioğlu hükümet bunalımlarının aşılması noktasında mecliste dengeleyici bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

12 Mart 1971 muhtırasının ardından Nihat Erim başbakanlığında kurulan 33 ve hemen ardından gelen 34. hükümette Güven Partisi bir bakanlık ile partiler üstü bu hükümetlerde yer almıştır. 35.hükümetin başbakanlık görevi ise Güven Partisi'nin ağır toplarından Van milletvekili Ferit Melen tarafından yürütülmüştür. Siyasi istikrarın güçlüğüyle yakalandığı, hükümet bunalımıyla birlikte enflasyonun da artış gösterdiği bu dönemde Feyzioğlu'nun meclis kürsüsündeki konuşmalarında belirgin bir yapıcılık hissedilir. 5 Nisan 1971 tarihli konuşmasında Feyzioğlu, I.Erim Hükümeti'nin programını irdelerken buhranlı bir dönemin özel şartları içinde kurulmuş olan bu hükümete Milli Güven Partisi'nin neden güven oyu verdiğini izah etmiştir. MGP ülkenin içinde bulunduğu bu hükümet buhranından çıkmak için milliyetçi bir tutumla hareket etmektedir ve bu nedenle hükümete güven oyu vermek, başka bir anlatımla hükümetin muhtıradan sonra bir güvensizlik oyu ile karşılaşmaması için çaba sarf etmek dar bir geçitten ülkeyi selamete çıkarmak için uygun bir seçenek olarak görülmüştür. Feyzioğlu bu konuşmasında, 1970 yılı zarfında meclis kürsüsünden yaptığı konuşmalardan anekdotlar da sunarak aşırı uçlardaki birtakım görüşlerin Türkiye'yi bir çatışma ortamına ve sınıf kavgasına sürüklemeye tehlikesine karşı uyarılarda bulunduklarını da hatırlatmıştır. (MM. 05.04.1971 B:81 s.413-414)

3.6.2. Hükümetin Genel İktisadi Tutumu Hakkında Önerge

1971 yılı Türkiye için artan hayat pahalılığının hissedildiği ve enflasyonun yükseldiği bir dönem olma özelliği göstermekle birlikte ekonomide bu kötüye gidişin sıklıkla değişen kabinelerle, dolayısıyla istikrarsızlıkla da alakalı olduğu söylenebilir. Feyzioğlu, her ne kadar Erim hükümetine güven oyu vermişse de 1971 yılı sonlarında hükümetin genel iktisadi tutumu hakkında, anayasanın 88. maddesi uyarınca bir genel görüşme açılmasına dair önerge sunmuştur. (MM.01.12.1971 B:9) Fiyat artışları ve devalüasyon karşısında hükümetin ekonomi politikalarını bir bütün olarak masaya yatırmak maksadıyla sunulan önergenin görüşmeye alınması ise 29 Aralık 1971 tarihli 22.birleşimde gerçekleşebilmiştir. (MM. 29.12.1971 B:22 s.748) Nitekim, bu esnada Türkiye bir hükümet değişikliği daha yaşamış bulunmaktadır.

3.6.3 Cumhurbaşkanının Seçimi Sorununun Çözümündeki Meclis Faaliyetleri

1972’de CHP genel başkanlığına Bülent Ecevit’in seçilmesi ve İsmet İnönü’nün partiden istifasıyla partiler arasında artan siyasi gerilim yükselerek devam edecektir. Meclisin bir kanadında İsmet Paşa’sız, Ecevit liderliğinde bir CHP, bir kanatta Demirel’in Adalet Partisi, diğer kanatta muhalefet partileri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi 1970’lerde ardı ardına kabine, meclis başkanı ve cumhurbaşkanının seçimi gibi sorunlarla yüzleşmektedir. Üstelik Kasım 1972 itibariyle milletvekilliğinden istifa etmiş olması nedeniyle artık Millet Meclisi -her ne kadar hayatı boyunca tabii senatör olarak Cumhuriyet Senatosu’nun üyesi olarak kalmışsa da- İnönü’nün dengeleyici ve sakinleştirici gücünden yoksundur.

1970lerde sadece hükümet bunalımı değil, aynı zamanda cumhurbaşkanının seçimi konusunda da çeşitli bunalımlarla sistemin tıkanmaya başladığı bir dönem yaşanmıştır. Demirel ve arkadaşlarının bu bunalımdan geçici bir çıkış kapısı olarak gördükleri formül anayasaya geçici bir madde ekleyerek görevdeki cumhurbaşkanının görev süresinin uzatılması yönündeki kanun teklifini meclise getirmektir. Feyzioğlu ise bu formüle karşı çıkmaktadır. Feyzioğlu’na göre cumhurbaşkanının görev süresinin iki

yıl uzatılmasını öngören anayasa değişikliği, anayasanın özüne de sözüne de aykırıdır. (MM. 22.03.1973 B:80 s.325) Nitekim, bu değişiklik teklifi mecliste kabul edilmemiştir.

3.6.4. Toprak ve Tarım Reformu Hakkındaki Düşünceleri

1973 yılının ortalarında meclisin gündeminde, Feyzioğlu'nun da üzerinde fikirlerini belirttiği önemli bir kanun daha vardır ki bu da Toprak ve Tarım Reformu Kanunu tasarısıdır. 16 Nisan 1972 tarihinde hazırlanan Toprak ve Tarım Reformu kanunu tasarısı komisyon raporuna göre Toprak Reformu Kanunu'nun üç temel amacı vardır. İlki, kanun tasarısının öngördüğü ekonomik amaç olup bu kapsamda toprağın verimli olarak işletilmesi ve üretimin artırılması esası benimsenmektedir. Tasarının sosyal boyuttaki ikinci amacı toprak mülkiyet dağılımını ve tasarruf şeklini yeniden sosyal adalet ilkelerine göre düzenlemek, istihdam olanakları yaratmak ve mülk güvenliğini sağlamak olarak ifade edilmiştir. Üçüncü amaç ise siyasi bir amaç olarak tanımlanmış olup XX. yüzyıl gereklerine uymayan ve anayasa ile güvence altına alınan hakları özgürce kullanmayı kısıtlayan engelleri ortadan kaldırmaktır. (MM. 869 Nolu Komisyon Raporu, s.1)

Cumhuriyet tarihinde toprakla ilgili ilk kanun 18 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Köy Kanunu'dur. Köy kanunu özetle yabancıların ister şahsen ister bir şirket adına ister bir cemiyet adına olsun, köylerde arazi yahut herhangi bir emlak almalarına yasak getirmektedir. (Yiğit, A. A. "Toprak ve Tarım Reformu Kanunu ve Pilot İl Olarak Urfa'da Uygulanması (1973- 1978)". Türk Dünyası Araştırmaları 123 (2019): 35-48) Toprağın korunmasını amaçlayan ve yabancı sermaye eli ile kıymetli tarım arazilerinin satın alınmasının önüne geçen bu düzenleme daha sonra çiftçinin topraklandırılmasına yönelik başka düzenlemelerle pekiştirilmiştir. Toprak reformuna ilişkin ilk düzenlemeler ise 1925 yılına rastlamaktadır. Devlet, topraksız çiftçileri topraklandırmak için taksitli olarak topraklandırma uygulamaları yapmış, ayrıca göçmenlere de toprak verilmiştir. 1945 yılında ise Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılmıştır. Nihayet 1973 kabul tarihli Toprak ve Tarım Reformu Kanunu ile kamulaştırılan arazilerin topraksız ailelere nasıl ve hangi ölçütlerde verilebileceği bu kanun ile ayrıntılı bir düzenlemeye tabii tutulmuştur. 1961 Anayasası'nın 37.maddesinin devlete, toprağın verimli işletilmesini gerçekleştirme

ve ayrıca topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak vazifesini yüklemesi nedeniyle daha evvel etkin olarak uygulanmadığından şikayet edilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun hükümlerinin ihtiyaçlara cevap verecek surette yeniden gözden geçirilmesi ise meclis için bir zorunluluk halini almıştır. Kanun tasarısının görüşülmesi sürecinde Feyzioğlu, 12 Haziran 1973 tarihli oturumda ve 125.birleşimde tasarının öngördüğü verimli işletme sisteminin esaslarına karşı çıkan muhalefet lideri Ecevit'e yönelik bazı eleştirilerini ifade etmiştir. Özetle, verimli işletme ya da örnek işletme kavramı ile toprağı daha fazla verim alınacak şekilde işletecek kişilere kanunda yer alan belirli cetveller uygulanmak suretiyle hesap edilecek oranda toprak verilmesi kararlaştırılmaktadır. Feyzioğlu'nun eleştirisi Ecevit'in önsözü ile yayınlanan Tarımda Düzen Değişikliği adlı kitapta benzer içerikli düzenlemelerin bir reform olarak sunulmasına karşın, daha sonra muhalefet sıralarında oturan genel başkan Ecevit'in bu defa bu kitaba, kitabın içeriğindeki fikirlere ters düşecek şekilde tasarıdaki uygulama önerilerini sadece bir muhalefet bakış açısıyla reform olmaktan çıkmış kabul etmesine yöneliktir. (MM. 12.06.1973 B:125 s.579) Feyzioğlu'nun genel olarak kanun tasarısı hakkında olumlu düşünceler içerisinde olduğu izlenmektedir. Nitekim 25 Haziran 1973'te mecliste kabul edilen kanun 19 Temmuz 1973'de Resmi Gazete'de yayınlanarak vücut bulmuştur.

3.7. IV.MİLLET MECLİSİ DÖNEMİ (24/10/1973 - 19/04/1977)

Meclisin IV. döneminde Feyzioğlu Millet Meclisi kürsüsünde sadece yirmi kez söz almış, Cumhuriyet Senatosu'nda ise beş kez kürsüye çıkmıştır. Önceki dönemlere kıyasla nispeten daha az aktif bir çalışma temposu sergilemekte gibi görünmesine rağmen, içinde bulunduğu koalisyonlar ile mecliste önemli bir boşluğu doldurmaya devam etmiştir.

24 Ekim 1973 ve 19 Nisan 1977 tarihlerini kapsayan bu dönemin başlangıcında Türk siyasi tarihi önemli bir ismi, bir askeri, bir devlet adamını ve bir siyasetçiyi kaybetmiştir.1973 yılının aralık ayında İsmet İnönü vefat ettiğinde Türk siyaseti hükümet bunalımlarından 1973 seçim sonuçlarına rağmen sıyrılammış bulunmaktadır. Genel seçimlerden CHP'nin birinci parti olarak çıkmış olmasına rağmen tek başına iktidara

gelmesine yeter çoğunluğu elde edememesi ve hükümeti kuramayışı Ecevit'i Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli Selamet Partisi ile bir koalisyon hükümeti oluşturmaya sevk etmiş ve böylece temel görüşlerde büyük fikir ayrılıkları içinde bulunan iki muhalif partinin koalisyonu ile meclis gergin bir siyasi portre ile çerçevelenmiştir. Kasım 1974'e dek görev yapabilen CHP-MSP hükümetinden sonra bu defa Sadi Irmak başbakanlığında ve tekrar partiler üstü bir hükümet kurulmuşsa da güvenoyu alamayan Irmak hükümetinden sonra Türkiye'nin 39.hükümeti Süleyman Demirel'in başbakanlığında ve AP-MSP-CGP- ve MHP koalisyonu ile kurulabilmiştir. Bu hükümet aynı zamanda I.Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak da bilinir. Feyzioğlu'nun bu süreçte CGP gibi mecliste çoğunluğa hakim olmayan bir partinin genel başkanı olmasına rağmen ülkenin uzun zamandır hükümet buhranları ile yorgun düşmüş olması karşısında tüm bu liderler arasında bir an evvel yeni hükümeti kurmak için birleştirici bir unsur olarak rol oynadığını söylemek yanlış olmaz. Böylece I.Milliyetçi Cephe Hükümeti, meclisin kalan görev süresini de tamamlayarak ülkeyi 1977 seçimlerine taşımıştır ve Feyzioğlu I.Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde başbakan yardımcısı olarak görev yapmıştır.

3.7.1 CHP-MSP Koalisyonu Döneminde Hükümet Programı Hakkındaki Konuşmaları

04 Şubat 1972 yılında meclis kürsüsünde Feyzioğlu, Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu programının görüşülmesi esnasında partisinin görüşlerini açıklarken hükümeti kurma çabalarının üç aya yakın bir gecikme ile sağlanabilmesi karşısında en azından her bunalımın demokratik yollarla çözülebileceğinin geç de olsa anlaşılmış olmasında fayda gördüğünü belirtmektedir. CHP-MSP koalisyonu karşısında muhalefet görevini yerine getirecek olan CGP'nin en hassas olduğu noktalardan biri de laiklik ilkesi olmuştur. Feyzioğlu, konuşmasının daha başında dinin baskı altına alınmasını da dinin istismar edilmesini de partisinin kabul etmeyeceğini ifade etmiştir fakat aynı zamanda CGP dini düşman gibi gösteren materyalist görüşlerin de karşındadır. Feyzioğlu sosyal adalet, sosyal güvenlik, karma ekonomi gibi noktalarda partisinin temel felsefesini yineledikten sonra Atatürk milliyetçiliğine de tekrar vurgu yapmıştır. Bu çizgide ilerleyerek memleket yararına muhalefet sürdürecektir olan CGP'nin hükümet programına ilişkin ilk eleştirileri de hükümet programının ülkenin acil çözüm bekleyen belli başlı

sorunlarına değinilmemiş olunmasıdır. Feyzioğlu, programda özellikle ekonomi politikalarını ve hayat pahalılığı ile mücadelede kısa vadede uygulanması beklenen politikaları yetersiz bulmuştur. Hatta programda ilerde yaşanabilecek fiyat artışlarını şimdiden dış konjonktüre bağlama çabasının göze çarptığını ifade ederek hükümetten orta ve dar gelirli vatandaşların bu fiyat artışlarından en az seviyede etkilenmesi için tedbirler düşünülmesini de beklediğini sözlerine eklemiştir. Önceki dönemde meclise sevk edilen Memur Yardımlaşma Kurumu kanun tasarısı, İşçi Yardımlaşma Kurumu kanun tasarısı gibi tasarıların bu yeni dönemde gündeme alınması ve Devlet Personel Dairesi'nin mevzuatının yeniden düzenlenmesi beklentilerini de ifade eden Feyzioğlu, ülkenin yararı için denetleme görevlerini yapıcı bir dille sürdüreceklerinin işaretini vermiştir. (MM. 04.02.1974 B:36 s.428-474)

3.7.2 I.Milliyetçi Cephe Hükümeti Dönemindeki Çeşitli Yasama Faaliyetleri

1.Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde Feyzioğlu önemli bir iktidar ortağı konumundadır. Feyzioğlu, bu hükümette devlet bakanı ve başbakan yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Bu dönemdeki çeşitli alanlarda yasama faaliyetlerinden bu bölümde ana hatları ile kısa bilgiler verilecektir.

1974 yılının sonlarında meclis seçim mevzuatını yeniden gündeme almıştır. Süleyman Demirel ve arkadaşlarının 25.5.1961 gün ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9. bendi ile 13.7.1965 gün ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 8. maddesinin 2. fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun teklifi ve ayrıca Ferruh Bozbeyli ve arkadaşlarının 13.7.1975 günlü ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 104. maddesinin yürürlükten kaldırılmasına dair ve 25.5.1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9.fıkrasının yürürlükten kaldırılmasına dair kanun tekliflerini 11 Aralık 1974 tarihinde görüşen Millet Meclisi için bu oturum eski Demokrat Partililer için de önem arz etmektedir. Hatırlanacağı üzere 1961 Anayasası'nın milletvekili seçilme yeterliliğın düzenleyen 68.maddesi kamu hizmetlerinden yasaklı olanların yanı sıra ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanların ve taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezasıyla hüküm altına alınanların veya zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık,

dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanların affa uğramış olsalar dahi milletvekili seçilemeyeceklerini düzenlemekteydi. Bu düzenleme daha sonra, 1969 yılında, yeniden ele alınarak maddedeki “affa uğramış olsalar bile” ifadesi metinden çıkarılmıştı. Demirel ve arkadaşları da 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun Anayasa’nın 68.maddesinin bu değişiklik öncesi hükmüne uygun olarak düzenlenen bazı maddelerinin, değişikliğin tatbikine imkan verecek surette yeniden formüle edilmesini talep etmişlerdir. Bu değişikliğin siyasi hayatta doğuracağı netice ise daha evvel affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olan bazı siyasilerin, önlerindeki siyaset engelinin kalkması olacaktır. Böylece, AP daha evvel Yüksek Adalet Divanı’nca mahkum edilenlerin bütün siyasi haklarının iadesini teklif etmektedir.

Bir diğer teklif sahibi Demokratik Partili Ferruh Bozbeyli ise 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 104.maddesinin yürürlükten kaldırılmasını teklif etmektedir. Dönemin Siyasi Partiler Kanunu, ilgili maddesiyle 27 Mayıs 1960’ tan 15 Ekim 1961’e kadar yargı organlarınca kapatılmış olan siyasi partilerin adını taşıyan ya da bunların devamı olduğunu gösterecek bir ad alan siyasi partilerin kurulamayacağını ve başka siyasi partilerin de bu kapatılmış partilerin devamı olduklarını ileri süremeyeceklerini hükme bağlamaktaydı. Madde aynı zamanda kapatılmış partilerin adlarının, rumuzlarının ve işaretlerinin kullanımını da yasaklamaktaydı. (Resmi Gazete, 16.07.1965 S.12050) Demokratik Partili Bozeyli ise, kanun teklifi ile artık uygulanmasında fayda görmedikleri gerekçesiyle bu maddenin yürürlükten kaldırılmasını teklif etmektedir. Bozbeyli’nin ikinci kanun teklifi de Demirel’in teklifi ile aynı doğrultuda Milletvekili Seçimi Kanunu’nun bazı maddelerinin Anayasa’nın 68.maddesine uygun olarak yürürlükten kaldırılması teklifini içermektedir. 306 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu’nun kaldırılması teklif olunan 9.maddesinin 9.bendi ise ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar, taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezası ile mahkûm olanlar ve zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanların affedilmiş olsalar da milletvekili seçilemeyeceklerini düzenlemektedir. (Resmi Gazete 30.05.1961 Sayı:10815)

Her iki kanun teklifi ilgili komisyonun raporu ile 11 Aralık 1974 tarihli 16.birleşimde gündeme alınmıştır. Teklif içeriklerinin aynı mahiyette olması dolayısıyla işleri komisyonu Demirel ve arkadaşlarının teklif metni üzerinden çalışmalarını yürütmüştür. Kanun tasarısı ise teklif olunduğu üzere yüz kırtarıcı suçlar da dahil olmak kaydıyla yukarıda zikredilen Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun 9.maddesinin 9.bendinin ve Siyasi Partiler Kanunu'nun 104.maddesi ile ayrıca 8.maddesinin 2.fıkrasının yürürlükten kaldırılmasını öngörmektedir.

Teklifin tümü üzerine partisi adına söz alan Feyzioğlu, partisinin kurulduğu günden beri eski Demokrat Partililerin siyasi haklarının iadesine taraftar olduğunu ve yasa teklifi üzerinde lehte oy kullanacaklarını ifade etmiştir. Feyzioğlu'na göre kanun teklifinin getirdiği husus, Anayasa'da yapılan değişikliğin kanunlara yansıtılmasından ibarettir. (MM. 11.12.1974 B:16 S.303) AP adına teklif sahibi Süleyman Demirel bu kanun değişikliğini, kanunlardaki bir ikiliğin ortadan kaldırılması olarak yorumlamakta ve bu durumun bir haksızlığı ortadan kaldırmanın yanı sıra demokrasiyi pekiştireceğine de inanmaktadır. DP adına Ferruh Bozbeyle ise bu kanunun mecliste görüşülebilmesi imkanını veren hükümete teşekkürlerini sunmuştur. CHP ve MSP sözcüleri de kanunu desteklediklerini ifade etmişlerdir. Böylece Türk siyasi tarihinde, eski Demokrat Partililer için de siyasete dönüş mümkün olmuştur.

Feyzioğlu'nun başbakan yardımcısı olarak görev yaptığı hükümet döneminde ayrıca sosyal güvenlik alanında da köklü değişimler izlenir. Feyzioğlu, hükümetin bu sahadaki çeşitli icraatlarını Sosyal Adalet ve Sosyal Güvenlik İçin adlı kitabında derlenen çeşitli konuşmalarında ayrıntıları ile anlatmaktadır. Göreve gelir gelmez hükümetin üzerinde çalıştığı en önemli konuların başında emekli işçilerin, işçi dul ve yetimlerinin, malûl emeklilerin ve iş kazası sonucunda vefat eden işçilerin dul ve yetimlerinin hukuki statüsü gelir. Özellikle iş kazası kavramının gelişimi Feyzioğlu'nun öteden beri önemle üzerinde durduğu ve çalıştığı konular arasındadır. Ayrıca bu dönemde yasalaşan kanuna göre emekli, dul ve yetim aylıklarının artışı usulü yeniden düzenlenmiştir. Emekli olan işçilerin eş ve çocuklarının sağlık sigortası kapsamına alınması sağlanmıştır. Ayrıca emekli yahut çalışan işçilerin bakmakla yükümlü oldukları ana babaları da bu dönemde sağlık sigortası kapsamına ilk kez alınmıştır. Yetim kızların 18 yaşı doldursalar dahi, evlenene dek yetim aylığı alabilmeleri mümkün kılınmıştır. Kıdem tazminatı yeniden

düzenlenmiş, yükseltilmesi sağlanmış ve kıdem tazminatında önemli oranda vergi muafiyeti esası benimsenmiştir. Yaşlılık aylığı, tarım sigortasının gelişimi, çalışan kadınların 20 yılda emekliliği, emekli işçi ve memur aylıkları, yurt dışında yaşayan işçilerin statüleri bu dönemde hükümetin ve Feyzioğlu'nun ana mücadele konuları arasında yer alır.

3.7.3.Gizli Oturum Tutanaklarında Kıbrıs Barış Harekâtı Hakkındaki Konuşmaları

Millet Meclisi'mizin ve tarihimizin bu dönemindeki en önemli gelişmelerden biri de kuşkusuz 1974 tarihli Kıbrıs Barış Harekâtı'dır. Hatırlanacağı üzere 26 Ocak 1974'te CHP-MSP hükümetinin kurulmasıyla Bülent Ecevit başbakan olmuştur ve aynı yılın 15 Temmuz'unda Kıbrıs'ta Makarios EOKA terör örgütünün düzenlediği bir darbe ile devrilmiştir. Darbenin amacı Enosis'i hayata geçirmektir. Başbakan Ecevit, garantör devlet olan İngiltere ile konuyu derhal müzakere etmek üzere Londra'ya hareket ederken, Millet Meclisi ve Senato da toplanarak Zürih ve Londra anlaşmalarının verdiği yetkileri kullanmak üzere garantör devlet olma sorumluluğu ile adaya yapılacak askeri müdahaleyi görüşmek için toplanmıştır (Mercan, 2009, s. 58).

Millet Meclisi'nin 20 Temmuz 1974 tarihli gizli oturumunda Kıbrıs'a uluslararası hukuk sınırları dahilinde ve ilgili sözleşmelerin verdiği yükümlülükler nedeni ile yapılacak müdahaleyi tartışılmıştır. Oturumda Kıbrıs milli davasını yıllar boyunca savunmuş olan pek çok siyasi liderin ortak kanaatinin müdahalenin gerekli ve zorunlu olduğu yönündeki kanısı son derece açıktır. Gizli oturumdaki konuşmasında Feyzioğlu, milli davalar etrafında Türk milletinin demokratik rejim içinde bir ve beraber olunabileceğinin en güzel imtihanını verdiğini belirtirken BM'i Makarios ve onun tezinin Türk milli menfaatlerine ters düşecek şekilde kabul edilebileceği bir minder olduğunu ve o minderdeki bir çözüm yolu bulunamayacağını, asıl çözüm yolunun o minderin dışında olduğunu vurgulamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 20.07.1974 B.3 s.39-44).

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlamasının ardından 23 Temmuz 1974 tarihinde yapılan birleşik toplantıda ise Feyzioğlu, Kıbrıs'taki Rum cuntasının meşruiyet taşımadığını ancak Makarios yönetiminin de asli maksadının Enosis olduğunu ve

Yunanistan'ın ve Rumların bu fikirden asla vazgeçemediklerini vurgulamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 23.07.1974 B:4 s.26-31) Feyzioğlu ayıca 19 Ağustos 1974 tarihli oturumda da Türkiye'nin Kıbrıs'ta anlaşmalardan doğan haklarına dayanarak bulunduğunu, Kıbrıs'taki darbeden sonra usulsüz bir şekilde tayin edilmiş dış işleri bakanının ise BM'de veya Avrupa Konseyi'nde Kıbrıs adına konuşma hakkının olmadığını ifade etmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi, 19.08.1974 B:5 s.62-66)

Feyzioğlu, 31 Mart 1975'te kurulan I.Milliyetçi Cephe Hükümeti'nde başbakan yardımcılığı görevini üstlenirken aynı zamanda Kıbrıs konusundan da sorumlu başbakan yardımcısı seçilmiştir. (Milliyet, 16.04.1975 s.10) Kıbrıs Koordinasyon Kurulu Başkanı olarak da görev yapan Feyzioğlu, aktif siyaset yaşamına 1980 yılından sonra devam etmemiş olsa da Kıbrıs konusundaki çalışmalarını ilerleyen yıllarda da sürdürecektir ve 1983'te kurulacak olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın da danışmanlığını yürütecektir. Ayrıca Avrupa Konseyi'nde görevi sırasında Kıbrıs konusunu uluslararası kamuoyunun dikkatine sunan Feyzioğlu'nun Kıbrıs davası hakkında Fransızca olarak yazılmış çalışmaları da mevcuttur.

3.8. V.MİLLET MECLİSİ DÖNEMİNDEKİ FAALİYETLERİ (13/06/1977 - 11/09/1980)

Haziran 1977 itibariyle Millet Meclisi beşinci döneminde faaliyetlerini sürdürürken Feyzioğlu da altıncı kez milletvekili seçilmiş bulunmaktadır. Bu dönem Feyzioğlu'nun parlamento hayatındaki son çalışma dönemi olacak ve 11 Eylül 1980 itibariyle demokratik siyasi hayatın askıya alınmasıyla birlikte Millet Meclisi'nin beşinci yasama dönemi sona erecektir. Feyzioğlu ise bu tarihten sonra aktif siyasi yaşamını kendi isteği ile sonlandıracaktır.

1977 seçimlerinden CHP birinci parti olarak çıkmış olmasına rağmen tek başına iktidar olmasına yeter sayıda vekili bulunmadığından Ecevit yine çeşitli koalisyon görüşmeleri gerçekleştirmiştir. Güven oylamasını geçemeyen Ecevit hükümeti, Ecevit'in istifasıyla sonuçlanmıştır. Ardından 41.hükümet, bu defa içinde CGP'nin bulunmadığı II.Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak anılacak koalisyon ile AP-MSP-MHP koalisyonunda ve Demirel'in başbakanlığında kurulabilmiştir. Ocak 1978'e kadar görev

yapacak bu hükümetin ardından ise Ecevit başbakanlığındaki CHP-CGP-DP koalisyon hükümetinde Turhan Feyzioğlu son kez başbakan yardımcısı olarak görev yapacaktır. Kasım 1979'dan sonra yine tekrar Demirel başbakan olacak ve Demirel başbakanlığındaki 43.hükümet 12 Eylül 1980 darbesiyle sonlanacaktır.

Millet Meclisinin beşinci yasama yılında görüldüğü üzere ardı ardına birbirine muhalif partiler arasında hükümet değişimleri yaşanmaktadır. Bu yasama döneminde Feyzioğlu sadece on üç kez söz almış ve bir de önerge sunmuştur.

3.8.1. Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Sosyal Güvenlik Hakları Alanındaki Katkıları

Feyzioğlu'nun son kez başbakan yardımcısı olarak hizmet verdiği dönemde hakkında söz aldığı bazı kanunlar arasında öncelikle yurt dışında çalışan Türk vatandaşlarının çalışma sürelerinin sosyal güvenlikleri bakımından değerlendirilmesi hakkındaki çalışmalara değinmek gerekir. Yurt dışında çalışan işçilere emeklilik ve sosyal güvenlik imkanları sunan kanun dolayısıyla Feyzioğlu, meclisteki konuşmasında iki önemli ihtiyaca dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki yurt dışında işçi olarak çalışan vatandaşlarımızın Türkiye'de çalışan işçiler ile aynı yaşta ve aynı şartlarda emekliliğe hak kazanma ihtiyaçlarıdır. Feyzioğlu'na göre ikinci ihtiyaç ve işçilerin meclisten ikinci isteği ise yurt dışında çalışan bu işçilere Türkiye'de çalışan işçilerle eşit emekli aylığı alabilecekleri düzenlemelerin yapılması ve bu amaçla işçi ve işveren primlerinin ödenmesi mukabilinde yurt dışında çalıştıkları süre dolayısıyla emeklilik imkanı sunulmasıdır. Feyzioğlu, meclisten hem bu kanunun bir an evvel oylamasına geçilerek sürüncemede kalan bir sorunun derhal çözüme kavuşmasını rica etmiş, hem de kanun tasarısının görüşülmesi sırasında her kesimden, özellikle işçi kuruluşlarından gelecek olan eleştiri ve fikirleri daha derin, daha ayrıntılı özümseyebilmek için tasarı üzerinde çalışmasını tamamlamak üzere plan komisyonuna bir gün daha süre verilmesini rica etmiştir. Bu hassasiyet Feyzioğlu'nun sosyal haklar alanına verdiği önemden ileri gelmektedir.

Günümüzde, sosyal sigortalar ve emeklilik mevzuatı alanındaki hukuki aksaklıklar dönemsel olarak günün ihtiyaçlarına göre çözülmeye gayret edilse de Sosyal

Sigortalar Kurumu'nun oldukça hantal sayılacak mevzuatının esnek bir işlerliğe henüz kavuşturulmadığı da muhakkaktır.

3.8.2 Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Alanların Aylıklarının Yükseltilmesi Yönündeki Çalışmalar

Feyzioğlu başbakan yardımcısı olarak görev yaptığı dönemde meclis gündeminde vatani hizmet tertibinden aylık alanların aylıklarının yükseltilmesi hakkında kanun tasarısı da yer almıştır (MM. 06.06.1978 B:154 s. 189) Söz konusu kanunun kabulünden sadece birkaç gün önce Türkiye'nin Madrid Büyükelçisi Zeki Kuneralp'in makam aracına gerçekleştirilen saldırıda büyükelçi yaralanmış, aralarında büyükelçinin eşinin de bulunduğu biri makam şoförü olmak üzere dört kişi hayatını kaybetmiştir. Sözü geçen kanunun kabulü ile Feyzioğlu, yurt dışında görev yapmaktayken hayatlarını kaybeden büyükelçilerin, konsolosların eşlerine, çocuklarına, Kurtuluş Savaşı'nda yararlık göstermiş olanlara, eşlerine ve çocuklarına, Sivas kongresine gitmiş, Temsil Heyeti'ne seçilmiş olanların eşleri ve çocuklarına, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Birinci Döneminde vatana hizmet etmiş olanlardan hayatta olanlara, hayatta olmayanların eşlerine ve çocuklarına maaş bağlandığını ve bu aylıkların bir gösterge sistemine bağlandığını kısaca izah ederek kanunun öneminden söz etmiştir. (MM. 06.06.1978 B:154 s. 189)

3.8.3. Emekli Sandığı Kanunu'nun 68.Maddesinin Değiştirilmesi Çalışmaları

Aynı oturumda Feyzioğlu'nun üzerinde söz aldığı bir diğer kanun tasarısı da 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 68. maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısıdır. Bu tasarı ile Emekli Sandığı Kanunu'nun dul ve yetim aylıklarını konu alan maddesinde bir dizi önemli değişiklik yapılması öngörülmektedir. Tasarıyla kanunun dul ve yetim aylıklarını ele alan maddesinde yapılan bir değişiklik ile Emekli Sandığına bağlı olarak çalışan bir eşin, yine kendisi gibi Emekli Sandığı'na bağlı olan eşinin vefatından sonra kendi emekli aylığının yanında vefat eden eşinin emekli aylığından yararlanamaması durumu ortadan kaldırılarak sağ kalan eşe, kendi emekli aylığının yanı sıra vefat eden eşinin emekli aylığının yarısını alabilme

imkânı sağlanmıştır. Ayrıca değişiklik ile vefat etmiş bir Emekli Sandığı iştirakçisinin veya emeklinin geride kalan dul eşine ve yetimlerine isabet eden aylık oranları ihtiyaca uygun şekilde yükseltilmiştir. Feyzioğlu, bu değişikliklerin kabulü nedeniyle hükümet adına meclise şükranlarını sunmuştur. (MM. 06.06.1978 B:154 s. 190) Emekli Sandığı mevzuatında bu değişiklik günün koşullarında önemli bir gelişme olmakla beraber geçen zaman içerisinde sosyal güvenlik ve emeklilik sistemimizde yapılan sayısız mevzuat değişikliğinin ardından bugün bile temelinde 5434 sayılı Kanunun bulunduğu pek çok hukuk uyuşmazlığı ile karşılaşılmaktadır. 1970lerin Türkiye’inde olduğu gibi bugünün Türkiye’inde de emeklilerin, vefat eden yakınları dolayısıyla kendilerine bağlanacak olan aylıklar ve bu aylıkların hangi çerçevede bağlanması gerektiği usulü üzerinde mevzuat değişimi ihtiyacı sürmekte ve bu konularda sıklıkla davalar açılmaktadır.

3.8.4. Sosyal Sigortalar Kurumundaki Yolsuzluklar Hakkındaki Önergesi

Feyzioğlu’nun yaşamındaki son yasama dönemine damgasını vuran yasama faaliyetlerinden biri de Sosyal Sigortalar Kurumu Yönetim Kurulu’nun kararlarını görmezden gelerek kurum fonlarını özel bankalara yatırdığı, arsa alımlarındaki yolsuzluklara göz yumarak görev ve yetkilerini kötüye kullandığı iddiasıyla Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar hakkında Anayasanın 89. Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 107. maddeleri uyarınca bir gensoru açılmasına ilişkin önergesidir.

1979 yılında Feyzioğlu’nun yeniden muhalefet saflarında yer aldığı dönemde meclis gündemine gelen önergede, 20 Şubat 1979 tarihinde SSK Yönetim Kurulunun bir üyesinin dağıttığı bir belgeden söz edilmekte ve bu belgede Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar’ın Sosyal Sigortalar Kurumu’nu bir bankaya mevduat vermeye zorlandığı iddiasının yer aldığı ifade edilmektedir. Önergeye göre bu belge, bakanı kurum yönetim kurulu kararlarına uymamakla suçlamaktadır. Önergeye Bakan İşgüzar’ı SSK’dan yüksek meblağları bulan birçok taahhüt işleri almış kişilerle özel ve yakın ilişkiler içinde olmakla ve birçok usulsüz gayrimenkul alımı işine karışmakla da itham etmektedir. (MM. 25.09.1979 B:96) Feyzioğlu’nun dosyalı muhalefet olarak adlandırılan bu muhalefet anlayışının bir sonucu olarak hükümeti denetleme vazifesi olarak gördüğü çalışmaları sonucunda bakan İşgüzar hakkında gensoru açılmış ve İşgüzar beraberinde

pek çok başka kişi ile yolsuzluk, görevi kötüye kullanma ve menfaat temini suretiyle Bağ-Kur ve SSK'yı zarara uğrattığı iddiasıyla daha sonra 1981 yılında Yüce Divan'a sevk edilerek hapis cezasına çarptırılmıştır. (Yüce Divan; Esas Sayı 1981/1, Karar Sayısı 1982/2, Karar Tarihi 12.4.1982)

30 Ocak 1980 tarihli konuşmasında ise Feyzioğlu meclis kürsüsünden seslenirken bir kez daha ülkede geçim sıkıntısı içerisinde yaşayan vatandaşların durumunu hatırlatarak meclisi müfettiş raporları ile aydınlanan birtakım yolsuzluklar karşısında denetim görevini yerine getirmeye davet etmektedir. (MM. 30.01.1980 B:36 s.911) 20 Mart 1980 tarihindeki konuşmasında Feyzioğlu meclise birtakım dosyalarla gelerek, daha evvel işaret ettiği üzere meclise sunmuş olduğu önergelerin bir an evvel irdelenmesi gerektiğine işaret etmiştir. (MM.20.03.1980 B:63 s.77-80) İşte dosyalı muhalefet tabiri buradan gelmektedir.

3.8.5. Meclisin Cumhurbaşkanı Seçememesine Yönelik Tavrı ve Konuşmaları

12 Eylül 1980'den önce Feyzioğlu'nun meclisteki konuşmaları incelediğinde bu konuşmaların ortak özelliğinin meclisin denetim görevini etkin şekilde yerine getirmesi gerekliliği olduğu ve neredeyse tüm konuşmalarda ülkenin içinden geçtiği zorlu koşullarda her türlü sorunun çözüm yerinin yine demokratik unsurlar dahilinde parlamentoda aranması gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir. 5 Haziran 1979 tarihli konuşmasında Feyzioğlu şu sözleri sarf etmektedir:

“Bugün huzurunuzda bir parti mensubu olarak değil, sadece Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmanın yüklediği sorumlulukla ve sorunların demokrasi içinde çözülmesinin zorunlu olduğuna dair sarsılmaz inançla konuşuyorum. Bu Parlamentoda kesintisiz olarak en uzun zamandan beri görev yapmakta olan birkaç naçiz arkadaşınızdan biriyim. 1960 öncesinin pekâlâ önlenebilecek olan çekişmelerini yaşadım. 1960 öncesinde eski Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının çatısı altında aynı partilerin saflarında görev yaptığımız çok değerli arkadaşlarla, acılar çekmiş tecrübeli arkadaşlarla bugün, yine Parlamento çatısı altında buluşmuş oluyoruz ve zaman zaman kardeşçe, dostça dertleniyoruz ve bir konuda hepimiz kolayca ittifak ediyoruz. O günkü mücadele ve çekişme konuları bugünkü bölünmeler, bugünkü derin ve ağır sorunlar ve tehlikeler karşısında çok önemsiz ve çok yüzeyde idi; partiler arası yapıcı diyalogla hemen ve kolayca çözülebilecek cinsten sorunlardı. Ne yazık ki ülkenin

ve rejimin başına gelebilecek dertler görülemedi ve karşılıklı hatalar işlendi, ülke ve rejim ağır sarsıntılar geçirdi. Rejimi yeniden rayına oturtabilmek için sarf edilen çabaları düşünüyorum. Hiçbir şey kendiliğinden olmamıştır. Demokrasiye dönüş hiç de kolay, acısız ve sarsıntısız olmamıştır ve geride tamiri imkânsız kayıplar kalmıştır. 22 Şubat gecesi sabaha kadar, iktidarı ve bütün muhalefet partileriyle, Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen istisnasız bütün güçlerin, devleti ve rejimi kurtarmak için tam bir gönül birliği içinde sarf ettikleri çabaları, elbirliği ile yaptıkları ölüm - kalım mücadelesini dakika dakika içinde yaşadım. 21 Mayıs'ı yaşadım. O tarihlerde Parlamentoda temsil edilen bütün partilerin parti liderleri ve yakın arkadaşları seviyesinde bazen sabahlara kadar süren partiler arası toplantılarda devleti ve rejimi kurtarmak için nasıl baş başa verip hep birlikte tedbirler düşündüklerini hatırlıyorum ve çoğu zaman oybirliği ile sonuçlanan partiler arası verimli müzakereler yapıldığını hatırlıyorum. Türkiye Büyük Millet Meclisi birçok bunalımlı dönemde dostları hayret ve sevince; düşmanları hüsrana sevk eden, ülkede yeniden ümit rüzgârları, huzur rüzgârları estiren milli ve ortak şahlanışlar göstermeyi bilmiştir. Bugün de göstermelidir ve gösterebilecek durumdadır.”(MM.05.06.1979 B:99 s.508)

Feyzioğlu'nun bu sözleri kimi siyasi tarihçiler tarafından ilerleyen yıllarda yaklaşmakta olan 12 Eylül askeri darbesinden Feyzioğlu'nun haberdar olabileceği olarak yorumlanmış ise de Feyzioğlu'nun siyasi yaşamı hakkında kaleme alınan önemli bir tez çalışmasında yazar Ezgi Ören, yaptığı değerlendirmede 12 Eylül'e giden süreçte Feyzioğlu'nun diğer siyasi liderlere nazaran en az siyasi sorumluluk yüklenebilecek lider olduğu sonucuna varmaktadır. (Ören, Turhan Feyzioğlu (1922-1988): Dönemi, Yaşamı ve Düşünceleri, 2005)

1980 yılının ortalarında Türkiye'de sağ-sol kavgasının şiddeti artmış ve gazete manşetlerine sıklıkla terör olayları ve suikastlar ile ilgili haberler düşmeye başlamıştır. Aynı zamanda 1980 yılı meclisin, cumhurbaşkanını aylar süren çalışmalara rağmen seçememesi gibi bir başka buhranın da yaşandığı bir dönem olmuştur. 23 Temmuz 1980 tarihinde MM ve Senato'nun birleşik toplantısında Feyzioğlu, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi Abdurrahman Köksaloğlu'nun ve eski Başbakan Nihat Erim'in birbiri ardına sadece birkaç gün önce suikast sonucu öldürülmeleri olayından söz ederek sadece bu olayların değil, sağ-sol tartışmasında öğrencilerin, öğretmenlerin, sendikacıların, milletin huzuru ve devletin varlığı için hayatlarını feda eden polislerin, bekçilerin, er, astsubay ve subayların, dükkânında çalışan sanatkârın, işçinin, işverenin ve evlerinde oturmakta iken katledilen masum kadınların, çocukların öldürülmelerinin de hep parlamenter rejime, demokrasiye, hatta bunun çok ötesinde Türk Devletine ve Türk Milletinin bölünmez bütünlüğüne indirilmiş darbeler olduğunu ifade etmiştir. (CS.

27.07.1980 B:92 s.625) Feyzioğlu, meclisin bir an evvel cumhurbaşkanının seçimini gerçekleştirmesinin ve toplanarak yolsuzlukları araştırma ve kanun yapma görevini derhal yerine getirmesinin önem ve gerekliliği üzerinde durmuştur. Ayrıca meclisin özel gündem ile bir an evvel toplanarak bekleyen çeşitli meselelerin çözümü için mesai harcaması gerektiğini söylemiştir ki bu meselelerden biri de artan hayat pahalılığıdır.

Feyzioğlu sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Ülkemize göz dikmiş dış merkezlerin de açık desteği ve tahrikiyle Türkiye her gün biraz daha iç kavgaya sürükleniyor. (...) Doğum yerlerimiz ayrı da olsa vatanımız birdir. Mesleklerimiz ayrı da olsa milletimiz birdir. Mensup olduğumuz partiler, sendikalar, derneklerin hüviyet kartları ayrı da olsa ceplerinizdeki Türkiye Cumhuriyeti nüfus tezkereleri birdir. Mezhepler ayrı da olsa Allah’ımız birdir; kitabımız birdir. Bugün Türkiye’de Hacı Bayram-ı Veli Hazretleriyle, Hacı Bektaşî Veli Hazretlerini, Anadolu’yu Türk yapan, Müslüman yapan bu ulu, birbirinden ulu insanları çarpıştırmaya çalışanlar var. (...) Parti rozetleri, parti bayrakları ayrı da olsa, ay yıldızlı bayrağımız birdir. Allah’ı bir, bayrağı bir, vatani bir, devleti bir, kaderi bir olan, hapsi bu vatanın öz evladı, öz sahibi olan aziz yurttaşlarımızı ırk, mezhep ve kanlı sınıf kavgasıyla birbirine kırdırmak isteyen her türlü bölücülüğü, ırkçılığı, kışkırtıcılığı reddediyoruz. Atatürkçü yol, ırkçı bölücülüğe sapmadan Türk milliyetçiliği etrafında toplanmaktır. Kölelik ve esaret rejimlerine özenmeden sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçi olmaktır. Anarşi ve şiddet örgütlerine göz kırpmadan, taviz vermeden, bunlar karşısında koruyucu, kışkırtıcı tavırlar takınmadan, kanun hâkimiyetini sarsmadan, devlet otoritesini yok etmeden, hürriyetçi olmayı bilmektir. Atatürkçülük mezhep ayrılıklarını kolay oy toplama aracı haline getirip sömürmeden, herkesin din, vicdan, ibadet hürriyetine tam saygı duymaktır. Atatürkçü devlet anlayışı, devleti partizanlık kanserinden kurtaracak, her iktidar değişikliğimin devleti biraz daha çökertmesini önleyecek, devlet idaresinde parti ve dernekleri değil, kanunu hâkim kılacak, işe girmede, yükselmede partizan ölçülerin yerine ehliyeti, liyakati, devlete ve millete sadakati getirecek olan yoldur; kurtuluş yolu da sadece budur. (...) Bütün vatanseverleri, tehlikede olan devleti kurtarmak için gönüllerini, kafalarını birleştirmeye çağırıyoruz. Arkadaşlar, içimizden kurbanlar verdik, yenilerini de verebiliriz. Biz vatan uğruna ölüm dahil her fedakârlığa hazırız. Önemli olan, tek tek Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, benim hayatım, senin hayatın değildir, önemli olan çocuklarımıza ve torunlarımıza yaşanabilecek bir vatan bırakmaktır; üzerinde hür yaşayacakları, mutlu yaşayacakları mutlu bir vatan bırakmaktır ve bugün asıl tehlikede olan da odur. Açıkça söylüyorum, bizim hayatımızdan çok daha önemli olan şeyler, çocuklarımızın üzeninde yaşayacağı bir vatani kalıp kalmayacağı konusudur bugün gündemde olan. Şimdi tehlikede olan bu vatanın bütünlüğüdür, bağımsızlığıdır, Cumhuriyetin geleceğidir. Kaybedilecek ne gün ne saat kalmıştır. Gün; sen ben kavgası günü değildir. Gün; partizan kışkırtmaların günü değildir. Gün; Türkiye için el ele verme günüdür.” (CS. 27.07.1980 B:92 s.625)

Bu konuşma, Feyzioğlu'nun meclis kürsüsündeki son konuşması olacak ve 12 Eylül 1980'den sonra Türk siyasi yaşamı bir kez daha kesintiye uğrayacaktır. 12 Eylül'den sonra tüm siyasi partilerin kapatılmasıyla ve meclisin faaliyetlerinin askıya alınmasıyla Feyzioğlu'nun milletvekilliği ve dolayısıyla yasama faaliyetleri de sona ermiştir. Dolayısıyla çalışmanın ana konusu olan Feyzioğlu'nun yasama faaliyetlerine katkıları da 1957 ile 1980 tarihleri arasında sınırlanmaktadır. 12 Eylül sonrasında kendi isteği ile siyasete dönmemeyi tercih eden Feyzioğlu bir daha milletvekili adayı olmamıştır ve böylece Feyzioğlu'nun bir anayasa ve sayısız kanunun yapımı sürecini içinde barındıran ve tam yirmi üç yıl süren meclis mesaisi son bulmuş ve meclisteki çalışma süresi boyunca Feyzioğlu Türkiye'nin siyasi tarihinin olduğu kadar hukuk tarihinin de pek çok önemli olayının hem tanığı hem de aktörlerinden biri olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır.

SONUÇ

Turhan Feyzioğlu'nun 1957-1980 aralığındaki meclis mesaisi Türk siyasal tarihinin pek çok önemli olayının da bir panoraması mahiyetindedir. Bu çalışmada Turhan Feyzioğlu'nun yirmi üç yıllık yasama faaliyetleri üzerinden tarihsel bir arka plan eşliğinde Türk siyasal tarihindeki önemli dönüm noktaları üzerinde durulmuş, bu dönüm noktalarında Feyzioğlu'nun önemli yasama faaliyetleri irdelenmiş, yasama faaliyetine katkıları ortaya çıkarılmak istenmiş ve aynı zamanda Feyzioğlu'nun yasama faaliyetlerinde -sağ Kemalizm bağlamında- Atatürkçü düşünce anlayışının tesiri irdelenmiştir.

Feyzioğlu, çok uzun soluklu siyasal yaşamında bazen dönemin önemli yasama faaliyetlerinin belirleyicisi olarak aktif rol oynamış, bazen de meclisin ve tarihin seyrini biraz daha kendi köşesinden takip etmekle yetinmiş, fakat iktidara mensup bir vekil olmaktan daha zor olan, muhalefet görevini uzun soluklu siyasal yaşamında istikrarla sürdürebilmiştir. Siyasi kariyerine adım atmadan önce bir akademisyen olarak hukuk literatürümüzde önemli çalışmalara imza atan Feyzioğlu'nun akademik görüşlerini meclis faaliyetleri esnasında tatbik imkanına kavuşması bakımından Türk hukuk tarihine de katkıları olmuştur.

Milletvekilliğinin ilk döneminde muhalefet kürsüsünde yer alan Feyzioğlu yasama faaliyetlerinde özellikle dönemin kamuoyunun gündeminde yer alan üniversite özerkliği, hakimlik teminatı, seçim mevzuatı, tarafsız radyo ve basın hürriyeti gibi kavramlar üzerine yoğunlaşmış, dolayısıyla mevcut siyasal iktidarı bu alandaki eksik yasama faaliyetleri bağlamında eleştirmiştir. Parlamento hayatının bu ilk yıllarında ana muhalefet partisinin en etkin simalarından biri olarak dönemin iktidar partisi karşısında meclisin muhalefet kanadına düşen vazifeleri yerine getirmekle mükellef bir milletvekili olarak Feyzioğlu'nun meclis konuşmaları yapıcı siyasal söylemler olarak göze çarpar.

27 Mayıs 1960 sonrasında ise Feyzioğlu, yeni bir anayasaya yapmak üzere oluşturulacak bir kurucu meclisin teşkil kanununu oluşturacak komisyona başkanlık ederek Türk siyasal hayatının yeniden demokratik bir düzene kavuşması için önemli mesuliyetler üstlenmiştir. Feyzioğlu, gerçekten de Altan Öymen'in de ifade ettiği gibi

Kurucu Meclis yasaının mimarı olarak süratle yeni anayasa çalışmalarının tamamlanması ve seçimlerin yenilenmesi sürecinde izlenecek çalışma takviminin esaslarını başkanlık ettiği heyet tarafından hazırlanan kanunlar ile son derece ayrıntılı bir şekilde formüle etmiştir. Feyzioğlu, Kurucu Meclis'in teşkilinden sonra da bu meclisin bir üyesi olarak yeni anayasanın görüşülmesi ve oluşturulması sürecinde de etkin milletvekillerinden biri olmuş, ayrıca Anayasa Karma Komisyonu'nda da görev almıştır. 1950li yılların sonlarından itibaren 1961 Anayasası'nın ruhunu oluşturan düşüncüler arasında adını zikretmek gereken Feyzioğlu'nun özellikle geçmişte Forum dergisindeki yazıları bağlamında da dönemin düşünsel dünyasına katkıları olduğu açıktır. Feyzioğlu'nun gerek bir düşünür ve yazar olarak Forum dergisindeki yazılarının ve gerekse akademik hayatının yasama faaliyetlerine en büyük etkisi 1960 sonrasındaki mevzuat gelişimleri sahasında görülmüştür.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi kadrosunda akademik hayatını sürdürdüğü sırada kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi konusunda bir tez çalışması yapan Feyzioğlu, bu çalışmada Anayasa Mahkemesi tabirini literatürde ilk kez kullanan kişi olmuş ve daha sonra 1961'de temelleri atılacak olan Anayasa Mahkemesi'ne adını vermiş, aynı zamanda da hukukumuzda anayasal norm denetimi ihtiyacına işaret eden bu çalışmasıyla dönemin düşünsel dünyasında önemli bir boşluğu doldurmuştur. Böylece 1961 Anayasası sisteminde anayasal yargının temellerini atılır ve Anayasa Mahkemesi hukuki bir müessese olarak kendine yer bulurken, Feyzioğlu da akademik hayatından parlamenter hayatına taşıdığı birikimlerin en önemli neticelerinden birine ulaşmış bulunmaktadır.

Feyzioğlu, 1961 sonrasında başta üniversite özerkliği, seçim mevzuatı, basın hürriyeti, hakimlik teminatı gibi geçmişte mücadelesini verdiği pek çok konuyu meclis gündeminde hukukçu kişiliği ile irdeleyen, yorumlayan, tartışan ve boyutlandıran dönemin önemli milletvekillerinden biri olmuştur. 1961 yılı sonrasında muhalefet kanadında değil, meclisin iktidar kanadında izlediğimiz Feyzioğlu başbakan yardımcısı olarak diğer çalışma arkadaşları ile birlikte yoğun bir meclis mesaisi içerisinde yer almıştır. Bu dönemde Feyzioğlu'nun özellikle üzerinde durduğu yasama faaliyetleri arasında Devlet İstatistik Enstitüsü Kanunu'nun kabulünü ve kuruluşuna büyük önem verdiği TÜBİTAK'ın Kuruluş Kanunu'nun kabulü, Yüksek Hakimler Kurulu'nun

oluşturulması hakkındaki mevzuatın mecliste görüşülmesi ve kabulü, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti Kanunu'nun kabulü gibi önemli gelişmeleri sıralamak gerekir. Feyzioğlu ayrıca sendikal hakların gelişmesi bağlamında da bizzat çalışmalarını sürdürmüştür. Sonraki dönemlerde ister muhalefette ister iktidarda olsun, Feyzioğlu çeşitli kanunlar üzerinde konuşmalarını ve çalışmalarını sürdürmüş ve meclis mesaisinin son döneminde özellikle Emekli Sandığı mevzuatı, Sosyal Güvenlik Hukuku gibi alanlarda meclise katkıda bulunmaya devam etmiştir.

Uzun soluklu parlamenter yaşamında zaman zaman çeşitli koalisyonlar içerisinde iktidar ortağı, zaman zaman da muhalefet partisi lideri olarak meclis çalışmalarını sürdüren Feyzioğlu'nun portresinde hukukçu kişiliği ile siyasetçi kişiliği birbirini tamamlamakta, birbirinin içine geçmekte ve kimi dönemlerde Feyzioğlu'nun siyasal tercihlerinde siyasi bir lider olmaktan öte, hukukçu olmanın mesuliyet ve önceliğinin daha ağır bastığı görülmektedir. Feyzioğlu'nun özellikle hükümetin kurulamaması, cumhurbaşkanının seçilememesi gibi meclis buhranları içerisinde siyasal arzularından öte, hukukçu kişiliğini ve hukukçu kişiliği ile yoğrulan Atatürkçü anlayışını ön plana çıkardığı görülür. Genç yaşta akademik kariyerinde tatmin edici noktalara gelen Feyzioğlu'nun fikirlerini meclis kürsüsünde kendine özgü bir şekilde ifade etmekten çekinmediğini ve Feyzioğlu'nun kendine özgü bu tavrının da zaman içerisinde meclis ve kamuoyu tarafından da benimsendiğini söylemek hatalı olmaz. Dönemin pek çok tanınmış ve iyi yetişmiş hukukçusunun Feyzioğlu ile aynı dönemlerde meclis bünyesinde hizmet etmesiyle birlikte özellikle hukuki konularda bu hukukçuların katılımları ile meclisin adeta demokratik bir hukuk sınıfı görünümüne büründüğü, son derece nitelikli ve verimli tartışmaların yapıldığı tarihi oturumların sayısı da az değildir. Bunun yanı sıra, meclis mesaisi boyunca Feyzioğlu'nun çetin bir hatip ve çetin bir muhalif olduğu ve zaman zaman sertleşen üslubu neticesinde mecliste tansiyonun çok yükseldiği oturumların sayısı da bir hayli fazladır. Bugün, siyasal yaşamımızın önemli renkleri olarak addettiğimiz geçmişteki fikir ayrılıkları neticesinde siyasal partilerin kimi zaman politikalarında büyük değişimler gözlemlenmiş, kimi zaman da bu fikir ayrılıkları temel ideolojilerin gelişimine doğrudan ve dolaylı olarak katkı sağlamıştır. Feyzioğlu'nun siyasal hayatında da her bir yol ayrımı, her bir yol arkadaşlığı az ya da çok siyasal hayatımızın yapı taşlarını olumlu veya olumsuz olarak etkilemiştir. Özellikle CHP'den

ayrılmasından itibaren Feyzioğlu ve arkadaşları meclis içerisinde sağ Kemalizm'in önemli temsilcileri arasında yer almışlardır.

Feyzioğlu'nun yasama faaliyetleri içerisindeki ana rotasının Atatürkçülük anlayışı olduğu görülmektedir. Özellikle hükümetin kurulamaması ve cumhurbaşkanının seçilememesi gibi buhranlı dönemlerde Feyzioğlu'nun mecliste demokrasinin devamlılığı için dengeleyici bir rol üstlendiğini söylemek de yanlış olmaz. Feyzioğlu, özellikle 1978-79 yıllarında meclis konuşmalarında ülkenin içinde bulunduğu buhranlı dönemden çıkış yolunun devleti, milleti, vatanı ve demokrasiyi sahiplenene ve kucaklayan bir anlayış olduğunu ve bu yoldan asla vazgeçilemeyeceğini vurgulamaktadır.

Çalışma sonunda, Turhan Feyzioğlu'nun 1961 Anayasası'nı oluşturacak olan Kurucu Meclis yasasını geliştirerek 156 ve 157 sayılı kanunları şekillendirme hususundaki katkıları gün yüzüne çıkarılmış, bunun yanı sıra Türkiye'de anayasal yargının gelişimi bağlamındaki en önemli müesseselerden Anayasa Mahkemesi'nin fikri olarak ortaya çıkması ve kanunlaşması sürecinde Feyzioğlu'nun yasama faaliyetine ve dolayısıyla Türk hukukuna katkıları somutlaştırılmıştır. Tübitak'ın kurulması, Devlet İstatistik Enstitüsü Kanunu, Yüksek Hakimler Kurulu Kanunu, Milli Güvenlik Kurulu Kanunu gibi çeşitli kanunlar üzerinde Feyzioğlu'nun meclise katkıları irdelenmiştir. Feyzioğlu, ayrıca meclis kürsüsünde pek çok önemli konunun farklı bakış açıları ile meclis gündemine alınması bağlamında dönemin önemli aktörlerinden biri ve sağ Kemalizm'in önemli bir temsilcisi olmuştur.

Feyzioğlu'nun meclis sıralarındaki yirmi üç yılını ana hatları ile irdelemeye gayret etmek bir bakıma Feyzioğlu'nun kendi yaşam penceresinden geniş bir tarih aralığında siyasi tarihe ve hukuk tarihine de panoramik bir şekilde bakmayı gerektirmiştir. Bu bakış sadece Türkiye sınırları içerisinde kalmamış, aynı zamanda gizli meclis oturumları ve tutanakları ile sınırlı olarak Kıbrıs'a da mercek tutmayı gerektirmiştir. Çalışmanın asıl amacı uzun süre meclisteki görevini devam ettirmiş bir milletvekilinin yasama faaliyetine katkılarını ele almak olmakla birlikte, yine çalışmanın sınırlarının dışına çıkılmaması maksadıyla siyasal söylem ve tartışmalardan ziyade, meclis faaliyetleri, dolayısıyla meclis tutanakları çalışmanın merkezinde tutulmuştur. Meclis arşivlerinde özellikle 1961 Anayasası'nın hazırlık sürecindeki komisyona ait tutanakların bir kaydının

bulunmadığının bildirilmiş olması nedeniyle çalışmanın bu kısmına bakan bölümü ancak eldeki mevcut meclis tutanakları, dönemin gazeteleri gibi kaynaklarla ele alınabilmektedir. Feyzioğlu ile aynı dönemde meclis sıralarını paylaşmış pek çok milletvekilinin de hayatta olmayışı nedeniyle özellikle komisyon çalışmaları üzerinde yoğunlaşmak imkanı mevcut olmasa da oldukça uzun bir dönemin siyasal ve hukuki gelişmelerinde Feyzioğlu'nun meclis mesaisinin izleri ana hatları ile aksettirmeye gayret edilmiştir.

Türk siyasi tarihinde Feyzioğlu'nun küçük bir partiye genel başkanlık etmesine rağmen çeşitli koalisyonlarda yer almasıyla zaman zaman pragmatik davranmakla eleştirildiği de inkar edilemez. Ancak bir bütün olarak Feyzioğlu'nun yasama faaliyetleri içerisindeki çizgisi ele alındığında Feyzioğlu'nu yönlendiren ana etkenin pragmatik davranmaktan ziyade Atatürkçü bir eksende demokratik hukuk devletini sürdürmek olduğu ve Feyzioğlu'nun bir devlet adamı ve hukuk insanı olarak dönemsel kazanımları değil, demokratik hukuk devletinin sürekliliğini ön plana alarak inandığı değerler çerçevesinde kararlarını şekillendirdiği görülür. Başka bir anlatımla, Feyzioğlu'nun hukukçu kimliği, dönem dönem politikacı kimliğinin önüne geçmiş ve Feyzioğlu, yaşamı ve partisi ile özdeşleşen Atatürkçülük anlayışı ekseninde demokratik hukuk devletine bağlılığı politikanın günlük getirilerinden daha üstte tutmuştur. Feyzioğlu'nun yirmi üç yıl süren meclis çalışmalarını iktidarda olmaktan ziyade büyük oranda muhalefette sürdürdüğü, bu çalışmaların meclis içerisinde hakim konumda olmamasına rağmen oldukça verimli bir mesai ile örüldüğü ve pek çok hukukçu milletvekilinin olmayı arzu edeceğinden daha etkin şekilde yasama faaliyetleri içerisindeki hukuk tartışmalarında Feyzioğlu'nun çeşitli dönemlerde yönlendirici bir tutum sergilediği rahatlıkla söylenebilir. Feyzioğlu, akademik yaşamının ilk yıllarında temelini ördüğü uzun soluklu kariyerinde, bir hukukçu vekil olarak tahayyül ettiği hukukun olması gereken yüzüne dair kimi çalışmalarını tamamlayabilmiştir. Feyzioğlu ayrıca Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye'yi temsilen Kıbrıs konusunda çalışmalarda bulunmuş ve Kıbrıs'ın haklı davasının uluslararası hukuk nezdinde kabulü için gayret sarf edenler arasında yer almıştır.

Siyasi yaşamında hukukçu bir milletvekili olarak meclis sıralarını adeta demokratik bir sınıf olarak kullanan fakat sınıfta bir hoca olarak ders vermekten ziyade bu sıraları hem iktidar hem de muhalefetin birlikte öğrendikleri bir okul olarak gören

Feyzioğlu çok sevdiği akademik yaşama tekrar dönmeyi çok istemişse de yeniden akademiye dönmesi mümkün olmamıştır. 1988 yılında hayatını kaybeden Feyzioğlu'nun son arzusu bu nedenle bir politikacı olarak değil, bir eğitici olarak hatırlanmaktır. Feyzioğlu ardında bıraktığı akademik çalışmaları ile bugün siyasi kimliğinin yanı sıra akademisyen kimliği ile de halen hatırlanmakta ve çalışmalarına hukuk araştırmacılarınca günümüzde de sıklıkla atıflar yapılmaktadır. Bu çalışmada ise çok yönlü bir kişiliği olan Feyzioğlu'nun bugüne dek bilinen politikacı kimliğinden ziyade çok irdelenmemiş olan hukukçu-milletvekili yönü bir nebze olsun yansıtılmak istenmiştir. Çalışmanın, bu manada merhumun son arzusuna uygun düşmüş olduğunu umut etmekteyim.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2015). Modern Türkiye'nin Oluşumu. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Aksoy, M. (1955, Kasım 15). İlim Hürriyetini Zedeleyen 6185 Sayılı Kanun. Forum.
- Anayasa Mahkemesi Web Sitesi. (2022, Aralık 15). Anayasa Mahkemesi Tarihi. Anayasa Mahkemesi: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mahkeme/tarihi/1/> adresinden alındı
- Atagenç, İ. Ö. (2019). Kemalizmin Soğuk Savaş Tecrübesi. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Atun, A. (2021). Kıbrıs Anlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları (1571-2020). İstanbul: Hiper Yayın.
- Aydinoğlu, E. (2011). Türkiye Solu. İstanbul: Versus Kitap.
- Bayar, C. (1986). Başvekilim Adnan Menderes. İstanbul: Baha Matbaası.
- Bila, F. (1979). CHP Tarihi 1919-1979. Ankara: Doruk Matbaası.
- Birand, M. A. (2006). 12 Eylül Türkiye'nin Miladı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Birgit, O. (2005). Evvel Zaman İçinde. İstanbul: Doğan Kitap.
- Birgit, O. (2005). Kalbur Saman İçinde. İstanbul: Doğan Kitap.
- Bozkır, G. (1996). Prof. Dr. Turan Feyzioğlu'nun Siyasi Kişiliği. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 234.
- Bozkır, G. (2007). Türk Siyasal Hayatında Cumhuriyetçi Güven Partisi. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 275-308.
- Bozkır, G. (tarih yok). Türk Siyasal Hayatında Güven Partisi, Milli Güven Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi: 1967 - 1980.
- Cem, İ. (1986). Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi. İstanbul: Cem Yayınları.
- Çakmak, D. (2010). Forum Dergisi 1954-1960. İstanbul: Libra Kitap.
- Çetingüleş, M. (2000). Rahşan.
- Çetingüleş, M. (2018). Ecevit'in Anıları. İstanbul: Doğan Kitap.
- Çevikel, N. (2000). Kıbrıs Eyaleti 1750-1800. Gazimağusa.
- Çınar, M. (2013). Anadoluculuk ve Tek Parti CHP'de Sağ Kanat. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çolak, M. (2016). Bülent Ecevit Karaoğlan. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Değerli, E. S. (2012). Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası. *Akademik Bakış*, 85-100.
- Denktaş, R. (1998). Rauf Denktaş'ın Hatıraları. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ecevit, B. (2009). Ortanın Solu. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erdem, E. (2020). Turhan Feyzioğlu'nun Düşünsel Kariyerinde 1950'ler. *Al-Farabi Journal 7.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, (s. 142-148). Bursa.
- Erden, Ö. (2013). Ziya Gökalp'in 1924 Anayasası ile ilgili Çalışmaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* , 47-71.
- Feyzioğlu, M. (2006). Meclis Soşturması. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Feyzioğlu, T. (1946). Milletlerarası Vergi Mükerrerliği ve Bunu Önleme Çareleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Feyzioğlu, T. (1947). Avukatlık Stajı Hakkında Bir Danıştay Kararı. *Ankara Üniversitesi SBF dergisi*, 2(3).
- Feyzioğlu, T. (1947). Basın Hürriyetinin Tahditleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*.
- Feyzioğlu, T. (1947). Kuvvetler Ayrılığı Nazariyesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* .
- Feyzioğlu, T. (1947). Meclisin İdam Hükümlerini İnfaz ve Hususi Af Salahiyetleri Hakkında. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2(3).
- Feyzioğlu, T. (1949). Avusturya Anayasa Mahkemesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* .
- Feyzioğlu, T. (1949). İdarenin Kaziye-i Mahkemeye Riayetini Temin Hususunda Vatandaşın Büyük Millet Meclisine Müracaat Hakkı Bir Müeyyide Olabilir mi? *Ankara Üniversitesi SBF dergisi*, 4(1).
- Feyzioğlu, T. (1949). Kanuna Aykırı Tüzükler Karşısında Mahkemelerin Durumu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2).
- Feyzioğlu, T. (1951). Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Feyzioğlu, T. (1985). Atatürk ve Milliyetçilik. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 353-412.
- Feyzioğlu, T. (1987). Mustafa Kemal Atatürk, Çalışma ve Etki. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*.
- Feyzioğlu, T., & Giritli, İ. (1995). Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel İlkelerinden Laiklik. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Fırat, M. M. (2022, 12 20). Kıbrıs Sorunu ve İnönü. İnönü Vakfı: <https://www.ismetinonu.org.tr/kibris-sorunu-ve-inonu/> adresinden alındı

- Gülener, S., & Uzun, C. (2020). Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi (Tarihsel Perspektiften Olaylar, Kişiler, Kararlar). İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Hakeri, B. H. (1993). Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi. Ankara.
- Hakyemez, Y. Ş. (2003). Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı, Rousseau ve Türk Anayasaları Üzerinde Etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Hayek, F. v. (2004). Kölelik Yolu. Ankara: Liberte Yayınevi.
- Karakaya, N. (2008). Demokrasi, Laiklik ve Cumhuriyete Adanmış Bir Ömür. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Kaynar, M. K. (2020). Türkiye'nin 1950'li Yılları. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaynar, M. K. (2021). Türkiye'nin 1960'lı Yılları. İletişim Yayınevi.
- Kaynar, M. K. (2021). Türkiye'nin 1970'li Yılları. İletişim Yayınevi.
- Keser, U. (2011). 21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 93-121.
- Mercan, S. (2009). Dış Siyasi Olaylarla İlgili TBMM'nin Gizli Oturum Görüşmelerinde Kıbrıs (1974). Ankara: İksad Yayınevi.
- Millet Meclisi. (1962, 4 9). *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, s. 325.
- Neftçi, N. (1997). Demokrasinin Kilittası Anılar. Ankara: Tesav.
- Ölümünün 9.Yılında Prof.Dr.Turhan Feyzioğlu Hatırasına. (1997). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Ölümünün 9.Yılında Prof.Dr.Turhan Feyzioğlu Hatırasına. (1997). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Önal, T. (2017). 27 Mayıs İhtilalinin Geride Bıraktıkları ve İnönü Hükümetleri Döneminin İç Siyasi Gelişmeleri. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 10-25.
- Ören, E. (2005). Turhan Feyzioğlu (1922-1988): Dönemi, Yaşamı ve Düşünceleri.
- Ören, E. (tarih yok). Turhan Feyzioğlu (1922-1988): Dönemi, Yaşamı ve Düşünceleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öymen, A. (2013). Ve İhtilal. İstanbul: Doğan Kitap.
- Öymen, A. (2018). Umutlar ve İdamlar. İstanbul: Doğan Kitap.
- Özbudun, E. (2012). Türkiye'de Anayasa Yargısının Doğuşu: 1961 Anayasası Üzerindeki Kurucu Meclis Görüşmeleri. *Liberal Düşünce Dergisi*.
- Öztürk, M. U. (2016). 1961 Kurucu Meclisi. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Somel, A. (2010). Forum Dergisi. İstanbul: Yazılama Yayınevi.

- Şahin, E. (2012). Cumhuriyet Anayasaları. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şener, B. (2020). 1967 Kıbrıs Krizi'nde Siyasi, Askerî ve Hukuki Boyutlarıyla Türkiye'nin Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 271-304.
- Tanör, B. (1969). Siyasi Düşünce Tarihi ve 1961 Anayasası. Ankara: Öncü Kitapevi.
- Tanör, B. (2020). İki Anayasa 1961-1982. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Tasdöner, K. (2012). Romalı Triumvir Marcus Antonius'un Anadolu'da Siyasi Düzenlemeleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 209-236.
- Taşkın, Y., Bora, T., Yıldız, A., & Uyar, H. (2009). Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Kemalizm (Cilt 2). (A. İnsel, Dü.) İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Teziç, E. (1985). Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Esas Açısından Denetimi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 23-43. <https://ayam.anayasa.gov.tr/media/6354/tezic.pdf> adresinden alındı
- Toker, M. (2020). Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri. (2022, 12 16). TBMM Web Sitesi: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secimler.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1957 adresinden alındı
- Ulusoy, C. (2021). Taşrada Kent ve Aydın (Bursa Örneği 1930-1950). Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi.
- Uyar, H. (2017). Demokrat Parti İktidarında CHP. İstanbul: Doğan Kitap.
- Uyar, H. (2017). İki Darbe Arasında CHP. İstanbul: Doğan Kitap.
- Vatansever, M. (2010). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.

Milliyet Gazetesi

Tercüman Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

TBMM Tutanaklar Dergisi

EK-2: TURHAN FEYZİOĞLU'NUN YASAMA FAALİYETLERİ

MİLLET MECLİSİ 11. Dönem (01/11/1957-25/05/1960)

No	Faaliyet	Konu
1	Takrir (önerge)	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Sivas Mebusluğunu tercih ettiğine dair (4/4)
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Adnan Menderes tarafından kurulan 5. Hükümet Programı münasebetiyle
3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Dahilî Nizamnamenin bâzı maddelerinin tadili hakkındaki teklif münasebetiyle
4	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Türkiye Büyük Millet Meclisi 1958 yılı Bütçesi münasebetiyle
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Adliye Vekâleti 1958 yılı Bütçesi münasebetiyle
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1958 yılı bütçeleri münasebetiyle
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Maliye Vekâleti 1958 yılı Bütçesi münasebetiyle
8	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve İki Arkadaşı Türkiye Ziraî Sigorta Kurumu kanunu teklifi (2/144)
9	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Vekâlet emrine alınmış olan Profesör Hüseyin Naili Kübalı hakkında İstanbul Üniversitesi Senatosunun ne mütalâada bulunduğu dair suali münasebetiyle
10	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Teşkilât Kanunu münasebetiyle
11	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Bursa Mebusu Halûk Şaman ve iki arkadaşının, münhal mebusluklar için bu sene ara seçimi yapılmaması hakkındaki takriri münasebetiyle
12	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Teşkilât Kanunu münasebetiyle
13	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : 6010 sayılı Kanunun ek birinci maddesinin değiştirilmesi ve bu Kanuna bir madde eklenmesi hakkındaki 6834 sayılı Kanunun muvakkat maddesinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun münasebetiyle
14	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : 6835 sayılı Kanunun muvakkat maddesinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun münasebetiyle
15	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Maarif Vekaleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege

		Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçelerinin heyeti umumiyesine dair
16	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Maarif Vekâleti 1959 yılı Bütçesi münasebetiyle
17	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ankara Mebusu Hasan Tez'in, Adana Mebusu, Hamza Eroğlu ve 13 arkadaşının Millî Korunma Kanununun meriyetten kaldırılmasına dair kanun teklifinin ruznameye alınması hakkındaki takriri münasebetiyle
18	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Gündemin tarzı hakkında
19	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Yozgad Mebusu Atıf Benderlioğlu ve iki arkadaşının münhal bulunan mebusluklar için bu sene ara seçimi yapılmaması hakkındaki takriri münasebetiyle
20	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1959 yılı Bütçesi münasebetiyle
21	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa ek kanun münasebetiyle
22	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Kıbrıs mevzuunda Hükümetin takibettiği hattı hareket ile alınan neticenin tasvibedildiğinin karara bağlanması hakkındaki takrir münasebetiyle
23	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Usul hakkında
24	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Kifayet takririne dair
25	Takrir (önerge)	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 27 Arkadaşı 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun bâzı maddelerinin değiştiril mesi hakkında kanun teklifinin Muvakkat Encümene havalesine dair (4/150)
26	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 29 Arkadaşı 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi hakkında (2/366)
27	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 27 Arkadaşı 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi hakkında (2/360)
28	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Et ve Balık Kurumu tarafından açılan bir kredi muamelesi dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri münasebetiyle
29	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Malatya Mebusu Nüvit Yetkin ve 123 arkadaşının, Cumhuriyet Halk Partisine mensup mebuslardan bâzılarının Ege gezisi sırasında vukubulan hâdiseler dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri
30	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 3 Arkadaşı İlköğretim ve eğitim kanunu teklifi (2/389)
31	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 4 Arkadaşı 3007 sayılı Kanunun 6836 sayılı Kanunla değiştirilen 7. ve 8. maddelerinin değiştirilmesi hakkında (2/395)

32	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 4 Arkadaşı Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülü hakkındaki 3656 sayılı Kanuna Ek 3888 sayılı Kanunun muaddel 3. maddesinin dailine dair (2/400)
33	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 4 Arkadaşı İlk ve orta tedrisat muallimlerinin terfi ve tecziyeleri hakkındaki 1702 sayılı Kanunun muaddel 3. maddesinin 6837 sayılı Kanunla değiştirilen (B) fıkrasının tadili hakkında (2/401)
34	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 56 Arkadaşı 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun bâzı maddelerinin tadiline dair (2/414)
35	Takrir (önerge)	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 5 Arkadaşı Radyonun bâzı neşriyatı dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair (9/5)
36	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Radyonun bâzı neşriyatı dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri münasebetiyle
37	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle
38	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1960 yılı Bütçesi münasebetiyle
39	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 49 Arkadaşı Türk Ceza Kanununun 481. maddesinin tadiline dair (2/436)
40	Takrir (önerge)	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve İki Arkadaşı Türkiye Ziraî Sigorta Kurumu kanunu teklifinin ruznameye alınmasına dair (4/197)
41	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 2 Arkadaşı Türkiye Ziraî Sigorta Kurumu kanunu teklifi (2/144)
42	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Türkiye Ziraî Sigorta Kurumu kanunu teklifinin ruznameye alınmasına dair takriri münasebetiyle
43	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat encümenlerinin vazife ve salâhiyetleri hakkındaki Kanun münasebetiyle
44	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası tarafından Kromit Limited Şirketiyle kurucusuna açılan kredi münasebetiyle tahkikat yapılmak üzere vazifelendirilen encümene 18 Mayıs 1960 tarihinden itibaren 30 Hazirana kadar bir mehil daha verilmesine dair Adliye Encümeni tezkeresi münasebetiyle
45	Takrir (önerge)	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve İki Arkadaşı Milletvekilleri Seçimi Kanununun bâzı maddelerinin tadiline dair kanun lâyihasının ruznameye alınması hakkında (4/211)
46	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve İki Arkadaşı Milletvekili Seçimi Kanununun bâzı maddelerinin tadiline dair 2/366)
47	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Milletvekilleri Seçimi Kanununun bâzı maddelerinin tadiline dair kanun, lâyiha ve teklifini mezceden Muvakkat Encümen mazbatasının ruznameye alınması hakkındaki takrir münasebetiyle

48	Takrir (önerge)	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Ve 5 Arkadaşı Et ve Balık Kurumu tarafından açılan bir kredi muamelesi dolayısıyla Meclis tahkikatı açılmasına dair (9/12)
49	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (SİVAS) : Adana Mebusu Suphi Baykam ve altı arkadaşının, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletme Umum Müdürlüğünce satın alınan selüloz ve odunu ile graft selüloz ihale işleri dolayısıyla eski Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair takriri münasebetiyle

KURUCU MECLİS (06/01/1961-04/09/1961)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KURUCU MECLİS ÜYESİ) (ÜNİVERSİTE TEMSİLCİSİ) : 1837 sayılı Bina Vergisi Karnımı ile 3.1.1961 tarihli ve 206 sayılı Kanunda değişiklikler yapılmasına dair kanun tasarısı münasebetiyle
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KURUCU MECLİS ÜYESİ) (ÜNİVERSİTE TEMSİLCİSİ) : Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi Anayasa Karma Komisyonunun Anayasa tasarısının bazı maddeleri hakkında raporu münasebetiyle Anayasa Karma Komisyonu adına konuşması

TEMSİLCİLER MECLİSİ (06/01/1961-03/09/1961)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜNİVERSİTE TEMSİLCİSİ) : Anayasanın halkoyuna sunulması hakkında kanun tasalisına dair Seçim Kanunu Komisyonu raporu münasebetiyle
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜNİVERSİTE TEMSİLCİSİ) : Millî Birlik Komitesi Üyesi Cemal Madanoğlu ve 13 arkadaşı ile Temsilciler Meclisi Üyesi Rauf Gökçen ve 6 arkadaşının, 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun 6. maddesinin 2.

		fıkrasında değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle
3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜNİVERSİTE TEMSİLCİSİ) : Seçim Kanunu Komisyonu açık üyeliğine Vecihi Tönük'ün seçilmesi münasebetiyle
4	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜNİVERSİTE TEMSİLCİSİ) : Seçimlerin temel hükümleri ve seçmen kütükleri hakkında, kanun tasarısı münasebetiyle
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜNİVERSİTE TEMSİLCİSİ) : TC Anayasa tasarısı münasebetiyle
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (TEMSİLCİLER MECLİSİ BAKANLAR KURULU ÜYESİ) (MİLLÎ EĞİTİM BAKANI) : Millî Eğitim Bakanlığı kuruluş kadroları ile merkez kuruluş ve görevleri hakkındaki 2287 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair olan 4926 sayılı Kanuna bağlı (2) sayılı cetvele makam tazminatı kadroları konulması hakkında Kanun münasebetiyle
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (TEMSİLCİLER MECLİSİ BAKANLAR KURULU ÜYESİ) (MİLLÎ EĞİTİM BAKANI) : Temsilciler Meclisi Üyesi Ethem Boransü'nün, köylerde öğretmen olarak Vazife görmekte olan yedek subayların ders kitap ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda alınmış bir tedbir mevcud olup olmadığına dair sorusu münasebetiyle
8	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (TEMSİLCİLER MECLİSİ ÜNİVERSİTE TEMSİLCİSİ) : 28 Nisan günü İstanbul'da Beyazıt meydanı ve Ankara'da Anıt Kabir'de yapılacak törene Temsilciler Meclisinden katılacak üyeler için ad çekilmesi münasebetiyle

MİLLET MECLİSİ 1. Dönem (26/10/1961-16/07/1965)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başkanlık Divanı seçimi için yapılan görüşmeler münasebetiyle
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başkan seçimi münasebetiyle
3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Çankırı Milletvekili Kâzım Arar'ın, Ankara ve Kastamonu Şeker fabrikaları inşaatının ikmal edilip edilmeyeceğine ve Çankırı'nın 1962 mevsiminde pancar ekimine dair Başbakanın sorusuna Başbakan adına cevabı
4	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Amasya Milletvekili Nevzat Şener'in, Başbakan ve Bakan makam arabalarının kaldırılması hakkındaki kararın askerî ve mülki makamlara ait arabalara da teşmil edilip edilmeyeceğine
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Çankırı Milletvekili Nurettin Ok'un, Büyük Millet Meclisinin bâzı

		üyelerinin genel af konusuyla ilgili sözlerine dair gündem dışı demeci münasebetiyle
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : İzmir Milletvekili Osman Sabri Adal'ın, lüks otomobillerin satılarak yerlerine ucuz ve küçük otomobiller alınmak hususunda ne düşünüldüğüne dair Başbakan'dan sorularına cevabı
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Usul hakkında
8	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Mardin Milletvekili Mehmet Ali Arıkan ve 14 arkadaşının, Doğu-Anadolu'da kuraklığın doğurduğu sıkıntılı durum hakkında Anayasanın 88. maddesinin son fıkrası gereğince araştırma yapılması için bir komisyon teşkiline dair önerge münasebetiyle
9	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Başbakanlık bütçesi münasebetiyle
10	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : İstatistik Genel Müdürlüğü bütçesi münasebetiyle
11	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : 22 Şubat 1962 gecesi cereyan eden olaylar dolayısıyla ertesi sabah yayınlanan Hükümet tebliği münasebetiyle
12	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Diyarbakır Milletvekili Alp Doğan Şen'in, yurdumuzun Doğu bölgesinde husule gelen kuraklık dolayısıyla yapılmakta olan gerekli yardımın durumunu tesbit ve usul ve esaslarını müşahade etmek ve Hükümete icabedecek tavsiyelerde bulunmak üzere bir Araştırma Komisyonu teşkili hakkında Doğu-Anadolu'daki kuraklığın sebeb olduğu kıtlık hakkındaki rapor münasebetiyle
13	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Gündem dışı
14	Önerge	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkındaki kanun tasarısının Bütçe, Adalet ve İçişleri komisyonlarından seçilecek beşer üyeden kurulu bir Geçici Komisyona havalesi hakkında önergesi(1/169, 4/56)
15	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle
16	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : İşçilerin 3 Mayıs 1962 günü Meclise kadar yürüyüş yapmaları ile tezahürü had bir seviyeye ulaşan işsizlik problemi hakkında genel görüşme münasebetiyle
17	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Uzun vâdeli plânın yürürlüğe konması ve bütünlüğünün korunması hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle
18	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti kanun tasarısı hakkında

19	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Milli Güvenlik Kurulu kanunu tasarısı ve Milli Savunma ve Bütçe komisyonları Raporu münasebetiyle
20	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Sivas Milletvekili Cevad Odyakmaz ve arkadaşlarının, Millet Meclisinin 3 Eylül 1962 tarihine kadar tatil yapması hakkında önergesi münasebetiyle
21	Önerge	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Türkiye Bilimsel ve Teknik araştırmalar Kurulu hakkındaki kanun tasarısının bir Geçici Komisyonda incelenmesine dair (4/124,1/219)
22	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Plânının sunulduğuna dair Başbakanlık tezkeresi ve Kalkınma Plânı ile Cumhuriyet Senatosunca kabul edilen değişikliğelere dair Karma Komisyon raporu münasebetiyle
23	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Balıkesir Milletvekili Cihat Bilgehan'ın, radyonun TBMM saati neşriyatında görüşmeleri noksan aksettirdiğine dair demeci münasebetiyle
24	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in, Türkiye'nin genel dış meseleler karşısında güttüğü politika ve NATO, Ortak Pazar, Yardım Konsoriyomu, Kıbrıs'a dair Zürih ve Londra anlaşmalarının tatbikatı konularında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi münasebetiyle
25	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Usul hakkında
26	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısı ve teklifi münasebetiyle
27	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu hakkındaki 3312 sayılı Kanuna ek kanun tasarısı münasebetiyle
28	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Gümüşane Milletvekili Necmettin Küçük'ün, Devlet İstatistik Enstitüsünde bulunan ihtisas kadrolarına tâyin yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi münasebetiyle
29	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu kurulması hakkında kanun tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Sami Küçük ve 12 arkadaşının, Türkiye İlmî ve Teknik araştırma Konseyi kanun teklifi ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle.
30	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Bursa Milletvekili İbrahim Öktem ve

		üç arkadaşının, Sendikalar kanun teklifi, işçi ve İşveren sendikaları kanun tasarısı ve Geçici Komisyon ve Plân komisyonları raporları münasebetiyle
31	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu kurulması hakkında kanun, tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Sami Küçük ve 12 arkadaşının, Türkiye İlmî ve Teknik araştırma Konseyi kanunu teklifine dair Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı Tezkeresi-ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle
32	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Konya Milletvekili Faruk Sükan'ın, son aylarda geçen önemli olaylar hakkında Hükümetin Meclise açıklama yapmamış olmasının sakıncalı olacağına dair demecine cevabı
33	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Kıbrıslı Rum idarecilerinin andlaşmaları ve anayasayı bozma çabalarına ve buna karşı gerekli tedbirlerin alınacağına dair demeci
34	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Meclis Başkanı seçimi usulü hakkında
35	Önerge	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI DIŞİŞLERİ BAKANI VEKİLİ) : Türkiye ile Avrupa ekonomik topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunmasına dair kanun Tasarısının havale olduğu Komisyonlardan seçilecek 4'er üyeden kurulacak bir geçici Komisyonunda görüşülmesine dair (1/559), (4/273)
36	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Siyasi Partiler Kanunu tasarısı ile Adana Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, siyasi partiler kanun teklifi ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle
37	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : CHP grubuna yapılan satışma münasebetiyle
38	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel'in, gündemde bulunan ve ivedilikle görüşülmesi gereken tasarıların, özellikle 6570 sayılı Kira Kanununun 2 ve 3. maddelerinin değiştirilmesine ; 2004 sayılı icra-ıflâs Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ve bu kanuna bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair kanun tasarısıyla Kat Mülkiyeti ve Esnaf ve Küçük Sanatkârlar kanun tasarılarının Pazartesi ve Cuma günleri münhasıran ele alınmaları konusundaki önergesi münasebetiyle
39	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul Milletvekili Tahsin Demiray ile Çanakkale Milletvekili Ahmet Nihat Akay'ın, hâd bir şekil alan Türk Yunan münasebetlerinin umumi bir muhasebesinin yapılmasına ve Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in, Yunanistan Hükümetinin bazı beyanları ve bazı davranışları ile bu devletle

		Türkiye arasında, yürürlüğe konmuş bütün anlaşmaların gözden geçirilmesi hususunda bir genel görüşme açılmasına dair önergeyle açılan genel görüşme münasebetiyle
40	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Seçimlerle ilgili Kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı ve Adalet ve Anayasa komisyonlarından seçilen altışar üyeden kurulu Geçici Komisyon Raporu münasebetiyle
41	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başbakan Suad Hayri Ürgüplü tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulu Programının görüşülmesi dolayısıyla
42	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün, Devlet Radyosunun TRT Kanunu hükümlerini ihlâl edici tarafsız radyo olmaktan çıkıcı partizan bir davranış içerisinde bulunduğu iddia ve isnatlarının gerçek olup olmadığı hususunu incelemek üzere Anayasanın 88. maddesi gereğince bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına dair önergesi münasebetiyle
43	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün Devlet Radyosunun TRT Kanunu hükümlerini ihlâl edici tarafsız radyo olmaktan çıkıcı partizan bir davranış içerisinde bulunduğu iddia ve isnatlarının gerçek olup olmadığı hususunu incelemek üzere Anayasanın 88. maddesi gereğince bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasına dair önerge ile İlgili takdimen görüşülmesini isteyen önerge dolayısıyla
44	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Diyanet İşleri Teşkilatı, Siyasi Partiler, Yargıtay Kanun tasarısı ve teklifinin önceliği, görüşme zaman ve sırasıyla ilgili
45	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Diyanet İşleri Teşkilatı, siyasi partiler, Yargıtay ve 1965 Bütçesi kabul edilinceye kadar Devlet harcamalarına yetki veren Kanuna bazı maddeler eklenmesi konularındaki kanun tasarısı ve teklifinin önceliği ve görüşme zaman ve sırasıyla ilgili önerge münasebetiyle
46	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu Raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Karma Bütçe Komisyonu Raporu ile Sanayi Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle
47	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu Raporu ile 1965 yılı Bütçe Kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Karma Bütçe Komisyonu raporunun tümünün görüşülmesi münasebetiyle

MİLLET MECLİSİ 2. Dönem (22/10/1965-13/06/1969)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başkanlık Divanı seçiminde uygulanacak kıstas dolayısıyla
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başbakan Süleyman Demirel tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulunun programı münasebetiyle
3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Kifayet aleyhinde
4	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve 5 Arkadaşı Yatırımlar finansman fonu teşkil ve tasarruf bonoları ihracı hakkındaki 5 Ocak 1961 tarihli ve 223 sayılı Kanunun 9. maddesinin değiştirilmesine dair 27.4.1962 tarih ve 47 sayılı Kanunun değiştirilmesine dair (2/30)
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Gelir Vergisi Kanununun değişik geçici 5 ve 6. maddeleri hükümlerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı münasebetiyle
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Birleşmiş Milletler Asamblesinde Kıbrıs dâvası için son Kore ile Türk umumi efkârının Kıbrıs dâvasının geçirmiş olduğu safhalar üzerinde Genel Görüşme açılmasına dair önerge münasebetiyle
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Avrupa Konseyi Asamblesinde Kıbrıs'la ilgili olarak lehimize alınmış bulunan son karar hakkında ve Kıbrıslı yurttaşlarımıza âcil yardım tavsiyesini ihtiva eden Nüfus ve Mülteciler Komisyonu kararının alınmasını sağlayan gelişmelere değinerek Hükümetin bu kararı değerlendirmesi gerektiğine dair demeci
8	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Millet Partisi Meclis Grubu Başkanvekili Yozgat Milletvekili İsmail Hakkı Akdoğan'ın, Orgeneral Cemal Tural'ın Milli Savunma Bakanına yazdığı resmî yazı ile Mr. Johnson'un mesajının basına intikali hususlarında bilgi edinmek üzere Anayasanın 88. maddesi gereğince Meclis araştırması yapılmasına dair önergesi münasebetiyle
9	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Hükümetin personel politikası, özellikle Danıştayın bâzı yeni atamaları ve eski memurların yerlerini terk etmelerini durdurduğuna dair verdiği kararların yerine getirilmemesinin Anayasa ile bağdaşamayacağı hakkında demeci
10	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Devlet Bakanı Refet Sezgin'in, 509 sayılı Tapulama kanunu tasarısının havale edilmiş olduğu İçişleri, Adalet ve Plân komisyonlarından seçilecek 5 er üyeden kurulu geçici bir komisyonda görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle
11	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1966 yılı Bütçe kanun tasarısı ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığı bütçesi münasebetiyle
12	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Erzurum Milletvekili İsmail Hakkı Yıldırım'ın, görüşmeler sırasındaki yaptığı müdahale dolayısıyla Başkanlığın verdiği takbih cezası münasebetiyle

13	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1966 yılı Bütçe kanunu tasarısının tümü üzerinde
14	Önerge	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Bâzı Danıştay kararlarının uygulanmaması konusunda, Anayasanın 89. maddesi gereğince, Bakanlar Kurulu hakkında bir gensoru açılmasına dair (11/1)
15	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : CHP Meclis Grubu Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in, bâzı Danıştay kararlarının uygulanmaması konusunda, Anayasanın 89. maddesi gereğince, Bakanlar Kurulu hakkında bir gensorunun açılmasına dair önerge münasebetiyle
16	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İçişleri Komisyonu Başkanlığının, İçişleri Komisyonunda bulunan 8 kanun teklifi hakkında Hükümetçe aynı mahiyette kanun tasarıları hazırlanmakta olduğundan İçtüzüğün 36. maddesi gereğince tehirine dair tezkeresi münasebetiyle
17	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Maliye Komisyonu Başkanlığının, Maliye Komisyonunda bulunan 13 kanun teklifi ve iki kanun tasarısının müddeti içinde görüşülemediğinden İçtüzüğün 36. maddesi gereğince Genel Kurulun bilgisine sunulmasına dair tezkeresi münasebetiyle
18	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul Milletvekili Muhiddin Güven ve Giresun Milletvekili Nizamettin Erkmen'in, Seçim kanunu tasarısının gündemdeki sunusların görüşmeyi geciktirmiyen maddelerden önce görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle
19	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başkanlıkça; yoklama ve oylamalarda Başkan veya Başkanvekillerinin iki kâtiple birlikte çalıştıklarına, bu sebeple Divana yardımcı görevlilere ait ifadelerin de Başkanlığa yapılması gerektiğine dair yapılan açıklama ve usulle ilgili görüşmeler münasebetiyle
20	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in, TBMM üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkındaki kanun tasarısının öncelikle görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle
21	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçimlerinde uygulanacak hükümler hakkındaki kanun tasarısının gensoru önergeinin gündeme alınması hususlarının görüşülmesinden ve bilgiye sunulacak işlerin okunmasından sonra görüşüleceğine dair önerge münasebetiyle
22	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Usul hakkında
23	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Meclisin çalışma gün ve saatlerine dair evvelce verilen önergele ilgili Başkanlık Divanı kararı münasebetiyle
24	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın, Çarşı ve mahalle bekçileri kanun tasarısının havale edilmiş olduğu Maliye, İçişleri ve Plân komisyonlarından seçilecek 5 er

		üyeden kurulu geçici bir komisyonda görüşülmesine dair önergesi münasebetiyle
25	Önerge	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 27 Mayıs 1960 devrimine karşı yapılan tecavüzler karşısında elinde mevcut bulunan kanuni yetkileri kullanmadığı iddiasıyla Bakanlar Kurulu hakkında Anayasanın 89. maddesi uyarınca bir gensoru açılmasına dair (11/3)
26	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Senato seçimleri dolayısıyla Meclisin bir aylık tatile girmesine dair Başkanlık Divanı sunusu münasebetiyle
27	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Bâzı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısı ile ilgili teklif ve Adalet Komisyonu raporu münasebetiyle
28	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerin bütün ayrıntılarıyla yeniden gözden geçirilmesini sağlamak üzere Anayasanın 89. maddesi uyarınca Hükümet hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle
29	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Bâzı suç ve cezaların affı hakkında kanun tasarısı ile ilgili teklif münasebetiyle
30	Önerge	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Hükümetin yüksek idarelerle ilgili politikasını ve Danıştay kararları karşısındaki davranışını incelemek üzere Anayasanın 89. maddesi uyarınca bir gensoru açılmasına dair (11/40)
31	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başkanlık Divanı seçimi münasebetiyle
32	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Cumhuriyet Halk Partisinin Meclis Grubu Başkanvekili Turhan Feyzioğlu'nun, petrol boru hattının hisse senetlerinin özel kişilere satılmak istenmesi, Petrol Ofisi ile ilgili olarak yapılan bâzı tasarruflar, rafineriler ve hampetrol fiyatları konularında Bakanlar Kurulu hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle
33	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1967 Bütçe kanunu tasarısı ile Devlet Plânlama Teşkilâtı Bütçesi münasebetiyle
34	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve 5 Arkadaşı Yatırımlar finansman fonu teşkili ve tasaruf bonoları ihracı hakkındaki 5 Ocak 1961 tarihli ve 223 sayılı Kanunun 9. maddesinin değiştirilmesine dair 27.4.1962 tarih ve 47 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkında (2/30)
35	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Güven Partisi Grubu adına Orta Doğu siyasi bunalımı ve savaşı hakkında demeci
36	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve 5 Arkadaşı Yatırımlar finansman fonu teşkili ve tasaruf bonoları ihracı hakkındaki 5 Ocak 1961 tarihli ve 223 sayılı Kanunun 9. maddesinin değiştirilmesine dair 27. 4.1962 tarih ve 47 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkında (2/30).
37	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma. Plân münasebetiyle

38	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma. Plân münasebetiyle
39	Teklif	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve 5 Arkadaşı Yatırımlar finansman fonu teşkili ve tasaruf bonoları ihracı hakkındaki 5 Ocak 1961 tarihli ve 223 sayılı Kanunun 9. maddesinin değiştirilmesine dair 27.4.1962 tarih ve 47 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkında (2/30)
40	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1967 Bütçe kanunu tasarısı münasebetiyle
41	Üyelerle İlgili İşler	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu'nun Avrupa Konseyi İstişari Asamblesi üyeliğinden çekilmesi
42	Meclis Araştırması Önergesi	TURHAN FEYZİOĞLU (CHP MECLİS GRUPO BAŞKANVEKİLİ) : Ve CHP Meclis Grup Başkanvekili Hilmi İncesulu Evvelce sunmuş oldukları petrol konusu ile ilgili 16.11.1966 tarihli Meclis araştırması önergesine aynı konu ile ilgili üç hususun eklenmesinedair (10/8)
43	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ankara Milletvekili Alpaslan Türkeş'in, Kıbrıs konusunda takibedilen politika dolayısıyla Başbakan hakkında Anayasanın 89. maddesi gereğince bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle
44	Genel Görüşme Önergesi	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve iki arkadaşının, Kıbrıs dâvasında millî siyasetin tesbiti ve takibi için bir genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/26)
45	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Bitlis Milletvekili Zarife Koçak ve 29 arkadaşının, Siyasi Partiler Kanununun 74. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle
46	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1968 yılı Bütçe kanunu tasarısı münasebetiyle
47	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İçişleri Bakanlığı 1968 yılı Bütçe sinin görüşülmesi sırasında, cereyan eden olaylar münasebetiyle
48	Meclis Araştırması Önergesi	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : CGP Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve Hilmi İncesulu, Petrol boru hattının kurulacak bir şirkete devredileceği ve bu şirket hisselerinin % 49 oranında özel kişilere satılması ve İpraş ve Ataş rafinerilerinin genişletilmesine izin verilmesi konularında inceleme yapmak üzere Anayasanın 88. maddesi gereğince bir Meclis araştırması yapılmasına dair (10/6)
49	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Yüksek öğrenim gençliğinin başlattıkları boykot ve işgal hareketlerinin nedenlerini tesbit edebilmek, Millî Eğitim sorunlarını belirtmek ve gerekli tedbirleri ortaya koymak ve son günlerde cereyan etmekte olan olaylar, gençlik ve üniversite öğrenimi meseleleri hakkında Anayasanın 88. maddesi gereğince bir genel görüşme açılmasına dair önerge münasebetiyle
50	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Kendisi ve iki arkadaşı ile Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın, Kıbrıs dâvasında uygulanacak

		millî politikanın tespit ve takibi için Anayasanın 88. maddesi gereğince bir genel görüşme açılmasına dair önergei münasebetiyle
51	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1969 yılı Bütçe kanunu tasarısı münasebetiyle
52	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başbakanlık 1969 yılı Bütçesi münasebetiyle
53	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İçişleri Bakanlığı 1969 yılı Bütçesi münasebetiyle
54	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Millî Savunma Bakanlığı 1969 yılı Bütçesi münasebetiyle
55	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Orta-Doğu Teknik Üniversitesinde vuku bulan işgal olayı, yayınlanan bildiri ve bunlara ilişkin olaylar hakkında gündem dışı demeci
56	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve 7 arkadaşının, Yargıtay Başkanının cenaze töreninde meydana gelen irtica olayının sorumlusu olduğu iddiasıyla, Hükümet hakkında Anayasanın 89. maddesi uyarınca bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle
57	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İzmir Milletvekili Şükrü Akkan ve İzmir Cumhuriyet Senatosu Üyesi Beliş Beler ve 227 arkadaşının Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesine ve geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi münasebetiyle
58	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : AP Grup Başkanvekillerinin, 12 Ekim 1969 tarihinde yapılacak genel milletvekili seçimleri sonuçları hakkında Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye radyolarından yapılacak nihai bildiri tarihinden üç gün sonra saat 15:00 te toplanılmak üzere Millet Meclisinin tatil kararı almasına dair önergesi münasebetiyle

MİLLET MECLİSİ 3. Dönem (22/10/1969-25/07/1973)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Hükümet programı münasebetiyle, GP Grubu Adına
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Petrolle ilgili 8957 numaralı Kararnamenin meydana getirdiği tesirleri tesbit etmek üzere bir Meclis araştırması yapılmasına dair önergesi münasebetiyle, GP Grubu Adına
3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Adalet Partisi Grup Başkanvekilleri Kastamonu Milletvekili Sabri Keskin ve Ankara Milletvekili Orhan Eren'in, ikili anlaşmalar konusunun lâıyıkı ile anlaşabilmesi ve bu alanda geniş görüşmeler yapılabilmesini temin için

		Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir genel görüşme açılmasına dair önergesi münasebetiyle, GP Grubu Adına
4	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1970 yılı Bütçe kanunu tasarısı münasebetiyle, GP Grubu Adına
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1970 mali yılı genel ve katma bütçeleri kanunlaşınca kadar Devlet harcamalarının yapılmasına ve Devlet gelirlerinin tarih, tahakkuk ve tahribine yetki veren kanun tasarısı münasebetiyle, GP Grubu Adına
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başbakan Süleyman Demirel tarafından teşkil olunan Hükümet programı münasebetiyle, GP Grubu Adına
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Vukubulan Öğrenci olaylarına ve bu konuda alınması gerekli tedbirlere dair gündem dışı demeci
8	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Dışişleri Bakanlığı 1970 yılı Bütçesi münasebetiyle, GP Grubu Adına
9	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Milli Savunma Bakanlığı 1970 yılı Bütçesi münasebetiyle, GP Grubu Adına
10	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 1970 yılı Bütçesi münasebetiyle
11	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Sendikalar Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir madde ile 31. maddesine bir bend eklenmesi hakkında kanun tasarısı ile 274 sayılı Sendikalar Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4. maddesinin (c) bendinin kaldırılması, hakkındaki teklif münasebetiyle, GP Grubu Adına
12	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi, kanuna bâzı maddeler eklenmesi, kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı ve teklifi münasebetiyle, GP Grubu Adına
13	Genel Görüşme Önergesi	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve iki arkadaşının, çeşitli mahsullerin taban fiyatlarının tesbit ve ilânında vukubulan gecikmeleri önlemek ve alınması gerekli tedbirleri tesbit etmek üzere Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir genel görüşme yapılmasına dair önergesi (8/12)
14	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Aybar'ın, bâzı Doğu illerimizde yürütülen komanda harekâtının Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla, Anayasanın 89. maddesi uyarınca Başbakan hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle, GP Grubu Adına
15	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Meclis Başkanı seçiminin Salı günü saat 14'de bırakılmasına dair kendi önergesi münasebetiyle
16	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başkanlık Divanı seçimi münasebetile
17	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul Milletvekili Hasan Türkay'ın, 931 ve 275 sayılı kanunların biran önce çıkarılmasına dair demeci münasebetiyle

18	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Usule ve Genel Kurul çalışmalarına dair kendisinin gündem dışı demeci
19	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Afyon Milletvekili Hamdi Hamamcıoğlu'nun Yüksek Denetleme Kurulunda yapılmış olan değişikliklerin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla Anayasanın 89. maddesi uyarınca Başbakan hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle
20	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Piyasadaki fiyat artışlarını önlemek ve hayat pahalılığına bir çare bulmak maksadı ile ve hayat pahalılığını önlemek için alınması gerekli kanuni, idari İktisadi ve mali tedbirleri inceleyip tespit etmek üzere, Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir Meclis araştırması yapılmasına dair önerge münasebetiyle
21	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Yıkıcı faaliyetler, silâhlı çalışmalar ve anarşi yaratan olaylarla ilgili; 8/10 sanayi genel görüşme önergesinin takdimen ve öncelikle görüşülmesine dair önerge münasebetiyle
22	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu'nun, Türkiye'de son günlerde görülen aşırı, yıkıcı ve bölücü faaliyetler hakkında demeci münasebetiyle
23	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Türkiye'de son günlerde görülen aşırı, yıkıcı ve bölücü faaliyetler hakkında kendi demeci
24	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 1971 yılı Bütçesi münasebetiyle
25	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1971 yıllık Bütçe kanunu tasarısı münasebetiyle, MGP Grubu Adına
26	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başbakan Nihat Erim tarafından teşkil olunan Hükümet Programının görüşülmesi münasebetiyle, MGP Grubu Adına
27	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 654 sayılı Toplum Zabıtası kurulması hakkında Kanunun 1. maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve İçişleri ve Plân komisyonları raporları münasebetiyle, MGP Grubu Adına
28	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Bugüne kadar uygulanmakta olan yabancı sermaye politikasının somut sonuçlarını değerlendirmek, yabancı sermaye yatırımlarının doğal kaynaklarımız üzerinde çeşitli alanlarda meydana getirdiği fayda ve zararları tespit etmek ve Türkiye'nin bugüne kadar uyguladığı yabancı Sermaye politikası hakkında bilgi edinmek maksadı ile Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir genel görüşme açılmasına dair önerge münasebetiyle, MGP Grubu Adına
29	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Sıkıyönetim kanun tasarısı münasebetiyle, MGP Grubu Adına
30	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sadi, Koçaş'ın, Çin Halk Cumhuriyeti ile kurulan diplomatik ilişkiler konusunda önceki birleşimde yaptığı konuşma, üzerinde ileri sürülen ve radyo ve basında yayınlanan görüşlere dair gündem dışı demeci münasebetiyle

31	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi (430) üyesinin bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu münasebetiyle, MGP Grubu Adına
32	Genel Görüşme Önergesi	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve iki arkadaşının hayat pahalılığı, yatırımlar, işsizlik, israf, camlar, dış ticaret, emisyon hacmi, işçi dövizlerinin değerlendirilme şekli, teşvik tedbirleri ve Hükümetin genel iktisadi tutumu hakkında, Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/39)
33	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başbakan Nihat Erim tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulu programının görüşülmesi münasebetiyle, MGP Grubu Adına
34	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : ihracat formaliteleri ve etkileri ile hayat pahalılığı ve nedenlerini içine alan ekonomik durum hakkında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi ile Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve İki arkadaşının hayat pahalılığı, yatırımlar, işsizlik, israf, zamlar, dış ticaret, emisyon hacmi, işçi dövizlerinin değerlendirilme şekli, teşvik tedbirleri ve Hükümetin genel iktisadi tutumu hakkında Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir genel görüşme açılmasına dair önergesi, Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk'ün, Türkiye'deki işsizliğin artış sebepleriyle önleme çarelerinin neler olduğunu ve işsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için hangi kesimlerde reform yapılması gerektiğini tespit etmek amacıyla Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir genel görüşme açılmasına dair önergesi ve İçel Milletvekili Celâl Kargılı'nın, Türkiye'deki topyekün ve aydın işsizliğin nedenlerini tespit etmek ve bu soruna bir çare getirmek amacıyla Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir genel görüşme açılmasına dair önergesi münasebetiyle
35	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1972 yılı Bütçe kanunu tasarısı münasebetiyle, MGP Grubu Adına
36	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (MGP GENEL BAŞKANI) : Genel seçimler konusunda gündem dışı demeci
37	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Siirt Milletvekili M. Nebil Oktay'ın, Türkiye dışında ve içinde memleketimiz aleyhinde yapılan tahrikler ve Türkiye Cumhuriyetini yıpratma çabaları hakkında gündem dışı demeci münasebetiyle, GP Grubu Adına
38	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : TBMM'nin 303 üyesinin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına geçici 23. madde eklenmesine dair teklifi münasebetiyle, GP Grubu Adına
39	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Toprak ve Tarım Reformu kanunu tasarısı münasebetiyle, GP Grubu Adına
40	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve İşleyişi, Görev ve Yetkileri ve Yargılama Usulleri hakkında kanun tasarısı münasebetiyle, GP Grubu Adına

MİLLET MECLİSİ 4. Dönem (24/10/1973-19/04/1977)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İsmet İnönü'nün tarihi kişiliğini ve hizmetlerini belirten demeci, CGP Grubu Adına
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kayseri Milletvekili Mehmet Altmışyedioğlu ile Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı'nın, enerji ve enerji kaynakları konusunu incelemek, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla Anayasanın 88. maddesi uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına dair önergesi münasebetiyle, CGP Grubu Adına
3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başbakan Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu programının görüşülmesi münasebetiyle, CGP Grubu Adına
4	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1974 malî yılı Genel ve Katma bütçeleri kanunlaşınca kadar Devlet harcamalarının yapılmasına ve Devlet gelirlerinin tarh, tahakkuk ve tahsiline yetki veren kanun tasarısı münasebetiyle, CGP Grubu Adına
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 134 arkadaşının, Cumhuriyetin 50. yılı nedeniyle bazı suç ve cezaların affı hakkında; Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 14 arkadaşının, Af, Bursa Milletvekili Kasım Önadım ve 7 arkadaşının, sportif faaliyetlerle ilgili cezaların affı hakkında; Konya Milletvekili Necmettin Erbakan'ın, Cumhuriyetin 50. yılı Af, Konya Milletvekili Mustafa Kubilây İmer ve 3 arkadaşının, Genel Af, Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Erkovan ve 2 arkadaşının, bazı suç ve cezaların affı hakkında ve Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu ve 2 arkadaşının Cumhuriyetin 50. yılı sebebiyle çıkarılması düşünülen bazı suç ve cezaların affına mütedair Kanun teklifi münasebetiyle, CGP Grubu Adına
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Önceki birleşimde kendilerine satışa olması nedeniyle konuşması
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Karma Komisyondan gelen metinlerin oylanması ve kabulü hakkında, CGP Grubu Adına
8	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1974 yılı Bütçe kanunu tasarısı münasebetiyle, CGP Grubu adına
9	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Dış politika konusundaki gündem dışı açıklaması ve aynı konuda gruplar adına yapılan konuşmalar münasebetiyle, CGP Grubu Adına
10	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Anayasa Mahkemesi kararlarının, gerekçesi yazılmadan açıklanamayacağına dair gündem dışı konuşması
11	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Deniz Hukuku ile ilgili Yetki Kanunu tasarısı münasebetiyle, CGP Grubu Adına

12	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Başbakan Bülent Ecevit'in yaptığı konuşmalarda kendisine sataşma olduğu iddiasıyla konuşması
13	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 10 arkadaşının, 25.5.1961 gün ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9. bendi ile 13.7.1965 gün ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 8. maddesinin 2. fıkrasının değiştirilmesi hakkında Kanun teklifi ile İstanbul Milletvekili Ferruh Bozbeyli ve 7 arkadaşının, 13.7.1975 günlü ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 104. maddesinin yürürlükten kaldırılmasına dair ve 25.5.1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9.fıkrasının yürürlükten kaldırılmasına dair Kanun teklifi münasebetiyle, CGP Grubu Adına
14	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1975 Yılı Bütçe Kanunu tasarısı münasebetiyle, CGP Grubu Adına
15	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 1975 Yılı Dışişleri Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle
16	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : 23.5.1972 tarihli ve 1589 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak çıkarılan 13.2.1974 tarihli ve 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 31.5.1974 tarihli 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin (g) bendinin yürürlükten kaldırılmasına dair Kanun tasarısı münasebetiyle
17	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesine ve bu Kanuna ek ve geçici maddeler eklenmesine ilişkin Kanun tasarısı münasebetiyle
18	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Millet Meclisi Başkan seçimi münasebetiyle.
19	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 3. maddesinin bazı fıkralarının değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı münasebetiyle.
20	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Değişiklik önergeinin ayrı kanun teklifi niteliğinde olup olmadığı hakkında

MİLLET MECLİSİ 5. Dönem (13/06/1977-11/09/1980)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Millet Meclisi Başkanı seçimi hakkında.
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Millet Meclisi Başkanı seçimi hakkında tarafından verilen önerge münasebetiyle.
3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Yurt dışında çalışan Türk vatandaşlarının çalışma sürelerinin sosyal güvenlikleri bakımından değerlendirilmesi hakkında kanun tasarısı ve ilgili teklif münasebetiyle
4	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI) : 5434 sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun 68. maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen eski Üyesi Bahriye Üçok'un, 5434 sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun 68. maddesine 2 fıkra eklenmesine ilişkin kanun teklifi münasebetiyle.
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Vatani hizmet tertibinden aylık alanların aylıklarının yükseltilmesi hakkında kanun tasarısı ve Cumhuriyet Senatosu Bitlis Üyesi Karman İnan'ın, özel kanunlarla bağlanmış vatani hizmet tertibinden aylık alanların aylıklarının ayrılmasına dair kanun teklifi münasebetiyle.
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI) : 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesine ve bu kanuna bazı ek ve geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarıları ile Kastamonu Milletvekili Sabri Tıǧlının, Sivas Milletvekili Azimet Köylüoğlu'nun Kastamonu Milletvekili Sabri Tıǧlı ile Ankara Milletvekili Semih Eryıldız'ın, Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu ve 2 arkadaşının, Adana Milletvekili Alparslan Türkeş ve 7 arkadaşının, C Senatosu Rize Üyesi Talât Doğa'nın Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu ve Mustafa Kemal Erkovan'ın, Edirne Milletvekili İlhami Ertem ile 9 arkadaşının,506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun artırılmasına dair kanun teklifi münasebetiyle.
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Kastamonu Milletvekili Sabri Tıǧlı ve Samsun Milletvekili İlyas Kılıç'ın, 1487 sayılı Boğaziçi Üniversitesi adıyla İstanbul'da bir üniversite kurulması hakkında Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine ilişkin kanun teklifi münasebetiyle
8	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Zonguldak Milletvekili

		Abdülmuttalip Gl ile 12 arkadaşının, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa 3 geçici madde ile 1 ek madde eklenmesi hakkındaki 2012 sayılı Kanunun geçici maddelerinin, ek maddeler olarak ve bu maddelerde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi münasebetiyle.
9	Konuşma	TURHAN FEYZİOğLU (KAYSERİ) : Cumhuriyet Senatosu Artvin yesi Recai Kocaman, İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel, İsmail Fehmi Cumalıoğlu, Turan Kocal, Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve 6 arkadaşının, 26.4.1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazı maddelerin kaldırılması ve buna beş geçici madde eklenmesi; 24.5.1961 tarihli ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu yelerinin Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi; 25.5.1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerinin kaldırılması hakkında kanun teklifi ile İstanbul Milletvekili İsmail Hak kı Tekinel'in 25.5.1961 tarihli ve 306 numaralı Milletvekili Seçimi Kanununun 37. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle
10	nerge	TURHAN FEYZİOğLU (KAYSERİ) : Ve 14 arkadaşının; Sosyal Sigortalar Kurumunun, Yönetim Kurulu kararına rağmen kurum fonlarını özel bankalara yatırdığı, arsa alımlarındaki yolsuzluklara göz yumarak görev ve yetkilerini kötüye kullandığı iddiasıyla Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İřėzar hakkında Anayasanın 89. Millet Meclisi İçtüzüğünün 107. maddeleri uyarınca bir Gensoru açılmasına ilişkin nergesi. (11/54)
11	Konuşma	TURHAN FEYZİOğLU (KAYSERİ) : Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve 14 arkadaşının; Sosyal Sigortalar Kurumunun, Yönetim Kurulu kararına rağmen kurum fonlarını özel bankalara yatırdığı, arsa alımlarındaki yolsuzluklara göz yumarak görev ve yetkilerini kötüye kullandığı iddiasıyla Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İřėzar hakkında bir Gensoru açılmasına ilişkin önergesi münasebetiyle
12	Konuşma	TURHAN FEYZİOğLU (KAYSERİ) : İçinde bulunduğumuz olağanüstü şartlarda Meclisin Yasama ve denetleme görevlerinin işlerliğe kavuşturulması konusunda gündem dışı konuşması
13	Konuşma	TURHAN FEYZİOğLU (KAYSERİ) : Parlamentonun denetim görevini yapması zorunluluğu konusunda gündem dışı konuşması
14	Konuşma	TURHAN FEYZİOğLU (KAYSERİ) : Meclis denetimleriyle ilgili gündem dışı konuşması

CUMHURİYET SENATOSU (25/10/1961-11/09/1980)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Başbakan İsmet İnönü'nün teşkil ettiği Hükümet programının görüşülmesi münasebetiyle
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Cahit Tokgöz'ün, Anayasanın 41. ve 129. maddeleri ve 91 numaralı Kanun mucibince hazırlanması gereken Devlet kalkınma plânlarına dair sorusuna cevabı
3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Doğu-Anadolu'da, kuraklık sebebiyle husule gelen hayvan yemi ve insan yiyeceği darlığı konusunda mahallinde tetkikler yapmak üzere Cumhuriyet Senatosundan beş kişilik bir heyet seçilmesi hakkındaki önerge münasebetiyle
4	Demeçler Ve Söylevler	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Doğu'daki kuraklık hakkında Hükümetin izahatı
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 11 Ocak 1962 tarihli 21. Birleşiminde Doğu illerindeki kıtlık durumunu mahallen tetkik etmek üzere seçilen 5 kişiden mürekkep Komisyonun raporu münasebetiyle
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE DIŞİŞLERİ BAKAN VEKİLİ) : Kıbrıs'ın, bâzı şehirlerindeki mabet ve türbelerin bomba ile tahribolunması olayını Cumhuriyet Senatosunun duygularına tercüman, olarak tel'in ettiklerine dair partiler Grup Başkan ve Başkanvekilleri ile Tabîî ve Cumhurbaşkanlığınca seçilen üyeler adına verilen önergesi münasebetiyle
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI) : Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkında Millet Meclisince kabul olunan kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle
8	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Uzun vadeli plânın yürürlüğe konması ve bütünlüğünün korunması hakkında kanun teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu ile Bütçe Komisyonundan müteşekkil Karma Komisyon raporu münasebetiyle
9	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı münasebetiyle
10	Demeçler Ve Söylevler	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu; Türkiye'ye yapılacak yardımla ilgili

		olarak Avru'pada toplanan Konsorsiyum görüşmelerine katıldığı ve Konsorsiyum'un kararları hakkında demeci
11	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Devlet istatistik Enstitüsü bütçesi münasebetiyle
12	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Bâzı suç ve cezaların affı hakkındaki kanun tasarısı münasebetiyle
13	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : 5434 sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun 68. maddesinin değiştirilmesine ve bu Kanuna bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı münasebetiyle.
14	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Vatani hizmet tertibinden aylık alanların aylıklarının yükseltilmesi hakkında kanun tasarısı münasebetiyle.
15	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : 4792 sayılı Sosyal Sigartalar Kurumu Kanununun 10, 12 ve 20. maddelerinin değiştirilmesine ve bu Kanuna iki geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı münasebetiyle.
16	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 10, 12 ve 20. maddelerinin değiştirilmesine ve bu Kanuna iki geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı münasebetiyle.
17	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI) : Sağlık personelinin tam süre çalışma esaslarına dair kanun tasarısı münasebetiyle.

TBMM BİRLEŞİK TOPLANTILARI (25/10/1961-11/09/1980)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Boykotlar, Öğrenci hareketleri ve demokratik rejim aleyhindeki aşırı akımlarla ilgili olarak TBMM'nin Anayasa düzeni içinde görevini yapacak kudrette olduğunu belirtmek üzere
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Son günlerde üzücü sonuçlar meydana getiren gençlik olaylarına dair

3	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 13 Numaralı Soruşturma Hazırlık Komisyonu Başkanlığının, komisyonun görev süresinin bir ay uzatılması hakkındaki tezkeresi dolayısıyla
4	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İçel Milletvekili Mazhar Arıkan ve iki arkadaşının, 13 Numaralı TBMM Soruşturma Hazırlık Komisyonu çalışmalarının mahkeme kararının kesinleşmesini de içine alacak bir süreye kadar durdurulması hakkında
5	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul ili ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçesinde 16.6.1970 günü saat 21,00 den itibaren 1 ay süre ile Sıkıyönetim ilân edildiğine dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
6	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : 13 Numaralı Soruşturma Hazırlık Komisyonundaki açık üyeliğe yapılan seçime dair
7	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul ili ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde ilân edilmiş bulunan Sıkıyönetimin 16.7.1970 tarihinden başlanarak 2 ay süre ile uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi dolayısıyla
8	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Nevşehir Milletvekili Salâhattin Hakkı Esatoğlu ile Çorum Milletvekili Cahit Angı'nın, makam ve memuriyet mevkii ile ilgili işlemlerde, memuriyet mevkii ve nüfuzunu suiistimal ettiği ve bu fiilin Türk Ceza Kanunu'nun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Başbakan hakkında Anayasanın 90. ve TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü'nün 12. maddesi gereğince Meclis Soruşturması açılmasına dair önergesi ve 13 Numaralı Soruşturma Hazırlık Komisyonu rapora münasebetiyle
9	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Zonguldak, İzmir, Eskişehir, Ankara, Adana, Hatay, Diyarbakır ve Siirt illerinde evvelce ilân edilmiş bulunan Sıkıyönetimin 2 ay süre ile uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
10	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Zonguldak, İzmir, Eskişehir, Ankara, Adana, Hatay, Diyarbakır ve Siirt illerinde evvelce ilân edilmiş bulunan Sıkıyönetimin 2 ay süre ile uzatılmasına dair Başbakanlık Tezkeresi münasebetiyle
11	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul, Kocaeli, İzmir, Eskişehir, Ankara, Adana, Hatay, Diyarbakır ve Siirt illerinde evvelce ilân edilmiş bulunan Sıkıyönetimin 2 ay süre ile uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
12	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : İstanbul, Ankara, Diyarbakır ve Siirt illerinde evvelce ilân edilmiş bulunan Sıkıyönetimin 2 ay süre ile uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
13	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Evvelce ilân edilmiş bulunan sıkıyönetimin, Ankara ve İstanbul illerinde 2 ay ve Diyarbakır İlinde de bir ay süre ile yeniden uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
14	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Dış siyasî olayların meydana getirdiği şartlardaki gelişmeler münasebetiyle

15	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Evvelce ilân edilmiş bulunan sıkıyönetimin bazı illerden kaldırılmasına ve bazı illerde de bir ay süre ile uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
16	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Adana, Ankara, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir ve Kırklareli illerinde evvelce ilân edilmiş bulunan sıkıyönetimin, 5.11.1974 günü saat 24,00'e kadar uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
17	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ankara, İstanbul, Adana ve İçel illerinde evvelce ilân edilmiş bulunan sıkıyönetimin 5.12.1974 günü saat 24.00'e kadar uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
18	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Hakkâri, Mardin, Siirt ve Diyarbakır illerinde 27.3.1975 Perşembe günü saat 07:00'den itibaren bir ay süre ile ilân edilen Sıkıyönetimin hakkındaki Bakanlar Kurulu kararının onaylanmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle CGP Grubu adına konuşması (27.3.1975 Tarihli KAPALI OTURUM Toplantı:15 Cilt:15 Birleşim:1 Ekindedir)
19	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Adıyaman, Diyarbakır, Hakkâri, Mardin, Siirt ve Tunceli illerinde 26.4.1979 günü saat 07.00'den itibaren 2 ay süre ile ilan edilen Sıkıyönetim hakkındaki Bakanlar Kurulu kararının onaylanmasına ve Adana, Ankara, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sivas ve Urfa illerinde evvelce ilan edilmiş bulunan Sıkıyönetimin yeniden 2 ay süre ile uzatılmasına ilişkin Başbakanlık tezkereleri münasebetiyle
20	Önerge	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve Cumhuriyet Senatosu Van Üyesi Ferid Melen'in; Sosyal Sigortalar Kurumunun arsa alımlarındaki yolsuzluklarına göz yumarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanunu'nun 240. maddesi deleri uyarınca Meclis Soruşturması açılmasına ilişkin önergesi, . (9/258)
21	Önerge	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ve Cumhuriyet Senatosu Van Üyesi Ferid Melen'in; sosyal güvenlik fonlarının kanuni usuller dışında kullanılmasına göz yumarak görevini ihmal ve kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanunu'nun 230 ve 240. maddelerine uyduğu iddiasıyla Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar hakkında Anayasanın 90. TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü'nün 12. maddeleri uyarınca Meclis Soruşturması açılmasına ilişkin önergesi (9/262)
22	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Adana, Ankara, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sivas ve Urfa illeri sınırları içerisinde evvelce ilan edilmiş bulunan Sıkıyönetimin 2 ay süre ile uzatılmasına dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
23	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Adana, Adıyaman, Ankara, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Hakkâri,

		İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Mardin, Siirt, Sivas Tunceli ve Urfa illerinde evvelce ilan edilmiş bulunan Sıkıyönetimin yeniden 2 ay süre ile uzatılmasına ilişkin Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
24	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Adana, Adıyaman, Ağrı, Ankara, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Mardin, Siirt, Tunceli ve Urfa illerinde evvelce ilan edilmiş bulunan Sıkıyönetimin 20.6.1980 tarihinden itibaren yeniden 2 ay süre ile uzatılmasına ilişkin Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle
25	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Ülkemizde uzun süreden beri devanı eden, boyutları ve sekileri gittikçe artan anarşi ve terörün önlenmesi, hususunda Parlamentonun tarihi bir görevle karşı karşıya bulunduğu hakkındaki Başbakanlık sunuşu münasebetiyle

TBMM GİZLİ CELSELER 13.ve 14. Dönem (18/07/1974-27/03/1975)

No	Faaliyet	Konu
1	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) (CUMHURİYETÇİ GÜVEN PARTİSİ GRUBU ADINA) : Dış siyasî olayların meydana getirdiği şartları görüşmek üzere, Anayasanın 83 üncü maddesi gereğince TBMM'nin birleşik olarak toplantıya davet edildiğine ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/122) hakkında.
2	Konuşma	TURHAN FEYZİOĞLU (KAYSERİ) : Hakkâri, Mardin, Siirt ve Diyarbakır illerinde 27 . 3 1975 Perşembe günü saat 07:00'den itibaren bir ay süre ile ilân edilen Sıkıyönetim hakkındaki Bakanlar Kurulu kararının onaylanmasına dair Başbakanlık tezkeresi (3/135) hakkında